

The Project Gutenberg eBook of Pieni elämäntarina, by Teuvo Pakkala

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Pieni elämäntarina

Author: Teuvo Pakkala

Release date: July 25, 2004 [EBook #13023]

Most recently updated: December 15, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PIENI ELÄMÄNTARINA ***

Produced by Riikka Talonpoika, Tapio Riikonen and PG Distributed

Proofreaders

PIENI ELÄMÄNTARINA

Kirj.

Teuvo Pakkala

1902.

I

Esteri Kalm.

Forstmestari Kalmin tytär ensimmäisestä avioliitosta. Muutaman vuorokauden vanhana hän oli jäänyt äidistään imettäjän hoitoon, ja uuden forstmestarinnan taloon tullessa hänellä oli pahimmoilleen älyä vieroa vierasta, kirkuen kurkun täydeltä, kun vähänkin lähemmäksi vietiin. Ikänsä lisääntyessä ja pikku siskon saatuaan hän siirtyi toisen palvelijan huostasta toisen huostaan. Isä ja äiti olivat vain sanoja opetetussa iltarukouksessa, jonka päälle hän supatteli hiljaa oman pienen järkensä mukaan anoen Jumalalta renki Juholle uuden kielen, jolla hän voisi puhua oikein, ja milloin mitäkin hyvää. Harva se kerta ettei hän muistanut forstmestaria, jota Juhokin pelkäsi, ja jolle uhattiin sanoa aina kun Esteri teki jotakin pahaa. Hän silloin vakavana odotti, että forstmestari tulee ja sivaltelee häntä ruoskalla niinkuin kerran renkipoikaa, joka oli repinyt hevosen suun verille. Ja Esteri rukoili pelätylle forstmestarille Jumalalta paljon: uudet saappaat, joissa on punaista nahkaa varrensuissa niinkuin pehtorilla, hyvää lehtitupakkaa ja viisi markkaa rahaa ja ... ja...

Sitten hän kerran lastenkamarissa yksin ollessaan teki mielestään kauhean vahingon, ja kun ei ollut ketään, joka olisi aikonut mennä forstmestarille sanomaan, niin itse lähti:

»Forstmestari! Nyt teki Esteri viimeisen kumman!»

»Minkä Esteri nyt teki?»

Alta kulmainsa katsoi ja jylhällä äänellä vastasi kuin olisi murhan tehnyt:

»Särki potin!» »Voi sinua forstmestarin pikku tyhmä tyttö raukka!»

Forstmestari heitti pikku tyhmän tyttöraukan korkealle ilmaan ja laski huulilleen. Raukkaansa oli usein ajatellut. Varsinkin matkoilla ollessa oli ikävä ja sääli ja onnettomuuden pelko. Kotia tultuaan kuitenkin aina unohtui, kun kaikki oli kuin ennenkin. Joskus yhtäkkiä heräsi halu lähteä hakemaan Esteri ja omistaa hänelle joku hetki, mutta takertui välillä muuhun: forstmestarinna antoi hänelle pienen Paulin hypiteltäväksi taihi Margaretha vangitsi hänet. Nyt kun sattui pahki toisiinsa, meni forstmestarilta koko pitkä ilta. Ja ettei hän seuraavana päivänä saanut hevoskuormittain kaikenlaista rihkamatavaraa ei ollut Esterin syy, vaan taivaan herran, joka on niin huono toimittamaan tilauksia. Mutta forstmestarille oli kylliksi pienestä tyhmästä tyttöraukasta, joka anasti hänen kammarinsa alituisesti asuinsijakseen ja hänen polvensa istuimekseen. Ja milloin forstmestari rauhansa vuoksi karkoitti hänet kammaristaan, niin tapasi hänet kuin odottavan koiran ovensa edestä. Forstmestarinnan täytyi ruveta tungettelijaa torjumaan. Tätä poliisivoimaa vastaan Esteri taisteli kynsin hampain ja täysin kurkuin.

»Forstmestari on minun!»

Mutta siitä kiivastui Margaretha, ja heidän välillään syntyi riita, joka päättyi verisesti, kun Esteri iski Margaretha palikalla päähän. Forstmestarinna rankaisi julmureja ja kielsi häntä menemästä forstmestarin kammariin sinä iltana edes hyvää yötä sanomaan. Esteri määräsi taivaasta suuren kiven pudotettavaksi forstmestarinnan päähän. Se putosi seuraavana päivänä.

Oli pidot. Piha oli täynnä hevosia, huoneet ihmisiä. Esteriä pirtissä pistäytyessään puhuteltiin sieväksi uudessa puvussa. Sanottiin häntä vainajan näköiseksi. Ja kaikki yhtyivät yhdestä suusta ylistämään vainajaa. Yksin ruotivaarikin hilauti sängystään penkille istumaan ja muisteli nuorta kaunista, ylhäistä vainajaa, joka jokaisen huomasi ja jolla oli sana kaikille, hyvä sydämellinen sana, kirkas ja lämpöinen, ja jonka naurukin oli kuin ensimmäisen leivon laulu kevään taivaalta... Kun Esteri pirtistä sisälle juoksi, olivat kaikki vieraat salissa koolla, suuri katettu ruokapöytä keskilattialla, pöydän päässä forstmestarinna kätet ristissä ja silmät ummessa. Kesken hiljaisen ja harrasäänisen rukouksen kajahti toisesta päästä pöytää lapsen ääni:

»Eri ihminen oli se vainaja kuin tämä nykyinen forstmestarinna!»

Forstmestarinna sairasti sängyn omana viikon päivät. Esteri kitui yksinäisyyden tyrmässä, jonka seinät olivat ankarain määräysten paksua kankea ja johon hänet oli sulkenut forstmestari—se joka renkipoikaa oli ruoskinut.

Esteri kitui vuosia, vielä kun koko asia oli unohtunut. Hän piiloutui aina syrjäisimpään soppeen ja katseli sieltä, kun Margaretha ja Pauli hyväilivät forstmestaria mielin määrin. Jos forstmestari sattui silmäämään sinnepäin, hiipi Esteri pois ja löydettiin milloin mihinkin päin nukahtaneena. Ja kun forstmestari tuli matkoilta ja kaikki muut riensivät häntä vastaan riemulla, katseli Esteri ikkunaverhojen takaa ja toisten sisään tultua meni salaa hyväilemään forstmestarin turkkia tai sadetakkaa, syleillen ja suudellen.

Kerran forstmestari juuri matkalta tultuaan ja istuessaan salissa muun perheen piirittämänä kyseli Esteriä.

Herra Jumala! ja ennen kuin itse tiesikään oli Esteri lastenkammarissa muutaman sängyn alla.

Forstmestari tuli kammariin lapsijoukon seuraamana. Esteri kuuli heidän puheensa ja näki heidän jalkansa. Sydän löi, Herra siunaa miten se löi! Ne löytävät hänet täältä, suuren tytön. Jo pitää olla tyhmä. Auta Jumala tämä kerta!

Forstmestari lähti. Hän haki Esteriä. Viime matkalla oli yhtäkkiä johtunut mieleensä, ettei hän ollut Esterin kuullut kertaakaan nauravan. Se oli ihmeellistä, ja äitivainajansa oli iloinen kuin peippo.

Tapasivat toisensa vasta illalla. Esteri oli koettanut tulla saliin huomaamatta, melkein kuin varkain.

»Missä sinä olet ollut?»

Esteri punastui korvia myöten, vastasi hiljaa ja arasti:

»Lastenkammarissa.»

Se ei ollut totta, tiesivät kaikki Paulista alkaen! Ja Forstmestari vihasi valhetta vihasi niin, että pienikin seikka sai hänet raivostumaan. Hän ryntäsi tuoliltaan.

»Esteri! Katso silmiin!»

Esteri katsoi silmiin, vaan oli kuin kuuromykkä.

»Vastaa!» jyrähti forstmestarin ääni ja jalka jymähti lattiaan. Esteri seiso jäsensä väräyttämättä, vaikka tulena paloi halu kätensä isän kaulaan, syleillä, syleillä, ja siihen kuolla.

Forstmestari ojensi kätensä, sormi viittasi ovea ulos.

»Mars!»

Kuin anteeksi pyytäen tyytymättömyyttään, jota Esterin vuoksi oli usein tuntenut vaimoan kohtaan, purkaen sen joskus kuuluvillekin, forstmestari tunnusti, että kyllä kysyykin kärsivällisyyttä Esteri.

Mitä on tehtävä, mitä?

Forstmestarinna lohdutti, että ehkä pian tuleva kotiopettajatar voi häneen vaikuttaa.

Esteri oli siihen asti harjoittanut lukujaan ja pianonsoittoa vanhan pastorin Sandra-neidin johdolla. Mutta Margarethan ja Paulin vuoksi oli päätetty ottaa kotiopettajatar, joka samalla voisi valmistaa Esterin jollekin tyttökoulun ylemmälle luokalle. Palkasta ei oltu tingitty, ainoana ehtona oli ollut saada etevä. Ja oli saatu pääkaupungista opettajatar, joka tahtoi vuosikaudeksi maalle virkistyksekseen. Hänen tulonsa oli viivähtänyt. Oli matkustanut isänsä luo, joka oli äkkiä sairastunut ja nyt oli kuollut, ja oli kirjoittanut saapuvansa heti, kun saa isänsä hautaan.

Hän sitten tuli. Kummallisen näköinen, pieni, laiha, hiljainen ja kaikin puolin sääliä herättävä olento. Mikä pettymys! He kun olivat odottaneet sellaista ja sellaistaikin, joka kahisee kulkiessaan ja tartuttaa tuoksun kaikkeen, mitä pitelee. Hänen vuokseen oli talossa toimitettu perinpohjainen siivous, lapsille tehty vasiten uudet vaatteet ja äkäisimmiltäkin leikattu kynnet, forstmestarinna pannut kureliivin ja forstmestari tasannut partansa.

Kun olisivat vähänkään ajatelleet: Rutanen! Kaisa Rutanen!

Forstmestari painoi sormen otsaansa. Kaisa? Kaisa Rutanen? Vanha tuttu! Sieltä hänen ensimmäisen vaimonsa kotiseudulta. »Pikku Kaisa», joka oli kaikkien suosikki kenraalin perheessä, ja varsinkin Esteri-vainajan, ja jota hän, forstmestari oli vihannut ja inhonnut—mustasukkaisuudesta! Forstmestari hymähti ja alkoi kiireesti kävellä edestakaisin.

»Tunnetko hänet?» kysyi forstmestarinna uteliaana.

Forstmestari selitti missä ja milloin oli tavannut ja innostui ylistämään miten näppärä ja nerokas lapsi tämä Kaisa oli ollut. Viiden tai kuuden vuoden vanhana, mitä lie silloin ollut, luki, kirjoitti ja oli ihmeteltävän terävä luvunlaskija. Hänen isänsä, laiha räätäli, asui turvemökissä, joka oli täynnä kaikenlaisia telineitä, rattaita ja kirjoja.

Hullu?

Epäilemättä.

Kun forstmestari välittämättä forstmestarinnan estelemisistä suostui neiti Rutasen esitykseen, että Esteri tulisi hänen huonekumppanikseen, tahtoi forstmestarinna pestä kätensä:

»Muista nyt, että, jos mitä, Esterille tapahtuu, syy ei ole minun.

Tultiin sivu joulun eikä mitään muuta erityistä ollut tapahtunut, kuin että forstmestarinna oli suurimmaksi ilokseen huomannut lastensa edistyneen ihmeteltävästi, olevan hyvin ahkeria ja pitävän kilvan opettajattarestaan.

»Mitenkähän Esteri on?» tiedusteli forstmestari.

Forstmestarinna ei muuta tiennyt, kuin että oli tavannut neiti Rutasen silloin tällöin silmät turvonneina itkusta. Mutta ujo kun on, ei rohkene valittaa. Sääli ja synty oli forstmestariakin opettajatarta. On tullut tänne maaseudulle muka levähtämään ja virkistäytymään, niin viimeinenkin henki otetaan. Sanotaan, ettei tarvitse vaivautua tuon pukarin tähden. Lähetetään se kouluun, siellä,

julistakoon, jos uskaltaa ja ilkeää. Ja ensimmäisen tilaisuuden sattuessa forstmestari otti asian puheiksi.

»Esteri edistyy hyvin», vastasi neiti Rutanen.

»Mitä muuten neiti Rutanen hänestä pitää?»

Neiti Rutanen punastui, joutui aivan hämilleen ja teki jotakin poistumisensa syyksi päästäkseen pitemmälti puhumasta. Mieluisimpia haaveitaan oli ollut joskus maailmassa tavata Esteri, hänelle niin rakkaan ja jo hävinneen kenraaliperheen ainoa jälkeläinen. Ja sitten tuli tämä kotiopettajattaren paikka. Mikä riemu! Mutta mikä sydäntä särkevä pettymys! Sitä hengettömyyttä, jota oli Esterin nuhteeton ahkeruuskin, jota oli hänen orjamainen nöyryytensä, jota oli oman tahdon näkymättömyys aina ja joka paikassa! Ei koskaan suuttunut, ei mihinkään ihastunut, ei mistään innostunut, ei itkenyt, ei nauranut. Illoin kun kumpikin jo oli sängyssä, oli opettajatar kertonut Esterille hänen äitivainajastaan, itsellään sydän sulana. Mutta Esteri makasi kuin kivi! Uh! Ja sitten aamulla näki nuo silmät, jotka näyttivät olevan paljasta sielua ja joihin ensi näkemällä oli ihastunut. Mutta ne olivatkin vain sisällyksetön perintö isältä ja äidiltä, korutavaraa, tyhjyyden petollinen peite. Hänen kävi Esteriä sääliksi, mutta joskus melkein inhotti.

Sitten kerran, ollessaan lukemassa Esterin kanssa, hän lopetti opetuksen kesken tunnin. Hänelle tuli, niinkuin usein tapahtui, vastustamaton halu itkeä, että ainoastaan mitä suurimmilla ponnistuksilla jaksoi pidättää, kunnes pääsi muitten näkyvistä. Esteristä hän oli toivonut tapaavansa ystävän ja sisaren, jolle voi itkeä rehellisesti tarvitsematta niellä kyneleensä. Mutta tämä?... Vielä nytkin kerrottiin kotiseudulla kenraalin neidin hyvydestä, rakkaudesta, hänen sydämellisestä herttaisuudestaan, mutta tämän enkelin tytär?... Niinkuin kiuas kylmillään!

»Mene hiihtämään!»

Yksin jäätyään opettajatar sammutti lampun, veti ikkunaverhon ylös, istui pöydän päähän lynkämpäisilleen toista kättä vasten ja antoi kyynelten vuotaa omin valtoinsa, katsellessaan kuun valaisemaa maisemaa. Mutta ovi aukeni ja Esteri astui sisään. Opettajatar nousi, kääntyi selin Esteriin.

»Minkä vuoksi et mennytkään hiihtämään?»

Ei vastausta.

Opettajatar kääntyi päin. Esteri seisoi ylpeän näköisenä, pää pystyssä, heittäytyi nojatuoliin selkäkenoon, niin että, tuoli rysähti, ja siitä suuntasi häneen katseen alta kulmainsa.

»Minkä vuoksi et mennytkään hiihtämään?»

Ei vastausta.

Opettajatar istahti toiselle puolelle huonetta varjoisimpaan kohtaan ja katseli sieltä Esteriä, joka istui kuutamossa tuima katse herkeämättä kiinnitettynä häneen.

Viimein kuului outo syvä ääni:

»Mitä minä olen tehnyt?»

»Sinäkö Esteri? Minkä vuoksi sellaista luulet?»

»Te äsken itkittekin.»

Opettajatar luuli voineensa salata ja yritteli kieltelemään.

»Te itkitte!» sanoi Esteri tuimasti.

Opettajatar vaikeni.

»Mitä minä olen tehnyt?»

»Et hyvä Esteri, et mitään. En minä sinun vuoksesi itkenyt. En toki!»

»Mitä te itkitte?»

»En sinun vuoksesi, siitä voit olla varma.»

Esteri oli hetken aikaa ääneti, ennen kuin kysyi:

»Itkittekö Margarethan ja Paulin vallattomuutta?»

»En. Minä olen heihin aivan tyytyväinen.

»Mitä te itkitte?»

»Elä kysele.»

Esteri oli ääneti. Mutta opettajattaresta tuntui, ettei hän herkeä vieläkään utelemasta, ja hän meni seisomaan ikkunaan katsellen ulos. Häntä suututti:

Ymmärtäisiköhän, jos selittäisin, että itken sitä hupsua räätäliä, josta forstmestari varmaan on kertonut yleiseksi nauruksi? Että itken muistelllessani, kun tuo mies teki työtä aamusta varhain myöhään yöllä, jokapäiväisenä leipänään puute, ihmisten sydämetön iva ja julma nauru, kun hän pingotti kaikki voimansa toivossa saada toteutetuksi aatteensa. Että itken sitä näkyä, kun ulkomailta tullut tieto samasta hyödyllisestä keksinnöstä oli kerralla raukaissut mies raukan äärimmäisyyksiin pinnistetyt voimat, niin että makasi sairaavuoteessaan luhistuneena ja kutistuneena, vaan silmät kirkkaina ja verettömät huulet hymyssä kuiskasi: »Nyt näkevät, että minä sittenkin oli oikeassa!» Mutta pappi hymyillen veti ristin kirkonkirjaan, kellonsoittaja pilkkalaulua loilottaen soitti kuolonkelloja ja haudankaivaja sääliessään siunattua maata siihen kiroillen kuopan kaivoi.

»Rakastiko hän teitä, isänne?» kysyi Esteri kuiskaavalla äänellä.

Opettajatar vavahti, kääntyi ja loi pitkän katseen Esteriin, jonka silmissä oli syvä suru.

»Esteri!»

Esteri istui rauhallisesti ja katseli kasvoihinsa paistavaa kuuta, opettajatar hänen edessään polvillaan, pää hänen sylissä, itkien rajusti. Mutta kun opettajattaren itku oli tyyntynyt, Esteri puristi hänen päänsä käsiensä väliin ja suuteli häntä kuumille huulille.

Illallispöydässä neiti Rutanen oli iloinen ensikerran puoleen vuoteen ja puheli vilkkaasti kaikkien hämmästykseksi. Illallisen jälkeen hän leikki lasten kanssa kuin itse huimin huimimmista. Esteri oli jo sängyssään, kun opettajatar tuli kammariinsa. Hän luuli Esterin nukkuvan, liikkui hiljaa ja pani maata sanaa virkkamatta. Keveä mieli karkoitti unen silmistä. Hän kuuli, kun ruokasalin kello löi kaksitoista. Hetken kuluttua kuului Esterin ääni, hyvin hiljaa:

»Nukutteko?»

»En. Mutta minkä vuoksi sinä vielä olet valveilla?»

Esteri ei vastannut mitään, vaan jonkun ajan kuluttua sanoi:

»Minkä vuoksi ette enää koskaan kerro äitivainajastani?»

Opettajatarta hävetti. Hän ei osannut mitään vastata.

»Kuulkaa!» sanoi Esteri.

»No?»

Esteri nousi sängystään, sytytti kynttilän, otti sen käteensä ja itse lähtevän näköisenä sanoi:

»Tulkaa!»

Esteri katsoi pyytävästi opettajatarta.

»Sano, hyvä ystävä, minne!»

»Tulkaa!»

»Nythän on sydänyö.»

Vastustellessaan opettajatar kuitenkin nousi. Esteri tarttui tanakalla kädellä hänen käsikoukkuunsa ja vei mukanaan. He kulkivat kuin kaksi valkoista haamua kynttilän valossa salin läpi, suurten varjojen vaappuessa heidän takanaan. Esteri johti forstmestarin työhuoneeseen, jossa sytytti lampun ja kaikki kynttilät.

»Mitä sinä aiot?»

Esteri veti opettajattaren istumaan viereensä sohvaan, viittasi äitinsä suurta kuvaa seinällä ja sanoi:

»Kertokaa nyt!»

»Mutta hyvä Esteri, keskellä yötä. Ja olemme näin paitasillamme!»

»Mitä se haittaa? Vai onko teillä kylmä?»

Esteri katosi silmänräpäykseksi ja toi forstmestarin suuret matkaturkit, joihin hautasi opettajattaren kaulaa myöten, sukeltaen itse turkin alle hänen viereensä.

»No nyt!»

Hän kääri kätensä opettajattaren kaulaan, painoi poskensa vasten hänen poskeaan ja kuvaa katsoen sanoi:

»Elkää kertoko! Minä muistelen, mitä ennen olette kertonut.»

Syntyi syvä hiljaisuus, jota kesti kauan. Kuiskaten hän sanoi sitten ja aivan kuin lainaten lauseen jostakin opettajattaren kertomuksesta:

»Ja sitten hän suuteli teitä.»

Pitkän äänettömyyden perästä taas:

»Minua hän ei suudellut!»

Esteri sanoi sen niin surullisesti, että opettajatar oli parahtaa itkemään.

Heidän siinä yhä istuessaan äänettöminä paukahti seinään, niin että koko huone tärisi. Opettajatar säikähti.

»Pakkanen», sanoi Esteri rauhoittavasti. Mutta yhtäkkiä oikaisi suoraksi ja katsoen opettajataria palavin silmin sanoi:

»Jos äidin haamu tulisi!»

»Esteri!»

»Minä olen täällä käynyt väliin öisin, kun te olette nukkunut. Ja minä olen odottanut.»

Opettajatar viskasi turkit syrjään ja nousi sohvalta.

»Esteri! Nyt lähdemme omaan kammariin.» Esteri heittäytyi maata pitkää pituuttaan.

»Minä olen odottanut, että tulisi ja suutelisi minua. Suutelisi yhden ainoankaan kerran.»

»Nyt lähdemme. Minä sammutan tulet.»

»Niin, sammuttakaa. Ehkä hän sitten tulee.»

»Esteri, hyvä Esteri, lähde nyt!»

»Hän on suudellut teitä, suudelkaa te minua hänen puolestaan.»

»Minun huuleni ovat siihen halpaset. Mutta pyydä isääsi, hänelle äitisi varmaan jätti suudelmia sinulle.»

Esteri kohosi istumaan, loi opettajattareen katseen, joka oli tuskaa. Hän heittäytyi levottomana sohvapäätä vasten.

»Äiti! Äiti! Minkä vuoksi et tule? Etkö voi? Vai etkö tahdo? Etkö minua rakasta?...»

Herra Jumala sitä kyneletöntä epätoivoa!

Opettajatar itki, syleili, pyysi ja rukoili.

»Sinä et tule, äiti. Niin, niin. Sinäkään et olisi minua rakastanut, jos olisit elänyt...»

»Hän rakastaisi sinua. Kuule, armas Esteri, rakas sisko, kuule, minä olen varma, että hän rakastaisi sinua.»

»Hän tulisi, jos olisi rakastanut minua, varmaan tulisi!... Mutta minua ei rakasta kukaan.»

II

Hän tuli, äiti. Tuli sitten kerran, eräänä kirkkaana kesäyönä, nousevan auringon ruskottaissa.

Esteri meni herättämään forstmestaria. Forstmestari katsoi ihastuneena kuin sulhasmies ojentaen molemmat kätensä:

»Ester!»

»Niin, niin. Joutukaa nyt!»

»Esterihän se on», sanoi forstmestari muuttuneella äänellä. »Mikä nyt on?»

»Tulkaa!» kutsui Esteri päätään nyökäyttäen kiirehtivästi ja lähti itse edeltä.

Forstmestari kiireimmiten vähän pukeutui, ihmetteli ja ehätti Esterin jälkeen, mutta oli väliltä palata takaisin johtuessa mieleen, että varmaan oli tullut forstmestarinna, joka oli ollut kaupungissa hampaitaan laitattamassa, ja sisarensa neiti Smarin tullut hänen mukanaan, niinkuin puhetta oli ollut. Mitäs sen vuoksi tarvitsi koko taloa herättää! Vaan Esteri, joka odotti häntä hänen työhuoneensa ovella, oli huomasi hän nyt, juhlapuvussaan.

Mitä ihmettä?

Esteri avasi hänelle oven.

Oli aivan kuin olisi astunut palavaan huoneeseen, kun tulena roihuavana taivaanranta paistoi kolmesta ikkunasta. Mutta kun forstmestari ei huomannut mitään muuta, kääntyi hän kummastuneena katsomaan Esteriä. »Mikä on tarkoituksesi?» Esteri nauroi, ja forstmestari jäi seisomaan kuin tajuttomana ympäristöstään. Oli kuin hän olisi toistamiseen nähnyt jonkun entisen unen, josta jäljellä ei ollut kuin tunnelma ja muutamia hämäriä yksityiskohtia. Tietämättään hän seurasi Esteriä, kun tämä talutti hänet sohvan luo ja sanoi:

»Tässähän äiti istuu.»

»Äitihän on kaupungissa», sanoi forstmestari konemaisesti, ajatukset toisaalla.

»Ei se! Vaan minun oma äitini!» sanoi Esteri sellaisella äänellä, että forstmestari aivan kuin itse havahtuen unesta katsoi Esteriä pitkään.

»Uneksitko sinä, lapseni?» kysyi hän epävarmasti kuin epäillen itseään ja yritti istahtamaan sohvaan. Mutta Esteri alkoi hätäillä:

»Ei ei ei, ei! Ei siihen, isä! Siinähän istuu äiti!»

»Tässäkö?»

Esteri jäi kummastuneena katsomaan forstmestarin osoittamaa paikkaa, pyörähti vikkellästi ympäri katsomaan keinutuoliin ja taas muualle ja sitten pysäyttäen tuskaisen katseen forstmestariin.

»Sinä uneksit lapseni!»

»Herranen aika, enhän minä uneksi», väitti Esteri ja puhellen vilkkaasti selitti: »Tämä on teidän työhuoneenne, minä olen tässä, minulla on uusi valkoinen pukuni, te olette siinä, teillä on aamuviitta päällänne. Näettehän nyt, etten uneksi?»

»Sitten olet sairas. Oletko nukkunut koko yönä?»

Esteri tapaili niinkuin tapailaan sekavasta muistista. Kuka se olikaan, joka hänet herätti? Opettajatar? Ei! Opettajatarhan on ollut poissa jo kuukausia.

»Joku minut herätti. Sanoi, että äiti on tullut. Ja minä pukeusin tähän uuteen pukuuni ja tulin tänne. Ja meillä on ollut niin hauska. Äiti sanoi, että mene käskemään isä. Ja minä sytytin lampun ja kynttilät...»

»No missä on lamppu ja kynttilät?»

Niitä ei ollut olemassa laisinkaan kesällä.

»Joko huomaat, että olet uneksinut?»

Esterin pää painui rinnalle. Hän otti virkkauksensa, jota oli näyttänyt äidilleen, ja sanaa sanomatta lähti.

Forstmestarille norahti kyynel silmiin.

»Esteri!»

Hän otti Esteriä kädestä ja vei sohvan luo.

»Tässäkö äiti istui?»

»Sehän oli vain unta.»

»No, sinä istut tuohon äidin viereen—ja isä istuu sinun viereesi—tai isä istuu tähän äidin viereen ja sinä isän syliin. Kas näin.—Mutta jopa sinä olet suuri! Kuinka vanha sinä olet?»

»Kuudentoista.»

»Kuudentoista!» ihmetteli forstmestari. »Joko sinä olet kuudentoista? Et suinkaan!»

»Viime sunnuntaina oli syntymäpäiväni.»

»Kuudentoista!» ihmetteli forstmestari, kiintyi katsomaan korkkimaton kuviota lattiassa ja puhui kuin itseksensä: »Kuudentoista oli, kun näin ensi kerran. Kaksi vuotta myöhemmin oli vainaja. Siitkö on kuusitoista vuotta?»

»Eilen.»

»Eilenkö? Niin, todellakin eilen.»

Forstmestari jäi sanattomaksi. Pitkän hiljaisuuden ajan Esteri istui liikahtamatta, pää isän olkaan nojaten, niinkuin isä itse oli asettanut hänet. Ja hän katseli ensimmäisten auringonsäteitten valaisemaa äidin kuvaa joka hymyili heille.

Isä suuteli. Hän suuteli hiljaa kuin nukkuvaa lasta.

Kun he erosivat, Esteri katsoi hänen jälkeensä puristaen päätään.

Eihän tämä ole forstmestari, jonka ryhti on ylpeä, katse terävä, ääni jyrähtelevä ja sanat kuin vasaran iskut naulankantaan, se forstmestari, jota hän kunnioitti vielä enemmän kuin pitäjäläiset ja pelkäsi vielä enemmän kuin palvelijat. Tahi jos on se, niin on yhtäkkiä vanhentunut, sitten eilisen muuttunut ukoksi. Untako? Varmasti unta!

Esteri säikähti omaa kuiskaustaan:

»Isä?»

Ukko kääntyi takaisin, ojensi molemmat kätensä silmät hulveisillaan kyynelissä.

»Esteri!»

Hän sulki Esterin syliinsä, suuteli suulle, poskille, otsalle, kyynelten norahdellessa Esterin kasvoille.

Sänkykamarin ovi rapsahti kiinni. Ukko oli kadonnut. Esteri seisoj ovenpieltä vasten kuin pyörtyvä.

Tämän jälkeen Esteri tapasi isää vasta hänen matkalta palattuaan, forstmestarinnan ja tati Smarinin seurassa. Salissa istuivat, isä lynkäpäisillään pöytää vasten käsi silmillä suojana. Sen takaa sanoi:

»Esteri! Saat laittautua lähtemään tati Smarinin kanssa kaupunkiin ja siellä käydä koulusi.» Hän sanoi sen hiljaisella, vaan kylmällä äänellä, niin kylmällä. Ja kun hän nousi seisomaan ja enempää sanomatta meni kammariinsa, oli hän se tavallinen forstmestari.

Henkeä pidättäen ja joka jäsen suonenvetoisesti jännitettynä, että hiki otsalle pusertui, Esteri sai itkunsa pidätetyksi. Kuivin silmin sitten yönsä valvoi. Hänestä oli samantekevää, missä on ja minne viedään, yhdentekevää, minkä vuoksi näin eikä niin.

Niin oli ennen päätetty, neiti Rutasen ehdotuksen mukaan, että Esteri pääsee Helsinkiin kouluun. Neiti Smarin kiitti Jumalaa, että hän oli sattunut tulemaan.

Neiti Smarin oli huomannut Esterin olevan niin läheisissä suhteissa pirttiväkeen, että häntä ei hämmästyttäisi ollenkaan, jos jonakuna kauniina päivänä Esteri tavattaisiin rengin sylissä. Mutta kun forstmestarinna kertoi sen jo nähneensäkin, niin neiti Smarin ei voinut olla kauhistuksissaan iskemättä

käsiänsä ristiin. Herra Jumala! Hänen täytyi suoraan sanoa sisarelleen, forstmestarinnalle, ettei hän tosin koskaan ollut häntä pitänyt minään erityisenä neroniekkana, mutta ei hän ikinä olisi uskonut häntä niin huonoksi kasvattajaksi.

Kokeneena ihmisenä neiti Smarin piti velvollisuutenaan, sukulaisena oikeutenaan puhua asiasta forstmestarille. Kysymyksessä oli Esterin tulevaisuus.

Parahiksi niille sanoille forstmestari saapuikin matkaltaan kotia. Ja kun hän oli saanut suudelluksi vaimonsa ja muun perheensä sen mukaan kuin kukin suu tuotiin suudeltavaksi, tervehdityksi kälyään ja sadatellessaan sateista ilmaa ryypätyksi kupillisen kahvia, joka hänen halunsa ja tavan mukaan ehätettiin kiireellä hänen eteensä, vei neiti Smarin hänet hänen työhuoneeseensa.

»Rakas lanko. Asia on niin vakava, että minun pitää saada langon lupaus, että lanko pysyy tyynenä, muuten on kaikki auttamattomasti hukassa.»

Forstmestarissa ei ollut miestä pitämään lupaustaan. Hetken perästä molemmat ovenpuoliskot paukahtivat auki ja forstmestari ryntäsi saliin, käsipuolella riippuen tukeva kälynsä. Salissa forstmestarinna säikähti pyörryksiin, lapset parahtivat huutamaan. Forstmestari pysähtyi, ja samassa neiti Smarin oli hänen edessään kuin seinä.

»Eikö lanko tiedä, mikä minä olen!»

Hän neiti Smarin oli tosin vain vanhapiika, mutta vanhapiika, joka ei rakasta kissoja, vaan ihmislapsia, joka on harrastanut kasvatustasua, uhrannut koko elämänsä sille, pitänyt hoidossaan kaupungissa koululaisia puolikymmentä vuotta, saavuttanut jo tällä lyhyellä ajalla maineen ja kaikkien luottamuksen ja tunnustuksen. Ja sitten neiti Smarin selitti, miten lapsi on kasvatettava, puhui varmasti ja vakuuttavasti, syyttäen niin forstmestaria kuin forstmestarinnaa. Forstmestarinna itki, forstmestari istui kädet kasvoilla, äänetönnä, vaan lopuksi kädestä puristaen ja vesissä silmin pyysi neiti Smarinia ottamaan Esterin ojennettavakseen.

Seuraavana päivänä neiti Smarin ja Esteri lähtivät kaupunkiin.

Piiat seisoivat pihalla itkien. Hupi haukkui ja ulvoi telkeitten takana. Viljo, Esterin pieni suosikki veli, joka oli uhannut teettää sepällä suuren puukon ja leikata täti Smarinilta kaulan poikki, karkasi ulos ja rääkkyen kurkun täydeltä juoksi jälkeen kujalle asti, ennenkuin kiinni saatiin. Renki Kalle, joka oli pellolla kyntämässä, hevosta leväyttäessään vihelsi kuin huilua soittaen, surullista säveltä laululle:

Voi äiti parka ja raukka,
Kun minut synnytit—

Sillä sävelellä oli Kalle saanut Esterin itkemään milloin hyvänsä. Ja nyt kaukaisuuteen katoavat sävelet ahdistivat sydäntä, ettei tahtonut saada henkeä vedetyksi. Istuessaan perällä oli hän suojassa neiti Smarinilta, joka renki Juhon vieressä keulaistuimella oli niin ahtaalla, ettei voinut kääntyä taakseen katsomaan. Mutta Esteri tunsu että mielensä ei tyydy hiljaisiin kyyneliin, se pyrki ryöstäytymään äänekkääseen itkuun. Hän pisti sormet korviinsa ja painoi päänsä Juhon selkää vasten.

Siinä asetellessaan mieltään, silmät ummessa, hän näki hopeatukkaisen ukon, joka tuli kuin pitkän pimeän kujan päästä, tuli kiireesti ja ojensi hänelle kätensä. He seisoivat keskellä salia suudellen.

Esteri kohotti äkkiä päänsä mieli kirkkaana.

Isä sittenkin rakastaa häntä! Ei ollut unta, vaan totta se kesäyön ukko, jonka sylissä hän oli istunut, joka oli suudellut häntä. Hän kirjoittaa isälle kaupungista, avaa sydämensä. Kirjoittaa onkin helpompi kuin puhua.

Esteri oli iloinen, aivan kuin odottamaton onni olisi kohdannut häntä. Hän alkoi puhella Juhon kanssa. Ja neiti Smarinin naama oli soikea poikkipäin.

Hän oli taipunut talon hevosella lähteinään ensimmäisen taipaleen kuultuaan, että kyytimieheksi renki, joka on niin pahasti änkyttävä, ettei hänen puheestaan selvää saa, ja omin silmin ensin nähtyään ettei mies muutenkaan ole vaarallinen: pitkä ja lusevan laiha, olkapäät ruman jyrkät, kaula hieno ja pitkä, posket kuopalla, parta harva, jonka läpi paistoi punakka iho, nenä korkea, suuret harmajat silmät, eivät rumat, vaan eivät erityisesti sievätkään. Puhuessaan hänellä takertui kieli joka kerakkeeseen ja väliin niin lujasti, että pää painui syvälle olkapäitten sisään ja silmät ummistuivat pitkäksi aikaa, ennenkuin kieli laukesi. Oli syvä sääli häntä kuulla ja nähdä.

Miesraukan ponnistukset saivat ensin neiti Smarinin silmiin kyynelien, sitten hän ilahtui, kun Esteri ymmärsi vastata, ja lopuksi hämmästyti, kun heidän välillään kehittyi yhtämittainen keskustelu, josta hän ei ymmärtänyt muuta kuin Esterin sanat sanoina.

Juho änkytti tavallista pahemmin. Hänelle oli tapahtunut sanomaton onni:
Piika Katri oli nyt hänen morsiamensa.

Sitä ei ollut Juho koskaan uskaltanut toivoa, ei ajatellakaan, niin nähtävää kuin se toisillekin oli, että Juho Katria rakasti. Mutta eilen illalla Katrin isä, käydessään Katrin luona, otti asian puheeksi heidän kolmin istuessaan tuvassa. Vaikka Juho ei ollut herännyt uskoon, niinkuin hän ja Katri, arveli hän kuitenkin, että Jumala oli Juhon ja Katrin toisilleen tarkoittanut, koska Katri oli ainoita, joka Juhoa ymmärsi. Juhon elämästä ei ollut sanottavana kenelläkään muuta kuin hyvää, ehkäpä Katri oli oleva Jumalan kädessä välikappale saattamaan Juhon elävään Jumalan tuntemiseen. Juho oli itkenyt kuin lapsi.

Ilmoitettuaan iloisen asiansa, josta kukaan syrjäinen ei vielä tiennyt, oli Juholla paljon kyseltävää Esteriltä: Miten hän Katrin vanhempia, jotka olivat köyhiä, saisi autetuksi niin ettei heidän tarvitsisi kiitellä, sitä parempi etteivät tietäisikään häneltä avun tulleen? Hän tuumi ostaa heille hevosen ja lehmän ja toimittaa ne heidän mökilleen joskus, kun koko väki on poissa. Luuleeko Esteri, että Katri pitäisi syntyä kultasormusta? Hän antaisi Rautiaisen tuoda kaupungista. Uskoiko Esteri, että forstmestari ja forstmestarinna suostuisivat siihen, että Katri nyt heti pääsisi irti palveluksesta, kun hän hankkii sijaisen? Eikö Esterinkin mielestä ollut sievällä paikalla se Puna-Mikon mökki siinä järven rannalla? Hän ostaa sen ja laitattaa kuntoon. Se on lähellä taloa ja senkin vuoksi mukava, sillä hän aikoo pysyä renkinä forstmestarilla edelleen niin kauan kuin pidetään. Oli ollut talossa kasvavasta pojasta. Tuntuu oudolta, jos pitäisi erota. Oudolta tuntui ajatella, ettei Esteriä nyt näe kuin kuukausien päästä, jota tähän asti oli nähnyt joka päivä.

Juho naurahti. Esteri oli vielä ollut pieni, kun oli ollut kerran häneltä vähällä hengen ottaa. Oli ollut pidot, forstmestarin syntymäpäiväjuhlat. Esteriä oli jostakin syystä rangaistu, pistetty kyökineteisen konttoriin. Juho ei ollut tiennyt siitä mitään, kun hän ohi kulkiessaan kuuli jostakin kiihkeää itkunnyhkytystä ja supatusta: Hyvä Jumala, lähetä Juho tänne. Juho avasi konttorinoven, sieltä tuli kissa ja supatus taukosi. Luuli kuulleensa väärin, vaan kun yritti sulkea oven, niin kuuli taas samaa. Hän etsi ja löysi Esterin kyyristyneenä konttorin loukosta, otti syliinsä ja vei kyökkiin. Siellä piit säikähtyneinä käskivät heti viedä Esteri takaisin, sillä forstmestari itse oli hänet vienyt sinne. Mutta silloin Esteri oli puristanut kaulasta Juhoa niin, että Juho jo tunsu kuolevansa, ja olivat kasvot olleet mustana, kun piit ehdivät hätään. Juho omalla uhallaan ei vienytkään enää Esteriä, joka ei lähtenyt lattiallekaan hänen sylistään, vaan nukahti siihen, Juhon kertoessa Esterin omasta äidistä.

Esterin mielessä siitä väikkyi vain hyvin hajanainen muisto: paljon väkeä ja valoa, josta hänet temmattiin äkkiä pimeyteen, missä näki kaksi suurta keltaisena palavaa silmää. Mutta tämän hajanaisen muiston vaikutus oli kuin kamalan unen. Ja se oli vallannut hänen mielensä aina, kun kotona olivat jotkut pidot, tullut sellainen henkeä ahdistava hätä ja tuska, joka poistui, kun sai tavat Juhoa edes pikimältään ja puhella muutaman sanan äitivainajasta.

Esterin äitivainaja oli ollut heidän keskusteluissaan melkein pä a ja o. Siihen kumminkin aina loppuksi olivat tulleet. Ja Juholla vuosien kuluessa riitti aina jotakin uutta. Uutta Esterille nyt, kun taas siihen johtui puhe, oli tieto, että niinkuin oli viejänä kirkkomaahan, niin oli Juho ollut taloon noutajanakin. Hän oli, forstmestarin tuodessa ensimmäistä rouvaansa, ollut hevosella vastassa tässä samassa kievarissa, johon nyt Esterin saattoi hänen ensimmäisellä retkellään avarampaan maailmaan. Ja omituista oli, että Juho ei ollut käynyt sen jälkeen täällä kuin nyt ensi kerran. Juho muisti kuin eilisen päivän. Hän osoitti pihalla portaitten edessä paikan missä oli hevosineen seisonut, kun vainaja oli tullut sisään, katseeltaan lempeä ja kaunis kuin enkeli. Oli tervehtinyt Juhoa kättä ojentaen ja kysynyt nimeä. Kun Juho oli änkyttänyt, niin oli hän katsonut hyvin läheltä ja sanonut: Ystäväni, katso minuun ja sano rauhallisesti. Ja aivan puhtaasti oli silloin tullut suusta: Juho Anttonen.

Siinä samassa paikassa seiso i Juho lähtiessään palaamaan takaisin, ojensi kätensä Esterille, yritti sanomaan jotakin, vaan kieli tarttui niin lujaan, että seiso i pitkän aikaa kuin olisi tupehtunut. Hän heitti sanottavansa sikseen pudistaen päätään, puristi Esterin kättä kyynelten vierie ssä silmistä, nousi kärryihin ja lähti ajamaan.

Esteri jäi seisomaan jalkainsa sijoihin tuijottaen Juhon jälkeen. Tuntui kuin nyt vasta olisi koti kadonnut näkymättömiin metsän taakse. Hänen teki mieli lähteä juoksemaan Juhon jälkeen, niinkuin oli tehnyt lapsena, jolloin hänellä oli aina ja kaikessa turvansa ja lohduttajansa Juhossa. Mutta Juho meni jo kaukana maantiellä tomupilvenä. Ja kun sekin katosi, seiso i Esteri päivänpaisteisella kievarin pihalla kuin pimeällä aavikolla ypö yksinään.

»Esteri!» kuului lempeä ääni.

Esteri vavahti.

Hyvä Jumala! Äiti?

Hän kääntyi katsomaan taakseen, näki neiti Smarinin suuret silmälasit ja purskahti itkemään.

III

Esteri oli kirjoittamassa isälle syntymäpäiväksi.

Ukolle hopeatukalle nuori neiti pyysi saada tunnustaa rakkautensa. Sitä hän oli yrittänyt jo kymmeniä kertoja ja kirjoittanut lukemattomia hameentaskullisia rutistettuja kirjeitä. Mutta riittääkö nytkään loppuun asti rohkeus, että saisi avatuksi sydämensä? Hyvä Jumala! Minkä vuoksi häneltä temmattiin äiti, joka pienestä asti olisi häntä pitänyt isän läheisyydessä, opettanut valloittamaan isän polven, anastamaan häneltä suudelmia, pakottamaan isän rakastamaan.

Esteri äkkiä herkesi kirjoittamasta. Aivan muutahan hän oli aikonut kirjoittaa: Onnestaan, jota hän tunsu hopeahapsisen kesäyön ukon sulkiessa hänet syliinsä.

Ovi avattiin hiljaa, hyvin hiljaa. Hän luuli, että se on tati Smarin, joka tuli hänen kammariinsa aina kuin avaimen reijästä ja kulki kuulumattomasti kuin vierivä samettipakka, että usein ei tiennytkään, ennen kuin näki suuret silmälasit olkapäällään. Esteri oli ennen pysynyt rauhallisena ja vähääkään pelkäämättä, vaikka tati Smarin oli ankara, tarkasti kaikki, nuuski ja haisteli, penkoi laatikot, aukoen liinavaatteetkin laskoksiltaan, selaili kirjat yksin lehdin, puhui pienimmästäkin tahrasta kuin kuolemansynnistä, luki määräyksiä ja sääntöjä kuin loppumattomalta rullalta. Mutta nyt Esteri säikähti kuin olisi tavattu hänet jostakin luvottomasta teosta, rutisti kirjeen taskuunsa ja istui kyyryssä kuin odottaen jonkun pedon syöksyvän niskaansa. Vaan kun hän kuuli outoa, kummallista ääntä takaansa, kääntyi hän katsomaan.

Miina?

Miina, neiti Smarinin palvelija, oli suuriluinen ihminen ja kuuluisan kömpelöliikkeinen. Hän väliin sai sellaisia maanjäristyksiä aikaan, että talo tärisi, päänsä oli kuhloja täynnä ja ruumiinsa aina kirjavana mustelmista. Sen kolmisen vuoden kuluessa, minkä hän oli ollut neiti Smarinin palveluksessa, melkein koko palkkansa oli mennyt rikkomiensa esineiden maksamiseen, vaikka neiti Smarin oli hänelle hänen uskollisuutensa ja ahkeruutensa vuoksi antanut puolet anteeksi. Niin yksinkertaisessa asiassa kuin oven avaamisessa hän piti meteliä, joka muille ihmisille olisi ollut mahdotonta parhaalla tahdollakin. Mutta nyt hän tuli hiljaa. Ja hän kulki astuen päkiäisillään, varpaat vain napsahtaen joka askeleella, jota koetti karttaa väännelemällä leukapieliään niin että hampaat kalisivat. Niin hassulta kuin Miinan liikkeet näyttivätkin, Esteri katsoi häntä säälien. Raukka joka päivä sai emännältään toria, ja talossa asuvat lyseolaiset, sydämättömät, käyttivät Miinan kömpelyyttä huvikseen, laittaen hänet kaikilla vippakeinoilla kaatamaan milloin jonkun suuren vaatekaapin, milloin muun mahdottoman esineen, pöydistä ja muista keveämmistä kapineista puhumattakaan. Miina raukka uskoi kaikki syykseen ja aina uudistuvalla hartaudella koetti opetella liikkumaan »ihmisten tavoin».

Vasta aivan lähelle päästyään Miina kuiskasi käheällä äänellään:

»Siellä on Rautiaisen isäntä. Toi kotoanne voipyty ja vasikanpaistin. Käski sanoa neiti Esterille paljon terveisiä.» Ja vilaisten taakseen Miina veti vyöliinansa alta esiin kirjeen, jossa ei ollut mitään osoitetta, ja tuippasi sen Esterin käteen kiireellä kuin olisi se poltellut hänen hyppysiään.

Se polttelikin. Hän oli Esterin taloon tullessa saanut määräyksen, ettei hän saa Esterille tulevia kirjeitä viedä Esterille eikä Esterin kirjeitä viedä postiin, vaan ne oli ensin annettava neiti Smarinille itselleen. Miina oli tehnyt työtä käskettyä aavistamatta, että siinä oli mitään pahaa. Mutta sitten hän oli saanut uuden määräyksen, että jos talonpoikia Esterin kotipuolesta tulee käymään kuka tahansa, ja tahtoo tavata Esteriä, niin pitää sanoa, että Esteri ei ole kotona. Juuri silloin oli käynyt tämä sama Rautiainen, joka nytkin, ollut vähän kaupunkituulella niinkuin nytkin, ja kyökissä kahvia juodessaan selittänyt Miinalle, niinkuin nytkin, että hänellä on poika Eemeli, joka käy Helsingissä koulua ja meinaa tätä Esteriä. Miinalle oli asia selvinnyt: Esteri ja Eemeli ovat mieltyneet toisiinsa, vaan Esteriä ei tahdota antaa. Miina oli itkenyt heidän puolestaan ja rukoillut Jumalaa auttamaan Eemeliä rovastiksi. Nyt hän oli saanut päähänsä, että kirje oli salainen kirje Eemeliltä.

»Rautiaisen isäntä antoi sen ja sanoi että se on neiti Esterille», kuiskasi Miina ja selitti että Rautiaisen isäntä on kortteeria Luokkisella: viimeinen talo laitakadun päässä, maantien suussa, aivan erillään muista. Ja tämän selityksen annettuaan hän lähti pois, mennessään kaataen tuolin ja sitä pystyyn nostaessaan pienen pöydän.

Kirje oli suurelle paperille piirrettyjä koukeroita. Esteri ensin otaksui sen olevan pikku Viljoita, vaan tarkastellessaan hän sai selville Juhon nimen, mutta muuta ei.

»Rakas Juho! Parhaalla tahdollanikaan en saanut selvää kirjeestäsi. Arvaan, että se on joku salaisuus Katrille, kun et ole hänen antanut kirjoittaa. Kirjoituta jollakin muulla.

Kirjeesi saatuani tuntui kuin olisin siellä kotona, aivan kuin nuo kadulla soivat kulkuset soisivat kotikujalla. Hengessä tulen teidän onnellisten luo vieraaksi tämän kirjeen mukana, jonka tähän lopetan jouduttaakseni Rautiaiselle.»

Rautiaisen mukaan hän kirjoitti toisenkin kirjeen, joka suullisen määräyksen mukaan oli annettava forstmestarille ja jonka osoitteena oli »Isälle, syntymäpäivänä».

»Tässä muuan lapsista, joka tahtoo olla läsnä isää herätettäessä laululla ja kaikkien sitten keräytyessä kuka miksikin puettuna ripsimään koristetuilla varpuvastoillaan kylvettäen kaiken vanhuutesi pois. Ja hän on läsnä ja lähellä, vaikka ei kukaan huomaa, sillä hänellä on hame hämystä, vaippa varjosta tehty. Hänen varpuvastansa on onnenpuun oksista, jotka ovat hienoja kuin päivänsäteet. Hän laulaa laulun, jonka sanat ovat kastehelmiä ja sävel orvokin värejä. Ja hän suutelee katseesi aamuruskoksi ja mielesi lintujen viserrykseksi.»

Esteri sulki kiirellä kirjeen kuoreen ja heittäytyen tuolillaan puoleksi makaavaan asentoon kädet pään takana katseli lamppunsa kohdalla väräjävää valopyöryläistä.

Hän oli jo kesässä ja menossa kotia syöksykäseen isälle syliksi. Mutta yhtäkkiä hän oikaisi kuin säikähtäen ja tuijotti yhteen kohtaan.

Hyvä Jumala!

Hänen silmissään oli forstmestari, jonka katse oli tuima, käsi ojennettu ja sormi viittasi ovea ulos, ääni kuin ukkosen jylinä: Mars! Ja hän näki itsensä aivan kuin jonkun toisen tytön, kun hän henki salpauksissa syöksyy pihalle myrskyisen syys-illan pimeyteen. Yrittäessään tupaan päin hän lyö ohimonsa johonkin. Kun hän tointuu, tuntuu hänestä kuin makaisi hän äärettömän kuilun pohjassa. Päästyään jaloilleen hän näkee kirkaasti valaistun salin ikkunat ja muutamassa ikkunassa forstmestarin, kasvot painettuna lasia vasten, katsoa tuijottavan pimeään käsien lomitse... Hän hapuilee tupaan. Siellä piika Katri istuu paikkaamassa risaista hamettaan, hänen edessään seisoo kylin uunin kuvetta vasten renki Juho, ja Kalle istuu pienellä rahilla lynkämpäisillään roihuavan takkavalkean ääressä viheltäen säveltä lauluun:

Voi äiti parka ja raukka,
Kun minut synnytit...

Hän heittäytyy tuvan lattialle. Hupi tulee nuoleksimaan hänen käsiään ja kasvojaan. Juho nostaa hänet syliinsä ja koettaa lohduttaa, kun hän itkee, itkee, itkee...

Esteri heittäytyi sohvaan kasvot patjaa vasten. Hän koetti pidättää itkuaan pelottelemalla itseään, että täti tulee! Mutta itku purkautui kuitenkin, ja hän antoi sille täyden vallan.

Tulkoon täti! Sanoo, että täti ja forstmestarinna ovat ryöstäneet häneltä hänen isänsä, koko hänen onnensa ja elämänsä.

Kuului kova ryske, aivan kuin seinä olisi luhistunut. Hän ei välittänyt. Mutta sitten hän arvasi, että se oli viereisessä huoneessa asuvain lyseolaisten temppuja, jotka pitkin aikoja olivat harjoitelleet kaikenmoista vallattomuutta oven takaa, tirkistelleet reikeliavaimenreijästä, tunkien siitä kirjeitä ja runolippuja. Hän nousi suuttuneena.

Lyseolaisten kammarin molemmat ovenpuoliskot olivatkin auki, mutta hänen edessään seisoi Lauri Holma, »kaunis ylioppilas».

He olivat olleet muutamia kertoja samassa seurassa. Ja Esterin koko huomio oli aina ollut kiinnitettynä Holman omituiseen olentoon. Hän ei ollut hetkeäkään rauhallisesti, istuipa tahki seisoi, vaan teki yhtä vaihtelevia kuin äkillisiä liikkeitä. Hänen katseensa siirtyi suurilla hypyillä paikasta toiseen aivan kuin ei olisi löytänyt mitään kiinnekohtaa, mutta yhtäkkiä se saattoi iskeytyä johonkin voimalla kuin siinä ijankaikkisesti pysyäkseen. Puheensa oli avomielistä ja rohkeaa, vaan tuntui kuin kieli ei olisi ehtinyt lähimainkaan täyttää tehtävänsä ja usein jäi kerrassaan liikkumattomaksi, jolloin hän puhui kasvoillaan, käsillään ja koko ruumiillaankin. Hän oli aivan kuin joka silmänräpäys vaarassa tehdä kompastuksen liikkeissään ja puheessaan. Se oli kiinnittänyt Esterin huomion aina niin tarkoin, että Holman muoto oli jäänyt hänen mieleensä hyvin hämärästi.

Nyt kun he katsoivat toisiaan silmästä silmään, Esteri hämmästyti hänen kauneuttaan. Punastuen

väisti hän katseellaan ja yritti lähtemään pois kammaristaan. Mutta samassa hän huomasi, että Holma, joka seiso i oudostuttavasti jäsentä väräyttämättä, oli lakki päässä, palttoo päällä, sukkasillaan ja kengät kädessä, onnettoman näköisenä kuin kiinni saatu varas.

»Herra Holma!» sanoi Esteri luoden panttivankiinsa rohkaisevan katseen, otti pöydältä kirjeensä ja antoi ne Holmalle. »Rangaistukseksi saatte lähteä minua saattamaan!»

Heidän tultuaan kadulle, Holma ensimmäisiksi sanoiksi äänellä, joka oli nuhteleva, kysyi minkä vuoksi Esteri ei ole luistinjäällä, jossa on koko kaupunki, nuoret ja vanhat, suuri juhla soitoin, kokoin ja ilotulituksin. Mutta sitten hän kulki harvasanaisena, parahiksi vastaten Esterin kysymyksiin, joita useinkaan ei ymmärtänyt yhdellä kertaa aivan kuin ne olisivat olleet hyvinkin mutkikkaita tahi epäselviä. Kun he olivat tulleet laitakadulle, jonka toisella puolen ei ollut rakennuksia, ja kulkeneet sitä hyvän matkaa, hän yhtäkkiä pysäytti Esterin ja hämmästyneenä kysyi:

»Herran nimessä! Missä me olemme? Ja mihin me menemme?»

»Maailman loppuun!» oli Esterin valmis vastaus.

Holma katseli ihe. Kaukana heidän takanaan oli viimeinen katulyhty ja kulkusissa soiva kaupunki, edessäpäin jostakin ikkunasta kuin salaperäisestä aukosta kuumotti himmeä valo ja sen takana oli maasta taivaaseen äänetön pimeys. Holma huitoi käsillään, sitten kuiskaten sanoi:

»Maailman loppuun! Todellakin!»

Esteri nauroi.

»Tekö nauroitte?» huudahti Holma tarttuen Esteriä käsistä.

»Pelkäättekö?» kysyi Esteri yhä nauraen, vaan samassa tyrmistyi naurunsa kaikua, joka kuului kaukaa pimeydestä. Oliko se hän, vai joku toinen, joka oli nauranut? Miten oli hän voinut sillä tavoin nauraa keskellä tätä mustaa synkkyyttä!

Hän lähti astumaan kiireesti kuin jotakin pakoon ja pysähtyi viimein muutaman lauta-aidalla ympäröidyn pihan portille, mistä sekavina haamuina häämötti kuormia ja hevosia ja kuului yhtämittaista tiukujen kilinää ja heiniään pureksivien hevosten hampaanrousketta. Pihan muutamassa laidassa näkyi jostakin rakennuksesta valaistu ikkuna. Pahaisen kattolampun valossa ja tupakansavussa hääri huoneessa joukko miehiä. Hän tuns i Rautiaisen ja muita isäntiä, mutta jäi seisomaan neuvottomana.

Mitä varten hän oli tänne lähtenyt? Mitä varten?

Hän oli ottanut kirjeet näön vuoksi, ainoastaan näön vuoksi! Ja oli muka lähtenyt hakemaan Rautiaisen kortteeritaloa toivomatta löytävänsä ja tahtomatta löytää. Hävetti, hävetti!

Hän meni sisään.

Holma, joka jäi pihalle odottamaan Esteriä, asteli äkillisillä liikkeillä sinne tänne koiran vihaisesti muristessa joltakin kuormalta. Ja hän sadatteli saakelin Santtua, joka oli hänet töytännyt kamhariin ovea vasten, kun hän pahaa aavistamatta oli kurkistamassa. Porsaaksi sanoi Santtua ja puiden nyrkkiä vannoi, että hän olisi hirttänyt hänet, jos ei näin hyvin olisi käynyt. Mutta kun Esteri ilmestyi huoneeseen, jossa oli miehiä, jotka ihastuen kävivät tulijaa tervehtimään, tarttuivat Holman jalat maahan ja hänen katseensa silmää räpäyttämättä Esteriin. Hän seiso i kuin patsas koko ajan, minkä Esteri oli huoneessa. Sitten kirposi hän äkkiä irti ja puhkesi ääneen:

»Minä rakastan! Ja minä tahdon saada sinut omakseni!»

Koira syöksyi kuormaltaan ja ryntäsi haukkumaan käsillään huitovaa ja yksinään puhelevaa kaupungin herraa. Holma kääntyi päin:

»Minä vannon!»

Koira pyrki ihan kiinni käymään. Holma sanoi sille:

»Ja se tapahtuu tänään!»

Esteri hapuili ulos pimeässä eteisessä, isän kirje rutistettuna taskussa, itku kurkussa. Rautiainen oli kertonut forstmestarin syntymäpäivänä olevan suuret pidot. Ja Esterin mielessä häämötti se sekava muisto kuin kamalasta unesta.

Muistamatta Holmaa olevaksikaan hän portaille päästyään jähmettyi liikkumattomaksi, kun

sysimustassa pimeässä edessään näki vain raivostuneesti haukkuvan koiran liekehtivät silmät. Joku tarttui häntä kiihkeästi käsistä ja veti hänet luokseen.

»Minä rakastan!«

Ikkunasta pimeyteen tunkevan valonhämyssä Esterille selvisi Holman kaunis muoto, johon hän tuijotti ajatuksensa risteilleen salamoina.

Luistinjäältä kuului etäinen soitto, ja kokkotulien romotus punersi taivaan.

IV

Neiti Smarin oli kuin kaatuneen kuorman alla.

Hän oli pitkin syksyä kirjoittanut Esteristä hänen kotiaan ylisteleviä kirjeitä vakuuttaen ylpeydellä, että Esteri kesällä palaa kotia toisena ihmisenä kuin sieltä lähti: hän on taipuisa kuin keväinen vitsa, herttainen ja rakastettava. Mutta nyt oli tapahtunut arveluttava käänne. Esteri kieltäytyi lähtemästä mihinkään huveihin tai kylään ja pysyi itsepintaisesti kotona, istuen kirjojensa ääressä.

Pelolla ja kauhulla neiti Smarin ajatteli miten muuan tyttö viime vuonna oli samalla tavalla yhtäkkiä luopunut kaikesta heittäytyen yksinäisyyteen, sitten kenenkään aavistamatta ruvennut kiihkoisaksi lahkolaiseksi, lopettanut koulunsa, hyljännyt kotinsa, lähtenyt kiertelemään maata saarnaillen ja aivan äsken oli jollakin salaperäisellä tavalla kuollut jossakin sydänmaalla.

Silmissään forstmestari ja mielessään tälle antamansa lupaus, neiti Smarin yöt unetonna vyöryi sängyssään. Viimein meni hän pastuurska Levonin luo.

Tämä leskirouva oli syksyllä muuttanut kaupunkiin ja perustanut koululaisille pensionaatin. Erimielisinä kasvatustavoissa olivat he joutuneet väittelyihin aina kun olivat toisensa tavanneet seurassa missä hyvänsä. Lopulta oli unohdettu tyyneyden rajat. Neiti Smarin oli suoraan sanonut, että pastuurska Levonin tiedot ja ymmärrys kasvatustavoista olivat yhtäläistä sekamelskaa kun se saksankieli, joka on hänen pensionaatissaan muka puhekielenä ja jonka parhaimpana tukena on joskus maailmassa Virosta tänne eksynyt piika. Pastuurska Levon oli pyytänyt anteeksi, että oli ollenkaan avannut suutansa, sillä silloin kun kaikkietävät vanhatpiiat puhuvat lastenkasvatuksesta, pitää äitien olla hiljaa, minkä hänenkin, joka oli kasvattanut kaksi omaa lasta. Pastuurska Levonin ei tarvinnut selittää, miten nämä hänen lapsensa olivat kasvatetut, sillä se tiedettiin: hovioikeudenauskultantti Alfred Levonista sanottiin, että hän olisi valmis aateloitavaksi, ja neiti Levon oli ensimmäinen sulotar juhlakuvaelmissä ja kutsuvieras ylhäisissä piireissä.

Nöyrytyneenä ja hyvän neuvon toivossa neiti Smarin kertoi asiansa ihan alusta alkaen ja seikkaperäisesti.

»Tiedättekö«, sanoi pastuurska Levon kuin lohduttavan varmalla äänellä, »ei ole vähintäkään pelkoa siitä, että Esteri rupeaisi lahkolaiseksi. Mutta...«, keskeytti hän lauseensa pudistaen päätään arveluttavasti.

Neiti Smarin odotti jatkoa henkeä pidättäen.

»Esteri on yhä kiintynyt renkeihinsä.«

Neiti Smarin ei tahtonut sitä uskoa.

»Minä kerron teille muutaman tällaisen tapauksen. Tunsiko neiti Smarin Laura Sorvon?«

»En.«

»Hän on tämän kaupungin lapsia, äitinsä oli ollut arvokasta sukua ja isänsä joku pieni virkamies täällä. Mutta luultavasti hänkin oli jo haudassa ja Laura poissa täältä silloin kun neiti Smarin tuli kaupunkilaiseksi.«

»Varmaankin, koska minulla ei ole aavistustakaan.«

»Tämä Laura Sorvo tuli kasvattityttöreksi erälle kapteeni Hannellille», jatkoi pastuurska Levon. »Kapteeni Hannell on äärettömän rikas. Suuri summaton maatila siellä miesvainajani kotipitäjässä, osakkeita tehtaissa, oma huvila ulkomailla. Lapseton pariskunta. He pitivät Lauraa kuin prinsessaa. Ja Laura oli kaunis kuin prinsessa oikea sadun prinsessa!»

»Kapteeni Hannell! Lyhyt tukeva mies, tuuheat ja hyvin pitkät punaiset viikset?» kysyi neiti Smarin yhtäkkiä.

»Niin on!» tunsu pastuurska Levon heti.

Neiti Smarin muisti kerran matkustaessaan laivalla sellaisen miehen seurassa nähneensä nuoren naisen, jota oli ensin luullut joksikin ulkomaalaiseksi ylimysneidiksi, vaan oli väitetty hänen olevan suomalainen. Ja hän oli sitten puhellutkin hänen kanssaan.

»Ihana olento», ihasteli neiti Smarin parin vuoden vanhaa muistoa kuin eilisenpäiväistä näkyä. »Somassa, keveässä kesäpuvussa hän oli kuin vasta auennut valkolumme.»

»Arvatkaa, missä hän nyt on!»

»Jumala armahtakoon, millä äänellä te sanotte!»

»Naimisissa renkimiehen kanssa!»

Huone alkoi vilistä neiti Smarinin silmissä.

»Hän karkasi rengin kanssa ja kuuluu asuvan täällä lähellä kaupunkia jossakin metsämökissä.»

»Voi armias Jumala!»

»Jos se renki olisi ollut kaunis, niin olisihan voinut asian jotenkin ymmärtää, mutta niin ruma, niin ruma, että niin rumaa on vaikea kuvitellakin.»

Neiti Smarin hätäytyi ja hän alkoi pyydellen esittää, että pastuurska Levon ottaisi Esterin pensionaattiinsa, vaan pastuurska käsillään teki poistavia liikkeitä ja äänellä kuin olisi pelännyt tarttuvaa tautia sanoi:

»Jumala varjelkoon!»

Sinä päivänä neiti Smarinin sija päivällispöydässä oli tyhjä. Miina ilmoitti hänen olevan pahoinvoivana ja omana lujana uskonaan selitti, että neiti Smarin oli tullut sairaaksi pastuurska Levonin kahvista. Sellaista saksalaista sotkua suomalaisista rukiista. Sitä kun aamusydämelleen juo, niin se pitää tietää, että on tuska sydämessä! Ja Miina hyppäsi neiti Smarinin luona kouransilmässä pullo tanskankuninkaantippoja, joita tyrkytti kuin kiusanhenki, kunnes neiti Smarin raivostui ja talosta ajamisen uhalla kielsi Miinan tulemasta hänen kammariinsa muulloin kuin soitettaessa ja silloinkin ilman pulloa!

Neiti Smarinilla oli pitkät puheet itsekseen. Pastuurska Levon oli ollut oikeassa. Oikeassa vastoin kaikkea luuloa. Neiti Smarinilla oli kädessä todistuskappale: Juhon kirje! Ja häntä suututti, että hän oli hävennyt ja punastunut Esterin katsetta ja ummistanut valvovan silmänsä. Suututti, että hän oli luullut olleensa liian ankara ja ehkä sillä saattaneensa Esterin muka vaaralliselle uskonhoureiden tielle. Häntä hävetti ajatellessaan, että hän oli pyörinyt Esterin edessä kuin kananpojan hautonut hanhi, joka parastaan koettaa saadaksesen sen veteen houkutelluksi. Mutta nyt hän aikoikin panna toimeen uuden suunnitelman, ja se oli rautainen!

Hän lyö Esterin eteen Juhon kirjeen. Mikä tämä on, hyvä neiti? Olkaa hyvä ja tulkitkaa minulle tämä epäselvä kirjoitus, kai ymmärrätte sen yhtä hyvin kuin epäselvän puheenkin! Mutta tulkitkaa se tietäen, että minä voin saada koko kirjeestä selvän, niinkuin olen saanut nimestä »Juhu», ja toisesta sanasta —»humalassa»!

Hän pudisti kirkkaaksi silmälasinsa, asetti ne varmasti nenälleen ja yritti lähtemään Esterin kammariin. Mutta yhtäkkiä hän pysähtyi.

Jos se ei olekaan »humalassa», vaan »Jumalassa»?

Mitä tehdä? Mitä tehdä!

Neiti Smarin parka! Hänellä oli tähän asti ollut pykälät niin itselleen kuin muille selvillä kuin kymmenen sormeaan. Nyt hän ne kymmenen sormeaa liitti ristiin ja suuntasi kirkastetut silmälasit kattoon tunnustaen mitättömyytensä, kykenemättömyytensä.

Miina pisti päänsä oven raosta.

»Neiti Esterin luona oli vieraana se Neitsy-Maria!»

Neiti Smarin luuli että pastuurska Levon ystävällisesti oli toimittanut tyttärensä tulemaan Esterin luo kehoituksella ruveta seurustelemaan Esterin kanssa ja koettaa vaikuttaa häneen hyvää. Ja kuin varmana pelastuksesta hän huudahti riemastuneena:

»Rakastettava neiti Levon!»

»Neiti Levon?» sanoi Miina huiskauttaen halveksivasti kättään. »Kaikkipa sitten Neitsy-Marioita, kun riikinkukotkin!»

»No kukas sitten?» tiuskaisi neiti Smarin.

»Enhän minä nimeä muista, sehän on tietty asia! Mutta se—kyllä neiti Smarin hoksaa. Eihän täällä muita ole niin Neitsy-Marioita. Se jolla on tukka kammattu näin poskia myöten, se ylhäinen neiti, joka usein ajelee vaunuissa.»

Merkit olivat selvät, vaan neiti Smarin kysyi sellaisella Hänellä, kuin Miina olisi hullutuksia puhunut:

»Neiti Holmako?»

»No juuri justiin!»

Esterin luona kaikkialla harvinainen neiti Holma, joka valitsi toverinsa kuin neulalla? Niihin kaikkien ihmeeksi ei itse Levonilla ollut vielä kunnia kuulua. Ja Esteri, hänen tietääkseen, ei ollut neiti Holmalle hyvänpäiväntuttukaan. Mahdotonta!

»Neiti Holma on hakenut ompelijatarta, joka asuu toisella puolen porttia», sanoi neiti Smarin.

»Saattoipa olla silläkin asialla», myönsi Miina ja lisäsi: »Mutta vieraana hän oli neiti Esterillä ja niin neiti Esteriä pussasi että oikein.»

Esteri tuli neiti Smarinin kammariin tuulenpuuskana, sieppasi silmälasit tädin silmiltä ja viskasi ne rapisten menemään, istutti hänet sohvaan itse istuen viereen. Hänen poskensa hehkuivat ja silmänsä paloivat. Neiti Smarin katsoi aivan kuin ei olisi tuntenut häntä eikä kuullut, mitä hän kertoi. Mutta hänen pienet, punaiset silmänsä venyivät suuriksi renkaiksi ja otsansa kapeni kahdeksi viiruksi, kun hän kuuli neiti Holmalla olleen asianaan tuoda terveiset äidiltään, että äitinsä olisi mielissään saadessaan tutustua Esteriin. Se meni yli kaiken ymmärryksen, että itse ylhäinen konsulinna Holma erityisesti kutsuttaa Esterin luokseen. Tunnettu asia kyllä oli, että hän kutsutti luokseen taiteilijoita ja muita merkillisyyksiä, joita sattui käymään paikkakunnalla, ja silloin tällöin jonkun edustavista työmiehistä, joskus jonkun lahkolaissaarnaajankin. Mutta...?

»Minä sanon teille, täti, vaan se on salaisuus!» Esteri katsoi neiti Smarinia silmiin kuin vannottaen. Sitten hän painoi päänsä pöytään ja sanoi:

»Se ylioppilas, se Lauri—hän on minun kanssani kihloissa.»

Neiti Smarin veti ja puhalsi henkeä nipistettyjen huultensa välitse aivan kuin olisi koettanut viheltää, vaan siitä kehittyikin valtava itku.

Sillä aikaa kuin Esteri oli Holmalla, neiti Smarin istui leveässä, hiljaa keinuvassa kiikkutuolissa ihmetellen yhä tätä tapausta, joka tuntui uskomattomalta, vaikka hän itse Esterin pyynnöstä oli ollut Esteriä saattamassa konsuli Holmalle eteiseen saakka ja Esterin pakottamalla seisonut hänen vieressään, kunnes hän soitti ovikelloa, ja tultiin avaamaan ovi.

Sellainen onni Esterille!

Miina tuli kammariin kouransilmässä pullo ja itkien moitti ihmisten uskottomuutta. Neiti Smarin anteeksi pyytäen päivällistä kiivastumistaan lohduttaen vakuutti, että hän aivan täydellisesti uskoi Miinan lääkkeet hyväksi ja auttaviksi, mutta hän on nyt aivan terve. Miina tuippasi kourastaan pullon neiti Smarinille ja sanoi käskävästi:

»No koettakaa saada neiti Esteri ottamaan näitä!»

»Esteri?»

Miina selitti, että ovikelloa oli soitettu kuin hengen edestä. Hän oli mennyt avaamaan, siellä oli neiti

Esteri, joka oli rynnännyt huoneeseensa päällysvaatteineen päivineen niin kuin ulkoa tuli ja—

»Herra siunaa!» ja joutumatta kuuntelemaan enempää neiti Smarin syöksyi Esterin kammariin.

Esteri makasi sohvalla ja itki. Neiti Smarinin hätäileviin kysymyksiin hän vastasi kieltelevillä liikkeillä ja sai viimein sanotuksi:

»Odottakaa vähän.»

Neiti Smarin istahti syrjään, ajatellen mahdollisia ja mahdottomiakin.

Esteri viimein nousi istumaan ja kutsui tädin viereensä sohvalle. »Alussa oli hyvin hauska», sanoi hän. »Mutta sitten tuli konsulinna, täti Holma.»

Neiti Smarin oli ihmeissään. Konsulinna Holma oli tosin kaupunkilaisille suuri arvoitus. Hän ei käynyt vieraisissa eikä pitänyt kotonaan vieraspitoja eikä hänellä ollut erityisiä ystäviä. Ei tiedetty varmuudella onko hän uskonnollinen vai uskonon, ei tiedetty oliko hän miesvainajansa kanssa ollut hyvissä vai huonoissa väleissä. Huhuiltiin niin ja huhuiltiin näin. Mutta kunnioituksella ja suurella ihastuksella puhuivat hänestä aina hänen lastensa valitut toverit, jotka siellä kävivät kuin kotonaan ja joitten seurassa konsulinna oli sieluna.

»Minulla oli kuin hirveä hätä ja itku kurkussa», jatkoi Esteri. »Heittäydyin iloiseksi ja vallattomaksi, kerroin toisen hassun jutun toisensa jälkeen, ja koetin olla katsomatta täti Holmaa, mutta en voinut.»

Esteri oli ääneti ja tuijotti yhteen kohtaan.

»Ja sitten?» kysyi neiti Smarin uteliaana, vaan sai uudistaa kysymyksensä, ennen kuin Esteri havahtui.

»Minä olin unohtunut katsomaan täti Holmaa ja olin kai katsonut kauankin aikaa. Nyt vasta huomaan, että hän huiskutti nenäliinaansa häiritäksensä katsettani. Mutta kai kun se ei auttanut, tuli hän minun luokseni ja suuteli minua. Silloin näin ainoastaan hänen otsansa ja silmänsä.»

Esteri alkoi uudelleen itkeä.

»Äitini otsan ja silmät...»

V

Toisen kerran tullessaan Holmalta Esteri syöksyi neiti Smarinin kaulaan.

»Hän pitää minusta, rakastaa minua!»

Sen neiti Smarin sittemmin sai omin silmin nähdä, kun Esterin sairastuessa konsulinna Holma kävi hänen luonaan. Hänen mentyään neiti Smarin suu hymyssä ja silmät vesissä sanoi Esterille:

»Sinulla on nyt äiti!»

Esteri kohosi vuoteellaan istumaan ja sanoi pelästyneenä:

»Mitähän jos joskus, kun minä menen Holmalle, täti Holma itse tulisi avaamaan minulle ovea, sanoisi 'mene pois!' ja painaisi oven kiinni!»

»Herra siunaa, miten sellaista mieleesi johtuukaan!»

Esteri laskeutui maata ja painoi silmänsä umpeen. Mutta kun hän ne avasi, norahti kyyneliä ohimoille.

»Te erehdyitte lohdutellessanne minua ja käskiessänne lääkärin vakuttamalla vakuuttaa, ettei tautini ole ollenkaan vaarallista, sillä juuri sitä itkin. Minä sydämeni pohjasta toivoin kuolevani. Ehkä se olisi sittenkin onnellisinta ollut.»

Neiti Smarin meni kammariinsa ja itki:

Mikä isku Esterille, jos Laurin tunteet eivät kestäisi. Armahda Jumala!

Aivan kuin tätä peläten hän sitten aina tuskallisella jännityksellä odotteli Esteriä Holmalta ja pani huolekseen pienimmätkin seikat. Levottomaksi sai hänet huomionsa, ettei Esteri koskaan puhunut Laurista. Unen ja viimeisenkin rauhan vei häneltä viimein »vanhan ja nuorten akademikkojen rekiretki». Siitä puhuttiin kaikkialla ja pukuja laiteltiin, vaan Esteri oli aivan kuin ei olisi asiasta tiennyt mitään, vaikka Lauri Holma oli hommamiehenä. Neiti Smarin odotti päivästä toiseen uskaltamatta kysyä, teetätti Esterille uuden puvun tekosyillä ja koetti pönkittää horjuvaa toivoaan vielä rekiretken edellisenä iltana, jolloin Esteri oli Holmalla käymässä.

Tapansa mukaan Esteri sieltä palattuaan tuli suoraapäätä neiti Smarinin kammariin, vaan oli pitkät minuutit sanaa sanomatta, maaten lepotuolilla kädet pään takana. Neiti Smarinista oli tuskallista, ja arvellen, että Esteri halusi hänelle puhella asiasta, vaan oli vaikea alkaa, rupesi hän johtamaan keskustelua siihen. Aivan kuin ei olisi sitä itse hyvin tiennyt Ellin jokapäiväisistä käynneistä Esterin luona tämän sairastaessa, kysyi hän ensimmäisekseen:

»Elli taitaa paljon pitää sinusta?»

»Jumaloipi» sanoi Esteri ja väentelihe.

»Ihme, ettei hän ole vielä kihloissa?

Pitkäveteisesti ja hiljaisella äänellä Esteri sanoi:

»Hänen rakastettunsa on hänet hyljännyt.»

»Epäkelpo!» huudahti neiti Smarin sellaisella kiivaudella kuin olisi tahtonut syöstä mokoman kimppuun, ja katsoi minkä vaikutuksen se tekee Esteriin.

Esteri painoi kädet kasvoilleen.

»Ken lieneekin, mutta mitätön mies, sanon minä!» Ja neiti Smarin sanoi paljon muuta tuomiten ankarasti sellaisen ja kaikki sellaiset—kaikki!—joitten tunteet eivät ole vakavia ja kestäviä. »Elli tietysti rakastaa häntä vielä?»

Esteri myöntävästi nyökäytti verkalleen päätään.

»Niin niin, ja kärsii!» ymmärsi neiti Smarin, kiihtyi ja teki äkkiryynnäkön. Pistäen silmälasit silmilleen, toinen käsi puuskassa, toinen pöydällä hän katsoi Esteriä kuin että: no nyt meidän sopii puhua siitähän, ja hän sanoi:

»Mutta kuulehan sinä. Entäs Lauri?»

Esteri punastui. Hän katsoi neiti Smarinia suoraan silmiin kuin apua anoen ja sanoi:

»Minkä vuoksi minä en Lauria rakasta? Hyvä Jumala, minkä vuoksi!»

»Sinä et Lauria rakasta!» Neiti Smarin huusi, ja hänen äänensä mutkitteli.

Sitten syntyi hiljaisuus.

Esteri istui lynkäpäisillään pöytää vasten, nyrkit ohimoilla. Hän vavahti säikähdyksestä, kun yhtäkkiä johtui mieleen, että tati Holma on varmaan sen huomannutkin. Puristaen päätään hän veti henkeä kuin kovaa tuskaa kärsien.

Miten hän ei ollut ennen tullut sitä ajatelleeksi? Hän ei voinut mennä enää Holmalle. Ei, ei, ei! Mieluummin hän vaipuisi maanrakoon...

Neiti Smarin ompeli ompelustaan kädet täristen, kuuli kadulta hälinää kuin olisi ollut tulipalo ja kellon naksuttavan kiireesti ja kovasti.

Esteri painoi päänsä pöytään. Mutta hetken kuluttua hän hypähti seisomaan.

»Minä tahdon rakastaa! Minä tahdon!»

Hän istahti kirjoituspöydän ääreen kirjoittamaan Laurille kirjelijun ja ilmoitti tati Smarinille, että hän lähtee huomenna rekiretkelle.

Laurin häntä rekiretkelle pyydelleessä oli Esteri lähtönsä välttämättömäksi ehdoksi asettanut sen, että Ellikin lähtee. Mutta kun hän, heidän tultuaan maataloon, minne retkeläiset kokoontuivat, odottamattaan näki Ellin, hämmästytti hän sanattomaksi.

»Kun Lauri sai kirjeesi syntyä minussa vastustamaton halu tänne, minulle hankittiin kavaljeeri, ja niin

olen tässä sinun suureksi hämmästyksesi, niinkuin näen, ja sinun tueksesi ja turvaksesi, niinkuin vaatimuksesi kuului», selitti Elli nauraen.

Esteri tunsu olevan teeskennellyssä hymyssä, ja kun Lauri, jolla oli puuhia heti alkavan ohjelman vuoksi, jätti heidät kahden kesken, punastui hän Ellin katsetta, ja hänet valtasi omituinen hätäilevä tunne. Tuntui turvalliselta, kun heidän luokseen tuli neiti Levon, joka aina ennen oli hänestä muistuttanut havukkaa ja jota hän suorastaan oli pelännyt. Tämä riensi riemulla ja jo kaukaa ja äänekkäästi lausui äärettömän ilonsa nähdessään neiti Holman pitkistä ajoista, ja otti hänet haltuunsa molemmin käsin unohuttaen Esterin silkkisen selkensä taakse, jonka suojassa Esteri hiipi pois.

Elli hakemalla haettuaan löysi hänet sitten muutamasta pienestä syrjäisestä kammarista, jonne oli ahdettu liikoja huonekaluja. Ja kun neiti Levon, joka Elliä yhä seurasi kuin varjo, kysyi Esteriltä, mitä hän piti herra Holman runoista, oli hän kuin puusta pudonnut.

»Kumpi teitä enemmän miellytti, 'Hänen katseensa' vai 'Kun hän nauroi?'» Ja vastausta odottamatta neiti Levon hehkuvalla innostuksella alkoi selittää, että hän oli äärettömän ihastunut molempiin. »Hänen katseensa» oli ihana runo, ihana runo! Vertaukset olivat kauniita ja lennokkaita ja vaikuttavasti oli kuvattu nuorukaisen tulinen halu vielä kerran nähdä tuo tuhansien tähtien lento. Ja sitten runo »Kun hän nauroi». Mikä rohkea loppu! Tuolla puolen haudan ilo olisi puutteellinen, jollei hän kuulisi hänen nauruaan, mutta tuska tenhoton sitä muistellessaan, ainoan kerran sen kuultuaan.

»Sinä et ollut kuulemassa Laurin runoja?» kysyi Elli, kun he Esterin kanssa olivat päässeet kahden kesken.

Esteri katsoi Elliä silmiin vastaamatta. Hän odotti että Elli kysyy: »Rakastatko sinä Lauria?» Ja hänen mielensä teki langeta Ellin eteen polvilleen.

»Esteri, miten kaunis sinä olet!» huudahti Elli. »Sinun katseesi! Sinun katseesi!»

Esteri riensi pois kuin pakoon, haki Laurin ja tarttui häneen.

»Ole minun kanssani, olethan, hyvä Lauri!»

Sen jälkeen hän ei huomannut Elliä ennen kuin illallisen aikana, jolloin näki hänet toisessa päässä pöytää, vaan unohti pian hänen läsnäolonsa kiintyessään seuraamaan väittelyä, joka oli kehittymässä Laurin ja herra Levonin välillä.

Herra Levon, josta Esteri oli kuullut usein puhuttavan, oli varhaisesta syksystä ollut poissa paikkakunnalta ja saapunut kotia juuri tänään, parhaiksi, että oli saanut frakin ylleen ja tullut tänne. Ja hänen tulonsa oli, niinkuin joku nainen oli sanaksi keksinyt, paras numero illan ohjelmassa. Neitokset keskenään taputtivat käsiään ja rouvat muuttuivat hymyksi.

Päinvastoin kuin sisarensa, herra Levon oli vaalea. Hänen muotonsa oli kapea, piirteet hienot, silmät hymyilevät. Vartalonsa oli solakka ja ryhdikäs, kumarruksensa kuin koivun tuulessa. Aina kun Esteri siirsi katseensa hänestä Lauriin, näytti Lauri oudolta, toisennäköiseltä kuin ennen, hipiä karkealta, otsa liian korkealta. Eikä Esteri ennen ollut huomannut, että Laurin jalat olivat vähän väärät.

Heidän väittelyään seurattiin yleisellä huomiolla, suosio herra Levonin puolella. Hän oli tyyne ja hymyilevä, puhui sujuvasti, monijaksoisin ja taidokkaasti rakennetuin lausein ja hyvin väritetyllä äänenpainoilla, ja hänen ilmeensä ja liikkeensä, joita hän käytti säästäen, tekivät aina pettämättömästi vaikutuksen.

»Me ikävystytämme arvoisaa seuraa», sanoi herra Levon, »ja sen vuoksi minä puolestani lopetan tämän hyödyttömän keskustelumme, hyödyttömän sen vuoksi, että kaikki ne kauniit ja ylevät sanat, joilla herra Holma tässä on tulkinnut rajatonta ihastustaan niin sanottuun 'kansaan' ja 'kansan pyhään tahtoon', eivät saa minua luopumaan arvossa ja kunniaassa pitämästä kulttuuria, jota herra Holma on koettanut meille uskottaa halveksivansa—mitä me emme kuitenkaan usko, koska herra Holma ei ole vielä päässyt edes siihen saakka, että olisi luopunut, ja uskallamme epäillä ettei herra Holma koskaan luovukaan käyttämästä näitä!» Puhuja kauniilla kädenliikkeellä nosti nähtäväksi veitsen ja kahvelin.

Naiset taputtivat käsiään kiihkeästi.

Holma kohosi seisomaan painaltaen rystysensä pöytään, vaan aivan kuin peruuttaen mitä oli aikonut sanoa, astui hän askeleen taaksepäin ojentaen vartalonsa, siitä siirtyi askeleen sivulle pannen kädet selkensä taakse tyyneen näköisenä, mutta taas astui kiihkeänä pöydän ääreen, vaan jäi yhä sanattomaksi, ja lopuksi sukasi molemmin kourin tukkaansa, joka siitä nousi pystyssä törröttämään, levitti sitten kätensä ja jäi seisomaan yhteen kohti epätoivoisen näköisenä.

Esteri ojensi Laurille kätensä ja nauroi.

Hänen katsahtaessaan ympärilleen, oli kuin kaikki ihmiset olisivat olleet häneen tuijottavia vahakuvia, palvelijatarkin, joka oli ovella menossa kädessä pinkka lautasia seisoi kuin Lotin vaimo katse taaksepäin.

Esteri luuli Laurille huudahtaneensa:

»Minun ruma prinssini!»

Aamulla heti noustuaan Esteri sai Elliltä kirjeen hän aukaisi sen repäisten, mutta luettuaan jonkun matkaa ojensi sen neiti Smarinille ja istahti pöytänsä ääreen jossa kauniissa kehyksissä oli Laurin valokuva.

Neiti Smarin tarttui kirjeeseen vapisevin käsin kuin paha aavistavaan sähkösanomaan. Pastuurska Levon, jonka hän oli jo aamusella tavannut, oli tyttärensä kertomuksen mukaan antanut viittauksia, että rekiretkellä oli tapahtunut suuri skandaali: Esteri oli keimaillut ja nauranut niin, että neiti Holma häveten veljensä puolesta oli lähtenyt pois kesken illan: Mutta kirje oli alusta loppuun rajatonta ihastusta! Elli käski Esterin heille tullessa pitää varansa, ettei hän Esteriä tukehauta. Senhän olisi voinut tehdä helposti eilen illalla rekiretkellä kuullessaan Esterin hurmaavan nauru. Mutta oli sen verran jäänyt hänelle järkeä, että pääsi itseltään karkuun. Onnellinen Lauri, joka oli löytänyt semmoisen aarteen, minkä runsaista rikkauksista he oppivat joka päivä tuntemaan aina jonkun uuden. He kaikki odottavat näkevänsä pian Esterin, heidän aina kaivatun auringonpaisteensa.

»Sinä et lukenut tätä!» huudahti neiti Smarin.

»Voi hyvä Jumala!» huudahti Esteri sillä äänellä kuin että täti Smarininkin olisi pitänyt ymmärtää: »Minä olen onnettomin ihminen maailmassa!» Rutistaen Ellin kirjeen yhdellä kourauksella hän sanoi uhkaavasti: »Minä menen karkuun, menen johonkin korpeen. Elänpä siellä tai kuolen, olen paljon onnellisempi.»

Neiti Smarin lysähti istumaan kuin olisi jalat alta lyöty.

»Itkekää tekin minun kurjan puolesta», sanoi Esteri heittäytyen neiti Smarinin eteen polvilleen. »Itkekää minun kurjan puolesta, joka en ymmärrä onneani! Voi jos minä jotenkin ymmärtäisin. Selittäkää minulle!» Hän tarttui neiti Smarinia käsistä puristaen suonenvetoisesti. »Selittäkää minulle, että minä ymmärtäisin!»

»Sinä ehkä rakastat jotakin toista!» sai neiti Smarin sanotuksi itkultaan.

»Jotakin toista!»

Esteri sanoi sen niin paheksuvalla äänellä, että neiti Smarinin itku tyrehtyi siihen paikkaan, ja viskaten täti Smarinin kädet käsistään Esteri katsoi häneen niin tuomitsevasti, että neiti Smarin häpesi sanojaan. Laura Sorvo rumine renkineen ja Juho, jotka olivat kauhun kuvina tulleet hänen silmiinsä, katosivat äkkiä kuin kummitukset valossa.

»Minä onneton olen kai jotenkin kieroon kasvanut raukka. Eikö niin, täti?»

Neiti Smarin vavahti kuin olisi piston saanut ja alkoi hätäillen vakuuttaa:

»Et rakkaani, et».

»Minä olen. Minä olen. Minä itse tiedän, ja te tiedätte. Ja te kuulitte, kun isä minulle jääkylmästi hyvästiä jättäessään käski minun opetella oikeaksi ihmiseksi. Voi rakas täti, ohjatkaa minua, ojentakaa, neuvokaa ja opettakaa minua.»

Neiti Smarin istui hartiat syvälle kumarassa kuin luhistavan painon alla ja tuijotti äänettömänä Esteriin, joka itkien oli painanut päänsä hänen syliinsä.

Tuohon äidittömään, orpoon tyttö raukkaan hän oli tarttunut kiinni kylmällä sydämellä kuin vanginkuljettaja. Tunnotonta julmuutta! Oli temmannut hänet toisaalle suunnatulta tieltään lyöden rintaansa ylpeänä tiedostaan ja taidostaan. Pöyhkeilevää typeryyttä! Kaikkivaltias Jumala! Käännä se tuon viattoman hyväksi.

Esteri pukeutui mustiin ja lähti Holmalle valiten ajan, jolloin tiesi Laurin olevan poissa kotoa. Hän lähti tyynenä ja päättäväisenä. Hänen tuli ja täytyi avonaisesti tunnustaa täti Holmalle ja Ellille, että hän ei ansaitse heidän rakkauttaan. Mutta tultuaan eteiseen hän pysähtyi. Mielsensä kouhuili kuin olisi hänet sieltä karkotettu saamatta heille sanotuksi, miten hän rakastaa ja voi rakastaa. Sen he voisivat nähdä, jos Lauri olisi onneton, kaikkien hylkäämä, ruma, niin ruma, että he itsekin kauhistuisivat.

Hän juoksi ylös rappusia. Soitti ovikelloa ja sanoi avaamaan tulleele palvelijalle, että hän käy nuoren herran kammarissa kirjoittamassa kirjelipun.

»Sukkajalka ritari! Jonkun matkaa kaupungista pohjoiselta maantieltä eroaa kaunis metsätie. Sitä kaunista metsätietä huomenna 8 aamusella Esteri-neito hiihtää Ruman prinssin linnalle.

Prinssi oli jo syntyessään niin ruma, että kuningas kauhistui ja kuningatar surusta kuoli. Kun kutsuttiin tietäjät, niin neuvoivat nämä kuningasta antamaan prinssin surmalle, sillä hänestä oli tuleva onneton, kun kukaan ei häntä rakastaisi. Prinssi annettiin syöjättärelle, joka vei hänet synkkään korpeen, mihin ei päivää koskaan paistanut. Siellä oli onneton prinssi raukka elänyt ja kärsimyksissään joka vuosi vanhentunut sata vuotta.

Mutta oli orpo tyttö. Hän lähti ypö yksin yli pimeään aavikon, joka oli täynnä mättäitä, välissä pohjaton kuilu, ja jossa jättiläis-yököt lensivät hänen päänsä päällä suhisten ja kylmähenkinen raivotar soitti manalan yksikielistä kannelta. Hän tuli siihen pimeään metsään. Ja kun hän ja prinssi katsahivat toisiaan silmiin, niin syöjättären luola siinä päivättömässä korvessa muuttui säteileväksi linnaksi, joka ruskotuksena taivaalle hohti, ja prinssi nuoreni ja hänestä tuli niin kaunis kuin sen tytön rakkaus oli suuri. Sen tytön rakkaus on niin suuri, ettei siinä linnassa koskaan yötä ole.—Kello 8 aamulla!»

Kello 8 aamulla Lauri sillä kauniilla metsätiellä tapasi huikaisevasta ruskotuksesta Esterin, joka nauroi, osoittaen ruskotusta kuin omaansa, painoi silmänsä umpeen ja tarjosi suunsa suudeltavaksi.

»Hiihdetään niin kauas, että eksymme ijäksi!»

Ja he hiihtivät poikki harjanteitten, yli aavikoiden, läpi punaisten varvukoiden ja keltaisten petäjikköjen. Lumi heidän sommissaan hopea-usvana pölähteli ja tukassa ja hartioilla kultahiuteina välkkyi.

VI

Kun he pysähtyivät äänettömään korpikuusikkoon, eivät he tienneet suuntiakaan, missä he ovat. Mutta lumen alla nukkuvain naavaisten kuusten juurelle piiloutuneena oli pieni mökki. Se oli kuin kinokseen tehty, että näkyi vain ikkuna ja ovi ja musta savutorvi.

Luulivat sitä autioksi. Vaan eteiseen tultuaan kuulivat sisällä naisen puhelevan kuin hellästi hyväillen jotakin. Sisään astuessaan hämmästyivät he nuoren naisen kauneutta. Hän istui ruokkimassa lasta, leperellen sille. Avonainen puku, hajallinen tukka ja hänen hämmästyksensä vieraat huomattuaan antoivat hänelle villiytyneen näön. Mutta kun hän vietyään ja peitettyään lapsen nuorassa katosta riippuvaan pärevasuun ja selin järjestettyään pukuaan kääntyi vieraisiin päin, oli hänen hienopiirteisillä kasvoillaan ja hymyilevässä katseessaan ylimyksellinen tyyneys.

Naisen poistuttua huoneesta puuhaamaan vieraille juomista, jota nämä pyysivät, Lauri ojenteli käsiään.

Mikä halpa mökki metsän kätkössä! Mikä ihanuus mökin kätkössä!
Suurenmoista! Sadunomaista!

Esteri jatkoi ääni väristen:

»Täällä kinoksessa, repaleisena, entistä maailmaa ympärillään ainoastaan muutamia kirjoja ja marmorinen Kristus!»

Lauri levitti silmänsä ja katsoi pitkään Esteriä.

»Sinä luulet, ettei hän ole talonpoikainen?»

»Ei varmaan!»

Savunhajuisessa tuvassa ei ollut sisustusta muuta kuin sänky, pari tuolia ja matala kaappikulu. Mutta sen päällä oli erittäin kaunis kuvastin, jonka paksut hiotut särmät sateenkaaren väreillä hohtivat, mustassa loukossa nurkkalaudalla korukantisia kirjoja keskellään ylpeä valokuva-albumi ja niiden läpuolella toisella laudalla Thorwaldsenin Kristus.

»Tämähän on kuin satua!» huudahti Lauri, kun kotia hiihtäessään pysähtyivät vielä katsomaan

taakseen mäelle, jossa kuusten lumiset latvat kirkkaina paistoivat ja mökistä savu kultaviiruna taivalle kiersi.

Kun he hiihtivät sinne helluntaina, jolloin ihana nainen oli heitä kutsunut tulemaan, oli pyry-ilma, ja heitä vastaan tuli mies ilmestyen yhtäkkiä heidän eteensä sakeassa tuiskussa. Lyhyt, mutta kahden levyinen, pää suuri, otsa kuin lauta, nenä latuskainen ja silmät pienet. Ehdottomasti säpsähti häntä, vaan heräsi häntä kohtaan syvä sääli, kun hän suurikouraisella kädellä lakkia raapaisten teki hyvänpäivän suu leveässä naurussa ja kahloi edelleen syvää lunta kadoten pian pyryn sekaan.

»Ruma prinssi!» sanoi Lauri kuin tosissaan.

Ruman prinssin töppöskenkään suuret jäljet, joihin tuuli kiireellä juoksutti lunta täytteeksi, johtivat mökille.

He katsoivat toisiaan hämmästyneinä. Esteriä vavisutti, että luuli polviensa pettävän. Hänen oli halu kääntyä takaisin, vaan sisältä ryntäsi heitä vastaanottamaan maalaistyttö, pystynenä, puolukkaposki, joka niiaa tupsautti syvään kummallekin vieraille erikseen, pieksi ja puhdisti heidät lumesta kovakouraisesti ja ujostelemattomalla rohkeudella ja avasi oven tupaan.

Vieraat hämmästyivät mykiksi. Tupa oli kuin talonpoikaisruhtinaallinen sali, pienen pientä kokoa, kalleuksia täyteen ahdettu. Kauniit korukantiset kirjat, jotka viime kerralla olivat kirkuneet mustassa loukossa, nyt päivänpaisteisesti hymyilivät koruompeleisella liinalla peitettyllä pienellä pöydällä, ja marmorinen Kristus seisoi vaatimattomana levitetyin käsin antaen siunauksensa.

Mökin nainen oli melkein pöyhkeilevän komeassa talonpoikaispuvussa, perin vanhaa kunnianarvoisaa kuosia. Se oli hänen kauneudelleen eduksi yhtä vähän kuin ohimoille sileäksi kammattu tukka, joka teki hänet vanhan näköiseksi, vaan näin oli hän kunnioitusta herättävä emäntänuorikko. Hänen käytöksensä oli vakavaa, arvokasta, melkein juhlallisen jäykkää. Äänensä oli yksitoikkoisen tyyni, puheensa hidasta aivan kuin olisi tarkoin harkinnut jokaisen sanansa, mutta se tuntui nerokkaalta ja mieltäkiinnittävältä.

Kuin tavallista asiaa ja sivumennen mainitsi emäntä, että heiltä oli nykyisin palanut talo.

»Talo palanut!» huudahti Lauri osanotolla.

Hänen miehensä mielestä, sanoi emäntä, ei se ollut mikään vahinko. Rakennukset olivat olleet niin ahtaat ja vanhat, itse maakin kun oli vain pieni, pahasen torpan arvoinen. He olivat sen ostaneet syksyllä tullessaan kotipuolestaan tänne kauas kuin lintupari oudoille seuduille pesänsijaa etsien.

Ja vähitellen vieraat saivat tietää, että emännän miehen isä oli mahtava rustitilallinen, joka oli jyrkästi vastustanut nuorten avioliittoa, vastaten näiden rukoilevaan pyyntöön kirouksella, vaimonsa itkuun ojentamalla revolverin omaa rintaansa kohti. Pojan äiti oli salaa toimittanut nuorille varoja käskien heidän paeta, kunnes isän mieli lauhtuisi.

Pistäytyessään katsomaan palvelijainsa puuhia emäntä antoi vierailleen katseltavaksi komean valokuva-albumin. Siinä oli ensimmäisenä kerjäläistyön kuva—emäntä tyttönsä.

Kerjäläistyttö! Ihana kuin lumous!

Vastaisella sivulla oli haaveksivakatseisen nuorukaisen kuva omistettu tietysti kerjäläistytölle sitaatilla: »Sanoiksi kiel' on köyhä, henki heikko, niin sua lemmin ettei rajaa, määrää!»

»Tämä on isäntä?» kysyi Lauri nuorukaisen kuvaa emännältä tämän sisään palattua. »Tuo on vain eräs raukka, hupsu hullu!» sanoi emäntä silmätessään osoitettua kuvaa ja nauroi.

Hän nauroi niin omituisesti, että Esteri ei tiennyt inhottiko häntä emäntä vai sääliitti. Häntä vaivasi niin, että hän ei voinut enää häneen katsoa. Ja Laurin alkaessa innokkaasti puhella emännän kanssa Esteri selaili valokuva-albumia, jossa oli suurimmaksi osaksi herrasväkeä ja enimmäkseen herroja. Hän oli syventynyt uudelleen katsomaan kerjäläistyttöä ja sääliittävää nuorukaista, kun hänet herätti emännän nauru, joka oli tosin naurua, vaan vaikutti kuin itku. Mutta sitä vilkkautta emännän sanoissa, sitä vaihtelevaisuutta hänen äänessään! Olisi voinut luulla jonkun aivan uuden ihmisen tulleen huoneeseen. Esteri ei voinut olla päättään kääntämättä.

Lauri oli seisomassa ja kaikesta nähden korkeimman innostuksen vallassa ylistäessään maalaiselämän ihanuutta.

»Te olette varmaan runoilija!» lausui emäntä. Ja kun Lauri näytti joutuvan hämilleen, emäntä laskien kätensä kirjojen päälle, jatkoi: »Minä rakastan runoilijoita! He värittävä elämän niin kuin aurinko harmajan usvan pilviksi.»

Esteri katsoi silmät suurena. Arvokkaan jäykkää emäntää ei ollut jäljellä kuin puku, joka koettaessaan noudattaa vilkkaita ja sujuvia liikkeitä näytti hassunkuriselta. Tukka oli irtautunut sileydestään, poskilla oli hoitoisa puna ja silmissä säihkyvä katse.

Esteri hiipi ulos rauhoittuakseen.

Pienen eteisen toisella puolen olevan suojan ovi oli auki. Siellä väikkyi sankka savupilvi, jota tuprutti maaperäisellä lattialla kivien lomassa palava nuotio. Savupilven alla hääri kyykkysillään piikatytö, joka vieraan huomattuaan oikaisihe ja kysyi:

»Miten siellä täti jaksaa?»

Jo siitä touhusta, jolla hän oli puhdistanut heitä lumesta, ja hirveästä ryminästä, jota oli pitänyt tuodessaan kahvia, olisi voinut aavistaa, kuka hänen tätinsä oli. Mutta nyt kun hän seiso i pää savupilvessä, kädet vatsalla, oli hän olkapäitään myöten kuin ilmeinen Miina itse.

Miinan sisaren tytär sanoi olevansa, ja olisi ollut hyvin halukas puhelemaan, vaan Esterin huomion valtasi lapsen ääni, joka kuului jostakin huoneessa.

Esteri lähti savupilven alla kyyrysillään ääntä kohden kulkemaan ja saapui perälle seinävierelle, jossa lapsen lepertely kuului risaisen turkin sisältä.

»Herran terttu!»

Avattuaan turkkia hän ammahti takaisin.

Lauta-otsa ja latuskainen nenä niinkuin miehellä, joka oli vastaan tullut!

Hän seiso i eteisessä kuin säikähtynyt ja yritti kysymään, että ei suinkaan se ole emännän lapsi, vaan sisältä kuului emännän itkuinen nauru. Esteri sanoi voivansa pahoin, hyppäsi suksilleen, hiihti taakseen katsomatta ja kiireellä. Tuntui kuin olisi jälessä juossut se mies suurilla töppöskengillään tavoitellen häntä pitkillä käsillään, ja emännän nauru kaikui korvissa. Kotipihalle tultua hän viskasi sompasauvansa kuin ijäksi niistä luopuakseen ja potkaisi suksensa menemään niin, että toinen sinkosi seinää vasten kärkensä poikki. Lumessa yltäpäältä meni hän neiti Smarinin kammariin, jossa Miina oli. Mutta häntä nyt alkoi epäilyttää, että hän oli jotenkin erehtynyt. Ja hän ehti ajatella kymmeniä mahdollisuuksia. Häntä hävetti äkillisyytensä ja hän kyseli Miinalta ja selitti kauneimmiten.

Miina oli tyhmännäköinen, silmät suurina ja päätään kallistellen hän vain kuunteli. Ja lopuksi hän meni ja avasi oven eteiseen ja äkäisesti sylkäisi:

»Tphyi! Jeesus siunatkoon!»

Hän lähestyi Esteriä pelästyneen näköisenä ja hiljaisella vaan kauhistuneella äänellä sanoi:

»Teitä ovat menninkäiset kuljetelleet!» Ja Miina vakuutti, että hän tuntee ne seudut tarkoin, vaan ei siellä ole mitään sellaista, ja hänen sisarensa tytär on kauniisti kotimökkillään äitinsä luona, joka on leski ja sairas.

Neiti Smarin alkoi kummastella.

»Niin», sanoi Miina hyvillään aivan kuin olisi saanut neiti Smarinista puoltajan Esteriä vastaan, joka oli Miinan puhetta menninkäisistä loruksi sanonut. »Pahat henget ovat lähempänä kuin luullaankaan, neiti Esteri. Ne voivat ottaa minkä hahmon hyvänsä, ovat auliita palvelemaan pahansuopia ihmisiä ja tuottamaan kiroja viattomille. Mutta kun saa heidän kironsa vältetyksi, niin ne kääntyvät onneksi, ja se onkin kirkas onni!»

Siihen Miina sanoi tarvittavan ainoastaan jumalansanaa ja suolaa. Ja hän lähti touhulla paukauttaen oven kiinni että ikkunat helisivät, mutta samassa hän repäisi sen auki sellaisella voimalla, että lukonkahva jäi kouraan.

»Nyt minä pääsin selville!» huusi hän. »Sehän on ollut Taavetin rouva!» ja Miina istahti nauramaan lyöden käsiä polviinsa.

Neiti Smarin ja Esteri kummastuneina katsoivat vuoroon toisiaan vuoroin Miinaa ymmärtämättä mitä siinä oli naurettavaa. Miina viimein sai sanotuksi:

»Kaikki on ollut valetta!»

»Hän valehtelee? huudahti Esteri.

»Kaikki on ollut valetta!» vakuutti Miina selittäen että komeus mökissä oli ollut sieltä täältä siksi päivää, vanhanaikainen puku jostakin haalittu, talonpoikainen käytös tehtyä, sanalla sanoen kaikki on vain ollut olevinaan! »Hän syöttää valhetta itsekullekin sen mukaan kuin kukin sietää. Minulle hän alussa uskotti, ja minä hurskaasti uskoin, että hänen miehensä on kreivi. Ja se oli niin liikuttava juttu, että minä itkin!»

»Mikä ihminen se on?» kysyi neiti Smarin uteliaana.

»Muistaneeko neiti Smarin sitä enää—se on sama, kun minä en jaksa muistaa nimiä! Eikö neiti Smarin muista? Sitä joka ampui itsensä?»

»En.»

»Neiti Smarin ei tainnut olla vielä silloin täällä. No olkoon nimi mikä hyvänsä», sanoi Miina ja alkoi kertoa, että tämä Taavetin rouva on oikeitten ihmisten lapsi ja vähän niinkuin parempain ihmisten lapsi, mutta joutui kasvavana äitipuolelle, joka oli sellainen puolivillainen ja toimeen tulematon herkuttelija. Kun siihen miehensä palkka ei riittänyt, niin panttasi ja möi kullat, hopeat, silkit ja mitä irti sai talosta, asiamiehenä lapsi raukka. Kun talo oli tyhjä, otti hän velkaa, mistä sai kaikenlaisilla valeuksilla, jotka valmisti lapsen suuhun. Ja kun ei saanut enää velkaa, niin puki kauniin tytön risaiseksi kerjäläiseksi opettaen hänet kertomaan sydäntä särkeviä juttuja. Niin eräänä päivänä, kun ei ollut leipäpalaa talossa, ei puita huoneita lämmittämään, toimitti hän tytön kerjuulle eväänä jutunalkua, että isä on kuollut, äiti makaa sairaana ja tarvitsisi lääkkeitä. Tytöllä oli tullessaan hyvät saaliit. Ja keittiö oli sakeana rasvankäryä rouvan paistaessa itselleen lettuja kermaan tehdystä ja munalla höystetystä taikinasta, kun tultiin ilmoittamaan, että hänen miehensä oli ampunut itsensä.

»Herra siunaa!» päivitteli neiti Smarin.

»Sitten muuan herra ja rouva, hyvin rikkaita kuulemma, ottivat kasvatikseen tytön»—

»Laura Sorvo!» huudahti neiti Smarin.

»No Sorvo! Justiin!» sanoi Miina. »Ja Laurahan se on tämä. Mutta nykyään sanotaan häntä vain rouvaksi ja kauniiksi rouvaksi ja Taavetin rouvaksi ja Ruman Taavetin rouvaksi.»

»Se on hänen miehensä vain renkimies!» selitti neiti Smarin Esterille.

»Renkimies!» huudahti Miina. »Taavetti ei ole ikinä renkinä ollut! Siihen hän ei pystyisi. Kuokkamies hän on, ja kuokkii kuin kone: aamulla syö ja alkaa, iskee lakkaamatta iltaan asti, jolloin vasta syö toisen kerran. Mutta muuta ei osaa, ei kerrassaan mitään muuta. Rouva se itse siinä mökillä on tehnyt korjaustyötkin heiluen kirveenvarressa kuin mies.»

»Hyvä Jumala sentään!» sanoi neiti Smarin, jonka sydäntä alkoi sääli ahdistaa, ja hän selitti Esterille miten hyvillä päivillä Laura Sorvo oli ollut kapteeni Hanellin kasvattityttörenä.

»Sellaisilla päivillä», sanoi Miina, »ettei muuta kuin painaa nastaa, niin oli puolessa tunnissa kaikki valmiina, vaikka olisi halunnut lähteä Jerusalemiin!»

»Tietysti hänellä on ollut parempiakin tarjolla!» arveli neiti Smarin.

»Sen osaa arvatakin! Mutta mihin hän jonkun paremman kanssa olisi joutunut? Olisi valehdellut onnettomaksi toisen ja itsensä ja monet muut samaan nippuriin!» arveli Miina.

»Mutta, Herran nimessä, eikö hän olisi voinut olla valehtelematta, jos tahtoi!» sanoi neiti Smarin kauhulla.

Sitä oli Miinakin sanonut Taavetin rouvalle, ja tämä oli itkenyt ja kertonut itsestään niin kuin juoppo selvillään itkee ja pahoo. Hän oli kerran kasvatusvanhemmiltaan pyytänyt jouluksi kuvastimen ja Kristuksen kuvan, kieltäen heitä mitään muuta antamasta. Ne saatuaan hän oli jouluyön istunut osaksi kuvastimen edessä soimaten ja häväisten itseään, sitten Kristuksen kuvan edessä polvillaan rukoillut. Mutta mitäs! Joulupäivänä, kun hän luki sanomalehtiä kasvatus-äidilleen, joka oli heikkosilmäinen ja ahnas sanomalehti-uutisille, hän oli omasta päästään lukenut niin kauhean murhajutun, että rouvaraiska oli tullut pahoin sairaaksi. Uudelleen oli soimannut itseään, uudelleen rukoillut. Mutta ei apua! Ei! Ja lopuksi hän rakastetulleen—joka oli ollut miellyttävä ja oikein kelpo nuorukainen, ja rakastunut häneen kuin hullu—hän oli kirjoittanut, että hän ottaakin toisen, muutaman prinssin.

»Se prinssi», jatkoi Miina, »oli tämä Taavetti!»

»Saduksikin kauheaa!» sanoi neiti Smarin.

Esteri meni kammariinsa, pukeutui kiireellä ja lähti Holmalle.

Lauri ei ollut vielä tullut. Konsulinna oli yksin kotona. Hän sulki Esterin syliinsä.

»Vihdoin tulet», sanoi hän. »Minä olen odottanut sinua hymyinesi ja toivon, minäkin, saavani kuulla sinun nauravan!»

Eteisen ovikello soi. Esteri riistäytyi irti ja juoksi eteiseen. Konsulinna kuuli hänen nauravan. Se oli kirkasta onnea, autereisen väräjävä! Hän kyynelsilmin riensi eteiseen.

Siellä ovensuussa seisoi luminen vanhus, satavuotias, jolle Jurtikka ärisi irvillä hampain ja harja pystyssä.

Esteri syöksyi ukolle syliksi, joka sanoi:

»Varohan toki pukuasi!»

Äänestä konsulinna tunsu omaksi pojakseen lumiukon, jonka syliin Esteri väkisten tunkeutui huudahtaen ihastuksella:

»Suutele minua!»

Kotia tultuaan Esteri istahti pöydän ääreen Laurin valokuvaa tuijottamaan, puristaen nyrkeillä ohimoitaan.

»Minä en sinua sittenkään rakasta. Hyvä Jumala, minkä vuoksi en? Minkä vuoksi? Se on vain petosta, kauheaa petosta!»

Joka kerta kun hän kävi Holmalla, lähti hän vakavalla aikomuksella heille, tunnustaa niin kuin oli heille tunnustanut kaiken muunkin, mitä itsestään tiesi pahaa: että hän on raaka, esimerkiksi oli forstmestarinnalle polkenut jalkaa ja kironnut, että hän on pahasydäminen, oli vannonut ettei forstmestarinnalle ikinä lepy, että hän on ilkeä ja julma, oli kuvitellut neiti Smarinia suureksi sammakoksi, jonka paholainen oli luonut Jumalan seisoessa selin ja katsahtaessa taakseen silloin kun paholainen teki pieniä punareunaisia silmiä, joten niistä tulikin niin lempeät, että paholaisen täytyi peittää ne suurilla silmälasilla, ja niin edespäin hirveän paljon syntejä! Tämä oli kuitenkin kaikista kauhein. Siellä hymyili ja nauroi, kotona tuijotti ja itki.

»Hyvä Jumala! Mikä minut perii? Mikä perii minut!»

Tuli kesä ja eronpäivä. Silloin hänen tietysti oli puhdistettava omatuntonsa. Silloin sen piti tapahtua. Piti tapahtua! Mutta Holmalle tultua heti alussa hänellä syntyi Laurin kanssa kiivas kilpajuoksu huoneesta huoneeseen, kunnes nauraen pysähtyi äkkiä, painoi silmänsä umpeen ja tarjosi suunsa. Ja palasi sieltä kukkien huumaavassa tuoksussa ja sydämessä tuska. Hän oli mielestään huonompi, paljon huonompi kuin Laura Sorvo, jota hän oli sydämessään inhonnut niin, ettei hänestä puhunut eikä suvainnut Laurinkaan puhua.

Koputettiin ovea. Lauri astui sisään, tuli tuomaan muutaman kirjan, jonka Esteri oli pyytänyt lainaksi, vaan unohuttanut.

Esteri ummessa silmin syöksyi vastaan, painoi kukitetun rintansa vasten Laurin rintaa, kietoi kätensä hänen kaulaansa aivan kuin ei koskaan irtautuakseen.

»Sinä kuristat minut! Sinä kuristat syleilylläsi!» Laurilla oli todellinen hätä.

»Ja minä tukehduan sinut suudelmillani!» huudahti Esteri.

Laurin mentyä Esteri istui tuijottaen lattiaan ja kädet riippuen hervottomina sivuilla.

»Neiti Esteri! Jumala auttaa ja kaikki parhaaksi kääntää.»

Se oli Miina. Hän oli tullut hiipien varpaillaan toinen käsi vyöliinan alla, jossa oli kirje. Mitään määräyksiä ei ollut enää aikoihin ollut kirjeistä. Mutta tämän oli tuonut taas Rautiaisen isäntä.

»Jumala teitä siunatkoon kumpaakin, neiti Esteriä ja—».

Eemelin nimeä ei Miina muistanutkaan. Ja jos olisi muistanutkin, niin tuskin olisi ehtinyt sitä saada suustaan ennen itkun ratkeamista. Läkähytellen koettaessaan hillitä ääntä hän kulki vyöliina korvissa kolahuttaen päänsä ensin uunin kylkeen ja sitten ovenpieleen, ennen kuin pääsi ulos kammarista. Mutta yhtäkkiä hänet valtasi vihastus ja hän suuntasi kulkunsa neiti Smarinin luo, joka kammarissaan laitteli Esterin mukaan lähetyksiä maalle. Miina koputti nyrkkiä pöydänlaitaan ison aikaa ennen kuin löysi

tarpeeksi voimakkaita sanoja siitä saksalaisesta sakrimenttumista, jossa kaikki ihmiset parjataan. Pastuurska Levon—se muuan Jumalan mieliharmi!—oli puhunut Esteristä kuin Esteri olisi joku Laura Sorvo! Miina oli hänelle sanonut: Tietäkää huutia! Niin, juuri niillä sanoilla hän oli sanonut. Eikä hän aikonut peruuttaa sanojaan. Vaan toisin hän olisi sanonut, jos olisi tiennyt, mitä nyt juuri oli saanut tietää, että se voi olla vielä senaattorina se, joka Esteri neitiä rakastaa. Neiti Smarin katsoi suu auki, ja Miina yhtäkkiä muutti äänensä rukoilevaksi, pyydellen ettei neiti Smarin vastustaisi nuorten rakkautta. Sillä vaikka olikin toinen talonpojanpoika, niin hän on käynyt koulut, on tuomariksi aikova ja voi kohota lähelle majesteettia, ja on rakastanut Esteriä lapsuudesta asti. Ja kun neiti Smarin näytti uteliaalta ja lempeältä, niin Miina ilmoitti että Esteri oli juuri saanut siltä uskolliselta, kelpo pojalta kirjeen. Miina olisi sanonut nimenkin, vaan kun ei muistanut! »Ihan kielellä pyöri», sanoi Miina ja koetti muistella. Ja neiti Smarin uteliaana odotti.

Kirje oli Juholta. Postipaperiarkille oli liimattu sanomalehdestä leikattuja kirjaimia erikokoisia ja erilaisia, miten sattui. Esteri laski sen kädestään lukematta sitä, ja heittäytyi sohvalle maata joka jäsen hervotonna.

Miten onnellinen hän olisi, jos olisi saanut olla siellä maalla tulematta tänne tai mihinkään, olla siellä niin kuin oli: ystäviä, äidin hymyilevä kuva, Juho ja Hupi, muistoja se kirkas kesäyö, jolloin oli äidin ja isän sylissä tuntien itsensä onnelliseksi...

Metsän takaa tuli ensin näkyviin riihi, sitten kivinavetta ja punainen pirttirakennus, sitten keltainen pääarakennus, jonka harjan yli näkyi puutarhan koivujen latvoja ja nurkitse pilkotti järvi. Hevonen kääntyi kotikujalle, Hupi lähti vastaan laukkaamaan ja vinkui kuin itkien ilosta. Hevonen pysähtyi portaitten eteen. Isä katsoi ikkunasta, tuijotti vihaisesti.

Esteri tyytyi siihen.

Hän ei pyydä keneltäkään mitään, hän palvelee kaikkia nöyränä kuin orja ja tekee hyvää kaikille. Äidin kuvan edessä hän rukoilee anteeksi.

Neiti Smarin tapasi Esterin nukkumassa sikeässä unessa.

»Kultaseni», herätti hän Esterin hellävaroen. »Hevonen odottaa.»

Esteri nousi, katseli ympärilleen kuin tajuamatta mitään, ja neiti Smarin hänelle selitti, että hänellä on matkalle lähtö.

»Niin, niin», sanoi Esteri, »mutta mikä täällä haisee kuolemalle?»

»Jumala varjelkoon?» säikähti neiti Smarin. »Mitä sinä lapseni puhut! Sinä et ole terve? Hevonen lähetetään takaisin ja sinä siirrä lähtösi toistaiseksi.»

»Ei, ei. Minä olen terve, aivan terve», sanoi Esteri ja huomaten kukitetun rintansa lisäsi: »Nämähän ne kukat niin tuoksuvat. Minä en voi näitä pitää!»

Riisuttuaan kukat rinnastaan hän Laurin tuoman kirjan kääri paperiin, kirjoitti osoitteen ja jätti toimitettavaksi Holmalle.

Neiti Smarin seisoi ja katsoi niin kuin katsotaan aavistaessa. Ja kun Esteri tuli hänen luokseen, otti silmälasit hänen silmiltään, laski kätensä hänen olkapäilleen ja katsoi häntä silmästä silmään äänettömänä, niin neiti Smarin syleillen sanoi:

»Tee vain, lapseni, niin kuin oma sydämesi käskee.» Aivan aavistamatta Esteri purskahti itkuun, joka hetken perästä yhtä äkillisesti muuttui nauruksi, ja sanoi: »Tuossa Lauri seisoi lakki päässä, sukkasillaan ja kengät kädessä.»

VII

Toiselta kirkolta oli Esteriä hevosella vastassa Antti, paimenpoika. Hän puheli lakkaamatta koko taipaleen, vaikka ei saanut Esteriltä kuin sanan silloin, toisen tällöin.

»Hupi se meni suden suuhun, että lokshti!» oli hän ilmoittanut ensimmäiseksi uutiseksi kertoen tapauksen pienimpiä yksityisseikkoja myöten. Ja kotitalon näkyviin tultua näytti hän paikankin, oikein pysähdytti hevosen, osoittaen maantien vierelle: »Tuossa noin, juuri tuon kiven luona, siinä oli hangella

karvoja, verta ja Hupin hännän nipukka!» Nykäisten hevosen kulkemaan kuvaili Antti, miten Hupi, jos elossa olisi, nyt riemun nostaisi, ja miten se oli ryökkynää ikävöinyt ulvoen yötä päivää, niin että forstmestari oli määrännyt sen ammuttavaksi. Silloin oli kaikille tullut hätä, että mitä ryökkynä sanoo! Juho oli keksinyt keino: oli ostanut forstmestarinnalta ryökkynän vanhan leningin ja levittänyt sen Hupille alustaksi pytingin alle, jossa se tavallisesti makasi. Ja Hupi oli rauhoittunut.

Antti katsoi äänetönnä ryökkynäänsä syrjäsilmillä ja sanoi sitten:

»Mutta taitaa siellä kaupungissa olla eri komeita koiria?»

Itse hän siihen vastasi että se tietty että siellä on komeita ja ettei Hupi ollutkaan mikään komea koira, mutta viisas se ryöttä oli! Sehän oli talvella pelastanut Juhon hengen: Kerran muutamana iltana oli jokaisen nenän alla käynyt haukkumassa ja koettanut houkutellessa ulos. Oli ruvettu arvelemaan, että nyt on jotakin merkillistä, ja kun miehiä ei ollut kotona, Kallekin, missä lie ollut, niin piiat olivat lähteneet joukolla sitä seuraamaan. Se laukaten edellä edestakaisin ja haukkuen aivan kuin olisi kiirehtinyt piikoja oli johtanut heitä Juhon mökille päin. Jonkun matkan päässä polun varrella oli tavattu Juho hangessa humalassa nimensä tietämättömänä, niin että olisi siihen kontettunut kuin torakka.

»Kirjoitettiinko ryökkynälle, että Juho on ratkennut juomaan?»

Se oli Juho yhteen aikaan juonut kuin hullu! Ei ollut auttanut mikään. Forstmestarinna oli nuhdellut ja häväissyt, forstmestarikin kerran pitänyt aika jyryn ja antanut Juholle korvatillejä, että läiske vain oli käynyt, mutta sekin oli ollut vain kuin vesi hanhen sulille. Sitten kerran oli karjakko Mari sattunut sanomaan, että pitää kirjoittaa ryökkynälle, niin sepä oli tehonnut. Juhon juonti oli jäänyt kerrasta siihen, kuin puukolla leikaten!

»Tuolla se Juhon mökki välkky», viittasi Antti järven rannalle, jossa Puna-Mikon entisen kurjan töllin sijalla loisti auringonpaisteessa uudenvalkoiset rakennukset. Antti oli jo hyvinkin tarkan selon tehnyt Juhon mökistä, miten se on hyvin rakennettu, ja lisäsi nyt että asuinrakennus on sisältä niin sievä, ettei siellä hirviä sylkeä kuin poveensa. Ei ollut Juho säälinyt rahoja, vaikka ennen oli ollut niin tarkka. Heti oli kultasormuksella kihlannut ja toisella kultasormuksella oli heidät vihitty.

»Se on nätti ihminen nyt se Katri, kun se on koreasti puettu», sanoi Antti. »Ei se ole uskovainen enään», lisäsi hän ja kertoi, miten Katrista oli usko lähtenyt. Renki Kallelle, joka viheltää piiat tanssimaan milloin vain tahtoo, oli pehtori sanonut, että sitten se Kalle mestari olisi, jos saisi Katrinkin tanssimaan, ja luvannut viisi markkaa. No tulee sitten Juhon Katri, joka vielä oli morsian, tulee käymään talossa. Kalle alkaa soitella suullaan, piiat pian tanssimaan. Kalle parantelee, parantelee, muuttaa säveltä ja visertelee, visertelee, niin elähän muuta, eikös lopultakin Katri, ujo, uskovainen ihminen, lähde hyppäämään, päällepäätteeksi keskellä julki jumalansunnuntaita!

»Ja niin se Katri uskosta irtausi!» nauroi Antti. Kun hänen vieruskumppaninsa ei nauranut, oli Antti ääneti niin pitkän aikaa, että olisi voinut luulla hänen nyt lukinneen suunsa kokonaan. Mutta yhtäkkiä hän sanoi kova-äänisesti kuin vähäkuuloiselle:

»Siellä kaupungissa taitaa pian unohuttaa tämän maanpuheen. Kala-Pekan Leenakin, joka viime syksynä meni kaupunkiin palvelukseen, kirjoitti talvella vanhemmilleen, että vaikea on jo kirjoittaa maanpuhetta ja että tuskin hän enää sitä ymmärtää, kun tulee kotona käymään.»

Antti kiiruhti hevosta:

»Häste!»

Kotikujalle käännyttyä kuului talosta huutoja: ryökkynä tulee! Antti innostui ajamaan, löi hevosta ja hätisti, mutta yhtäkkiä hän hiljensi kulkua, säikähtyneenä sanoen:

»Perhana! Forstmestari on kotona!»

Esteri ei ollut Antilta kysynyt, ei ollut tullut mieleenkään kysyä, onko forstmestari kotona. Ei ollut häntä muistanutkaan kuin vasta nyt, kun näki hänet ryytimaassa, jossa hän oli työssä ja seisoi katsoen taakseen, vaan sitten vikkellästi pyörähti ympäri kädet levällään ja multaiset sormet siirrollaan. Mutta Esteri ei vavahtanut, ei tuntenut mielessään värähdystäkään.

Siihen kun hevonen pysähtyi portaitten eteen, oli forstmestari vastaanottamassa, auttoi Esterin kärryistä, suuteli, kokosi hänen päällysvaatteensa ja pikkutavaransa kärryistä kantaen ne itse sisään, jossa uudelleen tervehti Esteriä syleillen ja suudellen. Päivällispöydässä istutti forstmestari Esterin vierelleen.

Ja kuitenkin Esteristä tuntui, kuin olisi hän vain jossakin vieraassa talossa, missä hyvänsä, johon oli poikettu hevosta syöttämään.

»Mistä sinä olet saanut päähäsi, että minä olen vähäkuuloinen?» nauroi forstmestari ihmeteltyään, kun Esteri vastasi hänelle melkein huutaen.

Esteri ei tahtonut osata puhua hiljempää. Oli kuin kaikki olisivat olleet hyvin pitkän välimatkan päässä, niin ihmiset kuin esineetkin, ja heidän äänensä kuului kuin seinän takaa. Esterin oli vaikea tajuta mitä he puhuivat. Omat sanansa hän kuuli aivan kuin joku toinen olisi puhunut hänen suullaan ja hänelle vieraita ajatuksia.

Päästyään kammariinsa, jonka forstmestarinna omalla johdolla järjestytti häntä varten, ja ruvetessaan laittelemaan tavaroitaan hän jo samassa jätti koko puuhan sikseen. Tuntui hänestä kuin levittelisi ne autioon kievarihuoneeseen. Hän kulki paikasta toiseen etsien jotakin tuttua esinettä.

Forstmestarin työhuoneessa, joka ennen oli ollut kuin päivänpaisteinen kirkonalttari, oli nyt mykkää ja yksinäistä, ja aurinko paistoi sinne valjusti ja joutilaasti kuin lamppu keskellä päivää.

Ja äidin kuvakin näytti niin pieneltä ja oudolta! Kun hän tapasi Juhon, ei hän ymmärtänyt hänen puhettaan ollenkaan. Juho ponnisteli pää niin syvällä hartioitten sisässä, että olkapäät olivat korvien tasalla ja silmistä tippui vesi. Esteri katsoi häntä yhtä välinpitämättömänä kuin oli kuunnellut Antin kertomusta, miten Juho oli juopotellut ja miten häntä oli pieksetty. Sanaa sanomatta hän lähti Juhon luota, joka jäi keskelle pihaa seisomaan silmät ummessa koettaen saada sanotuksi, että hänellä olisi paljon puhuttavaa ryökynälle, ja silmänsä auki saatuaan katseli ison aikaa ympärilleen hämmästyneenä Esterin katoamisesta kuin olisi käsittämätön ihme tapahtunut.

Aamuisin herätessään Esteristä tuntui kuin ei hän olisi nukkunut ollenkaan, vaan noustua oli kuin kaikki pysähdyksissä. Hänellä ei ollut mitään tehtävää, ei mitään ajateltavaa. Ja illoin maata ruvettuaan hän kuunteli kellonsa naksutusta kuin ihmetellen, että hän on hereillään ja että hän kuulee, näkee ja hengittää, vaikka tuntui aivan tyhjältä rinta, kuin olisi hän ollut ontto kuori.

Niin lähenei juhannus, ja silloin oli kirjoitettava Laurille, konsulinnalle ja Ellille!

He olivat niin päättäneet erotessaan kukin taholleen. Lauri oli lähtenyt runonkeräys- ja kielentutkimusretkelle äärimmäisille sydänmaille, konsulinna ja Elli kiertomatkalle, jolle olivat kaikin tavoin koettaneet saada Esteriä kolmanneksi, olisivat muuttaneet matkasuunitelmaansakin Esterin vuoksi niin, että olisivat käyneet Aavasaksalla katsomassa yönaurinkoa, josta Esteri oli aina puhunut ihanimpana toiveenaan. Konsulinna se sitten oli keksinyt sen, että viettävät juhannusyön yhdessä sillä tavoin, että kaikki silloin kirjoittavat toisilleen.

Mitä Esterillä oli kirjoitettavaa? Hän ei tuntenut edes tuskaa, jota oli kaupungissa tuntenut, ei muuta kuin tyhjyyttä. »Kai Esterikin lähtee juhannusta viettämään?» kysyi forstmestarinna tultuaan kiirehtimään forstmestaria pukeutumaan, joka oli kiihoittunut Esterin kanssa pelaamaan shakkia pelin toisensa jälkeen, aina häviten.

»Kai Esterikin lähtee?» matki forstmestari, teki liikkeen uhaten voitonvarmana kuningatarta, ja sanoi: »Tietysti Esteri lähtee.»

»Tietysti», sanoi Esteri kuin olisi niin ollut sanottava ja nousi lähteäkseen aivan kuin hän olisi ollut vain liikuteltava shakkipulikka.

»Tämä ensin päähän asti», sanoi forstmestari. »Tämä päättyy pian.»

Esteri teki liikkeen, forstmestari puhalsi kuningattaren. Esteri teki liikkeen ja vielä kerran, ja forstmestari oli shakkimatti.

»De va fan!» huudahti forstmestari ja alkoi järjestää uutta peliä, vaan forstmestarinna esti ja ajoi kummankin pukeutumaan.

Esteri pukeutui, nousi toisiin kärryihin Margarethan ja Paulin kanssa niin kuin käskettiin. Hän ei tiennyt mihin mennään, taikka oikeastaan olisi tiennyt, jos olisi sitä ajatellut.

Juhannusiltana oli pitäjän herrasväki vieraisilla nimismiehen luona, perin vanhan tavan mukaan, joka lienee saanut alkunsa joskus, kun oli ollut Johannes-niminen nimismies. Tuomarin nimi olisi ollut Johannes, vaan hänen luonaan käytiin Jaakon päivänä, ja apteekkari oli Jaakko, vaan hänen luonaan oltiin Susannan päivänä, huolimatta siitä että apteekkari oli vielä poikamies. Mutta almanakka oli almanakka, tavat tapoja, ja niiden mukaan kussakin pitäjän herrastalossa oli suuret vieraspitonsa jo ammoisissa ajoissa määrättyinä vuodenväpäinä.

Nimismies oli vielä nuori mies, arvokkaan näköinen. Leski. Ollut leskenä jo pari vuotta. Hirveä kidutusaika pitäjän neitosille! Kaksi pitkää vuotta tuomarin Alice kaikessa salaisuudessa oli kirjoitellut paperiarkin toisensa jälkeen täyteen: Alice von... Ja rovastin Sigrid tällä aikaa oli ehtinyt oppia tarkoin

aateliskalenterin. Kaksi vuotta melkein joka ilta kanttorin Aino ja pastorin Flora olivat kulkeneet käsikoukussa, Aino väittäen että hän on varma siitä, että nimismies rakastaa Floraa, joka osaa soittaa niin hyvin pianoa. Flora taas väitti varmasti, että nimismies rakastaa Ainoa, kun Aino on kaunis. Ja niitä monia tuskallisia aikoja, kun aina silloin tällöin levisi huhu, että nimismies silloin ja silloin julkaisee kihlauksensa, eikä kukaan tiennyt kenen kanssa, ja kaikki kadehtivat toisiaan. Sitä taas yhtäkkiä odotettiin tapahtuvaksi juhannuksena, ja kadehdittu onnellinen oli Esteri Kalm. Tänä iltana rovastin Sigrid ja tuomarin Alice, joitten välit olivat koko pitkän aikaa olleet sangen kireät, kulkivat nimismiehen ryytimaassa käsikoukussa, Alice kertoen, että hän olisi sydämestään toivonut tämän onnen Sigridille, ja Sigrid vakuutti samat sanat Alicelle. Aino ja Flora sanoivat toisilleen: Näet nyt, ettei hän minua rakastanut, vaikka sinä niin sanoit! Ja kumpikin meni eri taholle ja itki nenäliinansa märäksi. Ja pastorin Sandra, joka tiesi sisarensa Floran tunteet, vaan joka oli ajatellut nimismiehen äiditöntä lapsiraukkaa ja kypsyneen ikänsä vuoksi ja kokemuksensa takia lastenopettajana oli katsonut itsensä ainoaksi mahdolliseksi, hän piti suorastaan hävyttömänä, että tulee yksi Esteri Kalm, hänen entinen oppilaansa, joka parahiksi on saanut pitkät hameet, ollut yhden vuoden kaupungissa ja siellä ehkä...—Hän päätti kirjoittaa pastuurska Levonille ja tiedustella...

Sitä loistavaa iloa, sitä säteilevää onnea kaikkien kasvoilla, kun illallispöydässä, jolloin juuri suurta tapausta jännityksellä odotettiin, Esteri Kalm ja nimismies kuultiin yhtäkkiä kiihkeässä väittelyssä.

»Suvaitkaa, neiti Esteri», sanoi nimismies kohteliaasti kumartaen, vaan ivallinen hymy huulilla, »suvaitkaa minulle todistaa ajatustapani alhaisuus siinä, kun sanon 'kansan villitsijöiksi' niitä, jotka puhuvat 'kansasta' ja 'kansan pyhästä tahdosta', ja että nämä villitsijät vain ajavat omaa kunniaansa kiihoittamalla raa'an kansan intohimoja».

»Jollette todella siinä voi nähdä tahi ajatella mahdolliseksi muuta, niin ajatustapanne on alhainen tai on käsityskykynne puutteellinen», sanoi Esteri kiivaudella.

Naisten joukossa kuului hämmästyksen suhinää. Esteri tunsu jonkun tyrkkäävän häntä kylkeen, ja kun hän katsoi sivulleen, näki hän forstmestarinnan nuhtelevan katseen. Mutta Esteri jatkoi väittelyä.

Nimismies, sangen keskinkertainen järjeltään, komeasti ratsasteli opituilla lauseilla, vaan suistui pian satulasta. Väittely olisi siihen tauonnut, mutta oli muita halukkaita. Esteriä ahdistettiin edestä ja sivuilta. Sitä enemmän Esteri innostui.

»Esteri», sanoi rovastikin kerran, kun syntyi niin pitkä äänettömyys, että hänkin ehti saada sanan suustaan, sillä hänellä kului hyvä aika ensin tyhjää sylkeä töpehtiessä. Hän sanoi, että Esterin käsitys kansasta on liian korkea, idealisearattu. Ja hän käski Esterin tulla studeeraamaan kansaa ylökannossa, jossa sen parhaiten tulee näkemään ja tuntemaan: siellä ilmoittivat väärin lehmälukunsa, tuovat huonoimmat heinänsä ja jyvänsä.

Esteri jätti vastaamatta rovastille.

»Ja ne kuitenkin siellä ylökannossa ovat talonpoikia», sanoi nimismies, joka tunsu taas jaloilleen päässeensä. »Mitä sitten piat ja rengit!»

»Piioissa ja rengeissä on monta tosi aatelista», sanoi Esteri.

Se lause herätti yleistä paheksumisen nurinaa, ja forstmestari kohotti kämmenensä iskeäkseen sen pöytään. Mutta Eemeli Rautiainen astui esiin katsoen kelloaan, ja forstmestari laski kätensä ja vaikenä.

Kun Eemeli Rautiainen katseli kelloaan omituisella tavallaan, ojentaen sen kätensä yltämälle, oli se merkki että mies oli muuttanut luontoaan. Niitä hänessä oli kaksi aivan erilaista. Selvillään hän oli kuin isänsä hutikassa: sävyisä ja hellämielinen, että usein joutui pilan esineeksi. Mutta maistettuaan hän oli äitiinsä, joka oli järkevä, kylmä, lyhytsanainen ja häikäilemättömän suorasuinen. Silloin kun Eemeli Rautiainen oli äitiinsä, niinkuin sanottiin, koetti kukin, mikäli mahdollista, päästä häneltä suojaan, jokainen piti hyvänä mitä sai ja vaikenä, että pääsisi mahdollisimman vähällä.

Eemeli Rautiainen lähestyi Esteriä.

Syntyi äänettömyys, että selvään kuului Rautiaisen kellon naksutus. Varsinkaan neitosilla ei ollut mitään sitä vastaan, että Esteri nyt saa näsäyksen. Heistä oli ollut hirveä loukkaus nimismiestä kohtaan, että piioissa ja rengeissä oli aatelisia.

»Siihen aatelistoon», sanoi Rautiainen, »ei tästä seurasta kuulu kuin neiti Esteri».

Neitokset nauroivat joukolla.

Rautiainen kääntyi heihin:

»Kunnioitettavat neitoseni! Kalan-aiivot kehittävät järkeä. Syökää silakanpäitä aina ennen ilta- ja aamurukoustanne.»

Tätä ruokaa Eemeli Rautiainen piti terveellisenä koko herrasväelle ja kääntyen tuomariin päin esitti, että Jaakonpäivän pitoihin tilattaisiin valaskalanpää.

Vähäkuuloinen tuomari, nostamatta kuulotorvea korvalleen, nyökytti päätään.

Rovasti, nähdessään Rautiaisen katseen suunnattuna häneen, alkoi sylkeä töpehtiä, kuin olisi ryyppäämänsä maito ollut tulivettä. Ja häneltä pääsi helpotuksen huokaus, kun Rautiainen yhtäkkiä kääntyikin Esteriin.

»Neiti Esteri», hän sanoi. »Menkää studeeraamaan ylöskantoon. Yleville ja kauniille ajatuksillenne on oleva kova koetus, kun näette miten huonoja heiniä talonpojat tuovat palkaksi erinomaisesta evankeliumista. Mutta», jatkoi Rautiainen kääntyen forstmestariin, »minä pelkään että tämä neiti Esterin yleistä ja suurta hämmästyystä herättänyt innostus ei ole mitään ohimenevää penikkatautia, vaan että se on raivaava herra forstmestarin, meidän kilvettömän aatelismiehemme, ylhäiseen valkopäähän melkoisen klanin.»

»Herra Rautiainen», sanoi Esteri iskien katseensa Rautiaiseen, joka juuri tarkasti kelloaan. »Pankaa kello taskuunne, sillä siinä on törkeätekoiset viisarit!»

Syntyi taas jännittävä hiljaisuus. Mikä uhkarohkeus, ruveta vastustamaan Rautiaista! Esterin puolesta peläten kaikki seurasivat syrjäsilmillä Rautiaisen liikkeitä odottaen hänen suunsa aukeamista. Rautiainen katsoi pitkään Esteriin, sitten uudelleen kelloaan, pisti sen taskuunsa, kaatoi itselleen ryyppyn ja siirtyi syömään syrjempään vaikenemisellaan hämmästyttäen koko seuran, joka ällistyksen hälvettyä muuttui vilkkaaksi ja äänekkääksi, aivan kuin olisi ijäksi vapautunut Rautiaisesta kelloineen.

Rautiaisen kello kuitenkin oli jotakuinkin oikeassa.

»Kuulehan, Esteri», sanoi forstmestari heidän kotia tultuaan.

Forstmestarinna kiiruhti pois salista lastensa kanssa. Hän, siitä päättäen, mitä forstmestari oli hänelle tullessa puhunut, pelkäsi että ei ole syntyvä mikään hellä kohta. Nekään eivät olleet lempeitä sanoja, joita forstmestari oli lausunut neiti Smarinista, joka oli ottanut ojentaakseen Esterin ja lähettänyt hänet takaisin tuhatta hullumpana. Nythän vasta Esteri on oikein valmistunut juoksemaan minkä rengin syliin hyvänsä kuin Jeesuksen helmaan. Ja neiti Smarin oli kirjoittanut, että Esteri on kallis aarre, ilo ja ylpeys keille vanhemmille hyvänsä. Jo on ilo ja ylpeys! Hullu vanhapiika koko se neiti Smarin! Hän forstmestari, oli ollut pässinpää luottaessaan neiti Smarinin suuriin silmälaseihin! Ja forstmestari oli aikonut itse ruveta ojentamaan Esteriä.

Esteri, forstmestarin pidättäessä hänet saliin, luuli että on kysymys shakkipelistä. Ja hän hätäytyi niinkuin ennen, kun forstmestari joskus rupesi häntä opettamaan saadakseen hänestä pelikumppanin, vaan lopetti äkkiä tiuskaisten: sinä olet tyhmä! Mutta forstmestari viittasi hänet istumaan, asteli ison aikaa edestakaisin ja pysähtyen viimein hänen eteensä.

»Kenen olivat ne mielipiteet, joita sinä siellä niin suurella innolla puolustit?» kysyi hän hillityllä äänellä.

Esteri punastui. Hänestä tuntui kuin isä olisi kysynyt: Kuka on Lauri?

Forstmestari oli tyytyväinen heti ensimmäisiin merkkeihin ja uskoi että parantaminen käy vikkelästi kuin hampaan ottaminen. Hänen äänensä olikin kuin hammaslääkärin, joka ryhtyy kiskomaan pois hammasta rauhoittaen potilasta, mutta hänen sanansa olivat kuin pihdit, jotka armotta käyvät kiinni.

»Katusanomalehtien mielipiteitä!»

Esteri hämmästytti ja silmää räpäyttämättä seurasi katseellaan forstmestaria, joka lähti kävelemään edestakaisin nopein askelin.

Nimismiehen luona väitellessään oli Esteri ahtaalle joutuessaan odottanut apua isältä toivoen, että hän avaa suunsa ja puhuu niin että tajuavat nuo pikkusielutkin, joitten ajatuksen juoksu oli matala ja näköpiiri sääliävän ahdas. Kun niiden joukkoon Rautiainen oli lukenut isänkin, niin se, ja juuri se oli Esteristä ollut sietämättömämpää kuin Rautiaisen kömpelö ja raaka iva.

Forstmestari kulkiessaan puhui yhtämittaa, puhui tynesti ääni ylhäinen kuin ryhtinsä, ja sanat varmat kuin askeleensa. Kätet selän takana hän kumosi kaikki, mitä Esteri oli lausunut kylässä väitellessään, osoitti hulluudeksi sen, mikä Esteristä oli innostuttavinta, narrimaisuudeksi, mikä oli ihanteellista, alhaiseksi, mikä oli yleävää, raakuudeksi mikä oli kaunista.

Esteri istuessaan nojatuolissa katsahti hätäytyneenä ympärilleen kuin olisi etsinyt apua. Mutta hän oli yksin! Kun säikähtäen hän painoi kädet silmilleen.

Forstmestari pysähtyi Esterin eteen kumartaen ja sanoi kuin olisi jo hammas otettu:

»Sellaiset ovat minun mielipiteeni.»

Esteri poisti kädet silmiltään, kohotti päänsä ja sanoi:

»Niissä ei ole paljon sydäntä!»

Forstmestari oikaisihe. Rinta korkeana ja pää takakenossa katsoi hän Esteriä kuin ihmeissään.

Esteri jatkoi:

»Eikä niissä ole järkeäkään.»

Forstmestari kohotti kulmakarvojaan, sitten rypisti ne, ja hänen äänensä jyrisi, kun hän sanoi:

»Siis tahdot sanoa, että minun mielipiteeni ovat—»

Esteri keskeyttäen jatkoi hänen lausettaan:

»Pöyhkeitä ennakkoluuloja, työhtökypärä päässä, kilisevät kannukset kiiltonahkasaappaissa ja ruoska kädessä!»

Forstmestari pyörähti astumaan, pysähtyi toiselle puolen huonetta ja sieltä, kohottaen kätensä sanoi:

»Jätän sinut miettimään, että minä olen sinun isäsi!»

Esteri jäi katsomaan hänen jälkeensä kuin kysyen itseltään: Kuka on tämä herra, jonka ryhti ja ääni on kuin pelätyn ja kunnioitetun forstmestarin ja tukka valkoinen kuin kesäyön ukolla, jonka hopeasuortuvat hänen otsaansa koskettivat, kun hän istui hänen sylissään pää hänen olkaansa nojaten? ja missä ovat nämät? Siitä tuntui olevan kauan kuin monta, monta vuotta, kun hän heitä oli tavannut. Kumpikin oli kuin unta.

Esteri nousi ja katsahti ympärilleen.

Tämäkö on koti?

Tuntui niin yksinäisellä, kylmältä ja pimeältä. Hän juoksi vinttikammariinsa. Etsi kiireellä esiin Laurin valokuvan, jonka ääreen istahti. Ja mieleen selvisi Laurin kaunis muoto. Hän tunsu hänen kätensä käsissään ja kuuli äänensä, niinkuin kerran syysillan pimeydessä: Minä rakastan!

»Hyvä Jumala! Minähän rakastan! Minä se rakastan! Minä! Minä rakastan sinua!»

Hän veti henkeä syvään. Ja se tyhjiys rinnassa täyttyi.

Laskeutuneena auringon ruskotus ehtimättä sammua oli muuttunut nousevan auringon hohteeksi, joka loisti kammariin, avonaisesta ikkunasta puutarhan koivut tuoksuttivat lehtiensä lemua ja heleänpunaisen järven takana viheriässä metsässä kukkui käki.

Esteri kiiruhti alas, hiipi forstmestarin työhuoneeseen, äidin kuvan luo itkemään ilonsa ja onnensa runsautta.

VIII

Kammariinsa palattuaan Esteri ryhtyi kirjoittamaan »juhannusyön kirjeensä»!

Mitä hän kirjoittaa?

Tuhansillakaan sanoilla hän ei saisi sanotuksi, mitä hän tuntee, ja se on kuitenkin sanottu yhdellä sanalla: rakastan. On aivan kuin sanotaan: aurinko paistaa. Mutta kuka voi selittää kaiken sen, mitä se merkitsee!

Mentyään viemään postiin saikin hän siellä Laurilta kirjeen.

Sydämetön kirje!

Se oli kaukaa sydänmaalta, lähetetty matkamiesten mukana ensimmäiseen postipaikkaan. Lauri oli muuttanut alkuperäistä matkasuunnitelmaansa, lähtenyt suoraan korpimaille. Matkansa oli kestävä kauemmin kuin mitä oli lähtiessään arvellut. Esterin oli aivan mahdoton kirjoittaa hänelle koko aikana. Satunnaista on, saako hänkään kertaakaan lähetetyksi sanaa. Tietysti hän on käyttävä hyväkseen pienintäkin tilaisuutta. »Niin että juhannusyötäsi en näe ennen kuin syksyllä, mutta silloinpa sen näenkin sinun silmistäsi—sen katseen, jonka näin 'maailman lopussa', ja jonka näen hengessäni aina.»

Tietä kulkiessaan Esteri luki toistamiseen tuhruiset, lyijykynällä kirjoitetut taskukirjanlehdet, kääri ne kokoon ja pisti povelleen.

Kauheita lehtiä! Julmia! Hänen piti olla mykkänä! Koko kesä mykkänä! Oli kuin häneltä olisi leikattu kieli, juuri silloin kun sydän oli täynnä, kun sanat olisivat jusseet koskenkuohuina.

Aivan kuin olisi toivonut jotakin lohdutusta saavansa tähän onnettomuuteen, kiiruhti hän kulkuaan tavoittaakseen Juhon, joka kuljeksi ja seisoskeli kujalla.

Juho oli asettunut odottamaan Esteriä. Lähelle tultua hän tervehti nostaen lakkia äänettömänä ja toisessa kädessä paperilappu. Mutta Esteri ojensi hänelle kätensä tervehtien sellaisella ilolla kuin nyt vasta olisi tavannut hänet pitkän ajan kuluttua.

»Mutta jopa sinä olet laihtunut», sanoi hän ja huomattessaan lipun Juhon kädessä säikähtyen huudahti: »Herra siunaa, sinusta on tullut aivan mykkä?»

Juho alkoi änkyttää, että ei hän juuri mykkä ole.

Esteri oikein ilahtui ja otti lipun Juholta. Siihen oli liimattu painokirjaimia, niinkuin oli ollut siinä kirjeessäkin, jonka hän oli saanut kaupungissa, ja joka nyt vasta hänen mieleensä johtui. Hän ei ollut sitä sen enempää tarkannut, ei tiennyt suuntiakaan mitä siinä oli eikä muistanut, mihin se oli joutunutkaan. Uteliaana hän luki nyt tämän lipun. Siinä Juho yksinkertaisesti pyysi ryökkynä olemaan niin ystävällinen hänelle, että opettaisi häntä kirjoittamaan.

»Ja sitä varten sinä olet nähnyt näin paljon vaivaa! Olisithan voinut vain sanoa», puheli Esteri.

Juho toimitti, että hänen puheensa on niin huonontunut, ettei ryökkynä enää ymmärrä.

Esteri vakuutti, että kyllä hän ymmärtää, vaikka surukseen huomasi, että Juhon puhe oli todella huonontunut. Ja kuin pelolla hän kysäisi:

»Ymmärtäähän Katri?»

Juho pudisti päätä.

»Herra auta ja siunaa! Tule. Juho rakas, tule, onneton!» hätäili Esteri lähtien kiireesti taloon. Käskien Juhon mennä tuvan puolelle meni hän hakemaan kirjoitusneuvoja.

Tuvassa oli pienet tanssit. Kalle vihelsi, kaksi piikaa tanssi keskenään, kolmas paimen-Antin kanssa. Esterin tultua piit syöksyivät ulos kuin pakoon. He olivat saaneet sen käsityksen, että Esteri ryökkynä on kaupungissa muuttunut ylpeäksi ja ankaraksi, ja siitä oli ollut paljon heidän kesken puhetta. Mutta Kalle istui paikallaan ja muutti säveltä. Hän alkoi viheltää »Voi äiti parkaa». Ja ilosilmäinen Kalle, joka juuri oli liriteltyt tuhatmutkaista ja huolettoman iloista tanssisäveltä, nyt värisytti huuliaan kuin olisi kurjuutta kärsinyt sydän itse itkenyt. Esteri purskahti nauramaan. Hänelle johtui mieleen, kun Lauri lauloi »Voi äiti parkaa» omavaltaisella äänellään vakaassa uskossa, että hän laulaa oikein ja tunteellisesti.

Kalle herkesi viheltämästä, katsoi ison aikaa Esteriin ja kuin häpeissään yritti lähtemään pirtistä. Mutta Esteri pidätti hänet.

»Osaatteko te kirjoittaa?» sanoi hän Kallelle. »Ette? No tulkaa oppimaan.»

Annettuaan paperia ja kynän sekä alustavat neuvot Kallellekin, joka oli käynyt istumaan penkille pöydän ääreen jonkun matkan päähän Juhosta, Esterin katse jäi isoksi aikaa häneen. Aivan kuin nyt vasta hän huomasi, miten sievä poika Kalle oli. Pyöreät iloiset kasvot, hipiä valkoinen, posket punaiset, suu hymyilevä, huulet sievän mehevät, ja hänen sinisissä silmissään oli jotakin vetovoimaista, joka samalla teki rauhattomaksi. Esteri tuli ajatelleeksi pientä sievää kissanpoikaa, joka kehräten istuu olkapäällä ja samettikäpälällään koskettelee hiussuortuvia, vaan joka voi yhtäkkiä puraista korvanlehteä. Ja hänen mieleensä johtui yhtäkkiä Alfred Levon.

»Minkä vuoksi ryökkynä minua teitittelee?» sanoi Kalle kerran Esterin neuvoessa häntä.

Sen oli Esteri itsekin huomannut, vaan se tuntui hänestä yhtä luonnolliselta kuin että hän sinutteli Juhoa, jonka »ryökkynä» taas hänestä tuntui oudolle ja pahalle.

Ja Kallea neuvoessa hän asettui kuin olisi ollut joku määrätty lyhyin välimatka vaarinotettava, jota vastoin hän ei miksiäkään huomannut, jos lasi kätensä Juhon olkapäälle tai katsoi häntä hyvin läheltä silmiin.

Kun hän kerran neuvoessaan Juhoa kuljetti hänen kankeaa kättään, johtui hänelle yhtäkkiä mieleen Juho hangella kuolleena! Hän tempasi kätensä ja vetäytyi pois. Kylmä karsi ruumista ajatellessaan, että se olisi voinut tapahtua.

Mutta mitä Juho oli humalassa ollut!

Hänet valtasi äkillinen suuttumus, mielessä sievä, ujo Katri, joka oli kuin pieni yksinäinen karitsa, joka arkailee kaikkia, tulee luottavasti luokse, kun sitä kutsuu, vaan säpsähtelee ystävällistäkin kädenliikettä. Mutta Esteri joutui jo samassa säälin valtaan katsoessaan Juhoa, jota ei kukaan enää osannut ymmärtää, ei Katrikaan, ja joka siinä istui vetäen viivoja, pää kumarassa, otsa kuin kahdesta kappaleesta, ylempi valkoinen, alempi keltaisen ruskea, silmät levällään tuijottaen, ja avonainen suu naurunhymyssä, että outo olisi varmaan luullut häntä vähämieliseksi. Juhon suuria suonikkaita käsiä katsoessaan Esteri muisti, miten lapsena hänen kätensä olivat niihin hukkuneet, ja miten oli tuntunut turvalliselta.

Ja forstmestari oli Juhoa lyönyt korville!

»Onko minun käteni likainen, vai mitä sinä tuijotat?» kysyi forstmestari päivällispöydässä Esteriltä ja tarkasti kättään, jossa hän ei mitään huomannut. »Keski- ja etusormen välissä on verta», sanoi forstmestarinna. »Olet varmaan tappanut siihen sääsken.»

»No Esteri», sanoi forstmestari, kun he nousivat pöydästä.

Yöllisen kohtaamisen jälkeen olivat he tavanneet toisensa nyt ensi kerran. Mutta forstmestari oli hyvällä tuulella kuin olisi koko asian unohuttanut. Hän oli miettinyt, että enempi keskustelu siitä vain Esteriä kiihoittaisi, ja hän oli mielestään sanonut Esterille viimeksi painavan sanan. Hän otti shakkilaudan ja järjestäessään ihmetteli Esterin eilisiä voittoja.

»Mutta ai ai!» sanoi hän sitten. »Tiedätkö, mitä on onni pelissä?»

Forstmestari ei kuitenkaan ollut lainkaan mielissään, että Esterin onni nyt kääntyikin onneksi rakkaudessa.

»Mikä sinua riivaa!» huudahti hän jo ensimmäisessä pelissä. Ja toisen hän lopetti kesken. »Sinähän olet idiootti!»

Illallispöydässä oli forstmestari huonolla tuulella. Ja hän sanoi:

»Mikä on tarkoituksesi opetuspuuhillasi, joihin olet kuulemma ryhtynyt?»

»Hyvä tarkoitus», vastasi Esteri.

Forstmestari käänsi ivaksi:

»Kallella on vähintään puolikymmentä morsianta, ja Juho on nainut mies.»

Esteri vastasi:

»Juho oli vielä poikamies, kun äitini opetti häntä lukemaan ja oli tulkkina rovastille, että Juho pääsi ripille.»

Mutta sanottuaan hän punastui, katsoi forstmestaria silmiin ja peittäen kasvot käsiinsä poistui pöydästä.

Hyvä Jumala, niinkö kaukana he, hän ja isä ovat toisistaan, että seisovat toisiaan vastaan kuin kaksi raakaa Rautiaista kello kädessä!

Forstmestari tunsu, että hän oli lähtenyt väärästä nuotista. Ja hänen ei olisi tarvinnut koko asiasta olla milläänkään. Esteri oli äitiensä, joka syötti karpäsiäkin! Yhtä lapsellista ja turhaa oli forstmestarin mielestä opettaa jotakin piikaretkua tahi renkiä kirjoittamaan, vaan antaa hänen nyt tyydyttää hyvää sydäntään ja syöttää karpäsiä.

Mutta Esterin oppilasmäärä kasvoi ja hänen opetuspuuhansa laajenivat. Niin että sunnuntaisin oli tupa täynnä piikoja ja renkejä ja mökkiläisiä. Eikä siellä ainoastaan kirjoitettu ja luettu, vaan muka keskusteltiin! Ja aivan yhtäkkiä ympäri pitäjän heräsi kaikellaisia touhuja ja tuumia.

Tämä oli jo muuta kuin karpästen syöttämistä! Ja forstmestari sanoi Esterille:

»Sinuahan riivaa piru!»

»Siitä hyvästä hän varmaan pääsee takaisin taivaaseen!»

Vastaus ei ollut forstmestarin mielestä tyhmä. Hän innostui kuin shakkipelissä. Hänellä oli selvillä, miten saa Esteristä shakkimatin, muutamilla vedoilla.

Esteri oli tyyni, forstmestarin mielestä niin tyyni, että näytti suorastaan tahtovan häntä, isäänsä, ärsyttää. Siinä oli nyt Esterin pelin heikkous!

Lempeällä äänellä ja asettuen niin isälliselle kannalle, että itse heltyi siitä, sanoi forstmestari:

»Sanopa, lapseni, rehellisesti, kuka korvaasi nyt tällä hetkellä kuiskuttaa.»

Esteri katsoi forstmestaria hetken aikaa ja vastasi:

»Äitini.»

Shak! Ja forstmestarin asema oli hyvin pulmallinen. Vasta pitkän ajan kuluttua keksi hän sanoikseen, joille antoi painoa omalla ryhdillään:

»Sinun äitisi oli aatelinen!»

»Jalosukuinen ja jalosydäminen.»

»Niin, vaan ei piikain ja renkien ystävä!»

»Piiat ja rengit ovat minulle kertoneet, ettei niin halpaa ollut, jota hän ei kohdellut yhtä ystävällisesti kuin ketä hyvänsä ylhäistä.»

»Piiat ja rengit!» matki forstmestari. »Se renkitupa on sinulle kaikki kaikessa!»

»Ei varsin niin, vaan mieluisa se on minulle. Eikä ihme. Täällä minä olen syntynyt, vaan siellä renkituvassa kasvatettu. Siellä olen saanut ensimmäiset ja melkeinpä kaikki tietoni äidistäni, teiltä en vähintäkään. Täällä olen nähnyt litteän kuvan, sille on henki luotu renkituvassa. Teidän vallassanne olisi ollut istuttaa mieleeni äitini kuva minkälaisena vain olisitte halunnut. Mutta tähän tarhurintoimeen teidän olisi pitänyt ryhtyä aikoja ennen. Nyt se on myöhäistä. Kahta äitiä sydämeeni ei sovi, ja lapsen hartaalla uskolla omistettu ei väisty.»

Shakmatti!

Forstmestari meni kammariinsa ja kirjoitti sisarelleen Helsinkiin, että Esteri tulee sinne hänen luokseen, lähtee viikon kuluttua. Ja forstmestarille hän antoi salaisen määräyksen laittaa Esterin vaatteet kuntoon. Vasta pari päivää ennen ilmoitti hän asian Esterille.

Esteristä todella olisi ollut hyvin huokuttelevaa noudattaa tätä maanpakoon julistusta. Tosin hän ei tuntenut tätiään Helsingissä, ei tiennyt oliko hän susi vai karhu vai ilmeinen ihminen, vaan mitä hänestä. Olisi kuitenkin saanut siellä olla syksyllä vastaanottamassa Lauria, joka ensi talvena aikoi olla yliopistossa, ja koko talvi olisi siis ollut yhtä samaa juhannusyötä! Mutta konsulinna Holma, joka oli joku aika sitten palannut kotia, oli ehdottanut Esterille, että tulisi heidän tykönsä tulevaksi talvea, harjoittelisi pianonsoittoa, johon hänen mielestään Esterillä oli huomattavia lahjoja. Tämän takana tietysti, kirjoitti täti Holma, oli myöskin hänellä ja Ellillä itsekäs tarkoitus: saada Laurin poissaolo korvatuksi Esterin läsnäololla.

Näin oli tarjolla kaksi hyvää! Ja kun forstmestarinna, tietämättä että Esterille oli jo asia ilmoitettu, tuli itkien kertomaan sen salaisuutena, niin Esteri käski hänen vain laittaa kaikki valmiiksi, itsekseen päätettyään noudattaa täti Holman äidillistä kutsua ja lähteä ajamaan päinvastaiseen suuntaan kuin isän ukaasi määräsi!

Tietysti hän oli tervetullut täti Holman luo milloin hyvänsä, vaikka tämä olikin puhunut kirjeessään syyskuussa tulosta, ennen kuin Lauri Helsinkiin lähtee. Esteri, joka ei ollut vielä vastannut kutsuun, saattoi nyt hämmästyttää täti Holman ja Ellin äkillisellä tulollaan. Laurikin, viimeisten tiedonantojensa mukaan, oli saapuva kesämatkalta näinä päivinä. Ja hän on ensimmäisenä Lauria vastaanottamassa

kotikynnyksen yli! Sitä Esteri ei uskaltanut sen tarkemmin kuvitella. Värisytti. Hän rauhoitti mieltään autuaallisella ajatuksella, että tati Holman luona taas saa nähdä äidin silmäin elävän, luomien liikkuvan, ripsien painuvan yhteen ja katseen yhtäkkiä kääntyvän häneen, ja suudella lämmintä äidin otsaa!

Kun olisi siellä tänään, syntymäpäivänään!

Se ajatus täytti ikävän tuskalla rinnan, kun hän illalla saliin tullessaan tapasi pöydällä Laurilta kirjeen, jonka leimasta huomasi, että Lauri oli jo kotona.

Kun edes ei olisi tarvinnut mennä vieraspitoihin!

Ne olivat nyt apteekkarilla. Pitäjän nuoresta väestä hauskimmat vieraspidot, sillä siellä tanssittiin. Esteri ei ollut käynyt vieraspidoissa sitten juhannuksen, kaikkein vähimmin olisi lähtenyt tänään, jolloin olisi viettänyt omaa juhlaansa täällä kotona yksinäisyyden rauhassa, soitellen ja muistellen ja haaveillen. Mutta forstmestarinna oli pyytännyt ja rukoillut selittäen että ensinnäkin näyttäisi pahalta Esterin poissaolo nyt, kun hän lähtee kotoa, ja toiseksi ilahuttaisi hän suuresti isän mielen lähtemällä nyt mukaan. Minkä vuoksi ei ilahuttaisi silloin, kun sen voi tehdä? Esteri oli suostunut, vaan uhrauksensa oli tuntunut suurelta. Nyt se tuntui vielä suuremmalta.

Forstmestari ja Margaretha, molemmat valmiiksi pukeutuneina, pelasivat shakkia. Esteri istui syrjään kirjeineen.

Osoitekirjoituksesta päättäen Lauri näytti olleen innostuksissaan. Oli melkein outoa hänen käsialakseen. Alkukirjaimet olivat suuria ja vahvoja, että niihin verraten muu kirjoitus näytti kääpiömäiseltä ja paikkakunnan nimen alle hän vielä innostuksensa vauhdissa oli repäisemällä vetäissy viivan, jonka loppupää oli kaksiahaarainen kuin käärmeenkieli.

Hyi!

Ensimmäisenä arkkina oli Juhon painokirjaiminen kirje, jonka Esteri oli saanut kaupungissa. Hän arvasi, mistä se oli löytynyt: Laurin kirjeen sisästä, jonka hän oli jättänyt lähetettäväksi takaisin.

Esteri säikähti, että jos siinä on ollut jotakin tärkeää, tiesi vaikka olisi ollut lääkäriasioita! Hän alkoi silmätä sitä. Kirjainten kirjavan erilaisuuden ja virheellisen oikeinkirjoituksen vuoksi oli selväsaanti vaikea. Mutta sisältö tempasi mukaansa, ja Esteri siksi aikaa unohti kokonaan Laurin kirjeen toisessa kädessään. Se oli ihana kuvaus hyvästä hengettärestä, joka kulki maassa keveillä jaloillaan. Mihin astui, siihen kukka kasvoi, mihin katsoi, siihen päivä paistoi. Kun hymyili, niin huolet kirkkaana pilvenrintana loistivat, kun nauroi, niin surut päivänkoittona punoittivat...

»Isä!»

Esterin silmät loistivat, ja käsi oli ojennettuna antaakseen kirjeen forstmestarille.

Ei kuullut isä. Hän oli kiintynyt shakkipeliin, ja huudahti:

»De' va' fan!»

Esterin käsi vaipui sivulle, ja hän loi uuden katseen forstmestariin.

Ette ymmärtäisikään. Hän on meille kummallekin eri olento!

Esteri jonkun matkaa luettuaan Laurin kirjettä purskahti nauramaan sydämestään.

Othello!

Forstmestari hätkähti Esterin naurusta, heitti shakkinsa kesken, jäi hetkeksi aikaa tuijottamaan Esteriin ja alkoi sitten kulkea edestakaisin. Miten olikaan se uni, jota hän oli nähnyt äskettäin? Esteri tuli hakemaan häntä tuonne kammariin. Eihän se ollut unta. Mutta siitä oli kauan! Mitä ihmettä se olikaan?

Esteri luki edelleen kirjettä, mutta se alkoi täristä hänen kädessään. Hän lopuksi rutisti sen taskuunsa ja istui värähtämättä paikallaan, näkemättä paikallaan, näkemättä mitään edessään.

Margaretha pyörähti kuvastimen edessä, forstmestari seisoi keskilattialla käsi otsalla ja forstmestarinna tuli saliin kahisten silkissä.

»Todellakin!» sanoi hän. »Tänäänhän on Esterin syntymäpäivä.» Hän onnitteli.

Margaretha hyppäsi tanssiaskelin Esterin luo, ja pudisti Esterin kättä:
»Gratulor!»

Forstmestari havahtui, meni ja suuteli Esteriä.

Esteri tunsu tukehtuvansa pimeyteen.

»Huomenna käymme Esteri-vainajan haudalla», sanoi forstmestarinna liikuttettuna ja sydämensä halusta saada aikaan täysi sovinto.

Juho oli tullut sisään ja seiso, kunnes päännököyksellä sai ilmoitetuksi olevansa hevosineen valmis. Hän koko ajan katsoi pitkään Esteriä ja vielä ovellakin painaessaan sen verkalleen kiinni.

Juhon mukaan valmistautuivat lähtemään toiset, Esterin oli puhe tulla vähän myöhempään toisella hevosella. Hän yksin jäätyään syöksyi forstmestarin työhuoneeseen, painoi rintansa seinää vasten ja kurotti ristiin kouristetut kätensä kuvaa kohden, joka oli ylhäällä hänen päänsä päällä.

»Äiti! Äiti! Mitä on tämä elämä? Vaihtuvia kuvia vain! Vaihtuvia ja haihtuvia. Ei ole mitään, joka pysyy, ei mitään! Sinun rakkautesi olisi ollut. Sinä olisit minua rakastanut aina, aina. Minä sen tunnen. Tule siis, tule!»

Esteri siirtyi keskilattialle.

»Sinä et voi. Sinä tulisit, jos voisit. Mutta minä tulen sinun luoksesi. Ja sinä otat minut vastaan, sillä sinä tiedät, että minä olen syytön.»

IX

Vinttikammarissa oli vihdoinkin kaikki järjestetty. Ja ovelta hän vielä silmäsi taakseen, palasi takaisin ottamaan lattialta pienen paperirikan ja oikaisemaan vuoteensa peitteen. Laskeutuessaan portaita muisteli hän, olisiko vielä jotakin tekemättä jäänyt tai joku seikka unohtunut. Mutta pihalla hän säikähti jokaista ääntä, astui hitaasti ja järven tielle tultuaan poimi kukkia metsän laiteesta, vaan päästyään metsään, ettei kukaan talosta häntä enää voinut nähdä, lähti juoksemaan minkä ehti. Yhtäkkiä hän pysähtyi katsomaan taakseen, tuleeko hänen jälessään Hupi.

»Senhän on susi syönyt!»

Mutta taas juostessaan kuvitteli hän, että Hupi haukkuu pihalla ja houkuttelee ihmisiä järvelle.

»Mitä teillä on tekemistä minun kanssani!»

Se olikin vain harakka, joka nauroi.

Hänen eteensä tuli polku. Se johti Juhon mökille, jonka katto metsän lomitse näkyi. Hän puristi kädet nyrkeiksi ja lähti mökille päin.

»Juho ei ole kotonaan.»

Kalle jossakin vihelsi »Voi äiti parkaa», ja metsästä kuului ryskettä, joka lähenei. Esteri purskahtaen itkemään, syöksyi vesakkoon, mutta kompastui ja kaatui mättäitten väliin eikä jaksanut siitä nousta.

Hänet nosti siitä Juho, joka varsin vähällä vaivalla sai sanotuksi:

»Minä näin, etteivät sinun asiasi olleet hyvin.»

Hän otti Esteriä kädestä, talutti häntä kuin lasta, ja saatettuaan tielle, käski hänen mennä taloon, muuttaa vaatteet ja lähteä heti vieraisiin.

»Mutta elä tanssi», varoitti hän ja kääntyi takaisin polkua mökilleen päin. Hän kuitenkin kiersi metsää talon läheisyyteen katsomaan syrjästä, kunnes näki Esterin nousevan Antin kärryihin ja lähtevän pitoihin.

Niin huonosti ei Juho ollut osannut ajatella Esterin asiain olevan. Eikä sitä varten ollut pitotalosta lähtenyt kuljeksimaan kyydittyään sinne herrasväkensä. Oli vain lähtenyt omille retkilleen, niinkuin usein ennenkin oli tehnyt, vaikka tapana oli että rengitkin viipyivät koko pitojen ajan vierastalossa, missä heidätkin kestettiin niin kuin heidän hevosensakin. Hevosensa hän jätti, mutta itse katosi, siihen saakka kun pidot alkoivat loppuun lähestyä. Ja kun nähtiin Juhon lähtevän ja tulevan kuin salaa, oli leikin päältä sanottu että Juho käy aarteella, ja jotkut niin uskoivatkin. Ja totta se olikin. Niin hän nytkin

oli lähtenyt aarteelleen, mutta oli kuin köydellä vedetty käymään ensin kotitalossa.

Häntä veti sinne Esterin silmät. Ne olivat hänestä olleet oudot äsken, kun hän kävi sisällä hevosesta ilmoittamassa. Hän oli ne ennen tarkoin tuntenut joka päivä nähtyään pienestä alkaen, läheltä ja kaukaa ja monenlaisina, vihassa jos lemmessäkin, ja hänen sydämensä oli hänelle silloin kuin avattu kirja. Hän tiesi mistä Esterin riemu, tiesi mistä hänen surunsa, tajusi hänen kyyneltensä synnyin Kallen viheltäessä »Voi äiti parkaa», ja Kalle vieläkin oli yritellyt houkuttelemaan Esteriä polvelleen niinkuin ennen. Vaan Esteri olikin nauranut noille sävelille, ja nauranut kirkkaasti! Onnellisempihan Esteri olikin kotia tultuaan kuin ennen lähtöään. Vertaisenaan jopa itseään parempana piti häntä forstmestarinna, joka oli ollut vain puoli äitiä, sellainen, jonka Juho omasta kokemuksestaan tunsu ja siitä, mitä oli nähnyt, tiesi äitipuolien usein olevan. Ja forstmestari, joka Juhon mielestä ei ennen ollut kumonnut sääntöä, että jolla äitipuoli, sillä isäpuolikin, oli ottanut Esterin kaupungista vastaan kuin sulhasherra morsiamensa. Mutta niin kirkkaaksi nauruksi oli Juhon mielestä tämä onni ollut liian pieni. Tämä sama onnihän oli Esterille paistanut tänä iltana täydeltä terältä, ja kuitenkin hän valkoisessa juhlapuvussaan oli kuin mustiin verhottu kirkonalttari.

Juho hätkähti, kun hän taloon poikettuaan Antilta kuuli, että ryökkynä oli mennyt järvelle päin. Kuin vainukoira hän jälkeen lähti, ja harakan räkätystä seuraten tapasi Esterin vaipuneena rupaiseen mättäänkoloon.

Kun Esteri oli ollut pieni lapsi, joka hyvän äitinsä menetettyään oli kuin reestä pudonnut ja tielle jätetty, oli Juho ollut silmänä ja korvana häntä tapaturmilta varjelemassa, sitten suurempana hänen paimenenaan pahaa vastaan ja parhaan ymmärryksensä mukaan neuvonut, nuhdellut ja lohduttanut. Hän oli tuntenut ylpeyttä verratessaan Esteriä toisiin lapsiin, aivan kuin Esterin etevämyys olisi ollut hänen ansionsa. Kun hän saatettuaan Esteriä hänen kaupunkimatallaan oli vielä kerran silmännyt taakseen kärryistään ja nähnyt avaralla, ruohoisella kievarinpihalla Esterin seisovan ylö yksin, niin hän silloin mielessään oli toivottanut, mitä sydän ja järki parasta keksi: kumppanin, kunnossa vertaisen. Sitten aina kun Esteri oli hänen mieleensä tullut, oli tullut se nuorukainenkin, ylevä ja kaunis, asettuen seisomaan Esterin vierelle viheriällä nurmikolla. Ja heidän takanaan seisoi hymyillen hyvä hengenär, jota he eivät nähneet, mutta hän Juho näki ja hän heille hänet kuvaili. Sen ylevän ja kauniin nuorukaisen luuli Juho kuolleeksi ja Esterin seisovan hänen ruumisarkkunsu ääressä, kun hän seisoi salissa silmänsä pimeinä forstmestarin ja forstmestarinna syleillessä ja suudellessa ja onnentoivotuksia vuodattaessa hänen ylitsensä hänen syntymäpäivänsä johdosta. Mutta nyt? Sehän olikin se nuorukainen kelvoton, sydämetön, tyhmä, houkkio, joka oli luullut löytäneensä toisen paremman ja sysännyt Esterin silmälleen liejuiseen mättäänkoloon!

Se oli surullista, mutta muu se kuitenkin Juhon mieltä raskaammin painoi, kun hän Esterin siitä ylös nosti ja lähti häntä taluttamaan. Tämä oli niin tuttua, oli kuin hän olisi nostanut sitä pientä tyttöä, joka oli langennut otsaansa kuhmun tahi nenänsä veriin, joka usein oli juossut hänen jälkeensä ja pistänyt pienen kätensä hänen kouraansa. Silloin ja sitten myöhemmin, kun hän lohdutteli Esterin silmät kirkkaiksi, kun tämä haki hänen läheisyyttään surussaan, oli Juholle usein tullut mieleen ajatus, että kerran on juopa aukeava heidän välilleen, kun Esteri tulee omavaraiseksi, ettei tarvitse hänen apuaan. Ja kun se hetki yhtäkkiä oli todellisesti edessä, silloin kun hän saattoi Esteriä hänen kaupunkimatallaan, niin hyvästiä jättäessä takerrutti hänen kielensä sanattomaksi ajatus, että tämän jälkeen kun tapaavat toisensa, ei hän ole Esterille muu kuin se mikä muutkin eikä Esteri hänelle muuta kuin mikä muillekin. Mutta juuri se, ettei niin nyt ollut, tuntui raskaalta. Hän itse olisi tarvinnut taluttamista, niin piti ruveta toista taluttamaan, hänen, jolta oli kaikki mennyt, piti tukea sitä, jolla kuitenkin vielä oli koko elämä edessään. Hänen, jonka oli pitänyt viskata järveen puukko tupestaan, jonka silmä katseli köyttä kuin juopon silmä pikariin kaadettua viinaa, hänen piti juosta sellaisen jälessä, joka kompastuu ensimmäiseen mättääseen. Hänen piti ruveta lohduttamaan sitä, jonka päivä oli vain pilven taa mennyt, kun itselleen oli maa harmaata sarkaa, puut mustaa verkkaa, taivasta ei ollenkaan.

Kun Juho lymyapaikastaan muutaman pellonaidan takana oli nähnyt Esterin hevosen katoavan metsän taakse, istahti hän pientareelle.

Mitä varten hän ketään auttaa? Mitä varten hän ketään säälii? Mitä varten vartioi Katria kuin aarretta? Minkävuoksi ei aja häntä mökistä ja polta mökkiä tahi molemmat yhdessä?

Juho kohotti päätään ja kuunteli. Kuului vihellystä järveltä. Hän hypähti ylös, kyyryksillään juoksi pellonjia, poikkesi metsään ja kiersi mökkinsä taakseen harjanteelle, josta näki Kallen istuvan veneessään ruohikon rinnassa hänen mökkinsä edustalla. Juho kaivoi kätöksästään tuohitorven, johon puhalsi niin että silmät päästä pullistuivat, ja yli järven ja yli metsien vyöryi kamalääninen mölähdyks, jota kaikkialla, mihin vain ääni ylti, äänettöminä kuunneltiin kuin viimeisen tuomion ennettä.

Kalle sieppasi aivot ja lähti soutamaan pakoon kuin olisi pelännyt viimeistä tuomiota enemmän järvellä kuin maalla. Juho kätki torvensa ja lähti kulkemaan kierrellen ja lymyillen kuin karannut

tuomiovanki.

Kiirettä hänellä ei olisi ollut pitotaloon, vaan hän kuitenkin juoksi milloin sopi. Hänestä tuntui, että Esterille voi tapahtua jotakin, jos hän ei ole siellä.

Susannanpäivän ilta loisti kirkkaana apteekkarilla. Elokuun harsoinen illanhämy karkoitettiin kynttelien ja lamppujen paljoudella. Siihen oli erityinen syy. Tuomarin Alice oli suostunut vaihtamaan toivotun ja odotetun aatelinimensä koruttomaksi Kaukoseksi. Tähän hänellä oli kaksikin syytä: apteekkari kyllästyneenä viimein odottelemiseen oli alkanut lämmittää rovestin Sigridiä, ja nimismiehellä oli ruvennut liian usein olemaan asiaa forstmestarille. Kihlaus julkaistiin nyt pidoissa. Ja se lisäsi ääntä laseille ja vilkkautta tanssille.

Kun Juho saapui pitotalon pihalle, oli joukkoa ulkona katsomassa iloisen tanssin menoa valaistussa salissa, jonka avonaisista ikkunoista tulvasi pihalle pianon metalliset säveleet ja tahdinmukainen kenkään kihlaus lattiaa vasten. Joukossa lasketeltiin sukkeluuksia tanssivista ja muista huomioista. Nimismiehen renki, tunnustettu tanssिताituri, koppoi käsiinsä muutaman kaikella kiireellä juoksevan piian ja hänen kanssaan pyörähytteli valssia siinä pihalla.

»Jaska se pitäisi olla tuolla salissa näyttämässä niille tanssin mallia», sanottiin joukossa.

»Mutta katsokaahan!» sanottiin sitten, kun Jaska oli tanssinsa lopettanut piian viimein karattua hänen käsistään. »Tule katsomaan sinäkin, Jaska! Tule katsomaan vertaistasi!»

Salissa oli forstmestari tyttärensä Esterin kanssa tanssitantereella, joka oli joutunut heidän valtaansa yksinään. Forstmestari tuli, näki ja voitti. Itse Jaskakin pihalla lausui tunnustuksensa, ei yksistään vain suullaan, vaan sydämelläänkin. Ei ainakaan tässä läänissä ollut tähän asti vertaistaan nähnyt, vaan nyt hän näki parempansa!

Äänekkäästi ihasteltiin »komeaa paria». Se on pysty tervaskanto tuo talvipäinen ukko. Ja passaa hänen siinä pyöriä ja pyöritellä ylpeänä, sillä ei ole joka papalla tuollaista tytärtä. Kukahan tuonkin hempulaisen polvelleen istuttaa? Kelvanneeko tämän pitäjän herroja? —Kelpaa! Mikä ettei kelpaisi, kun ei kuulu halpana pitäneen Piipari-Kallen polviakaan.—Piipari-Kalle valehtelee. Joka valehtelee yhtä mainiosti kuin viheltääkin! Kehuu, ettei koko pitäjässä sitä sievää piikaa, jonka luhdissa hän ei ole ollut, ja monta on talontyttöä jonka kammarin ikkuna syys-illan pimeässä on hänelle auennut.

»Kyllä minä tiedän, kenen polvella tuo tyttö istuu!» sanoi Jaska ylpeästi, ja kaikki olivat ääneti, kuin olisi sen sanonut itse nimismies, jonka nyt tiedettiin olevan se, joka Esterin polvilleen istuttaa.

Pari liiteli salissa, milloin kiertäen itsensä ympäri, kuin olisi toinen toistaan koettanut kietoa, milloin liikehti edestakaisin aivan kuin ensin toinen koettaen tavoittaa toista, joka pakeni, ja sitten taas toinen vuorostaan.

Kaikista salissa olijoista oli tämä kaunis elävä taulu: »isä ja tytär». Mutta aina valmiilla arvostelulla oli kuitenkin sijaa. Tytär olisi saanut olla parempi! Hänen tanssinsa oli kaunista, ja koko ulkonainen olentonsa, mutta ... pastorin Sandralle oli joku hänen tuttavansa kaupungista kirjoittanut jotakin jostakin ylioppilaasta ja Esteristä, ja juuri Esteristä sitä jotakin. Sitä paitsi jo ilman tätä jotakin olisi Esteri ollut epäonnistunut kauniissa taulussa. Johan yksi ja toinen oli itsekseen pudistanut arveluttavasti päätään ennen Esterin kaupunkiin menoa, ja nythän oli nähty hänet tänä kesänä. Mutta sitä vaikuttavampana esiintyi taulussa forstmestari, mieltäylentävänä »tuhlaajapojan» isänä.

Mutta forstmestarinna katsoi isää ja tytärtä suu hymyssä ja silmissä kostea kiilto, onnellisempana kuin jos tytär olisi ollut hänen omansa.

Hän oli Esterin kaupunkiin mentyä alkanut tuta raiskan kaivavan silmänsä. Piparkakut nimittäin olivat sittenkin tietämättömällä tavalla vähenneet, ja marjahillossa hän oli tavannut sormenjälkiä, jotka hän aina ennen kumoamattomilla seikoilla oli todistanut Esterin sormien tekemiksi. Margaretha ja Pauli, jotka yhdessä olivat syyttäneet Esteriä, syyttivät nyt toisiaan. Ja Esteri oli hyvän kuukauden ollut kaupungissa, kun salissa tavattiin pöytälamppu lattialla särkyneenä, ja kysyttäessä kuka oli syyllinen, pieni Einar lapsen viattomin katsein vastasi: Esteri. Lasten ja imeväisten suusta saatte totuuden kuulla, ja se totuus oli katkera, minkä forstmestarinna ymmärsi Einarin vastauksesta. Hän ei voinut enää salata itseltään, että hänkin yhtä umpimähkäisesti, mutta yhtä lujalla uskolla oli syyttänyt Esteriä. Hän oli luottanut omien lastensa pienimpäänkin sanaan, vaan Esterin puolustaessa itseään hän oli häntä häväissyt Jumalan ja ihmisten edessä. Ja kylmäkiskoisessa taistelussa, joka Esterin jäykän vastustuksen takia oli vain kiihtymistään kiihtynyt heidän välillään, oli hän kaiken syyn lukenut Esterille. Mutta kun hän pitkinä viime talven iltoina, muihin töitten loputtua, nukkuvien lastensa keskellä valmisteli varustuksia tulevaa pienokaista varten, joka ehkä ei ollut näkevä häntä, äitiään, kostutti hän kyynelillään pienet paidat ja myssyt ajatellessaan omille lapsilleen äitipuolta. Ja se raiska hänen silmässään näkyi malkana. Silloin hän olisi ollut valmis nöyrään ja avonaiseen tunnustukseen Esterin

edessä, että hän oli paljon rikkonut. Mutta sitten se tuntui tarpeettomalta, ja hän päätti korvata kaikki entiset puutteellisuutensa teoilla. Hän valmistautui Esteriä vastaanottamaan äidillisellä rakkaudella. Vaan Esteri olikin kasvanut yli hänen päänsä, ei tarvinnut hänen äidillistä rakkauttaan eikä kaivannut. Kun Esteri ei ollut sitä saanut, niin ei hän ollut siitä velkaakaan, ja forstmestarinnan kaikki osoitukset hän otti kohteliaisuutena ja maksoi ne heti kohteliaisuudella. Forstmestarinnalle ei ollut pienintäkään lohduksen pisaraa tuskansa lievittämiseksi, jota tunsu, kun isä ja tytär pian joutuisivat vihollisina vastatusten. Heidän sanansa toisilleen olivat puukonpistoja hänen sydämeensä, sillä hän heidät oli vuosien kuluessa vieroittanut toisistaan. Sitä hän ei voinut itseltään tinkiä millään. Jos ei ollutkaan ennen tiedoin ja tahdoin väärin todistanut Esteristä, oli hän sen kuitenkin tehnyt. Mutta oliko hän koskaan Esteriä pienenä lapsena sylissään juoksuttanut isän syliin hypiteltäväksi ja suudeltavaksi? Enintään oli opettanut Esteriä noudattamaan mitä hyvä tapa vaati: Sinäkin, Esteri, mene sanomaan hyvää yötä. Eikä hän ollut siitä niin välittänyt, jos Esteriltä oli jäänyt hyvä tapa noudattamatta.

Kun forstmestarinna nyt oli saanut Esterin lähtemään pitoihin isän vuoksi ja näki isän kuin kaikki unohtaen tanssissa vievän tyttärtään, toivoi hän hartaasti, että nyt alkaisi onnellisempi aika ja iloinen aika, jota totta puhuen vielä tähän asti tuskin oli ollut. Hän uskoi, että Jumala oli kuullut hänen rukouksensa.

Mutta pihalla Juho seiso, sydämessään hätä ja tuska, aivan kuin Esteri olisi ollut hukumassa ja hän avuton seisonut siinä sitä katsomassa. Salissa syntyi yhtäkkiä hälinä, tanssi keskeytyi, soitto herkesi ja pihalla varpaillaan seisovassa joukossa kiihtyi uteliaisuus niin suureksi, että muuan nousi toisten olkapäille seisomaan nähdäkseen ja kertoakseen mitä tapahtuu siellä lattialla, jonne kaikki kumartuvat katsomaan. Tähystäjä ei kuitenkaan voinut mitään nähdä, kun salissa olivat ihmiset sankkana parvena ympärillä. Mutta sitten kaikki näkivät, kun forstmestarin ryökkynää kannettiin pyörtyneenä kuin kuollutta.

»Eipä kestänyt tyttären pää pyöriä!» huudahti Jaska, jonka silmissä forstmestari kohosi yhä vain.

Juho meni pirttiin, istahti penkille rauhallisesti lynkämpäisilleen ja lausui mielessään:

Jumalalle kiitos!

X

Yöllä kotia päästyään Juho ryhtyi kirjoittamaan Esterille kirjettä.

»Rakas lapsi», alkoi hän. Mutta jo näitä sanoja kirjoittaessaan hän joutui epätoivoiseksi kynänsä hitautta. Hänellä olisi ollut niin paljon sanottavaa ja olisi halunnut sanoa! Oli aivan kuin Esterin äiti-vainaja olisi istunut hänen ääressään ja katsoen häntä läheltä silmiin kehoittanut: Juho, neuvo lasta, neuvo. Sinä osaat ja sinä tiedät, olet itse kokenut. Hän on nuori ja kaunis, ja tulevaisuus vielä edessä, vaan sinä näet, että hän päivänsä pilveen mentyä voi epätoivossaan surmata sielunsa. Neuvo ja lohdata!

Ja Juho istui kyyryssä pöytää vasten kuljettaen luisevalla suurella kädellään kynää, joka yön hiljaisuudessa parkui raskaan painon alla vitkalleen liikkeessaan paperilla. Päivä oli noussut ja ihmiset nousivat, kun hän lopetti.

Hän ei sitten Esteriä nähnyt moneen päivään ollenkaan. Mutta kun hän oli talon pellolla ruista kylvässä, kuului talosta pianonsoittoa, lakkaamatta.

»Niin!» sanoi Juho itsekseen päätään nyökäyttäen ja aivan kuin vielä kehoittaakseen. »Tee työtä, tee työtä! Mitä työtä tahansa, kunhan teet! Mutta elä huumaa itseäsi tanssilla. Se on viinaa, se on viinaa! Ja se on suruun ja murheeseen myrkyä! Se sielun tappaa.»

Soitto kuului taukoamatta. Ja Juho sirahutteli siemeniä silmät ja suu hymyssä kuin olisi omaa peltoaan kylvänyt satakertaisen sadon toivossa.

Esteri oli pyytännyt saada jäädä kotia luvaten luopua kaikesta, mikä isän mieltä loukkaa. Ja hän ryhtyi opettamaan siskojaan ja muun aikaa istui pianon ääressä.

»Kas niin, kas niin», sanoi forstmestari vaimolleen. »Näetkös nyt? Näin se kävi! Ja näin se pitää olla.»

Oli onnellisempi aika alkanut. Sovinto ja rauha vallitsi, ja forstmestari innostui niin, että etsi esiin viulunsa, jonka ääntä forstmestarinna ei ollut kuullut kuin avioliittonsa varhaisimpina vuosina. Oli

alkanut iloisempikin aika.

Ja kuitenkin forstmestarinna istui surullisena, kosteissa silmissä Margaretha, joka oli lähtenyt Helsinkiin Esterin sijasta, lähtenyt riemumielellä.

Kuka tietää, jos hänkin, Margaretha, joskus tulee kotia sydämessä tuska ja kenenkään sitä aavistamatta tanssii ja pyörtyy. Ehkä ei ole hänelle silloin äitiä, ei edes äitipuoltakaan, joka aukoessa hänen vaatteitaan ja tavatessaan hänen poveltaan nuorukaisen valokuvan salaisi sen vierailta silmiltä, ja pelastaisi hänen sydämensä salaisuuden joutumasta kyläjuoruksi. Ei osaa tietää, ei arvata ihminen lyhyen elämänpolkunsa moninaisia mutkia!

Esteri ponnisteli kuin hukkuva. Ja väliin hän näki maan aivan lähellä, vaan toisinaan taas toivottoman kaukana. Joskus hänestä aivan yhtäkkiä alkoi tuntua, että kaikki oli vain unta, pahaa unta, ja että tapahtuu jotakin iloista. Ja soittaessaan hän väliin oli pitkät ajat Holmalla. Mutta siitä selvittyä hänen halutti, niin hurjasti halutti lähteä johonkin, mihin hyvänsä.

Kun olisi saanut edes itkeä! Tahni puhua jollekin. Mutta kenelle? Kuka ymmärtäisi? Ainoa olisi tati Smarin! Ainoa! Hyvä Jumala, kun hänellä oli ikävä häntä.

Hän sai tati Smarinilta kirjeen. Siitä jäi hänen mieleensä vain, että konsulinna Holma kaikkineen oli muuttanut Helsinkiin. Siinä nyt hänen viimeinenkin toivonsa!

Mitä oli hän toivonut?

Hänen silmissään oli ollut tati Holma, joka oli katsonut häneen sanoen: Sellainenko sinä oletkin! Sitä juuri Esteri oli niin monta kertaa pelännyt. Kerran kun konsulinna Holma ihmetteli, mihin oli joutunut markanraha, joka juuri oli hänellä hyppysissä, Esterin valtasi kauhea tuska. Ja hän seisoj toimeettomana kädet ylhäällä toisten hakiessa rahaa. Kun se löytyi, hän kaikkien nauruksi huudahti: Jumalalle kiitos!

Hän oli Laurin viimeisen kirjeen jälkeen joka postipäivä jännityksellä kuunnellut tulevan postin aisakellon ääntä maantieltä, vaan toisella jännityksellä kuin sitä ennen. Ja kun posti oli tuotu, ei hän uskaltanut mennä katsomaan, oliko hänelle kirjettä. Mutta jokaisen kirjeen, minkä hän sai, keneltä hyvänsä, avasi hän aivan kuin toivoen markanrahan löytyneen.

Nyt, saatuaan tiedon, että Holmat olivat muuttaneet Helsinkiin, oli Esteristä kuin olisi tati Holma sanonut hänelle: »Mene pois!» ja vetänyt oven kiinni.

Hän alkoi taas soittaa, tietämättä suuntiakaan mitä soitti.

»Esteri soittaa erinomaisen hyvin, paremmin kuin pastorin Flora,» tuli nimismies Esteriä kiittelemään.

Hän oli kesän aikana käynyt forstmestarin luona hyvin ahkerasti shakkia pelaamassa, vaan puhuttiin että hän käy Esterin vuoksi. Jotkut nauroivat hänelle vasten naamaa, että Esteri oli jo saanut hänet pieksusaappaissa käymään, ja kehottivat häntä teettämään hyvin hienopohjaiset tohvelit Esterille. Nimismies otti mielellään tällaisen pilan vastaan. Hän oli mielistynyt Esteriin. Esterissä oli kaikki hyvät puolet, mitä oli erikseen Alicessa, Sandrassa, Sigridissä, Ainassa ja Florassa, joilta yhdeltä puuttui yhtä, toiselta toista, ja joista hän ei ollut voinut varmasti päättää. Ja se varsinkin oli hänestä mainio asia, että Esteri pystyi tukkimaan Rautiaisen suun, joka oli kerrassaan painajainen hänelle. Niin että kun hän ensi kerran lähti käymään forstmestarin luona, hän sanoi Jaskalle, joka häntä kyyditsi:

»Nyt mennään siihen taloon, josta ehkä piankin noudat minut rouvini. Mutta elä nyt vielä puhu kenellekään.»

Nyt, kun Jaska oli hänet tuonut, oli hän luvannut jo sanoa muillekin. Hän oli asiasta varma. Oli puhunut forstmestarille, joka puolestaan oli suostunut, semminkin kun nimismies oli käynyt kumartamassa kruununvoudinvirkaa ja saanut hyviä toiveita. Esterinkin suhteen nimismiehellä oli hyvät toiveet, sillä forstmestari puolestaan oli varma, Esterin nyt luovuttua lapsellisista houreistaan.

»Hän on kuin sula vaha», oli forstmestari sanonut. Ja nyt nimismiehen tultua frakkipuvussa hän mielessään valmisteli tämäniltaiseen perhejuhlaan puhetta, jossa runollisen kauniisti kuvaisi sitä, että Esteri tuli takaisin siihen säätyyn, johon Esterillä oli äitinsä kautta kunnia kuulua.

Nimismiehen lähestyessä Esteriä, joka istui edelleen pianon ääressä, etsien uutta soitettavaa kappaletta, poistui forstmestari. Mutta forstmestarinna, joka oli kyökkihommista, tuli käymään saliin ja kuin jotakin kiireellistä asiaa varten kutsui Esterin kyökkiin. Vaan kyökistä hän juoksutti hänet vinttikammariin.

»Esteri, minä olen äitipuoli», sanoi hän ruveten itkemään. »Ja minä tiedän mitä on olla äitipuolena.

Sinä olet kyllä järkevampi ja parempi kuin minä raukka, mutta veri on vettä sakeampi. Ja sinä olet niin järvevä tyttö, että minun ei tarvitsisi sinua neuvoa, miten tehdä, vaan minä pelkään, että sinä nyt voit tehdä, mitä sitten katuisit. Ja sinä olet nuori ja kaunis, ja sinulla on vielä onni omissa käsissäsi. Ole täällä, elä tule alas kuin vasta illallisen jälkeen.»

Jo ennen illallista forstmestarinna tuli vinttikammariin ja sanoi:

»Pane kapsäkkiin, mitä ehdit ja välttämättömimmin tarvitset. Huomenaamulla varhain lähdet kaupunkiin täti Smarinin luo. Minä lähetän jälestäpäin muut tavarasi, mitä tarvitset. Harjoittele soittoa siellä. Minä pidän huolen rahatarpeistasi ja kirjoitan, milloin sinun sopii tulla takaisin kotia.»

Täti Smarinin luo!

Oli taas kuin olisi toivonut, että raha löytyy. Ja hän alkoi kiireellä puuhata tavaroitaan kokoon ajattelematta ja tajuamattakaan oikein, mistä oli ollut kysymys. Mutta kun hän meni saliin hakemaan nuottejaan, kuuli hän forstmestarin työhuoneesta kova-äänistä ottelua isän ja forstmestarin välillä. Ja hän pysähtyi kuuntelemaan hämmästyneenä.

Forstmestarinna, joka ennen oli vähimmästäkin vapissut miehensä edessä ja aina kuin pelolla asettanut kaikki vain forstmestarin mielen mukaan eikä koskaan ollut vastustanut, vaan aina pitänyt parhaana alistua ja kärsiä, silloinkin kun varmasti tiesi olevansa oikeassa, tämä arka olento nyt antoi sanan sanasta pelkäämättä toista, jonka ääni jyrisi kuin ukkonen.

»Esteri ei ole sinun lapsesi, vaan minun!»

»Esterin omasta suusta olet kuullut, mikä olet hänelle.»

Forstmestari iski jalkansa lattiaan.

»Sinä et saa sekaantua enää meidän väleihimme, sanon minä!»

»Sinun on tehtävä, niinkuin tekisit omalle lapsellesi, niin sanoo minulle tuo Esterin äidin kuva tuossa seinällä, jonka edessä minä nyt seison varma tunne rinnassani, että tässä asiassa olen tehnyt oikein!» Forstmestarinna tuli saliin ja huomattuaan Esterin seisovan alla päin ja kuin tietämättä mistään, laski kätensä hänen olalleen ja sanoi:

»Mene, lapseni, mene, ja tee niin kuin käskin.»

Aamulla kun hän seiso pihalla ja katsoi Esterin jälkeen, joka katosi kujalle syysaamun sakeaan sumuun, että kuului vain kärryjen etenevä jyrinä, hän puristi päätään ohimoilta:

»Olenko tehnyt oikein vai väärin?»

Esteri istui kärryissä ja mietti, mitä on tämä elämä.

Sumua, usvaa!

Ja Antti puheli minkä ehti. Kertoi, että Juholle oli syntynyt tyttö viime yönä ja että Kallesta on tullut uskovainen, niin ettei se vihellä enään. Se oli Kalle kuullut pirun töräyttävän vastaukseksi hänen vihellykseensä. Ei ollut ensimmäisestä kerrasta välittänyt vielä, vaikka hyvin oli säikähtänyt. Mutta sitten oli taas jonkun ajan kuluttua kuullut toisen kerran, ja silloin oli alkanut jo mietityttää. Ja kolmannen kerran kun kuuli, niin pelosta oli maailma silmissä pimennyt, kun oli luullut, että nyt se tulee häntä noutamaan.

Antti kaivoi taskustaan piipun, Kallen vanhan piipun, vaan uuden Antille, joka vasta nyt opetteli polttamaan. Saatuaan siihen panoksen ja tulen hän istui selkäkenossa selkälautaa vasten ja savujensa välistä puhui harvasanaisesti:

»Siellä kaupungissa taitaa olla lysti. Se räätäli-Pekan poika Matti, joka oli ryökkynän koulussakin ja joka tässä kesällä meni kaupunkiin oppiin, kirjoitti minulle, että eri lysti on siellä. Karusellilla ajetaan ja tyttöjä on aina tarjolla kumpaankin käsikynkkään. Ja siinä oli huutomerkki perässä!»

Hirveä maanjäristys kyökissä.

Neiti Smarin uskoi varmasti, että mitä vain rautaa löyhempää siellä oli, se oli nyt tuhannen sirpaleina.

Miina kuitenkin ei ollut kaatanut kuin kyökin pöydän. Mutta näky oli kuitenkin kamala: marjasoppaa, maitoa, munankeltuaista, jauhoja, sokuria, astioita, sanalla sanoen, mitä hyvin varustetun kyökin pöydällä on sen rikkaimmalla hetkellä, se kaikki sekasortona lattialla!

»Kun edes osaisin ymmärtää, miten tuo oli mahdollista!» huudahti neiti Smarin enemmän ihmeissään kuin suutuksissaan.

Varsin yksinkertainen asia!

»Minä yritin», selitti Miina, »kurkistamaan ikkunasta, kun minun silmäni yhtäkkiä vilahti, kuin olisi neiti Esteri tullut».

»Miina näkee näkyjä!»

Miina ilahtui siitä.

»No silloin tämä on neiti Esterin häiksi», sanoi hän ja lyöden käsiään yhteen jatkoi: »Ja hän saa sen—sen—niin mikä ihme se olikaan?—sen senaattorin! Pankaa mieleen, että Miina on sen sanonut!»

Ovikello soi. Ja niin mahdolltomalta kuin neiti Smarin oli pitänytkin ja piti Esterin tuloa, riensi hän itse avaamaan ja sai syliinsä Esterin, ei niinkään enää hämmästysekseen kuin ilokseen ja riemukseen.

Mitä olisi ollut tähän verraten, jos olisi saanut vaikka ahdinkoon asti täyteen tyhjät huoneensa koululaisia!

Niitä ei ollut hänellä kuin yksi ainoa, muuan pellavatukkainen köyhä maalaispoika, joka viime vuonna oli käynyt pari kertaa viikossa armopäivällisellä neiti Smarinin luona ja nyt saanut koko hoidon maksuttomasti.

»Minulle piti tulla kaksi sisarusta, muutaman kruununvoudin tyttäriä», selitti neiti Smarin, kun Esteri ihmetteli huoneitten tyhyyttä. »Mutta lukukauden alettua sain heidän mammaltaan kirjeen, että tyttäriään kaupunkiin tuodessaan hänen oli onnistunut saada heidät sellaiseen paikkaan, jossa oppivat saksaa, nimittäin pastuurska Levonin pensionaattiin. Siellä he olkoot ja oppikoot, niin he kuin muutkin, ajattelin. En välitä!»

Eikä neiti Smarin todella välittänytään. Paitsi pientä turvattoman lapsen eläkettä entisen ja edesmenneen majurin naimattoman tyttärenä oli hänellä sievä pääoma, jonka hän, samoin kuin hänen sisarensakin, forstmestarinna, oli muutamia vuosia sitten saanut lähempien sukulaisten puutteessa perintönä joltakin äidinpuoleiselta tädiltä. Tosin tämä Jumalan siunaus olisi hänelle ollut mieluisempi jo aikoja ennen, silloin kun vanhempain varattomuuden takia täytyi opintonsa jättää keskeneräisiksi vastoin harrasta haluaan ja sitten suureksi surukseen, kun kotipaikallaan lastentarhaa pitäessään tuli huomaamaan ja huomautetuksi, että hänellä oli harvinaiset taipumukset pedagogiikkaan, jota intohimoisella hartaudella luki ja tutki. Mutta hyvä oli saamansa perintö näinkin, sillä eläke yksinään olisi ollut niukka. Nyt oli toimeentulonsa turvattu, ja koululaisia hän perinnön saatuaan piti enemmän hänelle rakkaan asian harrastuksesta kuin ansioikseen. Hänen erimielisyytensä kasvatus-asioista pastuurska Levonin kanssa, joka tuli saksalaisine piikoineen, voittaen heti suosiota, ei ollut kateutta kalavedestä, vaan vakaa luottamus omaan etevämmyyteensä. Hän oli pastuurska Levonia ja hupsuja ihmisiä nauranut ivallisesti. Nyt hänen puolestaan olisi pastuurska Levon saanut vaikka suurilla kirjaimilla seinäänsä maalata: Maailman paras pensionaatti. Hän olisi sille hymyillyt, mutta itseään tarkoittaen: olihan hän itsekin lyönyt yhtä suuriäänistä rumpua itsestään. Ja mikä hän oli?

Siitä hän oli tehnyt tunnollista tiliä itsensä kanssa. Se ei ollut juuri hauskinta työtä, mutta ei hän koskaan ollut niin tyytyväinen ja iloinen ollut kuin nyt tuntiessaan ja tunnustaessaan, että hän on yksi tyhimmistä.

Hän oli usein muistanut entisiä ottelujaan Esterin kanssa, kamppailua sanoin ja katsein. Ja elävimpänä kaikista oli hänellä muistossa muuan tapaus, kun he seisoivat vastatusten, hänellä kädessä Esterin kirje, jonka Esteri oli kirjoittanut isälleen ja sulkenut näyttämättä hänelle ja kysymättä neuvoa häneltä! »Minkä vuoksi sinulle ei kelpaa, niin kuin muille, minun neuvoni, miten kirjoitetaan isälle?»—

»Sen vuoksi, että se olisi teidän viisaasta päästänne eikä minun sydämestäni.»

Kun he illalla, vanhan tapansa mukaan, nyt istuivat neiti Smarinin kammarissa puhellen yhtä ja toista johtuen muistelemaan viimeisyksisiä asioita, nauroi neiti Smarin ja sanoi:

»Sinä, Esteri, mahdoit ajatella minusta, että parempaa idioottilaitoksen tirehtöörskaa kuin minun tätipuoleni ei maa päällään kannan!»

Esteri hämmästyí yhtä suuresti sitä, että hän todellakin oli niin voinut ajatella, kuin sitä, että tati arvasi melkein sanalleen.

»Minulla oli itselläni heikko kätkeytynyt tunne siitä, että niin minä olen, ja minä näin tuomioni sinun katseestasi ainakin joskus. Muistatko otteluumme isällesi kirjoittamastasi kirjeestä? Minä pelkäsin, että sinä siinä kirjoitat: Jos olette tahtonut lapsestanne ulkokullaisen silmäinpalvelijan, valehtelijan ja vähintään pienen varkaan, niin olette osannut sijoittaa hänet juuri oikeaan paikkaan ja voitte siis olla täysin tyytyväinen!—Niin luin silmistäsi ja minua hävetti ja suututti ja hyppyseni repivät kirjeesi pieniksi silpareiksi.»

Neiti Smarin rupesi itkemään. Ja kun Esteri kävi häntä lohduttamaan, sanoi hän:

»Anna minun itkeä, minä itken ilosta. Minullakin on ketä minä rakastan, jos saan tyydyttää sydämeni janoa, sillä minullakin on sydän. Se on ollut kuolluksissa, tyhmyyden vankina. Se alkoi sykkiä silloin kun kotoasi lähtiessä istahdimme kärryihin. Isäsi oli antanut sinut täydellisesti sinut minun valtaani, ja minä tunsin kuin jonkunlaista omistusoikeutta sinuun. Minä tahdoin olla äidittömälle äiti. Ja kun rengin lähtiessä kotia ajamaan sinä kievarin pihalla seisoit niin yksinäisen ja jätetyn ja hyljätyn näköisenä, sykki sydämeni ja minä halusin, voi miten sydämeni paloi halusta saada sinut sulkea syliini omanani. Mutta kun minä sinua kutsuin tulemaan, niin sinä käännettyäsi minua katsomaan näytit pelästävän ja purskahdit itkemään. Silloin nousi tyhmyys ja sanoi—»

Neiti Smarin keskeytti. Ja syntyi pitkä äänettömyys.

Viimein neiti Smarin taisteltuaan ajatuksissaan niinkuin taistelee se, jolla on rikos tunnustettava, haluten puhdistaa tuntuksa, sanoi:

»Minä luulin, että sinä olit rakastunut tuohon renkiin, ja olit kieron kasvanut, pahantapainen, jonka ojentamiseen vaadittiin muka ankaruutta ja kaikenlaisia erityisiä toimenpiteitä.»

Esteri katsoi hämmästyneenä. Ei sen vuoksi että tati oli sellaista hänestä luullut. Vaan oli kuin olisi laskettu rautaristikko heidän välilleen, juuri kun hän oli kätensä kiertämäsillään tädin kaulaan, itkeäkseen sydämensä keveämmäksi ja sanoakseen lohdutukseksen, että hän rakasti ja rakastaa Lauria, vaan Lauri, hänen äitinsä ja hänen sisarensa ovat hyljänneet hänet—rengelle! Mutta nyt? Kertoa se tädille olisi sama kuin pistää puukko hänen sydämeensä.

Ja niin joutui Esterin sydämen-asia heidän välillään sellaiseksi, johon ei kajottu. Neiti Smarin oli sitä ajatellut paljon ja ajatteli. Ja hän selitteli sen itselleen niin, että Esterin sydämessä oli ehkä ennen kuin hän Lauri Holma tapasi itsetiedottomana, kätkeytyneenä rakkaus johonkin lapsuudentoveriin—jotakin perää täytyi Miinan puheessa olla—ja tämä rakkaus nousi vastustamaan tunteita, jotka olivat syttyneet Lauri Holmaa kohtaan. Miten Esteri nyt oli tästä ristiriitaisuudesta selvinnyt vai oliko vieläkään selvillä, ei neiti Smarin osannut päättää. Hän ei osaisi antaa mitään neuvoa, arveli hän, jos Esteri siitä hänelle puhuisikin, sitä enemmän oli syytä olla tunkeilematta, kun hän ei sitä itse puheeksi ottanut. Ja joka kerta kun he illoin istuivat neiti Smarinin kammarissa puhelemassa ja johtuivat lähelle tätä asiaa, niin jäivät molemmat sitä äänettöminä mietiskelemään, kunnes kummankin katse kohtasi toisensa, jolloin he aivan kuin tahtoen salata ajatuksensa toisiltaan alkoivat puhella taas uudella vauhdilla.

Esteri puheli kotioloista paljon enemmän kuin ennen, enimmäkseen sisaristaan ja veljistään, joista neiti Smarin sai varsin elävän mielikuvan niin heidän ulkonäöstään kuin luonteestaan. Mutta forstmestarista ja forstmestarinnastakin sai neiti Smarin runsaasti pikkupiirteitä ja hyvin myötätuntoisia. Niin että neiti Smarinilta pian oli haihtunut epäily ja pelko, että Esterin kotona ehkä oli tapahtunut joku yhteentörmäys, kun Esteri niin äkkiarvaamatta tuli. Hän oli lyhyesti selittänyt tulleensa harjoittelemaan pianonsoittoa.

Ja sitä hän tekikin ihmeteltävällä innolla ja hämmästyttävällä kestävyydellä. Jo aamulla varhain hän istahti pianon ääreen, soitti, soitti lakkaamatta, usein vain kiireimmiten söikin. Kotoa hän ei liikkunut muuta kuin mitä kävi opettajansa luona soittotunnilla tai silloin tällöin lähti omasta halustaan neiti Smarinille toveriksi tämän mennessä kaupungille ostoksille tai joskus illoin pyysi häntä kävelyille.

Näillä heidän yhteisillä retkillään neiti Smarin huomasi sen omituisen seikan, että Esteri karttoi menemästä entisen Holman talon sivuitse, löytäen syytä tahi toista kierroksen tekemiseen, jos lyhinkin matka sattui sen kautta. Näytti kuin hän olisi tahtonut välttää vähintäänkin aihetta, joka saattoi ajattelemaan Lauri Holmaa. Lapsuudentoveri siis oli vallannut hänen sydämensä!

Mutta sitten sai neiti Smarin aihetta uskoa, että Lauri Holma oli Esterin sydämen onnellinen asukas, kunnes tämän varman uskon taas tuhosi muuan kumoamaton tosiseikka, jonka mukaan Lauri Holma ei

voinut tulla kysymykseenkään. Ja se iski äkkiä kuin salama pilvettömältä taivaalta, eräänä iltana, kun Santtu oli hakemassa Esteriä Kansallisseuran iltamaan.

Sinne oli Esteri, omaa haluaan ja tädin innokkaita kehoituksia noudattaen, päättänyt lähteä ja pyytänyt kavaljeerikseen Santun, kuitenkin huomauttaen että hän ei nyt tanssi ollenkaan.

Eihän hänkään ole mikään tanssi-intoilija, arveli siihen Santtukiin.

Kukako Santtu?

Lakitieteen ylioppilas Vendell, Aleksander. Tästä ristimänimestä oli lyhennysote: Santtu. Ja tämä nimi oli siihen määrään yleistynyt, että kuuli puhuttavan aina vain Santusta, niin että neiti Smarin, kun Esteri esitti hänelle tämän vieraansa, erehtyi puhuttelemaan häntä herra Santuksi. Siitä oli seuraus, että neiti Smarin pian sai kunnian liittyä Santun tätien lukuisaan—piti sanoa lukemattomaan joukkoon. Samaten nuoret neitokset sanoivat häntä Santuksi, hän heitä nimeltään, se lankesi luonnostaan kenelle hyvänsä, puheltuaan Santun kanssa parikaan kertaa, kolme korkeintaan. Hänen vaaleaverinen muotonsa, pyöreät harmaat silmänsä, hänen liikkeensä, tenoriäänensä, mielipiteensä, sanalla sanoen koko olentonsa oli kuin hänen sammaltava s-äänensä, ja se oli niin pehmeän sävyisä, että saakeli, jota hän voimasanana käytti kaikissa eri mielentiloissaan, tuntui vain pieneltä, sinisilmäiseltä saakelinpojalta.

Kauneinkin neito olisi voinut Santtua suudella keskelle suuta vähintäkään punastumatta. Eikä kukaan voinut aavistaa sitä valtavaa rakkautta, jota tunsu rinnassaan tämä nuorukainen, joka oli ruvennut juristiksi esikuvanaan Runebergin »Maaherra». Hän osasi Romeon ja Julian kannesta kanteen. Hän oli Romeo! Julioita oli ollut monta, vaan aina oli joku sattunut ja ehtinyt hänen tielleen. Niin oli ollut Esterikin muuan niitä. Ja Santtu varmasti uskoi, että hän olisi Esterin sydämen voittanutkin, vaan hän oli ollut hupsu! Hän oli kerran kuljettanut Lauri Holman Esterin kammarin avaimenreijälle josta hän itse oli niin usein kurkistanut ja runoja tukkinut. Lauri Holma oli anastanut näköalan kokonaan ja vähä väliä vannonut, että hänen Juliansa se on. Silloin oli Santtu sisimmässään raivostunut, istunut pimeässä kammarissa miettien kosta Lauri Holmalle, joka pää oveen nojaten ihaili impeä. Ja Santtu keksi. Mitään aavistamattoman kilpailijansa hän syösti menemään immen kammariin niin sukkasillaan ja kengät kädessä kuin hän oli.

»Minä kiitän sinua, Santtu, se oli minun onneni», oli Lauri Holma sanonut sitten, ja Santtu oli selittänyt, että hän tiesi että eräs toinen olisi vallannut Esterin seuraavana päivänä, jolloin hän, kun tiesi Lauri Holman pitävän Esteristä, oli keksinyt tämän kepposen Laurin hyväksi, joka oli liian ujo!

Santtu oli sitten tämän hyväntyönsä nojalla ollut Holmalla alituisimpia vieraita. Niin vastenmielinen kuin Santtu Esterille olikin, oli hän nyt ilahtunut, kun Santtu kuultuaan Esterin olevan kaupungissa oli tullut tervehtimään häntä. Hän käski Santun usein käydä. Santtu oli käynyt. Ja heidän keskustelunsa enimmäkseen oli tavalla tahi toisella koskenut Lauria. Jos Santtu yritti poikkeamaan muihin asioihin, niin Esteri johti hänet aina haluamalleen polulle.

Neiti Smarin oli huomannut Esterin olevan aina silloin kuin toinen ihminen, posket hohtaen ja silmissä hehku.

»Santtu! Tiedätkö sinä, kuka siellä lausuu Laurin runon?» kysyi Esteri tultuaan saliin, jossa neiti Smarin oli pitänyt Santulle seuraa, sillä aikaa kun Esteri oli pukeutumassa Kansallisseuran iltamaan. Ja sen aikaa kuin he vielä istuivat odottaen ajan kulumista, että eivät tulisi ensimmäisinä, mikä Esteristä oli ikävää, puhelivat he taas vain Laurista.

»Muistaako Esteri miten Esteri ja Lauri tulivat lähemmin tuttaviksi?» kysyi sitten Santtu muutamakseen toivossa saavansa pienen kunnian kontolleen.

Esteri nauroi iloisesti.

Neiti Smarinilla sydän värisi.

Esteri tuli ja kertoi hänelle tapauksen, miten Lauri syöksyi hänen huoneeseensa pää edellä, sukkasillaan ja kengät kädessä. Ja sitten hän nauroi uudelleen, nauroi, nauroi. Nauroi, niin että horjuen kulki ja vaipui istumaan pianotuolille heittäytyen pianoa vasten kumarruksiin kyynärvarret koko ruumiin painolla klaviatuurille, niin että piano soida romahti kaikilla kielillä monen oktaavin alalla.

Neiti Smarin pyyhkäisi silmistään kyneleet salaa Santulta, joka ällistyneenä katsoi vuoroon Esteriä vuoroon neiti Smarinia, ja vihdoin sanoi:

»Esteri, etkö sinä jo lähde?»

»Odot, istu ja ole hiljaa!» kuului Esterin käskevä ääni.

Santtu teki niinkuin käskettiin ja alkoi katsella sanomalehteä, jonka neiti Smarin ojensi hänelle erotettuaan muusta postista, minkä palvelija juuri oli tuonut sisään.

Esteri nousi viimein ja sanoi hiljaisella äänellä:

»No Santtu.»

Santtu käänsi sanomalehden kiinni, mutta hänen silmänsä ahmivat vielä ensi sivulla, tarttuivat hetkeksi aikaa kiinni johonkin ilmoitukseen, ja sitten katsoen taas vuoroon Esteriä, joka veti hansikkaita käteensä, vuoroon neiti Smarinia, hän alkoi kiihkeästi kaivaan liivintaskujaan niinkuin hänen tapansa oli kun hänen suustaan oli tulossa, joka nyt tulikin:

»Saakeli!»

Neiti Smarin luuli Santun harmittelevan että oli unohuttanut rahansa kotia ja tarjosi hänelle, mutta Esteri sanoi:

»Teillä täti, on huono laulukorva. Tuo oli Santun iloa. Hänelle johtui joku hyvin iloinen asia mieleen. Eikö niin, Santtu?»

Santtu sanoi:

»Lauri Holma on kihloissa!»

Hän luki ääneen ilmoituksen lehdestä.

Sitten syntyi äänettömyys.

Esteri nyökäytti vähän päätään hyvästiksi tädilleen, joka vastasi samalla tavalla.

Koko matkan Esteri oli mykkä. Santtu kyllä aukoi suutaan, vaan äänettömästi niinkuin maalle nostettu kala, sillä sieltä tuli ainoastaan ajatuksena: Saakeli!

Ettei hän tätä ennemmin tiennyt! Olisi ollut niin monta hyvää tilaisuutta tunnustaa rakkautensa. Huomenna voi taas olla myöhäistä!

Hän päätti rohkaista itsensä. Ja perille tultua hän kysyi:

»Eikö Esteri kuitenkin tanssi yhden franseesin? Ainoastaan yhden ainoan franseesin!»

»Minä tanssin kaikki franseesit ja kaikkea!» huudahti Esteri.

Kun hän seuraavana päivänä istahti pianonsa ääreen, hypähti hän ylös ensimmäisen akordin lyötyään.

»Tämä on epäsoinnussa!» huudahti hän neiti Smarinille.

»Ja eilen kävi virittäjä!» sanoi neiti Smarin.

»Se on epäsoinnussa sanon minä! Eikö täti usko!»

»Uskon, kultaseni. Minä vain tarkoitin, että se oli huono virittäjä se herra.

XII

Santtu parka! Taas vietiin häneltä Julia! Ensimmäisen valssin hän oli saanut tanssia, vaan heti oli siepattu häneltä Esteri, jota sen jälkeen oli ryöstetty käsistä käsiin. Santtukin oli tehnyt epätoivoisen rynnäkönn valloittaakseen hänet takaisin, vaan oli sotkeutunut toisten jalkoihin. Ja jalkoihinsa olivat toiset polkeneet Santun oikeuden päästä Esterin kavaljeerina saattamaan hänet kotia. Hän oli tähän oikeuteensa vedonnut kuin Maaherra lakikirjaan, vaan toiset sen ottivat.

Aamulla oli taas rinta täynnä toivoa. Esteri rakastaa häntä, sen hän oli selvään nähnyt! Ja hän lähti Esterin luo edeltä päivällisen, ostettuaan ja poltettuaan yhden paperossin, että olisi rohkeampi. Nyt hän olisi ollutkin rohkea, tunsu hän sieltä palattuaan, vaan siellä kun oli Perenius! Hän yritti uudelleen jälkeen päivällisen, mutta silloin taas oli Esterin luona Kairenius!

Jos hän milloin sinne meni, niin oli siellä jo joku toinenkin tai heti tuli. Hän päätti viimein ettei hän

välitä Esteristä eikä kenestäkään. Mutta sitten haihtui tämä kauhea viha, ja hän päätti kokonaan uhrata itsensä isänmaalle. Ja hän lähti Helsinkiin tietämättä mitä varten, sillä voimaton oikeus ei häntä enää miellyttänyt. Mutta rinnassa paloi saada tehdä jotain suurta, joka hämmästyttäisi koko maailman ja Esterin.

Ei tiennyt Santtu, että oli muuan sielu, joka olisi hänelle yksin suvainnut pääsyn Esterin luo.

Se oli Miina.

Miina olisi Santun suvainnut käydä vaikka kaksi kertaa päivässä. Se ei olisi merkinnyt mitään. Vaan kun alkoi käydä oikeita miehiä, kauniita herroja, että ovikello soi ja soi ja taas soi! Ja neiti Esteriä vietiin ja tuotiin jalkaisin jos hevosellakin. Eivätkä antaneet raukan montakaan yötä viikossa nukkua rauhassa, kun herättivät laulullaan yhä ja taas. Mitähän mahtaisi senaattori oikein tykätä!

Sitä Miinan senaattoria neiti Smarin ei enää uskonut olevan. Sillä jos Esterillä olisi ollut joku lapsuudenystävä hänen sydämensä haltiana, jonka vuoksi olisi Lauri Holman hyljännyt, niin olisi Esterin nykyinen vapaus ollut kevytmielisyyttä. Ja Esteri ei olisi ollut se Esteri, joksi neiti Smarin oli oppinut hänet tuntemaan. Mutta minkä vuoksi Esteri oli hyljännyt Lauri Holman? Ainoaksi selitykseksi jäi, että Lauri Holmalla oli ehkä joku vastenmielisyyttä herättävä puutteellisuus niinkuin hänen sisarellaan, Ellilläkin, joka Santun kertomuksen mukaan oli saanut sulhaseltaan rukkaset, kun tämä huomasi, ettei Ellillä ollutkaan toista korvaa.

Ja silleen jätti neiti Smarin tämän kysymyksen, kun Esterikin näytti kuin olisi kerrassaan kaikesta vapaaksi päässyt, saatuaan tiedon Laurin kihlauksesta.

Esteriä tuotiin ja vietiin kuin käsillä kantaen, nostettiin kaikista ylimmäksi. Neiti Levon oli joutunut syrjään yhdellä iskulla. Jos hän oli väikkynyt tähtenä, niin Esteri loisti aurinkona. Kaikki riippui hänestä, Kansallisteatterin iltamat, rekiretket, hyväntekeväisyysarpajaiset, juhlapäivälliset olivat »hyvin onnistuneet» tahi »aivan onnistumattomat», sen mukaan oliko Esteri Kalm mukana vai ei.

Ihmekö jos neiti Smarin oli mielissään. Ja ihmekö, jos hänen kirjeitään forstmestarinna luki ilolla forstmestarille sanoen:

»Näetkös nyt!»

Ja forstmestari oli shakkimatti.

Neiti Smarin koetti salata minkä voi itseltään, että tämä ei ollut se sama herttainen ja avomielinen Esteri kuin ennen. Tällä oli kaikellaisia oikkuja, ja tämä saattoi vihastua aivan käsittämättömistä syistä. Niinpä kun hän kuuli Esterin soittavan ja meni saliin ihastuksella sanoen, että siitpä onkin kauan kuin Esteri on soittanut, Esteri suutuksissaan pauskasi pianonkannen kiinni että paukahti ja sanoi:

»Olisitte pitänyt huolen siitä, että piano olisi tullut viritetyksi!»

Mutta kun neiti Smarin toimitti tulemaan virittäjän, niin Esteri palautti tiiman ovelta:

»Ei tarvita!»

Onhan itsekullakin omat kummalliset oikkunsa, selitti itselleen neiti Smarin. Ja kuta oikkuisemmaksi ja kummallisemmaksi Esteri kävi, sitä nöyremmin hän palveli. Ja viimein joutui neiti Smarin siihen, että oikein kaipasi Esterin vihoja, sillä niistä hän sai häneltä sitten korvaukseksi jonkun ystävällisen katseen sanan tai hyväilynkin. Muuta ei Esteriltä enää riittänyt hänelle.

Iltapuhelut neiti Smarinin kammarissa olivat ollutta ja mennyttä, kaukaisia muistoja vain. Neiti Smarin oli toivonut niiden uudistuvan vielä, kun Esteri yhtäkkiä päätti jäädä kesäksi kaupunkiin. Silloin, niin arveli neiti Smarin, ei ole paljon huveja, ja maisterit ja ylioppilaat hajaantuvat kaupungista. Perenius oli toki jo mennyt, joka oli ollut oikein villihenki puuhaamaan rekiretkiä ja suksiretkiä. Mutta neiti Smarin kuitenkin erehtyi laskuissaan. Jos joitakin maistereita meni, niin jääneet olivat sitä innokkaampia, ja uusia voimia tuli sijaan. Ylioppilaitaan eivät vähentyneet, päinvastoin. Ja jos ei ollutkaan Kansallisseuran iltamia, niin oli ylioppilaitten kesäjuhla ja juhlia jos minkänimisiä, yhtenäin ulkokonsertteja, illallisia ja istujaisia Meripaviljongissa, ei ollut tietysti rekiretkiä, vaan oli huviretkiä kaikellisilla kulkuneuvoilla ja joka ilmansuuntaan.

Mutta Esteristä oli sittenkin tuntunut kuin kaupunki olisi ollut tyhjä ja kuolluksissa, ja kuin olisi elämä alkanut, nyt kun koululaiset tulivat taas takaisin kuin äkkiryynnäköllä valloittaen kaupungin, ja toivat kuin virkeäin voimain tuulahduksen mukanaan, mikä herätti muissakin halun oikein jotakin yrittää kesän raukeuden jalestä.

Ester aukaisi pianon kannen.

Hän ei ollut soittanut sen jälkeen ollenkaan kun viime joulun aikana hänen opettajansa lopetti tuntien antamisen. Tämä oli ensin hyvin kehnut Esteriä, ollut usein haltioissaan. Mutta sitten oli tapahtunut käänne, hermostunut opettaja oli raivostunut: Teistä ei tule mitään, turhaan hukkaatte rahanne ja kulutatte minun aikaani! Samahan hänelle olisi ollut, jos hänen aikansa kuluikin, kun siitä rahan sai, jota hän tarvitsi, eikä hänellä ollut mitään syytä sääliä Esterin kukkaroa, vaan hänet valtasi rehellinen suuttumus sen vuoksi, että hän Esteristä oli alussa niin paljon toivonut ja toivo sitten surkeasti petti. Tämä pettymys vaikutti häneen niin valtavasti, että hän oli sanonut lopuksi: Menkää, menkää, te olette tuottanut minulle rahallanne vain surua. Menkää! Esteri otti tämän lohdutukseksien: hänellä ei olekaan taipumuksia niin kuin oli luultu. Turhaa yrittää siis ja tehdä työtä. Ja mitä siitä sitten olisi, jos olisi taipumuksiakin! Mutta keväällä kerran tuo vääräsivuinen ystävällisen näköinen nainen sattuessaan vastaan, poikkesi toiselta puolen katuja tullen tervehtimään ja puhuttelemaan Esteriä, hänen kavaljeeriensa pilaa tehdessä hassusta musikantista. Esteriä hävetti. Nuo silmäykset, joita nainen loi nuoriin herroihin ja sitten häneen, olivat kuin selittävä jatko hänen sanoilleen: Minä sittenkin uskon että teillä olisi suuret lahjat. Esteri oli kirjoittanut forstmestarinnalle, että hän jääkin kesäksi kaupunkiin, huolimatta siitä, että isä on leppynyt, ja että nimismies on mennyt naimisiin. Monta painavaa syytä oli hänellä varman päätöksen tekemiseen, että hän kesällä ottaa takaisin menetetyt ajan, ilahuttaa opettajansa, täti Smarinin, isän ja forstmestarinnan ja itsensä, ja muuttaa koko elämänsä. Sillä mitä oli tämä hänen elämänsä? Miten toista olisi olla tuollaisena vääräsivuisena, kallellapäin kulkevana naisena, joka kuitenkin osasi, ja jolla oli, josta hän nautti ja innostui.

Mutta kesä oli ollut liian kuuma! Kaikki ihmiset olivat sanoneet, että oli liian kuuma, ei jaksanut tehdä mitään.

Nyt syksyllä ei ollut kuuma. Hän istahti pianotuolille ja alkoi katsella nuotteja. Vaan ujostutti alkaa. Täti tulee tietysti heti naurusuin sisään ja sanoo: No mikäs nyt, kun Esteri soittaa?

Kärrynjyrinä kuului hermostuttavan kovasti kadulta, ja ikkunasta veti. Esteri nousi ja meni täti Smarinille sanomaan, että piano pitäisi saada muutetuksi pois salista.

»Sinulle tulee paljon vieraita?» kysyi neiti Smarin.

»Minulla on siis tädin mielestä käynyt liiaksi vieraita?» sanoi Esteri ja lähti pois.

Hän tiesi ettei täti sitä tarkoittanut. Vaan hän oli kuitenkin tyytyväinen että oli suuttunut ja lähtenyt ulos kävelemään. Oli kuin hän olisi saanut jonkun vaikean asian vielä siirrettyksi tuonemmaksi.

Se vaikea asia siirtyi aina tuonemmaksi, vaan sitä vaikeammaksi se tuli. Ja viimein tuntui kaikki mahdottomalta.

Miten hän ilkeää mennä kotia? Isä sanoo, että no Esteri, soitahan nyt, että kuullaan. Ei hän lähde kotia. Jos ilkeäisikin mennä, niin mitä hän siellä tekisi? Juhokin olisi kysymyksineen ja neuvoineen, että tee työtä. Ja mitä työtä se pianonsoitto on? Tee mitä työtä tahansa, kirjoitti muka Juhon! Ei suinkaan hän voi ruveta navettaa luomaan ja vettä kantamaan. Ei Juhon raukka ymmärrä!—Mutta mihin hän lähtee? Ei suinkaan hän täällä koko ikäänsä voi olla. Eikä hänen haluta olla! Hän lähtisi vaikka heti, kun vain tietäisi, mihin. Minkä vuoksi hän ei lähtenyt Helsinkiin! Niin todella, minkä vuoksi? Mitäs ne nyt olivat konsulinna Holma ja Elli! Ihmisiä ei kummempia, ja hän piti heitä jumalina. Ja sitten Lauri? Yhtä kauniina ja kauniimpia, yhtä hyviä ja parempiäkin on montakin. Ja Lauri kihlaa ja purkaa ja taas kihlaa ja purkaa, niinkuin nauravat hänen toverinsa.

Mutta se oli puukon pisto omaan rintaan.

Uh! Kaikki Pereniukset ja Kaireniukset ja muut! Uh! Sellaista roskaa! Kyllä hän on huono! Voi hyvä Jumala! Mitähän sanoisi Juhon, kun tietäisi kaikki? Mihin mennä ja mitä tehdä?

Esteri oli pukeutunut konserttiin, johon jo olisi pitänyt mennäkin. Hän jätti sikseen ja meni tädin kammariin.

Neiti Smarin punastui kuin nuori tyttö. Tätä hän oli odottanut, niin hartaasti odottanut, kauan ja turhaan. Hän oli muistellut miten sydäntä lämmitti, kun Esteri aina illoin tuli hänen luokseen, otti silmälasit häneltä ja katsoi häntä hyvin läheltä silmiin hymyillen. Ja vaikka usein istuivat pitkät ajat ääneti, hän tehden käsityötään, Esteri maaten lepotuolissa, joka oli hänen ainainen paikkansa, kädet pään takana ja silmät puristettuina umpeen, joka oli merkki, että nyt hän ei halunnut puhella, vaan tahtoo olla omissa mietteissään, niin näinkin oli neiti Smarinista tuntunut kuin olisivat puhelleet paljon ja kaikesta huolimatta iloinneet elämästä. Ja kun Esteri oli sanonut avomielisellä äänellään »täti», niin oli tuntunut aivan kuin hän olisi sanonut: äiti.

Esteri ei nyt sanonut mitään. Meni suoraan istumaan, ei lepotuoliin, vaan keinutuoliin, jonka keikautti niin selälleen kuin se suinkin meni.

Neiti Smarin ei nähnyt Esterin kasvoja, niin ettei tiennyt olivatko silmät ummessa vai auki. Kaiken varalta hän oli ääneti, vaikka olisi nyt mielellään halunnut puhella. Ja hän siinä itsekseen ihmetteli, minkä vuoksi Esteri noin istui ja minkä vuoksi ei ollutkaan mennyt konserttiin vaikka oli pukeutunut.

Esteri sanoi viimein: »Minä menen naimisiin herra Storen kanssa.»

»Herra Storen kanssa naimisiin!» huudahti neiti Smarin ponnahtaen seisomaan.

Hän tunsu herra Storea sen, minkä oli häntä kadulla nähnyt ja mitä Esteri oli häntä kuvannut.

Store oli suuri, komea mies, mutta hän oli Esterissä aina herättänyt kammoa. Hänen jokainen liikkeensä oli hidas, hyvin hidas, vaan varma. Ja omituisin liike oli, kun hän pyyhkäisi tukkaansa takaraivolta otsalle ja otsalta takaisin takaraivolle. Sen hän teki säännöllisesti kuin kellon mukaan, Esteri luuli että ihan sekunnilleen. Kun käsi alkoi kohota hitaasti, niin näytti, ettei mikään voima sitä voi keskeyttää kulussaan. Esteri uskoi sitä katsoessaan, että vaikka mieheltä itse miekalla silpaistaisiin kaula poikki, niin että pää vyöryisi lattialle, runko vielä seisoi ja käsi edelleen kulkisi kulkuaan, kohoaisi siihen korkeuteen, jossa pää oli ollut, tekisi kaaren edestakaisin kuin ennenkin takaraivolta otsalle, siitä palaisi takaisin saman kaaren ja sitten laskeutuisi hitaasti sivulle niinkuin oli määrä ollut ennenkuin pää lyötiin pois. Tavallisesti näki hänen seisovan, muu liikkumatta kuin tuo käsi, liikkumaton pää käänettynä samaan suuntaan kuin liikkumattomat silmät. Kun jonkun ajan perästä katsahti häneen uudelleen, niin oli pää ja silmät toisaalle. Mutta ei koskaan nähnyt sitä hetkeä, milloin Store päänsä käänsi. Aina kun Esteri näki Storen silmät häneen suunattuna, niin tyrmistyi hän. Ja kun Store lähti astumaan häntä kohti, niin hän oli parkaista. Jumalan kiitos, että Store kulki niin hitaasti, että ehti häntä pakoon.

Kun kerran neiti Smarinin ja Esterin ollessa yhdessä kävelemässä Store oli tullut kadulla heitä vastaan, niin Esteri oli tarttunut neiti Smarinia käsikoukkuun, pyöräyttänyt hänet takaisin, melkein juosten, kuljettanut toiselle kadulle, ja siellä tarpeeksi turvallisen välimatkan päähän päästyä sanonut:

»Hän on minusta kuin hyvin suuri jättiläiskäärme, joka yhtäkkiä voi kääriytyä ympärille ja sitten hitaasti ja auttamattomasti puristaa kuoliaaksi.»

Esteri naimisiin Storen kanssa! Neiti Smarin koetti kuin äkkirynnäköllä päästä siihen vakaumukseen, että tämä on leikkiä, tahi että se on kaikessa tapauksessa mahdotonta, mutta oli kuin hänen ympärilleen olisi kääriytynyt jättiläiskäärme, joka puseri, että neiti Smarin tunsu tukehtuvansa.

Miina tuli ilmoittamaan, että salissa odottaa herra.

Neiti Smarin tarttui kourin rintaansa. Hyvä Jumala! Eikö mitään pelastusta?

Esteri hypähti ja ärjäisi Miinalle:

»Ajakaa pellolle!»

Neiti Smarin hengitti. Ja hän lähti itse toimittamaan asiaa, pelkäämättä mokomaa jättiläiskäärmettä. Mutta hän palasi takaisin ilahtuneena kuin olisi salissa ollutkin Pyhä Yrjänä, Lohikäärmeen tappaja.

»Se onkin herra Perenius», sanoi hän.

Esteri hypähti ylös.

»Mutta minähän sanoin, että ajakaa pellolle!»

Neiti Smarin taas kalpeni.

Esteri istahti keinutuoliinsa ja keikautti sen selälleen.

»Mitä minä sanon hänelle?» kysyi neiti Smarin toivonkipinän sytyttyä, että Esteri kuitenkin suostuu vastaanottamaan tuon kauniin nuorukaisen, joka oli taas ilmaantunut oltuaan poissa ison aikaa. Ja neiti Smarinin toivo kasvoi, kun Esteri oli ääneti. Hän lausui viimein valmiit sanat neiti Smarinin suuhun:

»Esteri voipi hyvin ja käskee sanoa terveisiä, että hän mielellään tahtois kerran nähdä koko joukon ympärillään, ja että Perenius, homman poika, puuhaisi sitä varten päivälliset Meripaviljongiin, suuret eropäivälliset.»

Esteri nauroi lyhyen kuivan naurun, jota neiti Smarin ei ollut hänellä koskaan ennen kuullut. Se oli omituista hahatusta, kuin olisi hän vain matkinut jotakin toista, vaan ei omasta halustaan nauranut.

Mikä on tämä Esteri?

Neiti Smarin katsoi häntä pitkään, ja salissa käytyään toimittamassa Pereniuksen pois hän istahti, kirkasti silmälasinsa ja saatuaan ne silmilleen sanoi päättävällä äänellä:

»Rakastatko sinä Storea?»

Esteri keikautti keinutuolin silmälleen, istui kuin uhaten neiti Smarinia ja tuimalla äänellä sanoi:

»Mutta teidän olette kerrassaan höperö! Ja minä olen pitänyt teitä viisaana!»

Neiti Smarinin kirkkaat silmälasit tyynesti tuijottivat Esteriin, vaikka niiden takana punareunaiset silmät räpyttivät tiheästi.

»Mitä te tuijotatte?» jatkoi Esteri kuin ärsytettynä. »Onko teidän niin vaikea käsittää sitä, että minä en voi rakastaa heistä ketään!»

Hän nousi seisomaan ja katsoi neiti Smariniin, haluten sanoa: Sillä yksi ainoa on ollut, ja on oleva, jota minä rakastan!

Neiti Smarin talutti Esterin lepotuolin luo ja sanoi:

»Istu tuohon, lapseni.»

Ja siinä kun Esteri heittäysi lepotuoliin, hän oli itkun vallassa.

Neiti Smarin istahti tavalliselle paikalleen pöydän ääreen. Nyt kun hän oli Esterin saanut kerran näin lähelle, tahtoi hän saada hänet kokonaan vedetyksi ja puristetuksi sydäntänsä vasten. Kun Esterin itku oli tyyntynyt, sanoi neiti Smarin:

»Sinä rakastit Lauria?»

Vastausta hän ei saanut, eikä sitä tarvinnutkaan saada. Asia oli selvä. Ja neiti Smarin jatkoi:

»Minkä vuoksi sinä sitten hänet hylkäsit?»

Esteri hypähti ylös, iski jalkansa lattiaan ja kädet nyrkeiksi puristettuina seiso ja tuimin katsein tuijotti neiti Smarinin silmälasihin. Oli aivan kuin hän olisi jo avannut suunsa sanoakseen jotakin, vaan lähti samassa kävelemään huoneessa, astui pari kertaa edestakaisin, meni neiti Smarinin luo, otti hänen silmiltään silmälasit, jotka viskasi pöydälle, istahti lepotuoliin ja sanoi:

»Lauri oli tyhmä.»

Esteri heittäytyi makaavaan asentoon, pani kädet päänsä taakse ja, niinkuin ennen, kun halusi äänettömyyttä, painoi silmänsä umpeen.

Mutta neiti Smarin löi nyrkin pöytään ja huusi:

»Harakka!»

Se oli neiti Levon. Ei tiennyt neiti Smarin, kuka tämän nimen oli keksinyt, vaan se nyt hänen mielestään hyvin sopi, kun hän muisti miten neiti Levon viime kesänä kulki Lauri Holman kanssa kadulla ja nauraa räkätti. Mutta sitten neiti Smarin löi kädet otsaansa:

»Voi minua onnetonta!»

Hän lankesi Esterin jalkoihin, kiemuroi siinä voivotellen kuin taudintuskissa.

XIII

Esteri ei ollut koskaan tullut ajatelleeksi, että Lauri murhakirjeeseensä oli saanut syrjästä yllytyksen. Olihan Laurin käsiin suoraan Esterin käsistä tullut Juhon kirje, joka sopi rakkaudenkirjeeksi »rumalta— ja tietysti jalolta!—prinssiltä». Vasta nyt, kun kuuli neiti Smarinin käyneen huoliaan puhumassa pastuurska Levonille, ja neiti Levonin olleen vieraan Holmalla, selvisi Esterille, että Juhon kirjehän olikin vain vähäpätöinen asiakirja muihin seikkoihin verraten jolla Lauri oli todistanut hänet Laura

Sorvoksi.

Jos olisi osannut tätä aavistaa! Miten ei johtunut mieleen silloinkaan, kun harakka nauroi ilkeästi hänen juostessaan metsässä järveen päästäkseen!

»Nyt minä kirjoitan Laurille!» huudahti Esteri.

»Olisit kirjoittanut heille silloin», sanoi neiti Smarin.

»Herran nimessä!» sanoi Esteri. »Mitä minä olisin osannut heille kirjoittaa? Ja miten olisi täti Holma yhtäkkiä syyttänyt minua valehtelemisesta tai vaikka varastamisestakin, niin mitä minä olisin osannut sanoa? Kun forstmestarinna ennen minulle näytti nisuleipää, josta oli pala haukattu, ja syytti minua, niin oli minulla rohkeutta ja röyhkeyttä puolustaa itseäni. Mutta kun kuulee syytöksen sen suusta, jota rakastaa ja kunnioittaa, niin äänettömänä laskee päänsä alas ja antautuu epätoivon kyyneliin. Vaan jos olisin tiennyt, että tässä muilla oli osansa, niin olisin huutanut: valhe!»

Esteri lähti kiireesti kammariinsa. Mutta salissa hän pysähtyi keskilattialle, kuin olisi siinä ollut oveton seinä edessä, ja hän heittäytyi salin sohvalle.

Mitä se merkitsi? Sehän oli ollut ja mennyttä aikoja sitten. Silloin oli toisin, toisin nyt. Voi hyvä Jumala! Jos olisikin sellaisena pysynyt. Mutta kenen syy?

Hän nousi ja meni ja istahti kirjoituspöytänsä ääreen. Vaan ennen kuin kastoi kynänsä, viskasi hän sen menemään, että se pöydältä kirposi lattialle.

Lauri on Pariisissa. Siellä on kesä ja ruusut kukkivat. Tämä on hänelle vain vähäpätöinen idylli korkeitten kinosten keskeltä. On vain pieni tapaus keltanokka-ylioppilaan ajoilta, pieni kädenpuristus, jonka muistaa korkeintaan silloin kun kuulee harakan nauravan, ja nauraa sille itsekä!

»Mutta minä myös tahdon nauraa!» sanoi Esteri ääneen.

Kun hän palasi neiti Smarinin kammariin, istahti hän keinutuoliin, äänettömänä, uhka mielessä.

Neiti Levon oli kihloissa Santun kanssa. Santtu oli Helsingissä kulkenut ja miettinyt, miten hän hämmästyttäisi koko maailman ja Esterin. Yhdessä viikossa hän oli kirjoittanut paksun runovihkon, vaan ei ollut saanut kustantajaa. Pöllöjä ne kustantajat! Eivät ymmärtäneet tosi runoutta. Yksi ainoa oli ollut vähän viisaampi, joka oli sanonut, että huonompia julkaistaan, vaan silloin pitää olla tunnettu nimi. Tunnettu nimi! Kun Santtu juuri siihen pyrki. Sitten Santtu nähdessään Ida Aalbergin oli keksinyt, että ensimmäiseksi rakastajaksi teatteriin. Sehän oli hänen alansa! Vaan onnettomuushan oli Santun osa elämässä. Hän oli sattunut menemään tirehtöörin puheille ja juuri kun tällä oli hirveä kiire. Santtuun katsomatta oli hän sanonut, että teatterissa on jo liiaksikin naisia. Synkkämielisenä saavuttuaan kotikaupunkiinsa hän vihdoin tapasi Julian, neiti Levonin, joka myös oli joutunut harhailemaan yksinään. He olivat kihloihin tulleet niin, ettei kumpikaan heistä tiennyt, milloin se oikein oli tapahtunut, kertoi Santtu kaikille onnestaan.

Esteristä tuntui ilkeälle, että mieleen oli vilahtanutkaan jotakin sellaista, että saattaisi aikaan sydämentuskan näille rakastaville. Jos olisi joku parempikin ollut kuin Santtu, niin ei sittenkään!

Mutta! Herra Alfred Levon! Aristokraatti kiireestä kantapähän. Äitinsä ylpeys. Sisarensa Jumala. Sitten koko naisväen ihannekuva miehestä. Kihloissa Esteri Kalmin kanssa. Silloin sopii nauraa pastuurskalle, Harakalle ja—Laurille. Paras todistus kumoamaan hänen syytöksensä!

Herra Levonia Esteri ei ollut tavannut sitten kuin tuolla rekiretkellä, jossa Lauri ja herra Levon väittelivät. Silloin oli herra Levon tahtonut anastaa hänet väkisin Laurilta. Ja tunsihan Esteri nyt valtansa tanssisalissa ja kaikkialla herrain seurassa. Herra Levon oli ilmoittanut avaavansa täällä asianajotoimiston piakkoin, häntä odotettiin kaupunkiin. Esteri asettui odottamaan kuin hämähäkki. Tämähän oli jotakin uutta, vähän vaihtelua yksitoikkoiseksi käyneeseen elämään.

He tapasivat toisensa Kansallisseuran iltamissa. Esterillä oli ollut tieto hänen tulostaan, ja suuremmalla mielenkiinnolla kuin koskaan ennen oli hän nyt lähtenyt iltamaan. Mutta oli vähän nolostuttavaa ollut, kun pettyikin laskuissaan.

Herra Levon ei tanssinut ollenkaan eikä näyttänyt välittävän Esteristä sen vertaa, että olisi edes katsonut. Hän oli aivan kuin ei olisi tuntenut eikä Esteriä huomannut toisia paremmaksi. Esteri oli kiihdyksissään.

Sitten loppupuolella iltamaa muutamalla tanssinväliajalla tuli herra Levon tervehtimään ja puhelemaan Esterinkin kanssa.

»Te ette tanssi, olen huomannut», sanoi Esteri.

»Minä olen siihen jo liian vanha», vastasi herra Levon. »Se ei minua huvita enää.»

Esteri joutui sanattomaksi. Herra Levon oli sanonut sen, mitä Esteri oli ajatellut itsestään. Häntä ei tanssi ollut aikoihinkaan enää huvittanut, päinvastoin. Ja hänestä usein oli tuntunut, että hän on jo vanha, aivan liian vanha. Uh, kun se oli tuntunut pahalta ja pelottavalta. Ja hän oli kadehtinut nuorempia.

»Siitä on jo kauan, kun me olemme viimeksi tavanneet toisemme», sanoi herra Levon.

»Ei sitten kuin siellä muutamalla rekiretkellä», sanoi Esteri.

»Aivan niin. Ja siitä on jo kolmatta vuotta», muisteli herra Levon.

»Niin se aika kuluu.»

»Herranen aika! Onko siitä niin kauan? huudahti Esteri aivan ehdottomasti ja aivan kuin pikapikaa muisteli, mitä hän sen aikaa on tehnyt.

»Ei kiitos, ei, minä en enää jaksa», sanoi hän herralle, joka tuli pyytämään häntä juuri alkavaan tanssiin. Mutta kun hän silmäsi herra Levoniin, niin suututti häntä, että oli kieltäytynyt. Herra Levon saattoi luulla, että hän hänen vuokseen ei enää tanssinut. Tämä hermostuttava tunne hävisi heidän jatkaessaan keskustelua.

Herra Levon oli kokonaan muuttunut entisestään. Silloinen kulttuurin ihailija ja taitavasanainen puolustaja ja ylistäjä nyt yhtä taidokkain sanoin esitti ihan vastakkaista kantaa.

»Katsokaa nyt täälläkin ympärillenne», johtui herra Levon esimerkiksi ottamaan. »Ihmiset teeskentelevät toisilleen, nauravat ja hymyilevät ilman aikojaan, valehtelevat kohteliaisuudesta. Me herrat hännystakeissa olemme suuria narreja, naiset alastomin hartioin vielä suurempia.»

Esteri katsoi häntä pitkään.

Herra Levon sanoi:

»Te aiotte kysyä: mutta minkä vuoksi te, herra Levon, sitten olette täällä? Vastaus: sen vuoksi, että olen sivistynyt, se on: minä annan niin sanotun sivistyksen valjastaa itseni, niin kuin hevonen antautuu isäntänsä valjastettavaksi, ja sivistys ajaa minua, niin kuin isäntä ajaa hevostaan markkinoille.»

He innostuivat keskustelussaan, väittelivätkin, mutta niin kuin väittelivät ne, joitten ajatuksilla yleinen suunta on sama.

Esteristä tuntui kuin hän, istuttuaan ummehtuneessa huoneessa, olisi saanut hengittää muutaman siemauksen raitista ilmaa.

Kun he tapasivat toisen kerran, niin alkoi heti keskustelu heidän välillään kuin jatkuen siitä, mihin olivat lopettaneet. Ja missä koolla oltiin, tapausivat he aina yhteen.

Herra Levonin mielipiteet olivat Esteristä vähän liian radikaaliset, vaan sitä suurempi viehätys niillä oli kaiken hengettömyyden jälkeen. Sillä hengettömyyttä itse asiassa oli ollut Pereniuksen sanoissa kuohuva isänmaallisuus, Kaireniuksen ruikuttava pessimismi, Väänäsen ihanteellinen utumaailma, puhumattakaan muista. Ikävystyttäviä herroja aina kuohuvine rakkaudentunnustuksineen kielin ja katsein ja kädenpuristuksin! Herra Levonille oli kaikki se vierasta. Ja mitä Esteri ennen oli huomannut hänen katseessaan kuin pelottavaa, oli kadonnut, niin kuin hänen koivunlatvainen kumarruksensakin. Hän oli kuin itse tyyneys, joka liikkeessään ja sanoissaan. Oli oikein nautinto nähdä hänen sytyttävän ja polttavan paperossinsa: jokainen liike oli kuin olisi tarkin huomio ollut siihen kiinnitetty, vaan se kaikki kuitenkin tapahtui aivan kuin hänen tietämättään.

Esteri oli aikonut jo toukokuun lopussa lähteä maalle kotia, vaan oli sitten vielä tädin pyynnöstä siirtänyt lähtönsä viikon ja sitten toisenkin. Ei hänellä ollut kiirettä, niin kuin täti sanoikin, eikä hän niin kovin halunnutkaan lähteä, vaan hänestä oli hyvin rauhatonta olonsa.

»Huomenna minä jätän hauskan kaupunkini», sanoi Esteri ollessaan herra Levonin ja joittenkin toisten kanssa Meripaviljongissa.

»Siitä ei tule mitään!» huudahtivat toiset ja alkoivat selittää, että pian ovat suuret arpajaiset ja ne ja ne juhlat ja kaikin puolin niin hauska kesä tulossa.

»Sen helpompi on minun lähteä, kun tiedän teille jäävän hauskuutta», sanoi Esteri.

Herra Levon ei puhunut sanaakaan, loi vain häneen tyynen katseensa, aivan kuin jotakin sanoakseen, vaan samalla kuin olisikin ajatellut jotakin aivan toista asiaa.

Esteri oli vielä arpajaisissa.

Hän oli suureksi iloksi tädilleen sanonut olevansa syksyyn asti, vaan yhtäkkiä hän lähtikin johonkin maalle, kotiopettajaksi.

Sinne kirjoitteli neiti Smarin ahkerasti hänelle saamatta vastausta. Se ihmetytti lopuksi ja hän pyysi pyytämällä Esterin vastaamaan edes muutamalla rivillä. Pari riviä hän saikin, vaan siihen taas loppui. Syksyllä forstmestarinna kirjoitti sisarelleen ja pyysi häneltä tarkempia tietoja Esteristä, joka oli hyvin niukoilla sanoilla ilmoittanut vain missä hän on ja pyytänyt rahoja.

»Herra siunaa!» Neiti Smarin hätäytyi kerrassaan. Mutta vasta hän hätäytyi, kun Miina kerran tuli kotia ja takoi nyrkkiä pöytään ison aikaa eikä sittenkään saanut sanaa suustaan, vaan purskahti itkemään ihan huutaen. Mutta saatuaan Miinan suusta vihdoin kuulla, mistä oli kysymys, neiti Smarin istui tyynesti pöytänsä ääreen kirjoittamaan Esterille.

»Rakas lapseni!» alkoi hän ja jatkoi, että se on äiti, joka nyt puhuu. Ja hän määräsi, että Esterin täytyy heti tulla tänne kaupunkiin. Mutta jos hän ei voi tai tahdo, niin hän tulee Esterin luo ja sitten puhutaan ja neuvotellaan ja päätetään asioista. »Minä en sinua jätä, muista se. Et niin onnettomaksi voi tulla, sinua ei niin voida häväistä, etkä sinä sitä häpeää tee, vaikka sitten miten olisi, että minä sinusta luopuisin. En odota kirjettäsi, vaan jos et kolmen päivän kuluttua ole täällä, niin lähden luoksesi. Ja sinä tottelet nyt minua!»

Vastaukseksi neiti Smarin sai itsensä Esterin.

Ja koko päivän iltamyöhäiseen asti oli yhtämittaista maanjäristystä. Kaikkialla kolisi ja paukkui, kaatuili ja putoili, missä vain Miina liikkui. Neiti Smarin itsekseen vuodatti ilon kyyneliä ja väliin meni Miinan luo, jonka kanssa vastakkain takoivat nyrkkiä pöytään vuoronperään huudahtaen:

»Eivätkö ihmiset ole kelvottomia!»

Esteri heti ryhtyi kiireeseen ompelutyöhön. Kansallisseurassa oli seuraavana päivänä naamiaiset. Hän valmistautui esiintyäkseen siellä vedenneitona!

Hämmästyks oli suuri, kun Esteri astui saliin. Hän tuli, näki ja voitti. Kauniimpi ja kateellinen sukupuoli sihisi ja suhisi, ja näytti että vahvempi sukupuoli olisi ollut valmis suutelemaan Esterin kenkää, jos hän vain olisi sormensa päällä viitannut. Hän kulki kuin tarkastusta pitäen ja poistui.

Sali jäi kuin tyhjilleen, seinämällä tyhmistyneitä ihmisiä. Viimein herrain joukossa nousi ihastuksen sorina, naisten joukossa raivoisa paheksumisen myrsky, ja tanssimusiikki soi hukkaan.

Seuraavana päivänä puhui koko kaupunki Esteri Kalmista. Mitä sitten puhuttiinkin, vaan se oli nyt nähty, että se, mikä oli varmana pidetty, olikin ollut valhetta.

»Se oli oikein!» sanoi neiti Smarin.

Esteri makasi sohvalla silmällään ja itki.

Miina tuli ilmoittamaan herra Levonin.

Esteri nousi kiihkeänä. Mutta istahti sitten tyynesti ja sanoi neiti Smarinille:

»En ota vastaan. Tästä lähtien en ketään, olkoon minkänimellinen hyvänsä.»

Ja tästä lähtien Esteri istui päivät pianon ääressä, illat neiti Smarinin kammarissa. Hän istui avoimin silmin, vaan puhui vähän, tuskin enempää kuin sen, minkä neiti Smarin kysyi.

Eikä hän ajatellut mitään, ei tahtonutkaan ajatella. Jos jotakin mieleen pyrki, tukahdutti hän se pianon ääressä. Oli kuin elämä olisi kulkeva näin hautaan asti, samaa suoraa linjaa.

Niin heidän istuessaan eräänä iltana neiti Smarinin kammarissa Miina toi kirjeen Esterille ilmoittaen että kirjeen tuoja odottaa vastausta. Katsahtamattakaan osoitetta Esteri ojensi kirjeen neiti Smarinille.

»Avatkaa.»

Neiti Smarin pikimmältään silmätyttyään kirjettä punastui ja hänen kätensä alkoivat täristä.

Esteri katsoi häntä jonkun aikaa ja huudahti:

»Lauri Holma?»

»Niin. Hän on kaupungissa ja pyytää saada tavata sinua.»

»Ei tule vastausta», sanoi Esteri Miinalle. Mutta kun tämä jo oli menossa, huusi Esteri hänet takaisin.

Istuttuaan lepotuolissa hyvän aikaa kädet pään takana ja avoimin silmin hän nousi ja kirjoitti Lauri Holman kirjeeseen.

»Huomis-iltana kello 9 sillalla.»

Mutta vastauksen mentyä valtasi hänet tuska ja hätä. Hän syöksyi kammariinsa, jossa vuoroin kulki kiireesti edestakaisin, vuoroin heittäytyi maata tai istumaan väännellen käsiään.

»Hyvä Jumala! Hyvä Jumala! Mahdotonta! Aivan mahdotonta! Minä en voi tavata häntä!»

Hän kirjoitti kirjelijun ja soitti Miinaa tulemaan. Mutta kun Miina seiso i hänen edessään, hän repi kirjeen ja sanoi Miinalle:

»Menkää ostamaan mustaa harsoa, suruharsoa, hyvin tiheää, tiheintä mitä on.»

Miinan mentyä Esteri heittäytyi maata hervottomana ja kyyneleet juoksivat ominvaltoinsa.

Nyt oli tapahtunut se, jota hän oli koko ajan odottanut, ensin toivoen sitten peläten.

Nyt! Miksei vuosi sitten? Tai puoli? Tai muutamia kuukausia sitten?

Mitä on tämä elämä?

XIV

Holma asteli edestakaisin sillalla, lumi narskui hänen jalkainsa alla ja siltapalkit paukahtelivat silloin tällöin.

Teräskylmältä taivaalta paistoi täysikuu. Lumipeittoisesta kaupungista kohosi kohmettunut savu kankeannäköisinä patsaina kuulakkaan pakkasilmaan, jossa ne latvoillaan liittyivät liikkumattomaksi laeksi kaupungin päälle. Meri nuoren jään peittämänä lepäsi kuoleman tyynenä. Koski lumisten rantojensa välissä näytti elottomalta kuin olisi juoksunsa pysäyttänyt, ja huokui huurua ilmaan kuin puhaltuen viimeisen henkensä. Metsä sen takana oli kuin taivaanrannalle poimuteltu musta vaate.

Ei näkynyt liikkuvaa olentoa, ei kuulunut elävää ääntä. Tuntui kuin olisi hän yksinään jäätäneessä maailmassa kohmettuakseen vähitellen.

Minkävuoksi Esteri oli määrännyt tämän paikan heidän kohtaukselleen? ihmetteli hän. Näin yksinäisen kolkon! Tämä oli aivan vieras heidän muistoilleen.

Mutta kun hän pysähtyi ja nojaten kaidepuuta vasten katseli kaihoiseen kuutamoon, niin heräsivät muistot, tulivat hänen mieleensä hänen tietämättään, niin kuin olivat tulleet vuosien vierieissä joka päivä, tiesi minkä johdosta milloinkin, vierailta seuduillakin yhtäkkiä ja omin valtoinsa. Kuinka monta kertaa hän olikaan mielessään sulkenut Esterin syliinsä sanoen: »Rakkautta janoan. Muuta en pyydä. Älä puhu, katso minuun!» Yhtä monta kertaa hän oli hänet sysäissyt luotaan. »Sinä ummistat silmäsi ja tarjoat suusi suudeltavaksi. Mene, hekumoitsija!» Kesken kaikkea hän viime talvena oli lähtenyt ulkomailta matkustaakseen suoraa päätä Esterin luo ja oli päässyt ohi Helsingin, mutta nousutkin sitten ensimmäiseen vastaantulevaan junaan. Sen jälkeen oli tehnyt samanlaisia yrityksiä. Ja nyt oli hän päässyt perille sitouduttuaan puhujaksi joutavanpäiväiseen juhlaan!

Holma ponnahutti itsensä sillan kaidepuusta kuin olisi sitä sysännyt luotaan ja yritti lähteä kävelemään, vaan hänen edessään oli suruharsolla hunnutettu nainen, jota hän peräytyi kuin olisi se ollut koskesta nousut musta aave.

Aave nauroi. Ja se nauru oli kuin olisi keskelle tyyntä kirkasta ulappaa yhtäkkiä kohonnut kangastus kaukaisista kaihotuista onnenmaista.

Holma yritti tarttumaan ojennettuun käteen, vaan nauru samassa katkesi kuin kesken, loppui särkyneellä säveleellä, ja oli kuin kaikki olisi kadonnut sysimustaan pimeyteen.

Hän astui kohti aavetta kuin uhaten.

Esteri tulee peitetyn kasvoin! Tulee nauraen, kun tietää naurunsa olevan hurmaavan. Tulee valehdellen. Mutta hän vaatii hänet ankaralle tilille. Ei, vaan hän kiduttaa häntä, kiduttaa kuoliaaksi!

Holma sanoi:

»Tuletko jonkun omaisesi hautajaisista?»

»En, vaan hautajaisiin», oli vastaus.

Syntyi äänettömyys. Esteri kulki penkin kohdalle ja istui siihen pää kumarassa.

»Puhu», sanoi Holma, sen sijaan että itse oli aikonut puhua.

»Minä puhun», kuului hunnun takaa, vaan seurasi vielä hetken aikaa äänettömyys. Sitten viskaten hunnun silmiltään hän pystypäin katsoi Holmaa.

»Esteri!» huudahti Holma, aivan kuin ei olisi tiennyt ja tuntenut häntä jo ennemmin. Hän ojensi molemmat kätensä kuin tervehtiäkseen.

Esteri istui liikahtamatta kädet puuhkiossa, katsoi yhä silmää räpäyttämättä ja sanoi:

»Minä kiitän teitä.»

»Minkä vuoksi teitittelet?»

»No olettehan jo maisteri.»

Holma kohautti olkapäitään ja levitti kätensä.

»Niin», sanoi siihen Esteri. »Ei se ole niinkään järjetöntä, päinvastoin.»

»Se merkitsee, että tahdot pitää minut kaukana itsestäsi?»

»Se merkitsee, että me olemme kaukana toisistamme minun tahtomattanikin. Me olemme vain kuin kaukaisia omaisia niille, joita me ennen olimme. He ovat olleet ja menneet. Ja me, me saattakaamme kunnialla hautaan nuo lapsukaiset, jotka elivät vain yhden talven.»

Tornikello soi yhdeksää kumealla äänellään harvatahtisesti kuin hautakello. Sen vaiettua Esteri jatkoi:

»Yhden ainoan talven, pimeän kylmän talven, joka kuitenkin oli kirkkaampi kuin mikään kevät, lämpöisempi kuin mikään kesä. Kauan, kauan sitten.»

»Esteri! tahdon kuulla suustasi yhden sanan.»

»Minä sanon kaikki, mitä minulla on teille sanottavaa», keskeytti Esteri, ja hänen äänensä oli niin varma, että Holma vaikenä ja seisoen kuin tuomiotaan odottaen.

»Istukaa!» sanoi Esteri osoittaen paikan Holmalle ja sitten jatkoi: »Minä koetan olla mahdollisimman lyhytsanainen. Jätän erikseen kumoamatta jutun rakkaasta rengistäni. Se oli niin hyvin perusteltu ja todistettu syytös, että se kelpaisi aiheeksi jännittävään komediaan.»

Holman käsiliikkeiden johdosta sanoi Esteri:

»Huomatkaa, maisteri Holma, että nyt ei ole puhumassa lapsi raukka. Hän otti sen traagillisesti, hyvin traagillisesti.»

Esteri oli hetken aikaa ääneti ja sanoi sitten:

»Silmätysten ollessa hän olisi nauranut!»

»Nauranut?»

»Hän nauroi ensin lukiessaan tuota surmankirjettä. Mutta hänen naurunsa katkesi, kun kirjeessä sanoit, että olit saanut vakuutetuksi äitisi ja sisaresi.»

Holma yritti tekemään huomautuksen, vaan Esteri otti häneltä sananvuoron:

»Ei ole kysymystäkään epäritarillisuudesta. Pitää heitä tietämättöminä olisi ollut kauheaa kiduttamista, sillä niin he minua rakastivat. Äitisi oli rakastanut minua lapsenaan, sisaresi sisarenaan,

sanoit kirjeessäsi. Minua onnellista, jos olisivatkin ainoastaan rakastaneet, vaan he minua jumaloivat! Ei voi selittää, ainoastaan tuntea, mitä äidittömälle oli sellainen äiti, sisarettomalle sellainen sisar. Lapsiraukalle oli helpoin asia maailmassa kääntää heille itsensä nurin, niinkuin käännetään tasku tarkkaan puhdistaisa. Ja kuitenkin hän sisimmässään vapisi heidän edessään. Heidän pieninkin huono ajatuksensa hänestä olisi ollut myllynkivi hänen kaulaansa.»

»Esteri!» huudahti Holma nousten äkkiä seisomaan. »Mitä oletkaan saanut kärsiä!»

»Istukaa, maisteri Holma!» huudahti Esteri käskevästi ja jatkoi sitten kylmällä äänellä: »Mikä on kärsitty, se on kärsitty. En ole tullut puhumaan siitä.»

Hän vaikeni, ja kun hän taas alkoi puhua, oli hänen äänensä kuiskaavan hiljainen kuin itsekseen, katse käännettynä pois Holmasta.

»Mitä varten olen tullut? Otaksuin teidän pyytäneen saada kohdata minua aivan muuta varten, kuin mitä ensimmäiset myrkylliset sananne ja hyinen äänenne ilmaisi.»

»Anteeksi, Esteri.»

»Luulin teidän tahtovan tavata minua koettaaksemme—jos ei muuten, niin miten kuten—liittää yhteen katkenneen onnemme päät.—Istukaa, istukaa!» sanoi Esteri kesken kaikkea ja laski kätensä penkille, niin kauas kuin yliti, pakottaen siten Holman istumaan ulohtaalle. Hän jatkoi sitten.

»Tehdessänne tiliä itsenne kanssa siitä, mitä on mielessänne liikkunut jo tällä vähällä aikaa, minkä olemme vastatusten olleet, huomaatte että haaveilut ovat haaveiluja.»

»Sano vain, oletko rakastanut ja rakastatko minua!»

Esteri oli hetken aikaa ääneti.

»Tuntuu ehkä proosalliselta», sanoi hän, »kun vertaan rakkauttani variksenpoikaan, joka minulla oli kerran lapsuudessani elättinä. Me rakastimme toisiamme, variksenpoika ja minä. Sen luota navetasta minut väkivallalla aina noudettiin nukkumaankin, ja kerran kätkeysimme yhdessä navetan ylisille heinien alle. Sitten siltä katkesi jalka. Auttamaton onnettomuus. Variksenpoika sylissä, halonkapula kädessä astuin metsään, asetin rakastettuni pään kivelle. Muistan sen katseen vieläkin. Minä itkin tuskasta ja löin halolla päähän.»

Holma tuskin kertomusta kuulikaan, hän kiihkeästi sanoi:

»Minkä vuoksi et vastaa suoraan?»

»Olen velvollinen vastaamaan kysymykseesi, olenko rakastanut. Minä olen velvollinen sen vuoksi, että olin lempesi esine siihen aikaan, jolloin sinun silmissäsi taivas oli niin runollisen sininen ja maailma helmeilevä ja mielesi kuin lähteensilmä. Ja minä kerron, käännän itseni nurin, niin kuin tuo lapsi äidillesi ja sisarellesi ennen. Hän ei kuitenkaan koskaan saanut heille ilmaistuksi kauheaa tuskaansa siitä, ettei tuntenut rakastavansa sinua.»

Holma hypähti penkiltä ja nosti pystyyn kätensä:

»Siis totta!»

Esteri aivan kuin mitään huomaamatta jatkoi tyyneästi:

»Hän oli orpopyttö kotoa lähtenyt, salaa suudellen isänsä kalosseja, kulki ypö yksinään pimeätä aavikkoa tietämättä mihin mennä. Yhtäkkiä tulee kaunis prinssi ja kantaa hänet häikäisevän onnen linnaan. Sanotaan, että kun nälistyneelle annetaan yhtäkkiä runsaasti ruokaa, hän kuolee. Kunpa orpopyttö olisi edes kuollut! Muistanet tuon pimeän syysillan »maailman lopussa» ja sieltä palattuamme? Minun muistossani se on sekaisin sitten seuranneen tautivuoteen houreiden kanssa. Mutta näen selvästi tytön, joka vapisten valvoi yönsä ja odotti varmasti kuolevansa ennen aamua. Aamu valkeni ja alkoivat tuskalliset, toivotonta pelkoa ja raivoavaa riemua vaihtelevat hetket, päivät, yöt. En uskaltanut liikkua kammaristani kuin kouluun, kiertäen ja kiiruhtaen kuin varas pelätessäni että sinä vastaan satut. Sinä viimein lähetit luokseni herttaisen sisaresi noutamaan minut äitisi luo. Minä olin kuin pieni kerjäläistyttö, joka talossa vietiin pöytään korkean leipäpinkan ja suuren piimähaarikon ääreen, hän rupeesi sydämestään itkemään: en jaksaa syödä kaikkea! Minullekin oli yli voimieni. En jaksanut mielestäni sinua rakastaa niin kuin olisin tahtonut. Minä hekumoitsin hyväilyistäsi ja suudelmistasi painaen silmäni umpeen ja kuvittelin sinua niin onnettomaksi, niin rumaksi, ettei kukaan muu sinua voisi rakastaa kuin minä. Ja minä tunsin ääretöntä onnea. Mutta istuessani kammarissani valokuvasi ääressä, oli mieleni synkkä, omatuntoni kuin tuo musta huutava koski tuossa ja suudelmiasi polttivat huuliani vihansalamoina. Tuntui kuin olisi ollut syvä tyrmä valmiina auki rikokseni

rangaistukseksi. Ja kuitenkin heti kun teille tulin, tai näin sinut, olin valmis uudistamaan rikokseni. Minä olin onnellinen nähdessäni sinut rumempana jonkun kauniimman rinnalla tai neuvottomana, tai hämilläsi, tai suutuksissa tai milloin olit vaarassa joutua naurettavaksi liikkeissäsi tai häviölle väittelyssä.»

»Mutta sehän oli rakkautta! Puhdasta, jaloa suurta!» syyti Holma sanoja suustaan ja kiivastuneella äänellä, kuin olisi väittänyt Esteriä vastaan.

»Hän piti sitä rikollisena», jatkoi Esteri. »Ja hän riensi maalle kotiaan kuin nunnaksi luostariin. Mutta lapsiraukka tuli kotia tyhjyyden tunne sielussaan. Ei värähtämäänkään saanut hänen sydäntään isän odottamaton rakkaus, jonka puutteessa hän oli sairastanut poskien kalpeutta ja huulien hymyttömyyttä hamasta lapsuudestaan. Ei ihmetyttänyt äitipuolen osoittama tavaton kunnioitus, ei kenenkään ilo ilahuttanut, ei liikuttanut mieltä kenenkään suru, ei kärsityt vääryydet. Hän oli kuin kuollut kaikelle. Mutta pieni, sinun aatteitasi halveksiva sana herätti hänet, ja hän oli valmis taistelemaan kaikkia vastaan ja kaiken uhalla. Hän tunsu rakastavansa ja rakastaneensa. Ja hän itki ilosta.»

»Esteri! Sinä rakastat minua vieläkin!»

Esteri oli ääneti, kiersi käsiään puuhkiossa.

»Minä olen tehnyt tilini teille», sanoi hän viimein ja yritti nousemaan lähteäkseen.

Samassa Holma oli hänen edessään polvillaan, tarttuen hänen käsiinsä.

»Esteri! minä olen nyt onneton Rumaprinssi, onneton ja ruma, Esteri!
Katso minuun! Katso!»

Esteri hypähti seisomaan, astui syrjään ja nostaen kätensä pystyyn, kuin varoen Holman enää tarttumasta niihin, hän parkaisi.

»Lauri!»

Hänen äänessään oli hätä ja tuska, kuin olisi hän ollut tukehtumisillaan.

Holma nousija lähestyi rukoillen:

»Esteri! Katso vain minuun!»

»Maasteri Holma!» huusi Esteri suuttuneella äänellä, ryhti uhkaavana. Mutta kuultuaan kulkusen kilinää jonkun matkan päässä ja huomattuaan että se oli kaupunkiin päin tuleva tyhjä ajuri, sanoi Esteri muuttuneella äänellä: »Huomatkaa, että on kulkijoita.»

Hän pysäytti ajurin käskien odottaa.

Vetäen suruharson silmilleen hän lähestyi Holmaa ja sanoi: »Niin on täytetty viimeinen rakkaudentyö: on luotu hautakumpu.»

Esteri ojensi kätensä, vaan Lauri Holma seiso jähkänä liikahtamatta. Peräytyen ajurin luo Esteri tarttui toisella kädellään reenlaitaan.

»Hyvästi, Lauri! Hyvästi!» sai hän sanotuksi, istahti rekeen ja ärjäisi ajurille: »Anna mennä!»

Hevonen karkasi pystyyn työntäen rekeä taaksepäin, vaan saatuaan taas etusensa maahan repäisi sen jälkeensä vinhaa vauhtia. Kulkuset rämisivät soinnuttomasti ja Esterin suruharso liehui kuin musta lippu kalmanvärisessä kuutamossa.

Holma seiso kuin siihen jäätynyt. Mutta yhtäkkiä hän kirposi irti, astuen yhden askeleen eteensä, kohotti kättään ja sanoi:

»Mene!»

Esteri oli puhunut rakkaudesta, puhunut paljonkin. Mutta missä oli se katse? Sitä ei ollut! Huonoa näyttelystä! Teatterihaamu!

Hän lähti kiireesti astumaan kaupunkiin suutuksissaan itselleen.

Kaiken tämän hän olisi voinut arvata edeltäpäin! Hän oli lähtenyt hakemaan viimetalvista lunta, tai paremminkin katsomaan kauan sitten nähtyä unta. Keltanokka-ylioppilaan ajoilta pieni idylli, ja sen hän on suurentanut koko elämänsä ehdoksi. Lähtee suotta aikojaan tuhrimaan pienen seikkailun kauniin muiston. Siihen pitää todella olla niin hupsu kuin hän!

Hän unohti hupsuutensa, kun hän seuraavana iltana näki juhlassa Esterin valkoisessa juhlapuvussa, ja hän seiso i ja katsoi uutta aavetta.

Tuoko itsetietoinen ruhtinatar on se tyttö, joka oli huima lapsellisuudessaan kuin välitön hämmästyttävän vakavissa mieltelmissään? Tuoko välinpitämättömästi tanssiva, mutta jokaisen liikkeensä tietävä daami, joka hymyilee vain hymyilläkseen ja silloin tällöin nauraa lyhyen kuivan naurun, on se hiihtävä metsänkeijukainen, jonka hän tapasi metsätiellä ruskotuksen seasta ja jonka nauru oli kuin kevät? Nuoko kädet olivat kiertyneet hänen kaulaansa ja nuoko huulet olivat olleet tukehdu ttaa hänet? Ja nuoko silmät...? Niissä täytyy olla se katse! Se ei ollut harhanäky! Ja minä tahdon nähdä sen vielä kerran!

Hän seiso i syrjäisellä asemallaan ja vahti niitä silmiä. Mutta hän ei saanut niistä katsetta minkäänlaista. Esteri kyllä usein katsoi häneen päin, vaan milloin johonkin ylemmäksi milloin johonkin sivuille tahi toiselle.

Nyt hän tiesi mitä varten Esterillä oli huntu: peitti sen taakse katseensa!

Holma odotti uuden tanssin alkamista mennäkseen pyytämään Esteriä ja saadakseen niin hänet valloitetuksi herroilta, joita tanssin väliajan oli lauma hänen ympärillään. Alettiinkin soittaa jenkkää ja Esteri heti vietiin, vaan Holma odotti ensimmäistä tilaisuutta. Se tulikin, mutta hänen lähestyessään Esteri nousi ja sanoi:

»Maisteri Holma. Suvaitkaa minun esittää teille ystäväni. Neiti Lehtinen ja maisteri Holma.»

Neiti Lehtinen, vasta tyttökoulun piiristä päässyt neitonen, oli yhtä hämmästynyt ja iloinen aivan odottamattomasta ystävyystestä kuin uudesta tuttavuudestaan ja nosti punastuen kätensä tuon miehen olkapäälle, jonka runonsäkeitä hän oli usein siteerannut ystävättäriensä muistikirjoihin ja saanut takaisin jonkun omaansakin. Mutta Holma seiso i nolona kuin kuorman eteen valjastettu hevonen ja odotti onnettoman a tanssin tahtia.

Esteri seiso i syrjässä.

Hän ei tiennyt missä oli, ei nähnyt muuta kuin Laurin.

Onneni! Iloni! Sieluni, henkeni, elämäni! Minun kaikkeni!

Lauri silmäsi taakseen ja hän näki sen katseen! Senkö katseen? Ei tämä oli ihanampi!

Tahdista välittämättä Holma ryntäsi tanssiin tulisella kiireellä, neiti Lehtinen rinnallaan painaen kuin kivikuorma.

»Herra Holma, tämä on jenkkää.»

»Niin, jenkkää.»

»Mutta te tanssitte polkkaa!»

»Anteeksi», pyysi Holma pysähtyen ja yritti uudelleen, mutta ei päässyt tahtiin.

»Anteeksi, minä en osaa jenkkää», ja hän saattoi neiti Lehtisen paikoilleen kumarrellen hänelle kymmenenkin kertaa silmäillen ympärilleen.

Esteri oli kadonnut, eikä häntä löytynyt mistään.

Kun hän seuraavana päivänä yritti tapaamaan häntä, ilmoitettiin, että Esteri oli matkustanut.

XV

Esteri teki taivalta kuin karkulainen.

Kievarissa hän viipyi vain sen aikaa, minkä hevosta kiireellä valjastettiin. Ja kun hän istahti rekeen, sanoi hän kyytimiehelle: Saat juomarahoja, aja!

Viimeisessä kievarissa isäntä, pitkä mies, avojaloin ja sarkatakki vähän yöpuvun peitteenä, tuli ja

katsoi Esteriä yhdellä silmällään.

»Taitaa olla hengengiireellinen asia? sanoi hän.

»Ei kuulu kehenkään!» vastasi ynseästi Esteri, joka luuli että isäntä ivaa tekee. »Valjastakaa vain pian hevonen.»

»Niinpä vain, niinpä vain», sanoi pitkä mies lempeällä äänellä ja selitti kuin olisi anteeksi pyytänyt, että nuori isäntä on hevosmarkkinoilla, rengit yöjuoksussa ja kyytimieheksi yölliselle taipaleelle oli vain pieni pojanressu, hevoset olivat olleet kovalla ajolla, niin että jos ei olisi ollut hengengiireellinen asia, olisi hän kehoittanut vierasta jäämään yöksi.

Mahdotonta! Mahdotonta! Esterillä oli hätä.

»Kai ryökkynä—vai rouvako lienee tämä kaunis vieras—malttaa kuitenkin odottaa sen aikaa, että hevonen apatetaan?»

Sillä aikaa kuin hevosta apatettiin, tavoitti Esterin se, jota oli pakoon lähtenyt ja joka oli häntä takaa-ajanut: halu saada vielä tavata Lauria.

He olivat tavanneet toisiaan niin, että eivät olleet kättä puristaneet!
Ja niin olivat eronneetkin. Aivan kuin olisivat toisiaan vihanneet!
Sillä tavoin eronneet ijäksi. Sehän oli julmaa! Kauheaa!

Hänen pitää saada tavata Lauria vielä kerran. Yhden oikean kerran!

Esteri heittäytyi kievarin korkeaksi tehdylle sängylle vajoten sen pehmeään syliin.

Hän lankeaa Laurin jalkoihin. Hän ei sano mitään. Hän vain katsoo Lauriin silmissä kyöneleet ja Lauri ymmärtää kaikki. Ymmärtää, miten hän on rakastanut ja rakastaa, kärsinyt ja kärsii. Lauri näkee hänen sisimmän tuskansa, nostaa hänet ylös ja sanoo ... ei, Laurikaan ei sano mitään, vaan suutelee häntä, ja sitten he eroavat.

Kun isäntä tuli sisään, näki hän sängystä vain hervottomasti riippuvan käden.

»Siellä olisi hevonen valjaissa.»

Esteri ei vastannut.

Hän jää yöksi. Ja aamulla lähtee takaisin. Sanoo, että on unohuttanut tärkeän asian. Hänen täytyy lähteä takaisin. Hänen täytyy. Täytyy!

»On tainnut rouva jo nukahtaa?»

Hän lähtee aamulla varhain. Illalla hän on kaupungissa!

»Silmät ovat kuitenkin auki.»

»Siellä pyryää? eikö niin?» kysyi Esteri hiljaisella äänellä ja liikuttamatta muuta kuin huuliaan.

»Pyryäähän siellä», vastasi myönnytellen isäntä.

»Ja pyryää kovasti. Eikä niin?»

»Pyryääpä, pyryääpä. Ja rouva näyttää kovin väsyneeltä. Ja vasten sydänyötä on ikävä ajaa, lähtisitte aamulla varhain päivän koittoa vasten», puheli isäntä.

»Päivän koittoa vasten? Ei, ei! Minä en voi!» sanoi Esteri hätäillen, nousi ja pukeutui tulisella kiireellä. Rynnätessään ulos hän vielä vakuutti isännälle! »Minun täytyy lähteä yösydäntä vasten!»

Kun hevonen lähti liikkeelle nytkäyttäen rekeä, tuntui Esteristä kuin olisi maa revennyt reen kannaksista kaupunkiin asti.

Nyt he eivät tapaa toisiaan enää koskaan. Ei koskaan!

Maantielle tullessa hevonen oman halunsa mukaan tahtoi kääntyä lyhyemmälle taipaleelle kaupunkiin päin, ja teki väkinäistä pojalle, joka voimainsa perästä koetti sitä kiskoa toisaalle.

Esterin sydän löi, vaan hän tarttui ohjakseen ja veti hevosen turvan aisan päähän kiinni.

»Lyö nyt ruoskalla!» käski hän poikaa hätäytyneen äänellä.

Hevosen oli pakko totella, ja Lauri Holma jäi selän taakse, sinne kauas levenevän maanhalkeaman toiselle puolen, jossa oli päivänkoitto. Esteri nojasi reen selkämystä vasten, kyyristyi turkkeihinsa ja ajoi taas sitä pitkää pimeää kujaa, jota oli kaupungista ajanut, kohti sydänyötä.

Lumi ilkeästi urisi reenjalaksissa, reki kallisteli ja keikkui kuin vene aallokossa, kulkunen länkipäissä puuskapäisesti rämähтели ja pyry peitti kaikki ympärillä.

Kyytipoika jonkun aikaa karjui, nyki suitsista ja huiskutti ruoskaa hätistellessään hevosta. Sitten hän nukahti kesken kaikkea, heräsi ja innostui virkatehtävänsä muistaen että oli varottava hevosta kääntymästä myllytielle ja sitten siellä lähempänä toista kievaria Takasalon talvitielle. Mutta uni voitti virka-innon, vaikka koetti sitä rekilaululla ylläpitää. Ja hän vain ravautti vähäksi aikaa silmiään ja nykäisi veltosti suitsista, kun hänet riipaistiin uuninpankolta alas tahi suuri voileipä putosi kädestä tahi kun yritti putoamaan seljältä viedessään hevosta laitumelle... Isäntä karjaisi: Kas niin, nyt se kääntyi myllytielle. Enkö minä sitä sanonut! Poikaressu repäisi silmänsä auki ja alkoi katsella eteen ja taakse ja kummallekin kupeelle. Hevonen kulki tyyntä kulkuaan, vaan pojalla ei ollut aavistustakaan oliko se myllylle menossa vai Takasalolle, vai oliko ollut vielä kumpaakaan tienhaaraa. Ei näkynyt mitään, josta merkkiä olisi saanut.

»Hyvin on ilma sakea», huusi hän kyydittävänsä kuin tältä jotakin turvaa ja toivoa saadakseen. »Tuntuu kuin ei koko maailmassa olisi mitään muuta kuin me kaksi, hevoskoni kolmantena.»

»Niinpä melkein, pieni ystäväni», vastasi Esteri, joka oli alkanut arvella itsekseen, että kohta pitäisi alkaa tulla kotitalon seudut ja kysyi: »Tiedätkö sinä Roukiota?»

»Jaa niin Roukiota? Jaa niin kyllä minä en oikein taida sitä tietää», sanoi poika. »Onko se lähellä kievaria?»

Esteri selitti.

»Jaa niin järven rannalla!» sanoi poika iloisella äänellä kuultuaan että Roukio on järven rannalla. »Se taitaa olla lähellä sitä hevoskilparataa?»

Esteri ei tiennyt hevoskilparadasta mitään.

»On siellä järvellä hevoskilparata», vakuutti poika ja selitti toimesta, että heidän nuori-isäntä oli saanut kolmannen palkinnon tammallaan, jolla oli nyt lähtenyt kilpailemaan etelään. Ja tälläkin hevosella oli nuori-isäntä ruunain kilpailussa siepannut viisimarkkaa pois kuin ei mitään! Puolellatoista sekunnilla oli ollut riita kymmenenmarkkan palkinnosta. »Kai siitä kilparadalta pääsee Roukioonkin», arveli varmasti poika lopuksi.

»Voi päästä, mutta mitäs me kilparadan kautta menisimme?» sanoi Esteri.

»Jaa niin kilparadanko kautta? Sen vieritse kulkee talvitie Takasalolle», selitti poika toimesta.

»Uneksitko sinä?» sanoi Esteri.

Poika pillahti itkemään.

»Tämä taitaakin olla meidän myllytie!»

Esterillä ei ollut enempää tietoa kuin pojallakaan siitä, missä he olivat. Hän nauroi, että raikui.

»Ei mitään hätää. Mene vällyjen alle ja nuku rauhassa!» käski hän poikaa, otti ohjokset ja käänsi takaisin.

»So hevonen!»

Hevonen tunsu, että ohjokset olivat nyt eri käsissä, ja pelolla odottaen pistokkaan vihaisia sivalluksia lautasilleen alkoi ryntäillä puoleen ja toiseen osoittaen haluavansa panna parhaan taitonsa ja ymmärryksensä.

So hevonen!

Kulkunen lauloi kiihkeästi, lumi luikuvien jalaksien alla ehti vain natisemaan. Poika vetäytyi rekipeitteen alle ja pian oli olevinaan lämpöisellä pankolla.

Esteri yhä vain kiiruhti hevosta.

Se pitkä sydänyön kuja oli selän takana ja edessä oli monituulinen kaupunki.

»Minä olen huomennillalla kaupungissa. Ja minun pitää olla!«

So hevonen!

»Minä tahdon saada sinua rakastaa. Minä tahdon, ja minun täytyy saada rakastaa. Minä en elä muuten. Minä tulen ja olen orjasi, minä olen mikä hyvänsä, kun vain saan olla lähelläsi, nähdä sinua ja sanoa sinulle: rakastan, rakastan, rakastan!«

So hevonen!

»Minä kuristan sinut käsivarsillani ja tukehduan sinut suudelmillani!«

So hevonen!

»Käyköön miten käy ja menköön miten menee, mutta minä tulen. Minun elämäni ilman sinua on tyhjyys!«

So hevonen.

»Minä tyydyn yhteen iloiseen ja onnelliseen päivään, yhteen tuntiinkin. Ja viskaa sitten minut luotasi!«

Pyryn seasta alkoi vilkkua tuli, ja Esteri värisi ja vapisi kuin olisi jo kaupunki ollut edessä.

Hevonen juoksi pärskyttäen sieraimiaan. Sitten se yhtäkkiä hiljensi kulkuaan ja pysähtyi hirtua höräyttäen hiljalleen.

Esteri kallistihe katsomaan ja näki hevosen edessä miehen.

»Kuka se on?«

»Esteri—ryökkynä!« kuului vastaus.

»Juho!« huudahti Esteri. »Herran nimessä, missä minä olen?«

Hevonen katsoi taakseen rekeen, että minkänäköinen oikeastaan on se kiihkeäkätinen ajaja, joka oli keskeyttänyt hänen kulkunsa Takasalolle entiseen hyvään kotiin ja ruvennut kierrättämään kilparataa kuin hurja humalainen!

Siksi oli Juhokin kuullessaan kulkusenäänen kiertävän kilparadalla mökkinsä edustalla.

Esteri värisi että hampaat kalisivat.

»Minulla on kylmä«, sanoi hän. »Vie minut mökillesi lämmittelemään. Menen kotia, kun päivä valkenee.«

»Kotia, kun päivä valkenee«, lausui itsekseen Esteri istuessaan Juhon lämpöisessä tuvassa rätisevän takkatulen ääressä, jonka Juho oli ensi töikseen virittänyt lähtien sitten toimittamaan hevosen talliin ja pojan lämpöiseen saunaan maata. »Milloin minulle päivä valkenee? Ja missä on koti?«

Sen pimeän kujan päässä oli vain pimeäikkunainen talo, aina päivätön ja ilman kuutamoakin. Ja pimeästä ikkunasta tuijotti haamu, joka sanottiin olleen hänen äitinsä.

Kaikki on mennyttä. Kaikki!

Juho lohduttaisi: Huomenna paistaa päivä tahi ylihuomenna, viimeistään viikon päästä.

»Ei paista minulle enää koskaan, sillä se on mahdottomuus.«

Jumala on taivaassa, sanoisi Katri.

»Niin on sinulle, sinä puhdas sielu, joka siellä sievässä kammarissasi nukut ja näet autuaan kirkkaita unia. Jumala suokoon teille, niinkuin varmaan suokin aina päivänpaisteen, sillä te olette sen ansainneet.«

Esteri, punasilkkivuorinen vaippansa hartioilla ja säteilevä hohtokivisormus sormessa istui kuin mierolainen rikkaitten takkatulen ääressä, kiitollisena että sai sen ääressä lämmitellä.

»Nyt varmaankin maistuu hyvä kahvi, eikö niin?« sanoi Juho sisään tultuaan ja alkoi itse puuhata kuin paraskin emäntä.

Häntä tuskin Juhoksi tunsikaan. Hän puhui sujuvasti, laske leikkiä ja nauroi. Hänen leikkinsä oli niin

hyvänsuuntaista ja naurunsa niin sydämellistä, että Esterillä kohosi kurkkuun mieltäkeventäviä itkuuntyönnähdyksiä.

»Saisipa soman sadun», sanoi Juho kun he olivat istahtaneet pöydän ääreen kahvia juomaan. »Prinsessa mökissä.»

»Sinä puhut niin kovasti, että Katri herää suotta aikojaan!» varoitti Esteri.

Juho oli pitkän aikaa ääneti. Vihdoin viimein hän sanoi:

»Katrihan on Amerikassa.»

Esteri hytkähti tuolillaan, silmäsi vuoroon Juhoa, vuoroon kammarin ovea.

»Ollut jo pari vuotta.»

Pitäen aavistustaan mahdottomana Esteri kysyi kuin muun asian vuoksi:

»Onko Kalle vielä forstmestarilla renkinä?»

»Ei.»

»Amerikassa?»

»Niin.»

Esteri ummisti silmänsä ja kääntyi sitten katsomaan ikkunasta ulos, jossa jo päivä alkoi valjeta.

Hempeä Katri, tuo vieno-ääninen olento, jonka katse oli kuin karitsan ja sydän kuin haavanlehti! Ja Juho, jolle yksikin kyynel Katrin silmissä, silloin kun tämä oli risainen karjapiika, tuotti tuskaa ja hätää, oli nyt kuin olisi onni häntä kohdannut. Uh tätä maailmaa! Ei ole mitään totta eikä mitään kaunista, ei rakkautta ei jaloutta kuin kirjoissa. Sinä olet voittanut, Alfred Levon! Minä sen sinulle myönnän, kun tavataan. Myönnän, että ihmiset ovat narreja, jotka pettävät itseään ja muita, ja suurimpia narreja ovat runoilijat, jotka valehtelevat valituin sanoin. Ei ole luottamista heihin, ei keneenkään, ei itseensääkään. Elämässä on niinkuin on markkinoilla: osta, myy ja vaihda, vaan pidä puolesi. Sinä olit oikeassa, Alfred Levon. Me kohtaamme vielä toisemme.

Esteri naputti sormia pöytään päättävästi ja sitten nousi kävelemään, ryhti kuin ruhtinattarella.

Hän ei ollut tähän asti pitänyt puoliaan, vaan tästä lähtien. Markkinoille tekemään joku edullinen kauppa, niin edullinen kuin suinkin!

»Toinen kuppi!» sanoi Juho laskettuaan kahvia.

Esteri istahti pöydän ääreen, omituinen hymy suupielissä ja kielellä tulossa kysymys: sinä, Juho, taidat nyt katsella jotakin talontyttöä! Mutta katsoessaan Juhoa silmiin haihtui koko ajatus mielestä.

Hän oli koko ajan peläten odottanut, että Juho alkaa puhua äidistä, ja sen vuoksi karttanut katsahtamastakaan Juhoa. Ja hän nyt hämmästyi Juhon katsetta. Siinä ei ollut sitä arkuutta, joka aina ennen oli Esterissä herättänyt sääliä, vaan se oli varma, avonainen, järkevä ja melkein iloinen. Nuo pyöreät, harmajat silmät näyttivät nyt kauniilta.

Aivan kuin itsekseen sanoi Esteri:

»Minä en ymmärrä sitä Katria!»

»Hän rakasti Kallea», sanoi Juho niin tynnosti ja sävyisästi, että Esteri kerrassaan kiihtyi, nousi uudelleen kävelemään.

»Ja sinä katselit sitä ja hymyilit!» sanoi hän kuin suutuksissaan Juholle.

»Taisinpa pahoin vääristää», sanoi Juho. »Ainakin mieleni oli kierossa, hyvin kierossa.»

»Vaikea uskoa!»

»Minä kirjoitin teille erään kerran, vaan tuli vastauksenne, ettette ollut saanut kirjeestäni selvää. Arvellen, että asiani oli joku salaisuus Katrille, kehoititte minua kirjoittamaan jollakin muulla henkilöllä!» Juho hymyili ja jatkoi: »Kirjoituttamaan jollakin muulla henkilöllä, että surmaan Katrin ja Kallen ja itseni ja pyydän ettette tuomitsisi minua!»

Esteri istahti ja tuijotti Juhoon.

»Herra siunaa! Ja minulla ei ollut vähintäkään aavistusta mistään, silloin kesällä, kun olin kotona.»

»Silloin oli asian tila toinen», sanoi Juho. Paremmat tunteet olivat hiukan voiton puolella ja minä toivoin voivani pelastaa Katrin. Olin hartaasti teitä odottanut kotia tulevaksi saadakseni neuvon apua, mutta te ette ymmärtäneykään sotkuista puhettani.»

Esteri katsoi Juhoon kysyvästi, ja aivan kuin nyt vasta olisi sen huomannut, sanoi hämmästyneenä:

»Mutta nythän sinä puhut aivan selvästi!»

Juho nyökäytti päällään kammariin, ja ennenkuin hän ehti mitään selittää, sanoi Esteri:

»Sinä et ole yksin!»

»En», vastasi Juho hymyillen iloisesti. »Hänenkin nimensä on Esteri.»

Juho meni kammariin. Hetken perästä hän tuli sieltä käsivarrellaan keltakiharainen paitaressu, joka puheli juuri unesta heränneen lapsen omituisella tavalla ja äänellä, mikä on kuin linnun liverrystä. Mutta vieraan huomattuaan lapsi tarttui kantajaansa kaulasta molemmin käsin ja piilotti kiharaisen päänsä kuin jänis.

Esteri riemastuneena huudahti:

»Sinun tyttösi, Juho!» Hän pani kaikki keinonsa liikkeelle ja saikin lapsen viimein houkutelukseksi syliinsä. »Herra siunatkoon sinua, kun sinä olet sievä!»

Lapsi hyväilevän vieraan koreavuorisen vaipan povessa kysyi:

»Oletko sinä se hyvä ja kaunis äiti?»

»En kultaseni, en ole äitisi, vaan minä olen sinun ystäväsi aina, aina, aina! Minä käyn sinun luonasi usein.» Ja hän itki ja nauroi hyväillessään lasta.

Juhon kantaessa paitaressunsa takaisin kammariin Esteri säpsähti lapsen silmiä, jotka näki Juhon olan yli. Kallen silmät!

Juho parkaa!

Esterin oli niin vaikea olla, että hän kiirehti kotia.

Kun hän ensi kerran tämän jälkeen tuli mökille, tapasi hän Juhon istumassa kammarissa lynkäpäisillään polviaan vasten, katse lattiassa, eikä hän päätään kohottanut Esterin tullessa. Vanha, vähäkuuloinen nainen, joka oli Juholla emännöitsijänä, vei Esterin tupaan ja kuiskasi:

»Koettakaa sitä raukkaa lohduttaa, se on tuolla tavoin istunut eilisestä illasta.»

»Mitä on tapahtunut?»

»Lapsi on varastettu.»

Esteri ryntäsi takaisin kammariin.

»Juho! Minä toimitan lapsen takaisin. Menen nimismiehen luo, ja sähkösanoma lähimmästä konttorista Hankoon!»

»Ei», sanoi Juho. »Minulla ei ole oikeutta siihen.»

»Totta kai!»

»Lapsi on Kallen.»

Esteri ällistyi. Mutta hetkisen äänettömyyden perästä hän huudahti:

»Ja kuitenkin niin rakastit!»

»En ole niin jalo kuin luulette», sanoi Juho.

Hän nousi, veti kammarin oven kiinni ja istahti ikkunan ääreen, josta katseli ulos. Pitkän äänettömyyden perästä hän sanoi:

»Minä ensin vihasin. Oli paljon vaikeampi estää kättäni kuristamasta lasta kuin sitä ennen iskemästä

puukkoani Katrin ja Kallen rintaan ja surmaamasta itseäni.»

»Hyvä Jumala!» kuiskasi Esteri.

»Houkutus oli suuri», puheli Juho, »ajatellakseni että yhdellä kourauksella saisin kostetuksi heidät, sillä paitsi sitä, että menettäisivät lapsen, täytyisi heidän tuta osallisuutta minun rikokseeni, ja se painaisi heitä elämäniän.»

»Mikä sinut pelasti, mies raukka?» kysyi Esteri hädän äänellä.

»Se mikä ennenkin: työ. Minä erosin talosta, kun sitä oli siellä vähän, ja rupesin raatamaan tässä mökilläni niin, että ihmiset sanoivat minua hulluksi. Minä usein illoin väsymyksestä nukahdin pöydän ääreen leipäpala suuhun ja milloin mihinkin. Sunnuntait istuin ja kirjoittelin mieleni kuohuja, luin ne sitten ja näin järjettömyyteni. Niin pääsin taas vähitellen tasapainoon. Ja sitten alkoi näkyä päivänkoiton reunaan: uskoi, että Kalle, josta oli tullut uskovainen, ja Katri, joka oli alkanut taas käydä seuroissa, katuvat ja tunnustavat anteeksi pyytäen ja koettaen sovittaa tekonsa.»

»Mutta karkasivatkin!» sanoi Esteri.

»He varmaan pelkäsivät minun tekevän hirmutöitä kuultuani asiat, joita he eivät luulleet minun aavistavankaan», selitti Juho. »Ja kun he tunsivat rakastavansa toisiaan eroamattomasti, niin ei heillä ollut muuta keinoa.»

»Mutta jättivät oman lapsensa!»

»Lapsi oli silloin sairas.»

»Eikö Katri kirjoittanut!»

»Ei, vaan nyt varmaankin kirjoittaa, kun saa lapsensa. Ja ylistää jalouttani.»

»Syystäkin», vakuutti Esteri, kun Juho näytti vaivautuneelta.

»Sitten olisi ollut syytä, jos olisin luovuttanut heille lapsen vapaaehtoisesti. Mutta siihen en olisi päässyt ikinä. Tiesin että Katri ei saa tunnon rauhaa, ennenkuin saa tehdyksi tunnustuksensa minulle ja pyydetyksi anteeksi, ja sitä hän ei uskalla tehdä, ennenkuin saa lapsensa pois. Tämä tieto vaivasi minua kuin painajainen. Mutta lapsi oli kietonut kätensä lujasti minun kaulaani, minä käteni vielä lujemmin hänen ympärilleen. Minusta tuntui mahdottomalta erota siitä. Olihan sillä Katrin tukka, suu, hymy, nauru ja ääni. Ettekö huomannut? Ja minä olin vihannut lasta, minä tahdoin sen saada sovitetuksi. Olin uhannut katkaista sen elämän, minä tahdoin saada hänelle jakaa elämän iloa. Minä aion kouluttaa häntä. Ja selitin itselleni, että minulla on oikeus pitää hänet. En ollut sanallakaan, en pienimmälläkään teolla osoittanut Katrille epäileväni häntä mistään, enkä sitä että olin huomannut lapsen vieraaksi. Minun vallassani oli muka ollut kaikkien heidän henkensä ja kunniansa. Ja lapsi oli jätetty minulle. Oli jätetty minulle sairaana, minä olin hakenut lääkärin ja niin pelastanut hänet henkiin. Ja minun nimelläni lapsi on kirkonkirjoissa ja ihmisten tiedossa. Mutta kuitenkin minä pelkäsin aina, kun Katrin isä kävi täällä, että hän tulee vaatimaan lasta, ja kaikkia ihmisiä, että he sanovat: sinullahan on Kallen lapsi.»

Juho oli jonkun aikaa ääneti katsoen Esteriin.

»Minä ilahduin silloin yöllä teidän äkkiarvaamattomasta tulostanne. Olin varma, että saan teistä puoltajan itselleni. Te ihastuneena huudahditte sinun tyttösi, Juho. Ja minun iloni oli mennyttä. Odotin joka silmänräpäys, että sanotte: eihän tämä ole sinun! Ja että te asian oikein kuultuanne huudatte vääryudeksi kiduttaa Katria jokahetkisessä pelontuskassa ja omantunnonvaivoissa. Minä pidin teitä vaarallisempina kaikista, mietiskellen miten saisin teidät estetyksi enää tapaamasta lasta, jonka luona olitte aikonut käydä usein.»

Esteri istui äänettömänä, tietämättä mitä sanoa, ja seurasi säälin katseella Juhoa, joka nousi ja kulki huoneessa sinne tänne kuin jotakin toimien, vaan ei tehnyt muuta kuin otti käteensä minkä esineen milloinkin, katseli sitä vähän aikaa ja laski taas entiselle paikalleen. Yhtäkkiä Juho naurahti omituisesti ja sanoi:

»Minun tekee mieleni juoda itseni humalaan!»

Esteri hämmästy.

»Minä kun olen nyt aivan yksin maailmassa eikä ole kenestäkään huolta», jatkoi Juho. »Nyt voin pitää iloa, tanssia, rallattaa ja ryypätä.»

»Sinä, Juho, lasket nyt rumaa leikkiä», sanoi Esteri.

»Niin voisi luulla. Mutta totta puhuen kiusaus on niin suuri, että itsekin ihmettelen. Minä en tiedä oikeastaan onko mieleni iloinen vai surullinen ja mitä tahdon. Mutta kai se tästä joksikin muuttuu», arveli Juho, meni tupaan, otti kirveensä, jota alkoi hioa, ja sanoi: »Pane kuuma puuro päälle, määräsi entinenkin lääkäri, olipa tauti mikä tahansa. Niin minäkin itselleni: Tee työtä, Juho.»

Ja mökin pihalla suuri honka alkoi Juhon kirveen iskuista helein äänin soida, kun Esteri lähti kotia.

XVI

Esteri pukeutui yksinkertaisesti ja teki palvelijain töitä halveksimatta edes navettaa.

Forstmestarinna oli vavistuksella odottanut forstmestaria matkoilta ja itkenyt Esterille tekoaan, että hän oli estänyt noudattamasta forstmestarin toivoa ja tahtoa. Esteri oli antanut hänelle täydellisen päästön kaikesta, vakuuttaen panevansa vain omalle tililleen elämänsä kaikkineen alusta loppuun asti ja kestävänsä myrskyn, jota forstmestarinna pelkäsi. Forstmestari tuli kotia, vaan myrsky ei noussutkaan. Mutta se ei rauhoittanut forstmestarinnan mieltä. Myrsky on oleva sitä ankarampi, pelkäsi hän, kun forstmestari oli tyyni eikä puhunut hänelle sanaakaan Esteristä.

Myrsky puhkesi, kauheampi myrsky kuin forstmestarinna oli osannut peljätäkään. Ja se puhkesi aivan aavistamatta eräänä päivänä, kun forstmestari oli tavallista paremmalla tuulella.

Oli vieraana neiti Vange, pauvre honteuse, kainomielinen säätyläisköyhä, jonka elämäntehtävä oli vieraillla päivänsä vuoroon kussakin pitäjän säätyläistalossa, virkata pitsiä ja ylistää Jumalaa. Hän alkoi puhella Esteristä, kun forstmestariikin tuli ruokasaliin edeltä päivälliskahville.

»Sehän on hämmästyttävä muutos, mikä on tapahtunut Esterissä», sanoi hän. »Loistavasta salonkinaisesta, niinkuin kuuluu olleen kaupungissa, yksinkertaiseksi talonpoikaistyöksi puvussa ja halvaksi piiksi töissään. Ja niin äkkiä tällainen muutos!»

Forstmestarinnaa pelotti, että kahvikupit hänen käsissään kalisivat, ja hän koetti lieventää asiaa, vakuuttamalla että kyllä Esteri siitä vielä tasaantuu, kun herätyksen huumaus menee ohi.

»Mitä uskoa Esteri on?» kysyi neiti Vange.

Forstmestarinna ei sitä tiennyt, sillä Esteri ei ollut hänelle mitään siitä puhunut eikä hän ollut kysynyt.

»Mutta ei vettä vinttaamalla ja navettaa luomalla tulla autuaaksi», sanoi neiti Vange.

Forstmestari purskahti nauramaan ja sanoi:

»Vaan ainoastaan pitsiä virkkaamalla!»

Neiti Vange suuttui, että punastui. Mutta sitten hän alkoi hymyillä ja hymyili kauan ja sitten sanoi:

»Juhohan, teidän entinen renkinne, on ostanut talon. Ei olisi uskonut, että hän on niin varakas.»

Forstmestarinna ilahtuen, että keskustelu näin kääntyi toiseen asiaan, alkoi puhua pulpatella selittäen, että forstmestari oli kehottanut Juhoa ostamaan ja tarjonnut apua. Mutta kesken kaiken forstmestarin kämmen paukahti aivan yhtäkkiä pöytään niin, että neiti Vange ja forstmestarinna hypähtivät säikähdyksissään.

»Esiin kaikki, mitä teillä, neiti Vange, on mielessänne», jyrisi forstmestarin ääni. »Mutkittelematta ja kursailematta!»

Eikä auttanut neiti Vangen herranen-aika, eivätkä vakuutukset Jumalan tietävän, ettei hän ollut Esteristä ajatellut mitään pahaa. Kuin henkensä pelastukseksi täytyi hänen kertoa itkien se, mikä oli hänen mieltään kutkuttanut niin, että oli oikein paha ollut, kun ei ollut tiennyt, miten hän kaikki saisi esille. Ja hän vannoi kaikkea valheeksi uskoneensa ja sanoneensakin. Lapsikin sen ymmärtää, oli hän sanonut kaikille, että mikä pakko on Esterin turvautua ja forstmestarin tyytyä Juhoon! Eemeli Rautiaiselle vain joku pikku virka, niin sillä hyvä. Ja paljonkos se maksaa matka Ruotsiin!

Forstmestarinna istui kalmankalpeana ja silmät kuin olisi kaikki ymmärrys häneltä paennut.

Forstmestari hymyili ja sanoi:

»Haeta Esteri tänne.»

Neiti Vange muisti, että lääkäri oli määrännyt hänelle, että hänen pitää kävellä joka päivä muutamia tunteja. Välttämättömästi joka päivä kello 11-1. Nyt kello oli 11 ja 5 minuuttia jo yli! Hän keräsi tavaransa ja lähti.

»Minulla on sinulle puhuttavaa», forstmestari Esterin tultua.

He eivät olleet tähän asti vielä sanaa vaihtaneet. Ensi kerran tavatessaankin olivat äänettöminä toisiaan tervehtineet, kätellen vain ja karttaen toistensa katsetta. Sitten olivat he aina toistensa ohi kulkeneet, niin että harvoin olivat ruokapöytäankään yhtä aikaa sattuneet. Esteri oli kuitenkin ollut huomaavinaan suopeutta forstmestarin äänettömyydessä ja jonkun muutoksen tapahtuneen hänessä, vaan nyt äkillisen käskyn saatuaan tulla forstmestarin puheille oli Esteri lähtenyt varmassa uskossa, että edessä nyt on se entinen forstmestari ja raivoisa myrsky.

Kun hän astui sisään, olikin siellä se kesäyön ukko, joka seisoikin syliinsä sulkeakseen hänet.

Forstmestari istahti ja oli kauan ääneti.

»Suurin ylpeytemme», sanoi hän viimein, »on oma tietomme, ettei meillä ole syytä painaa päätämme alas».

Esteri punastui, korvansa rupesivat suhisemaan, hänen katseensa ei kestänyt isän katsetta, vaan alkoi epävarmasti harhailla.

»Paras puolustuksemme on rehellinen katse», innostui forstmestari, aivan kuin jonkun uuden opin olisi huomannut.

Isän lempeä ääni viilsi Esterin sydäntä, hän vuoroon punastui ja vuoroon kalpeni, ja hän tunsikin päänsä väkisinkin painuvan alas.

Hyvä Jumala! Hän ei ollut enää se sama lapsi, joka oli istunut kesäyön ukon sylissä äidin kuvan hymyillessä heille.

»Ovat nostaneet ilkeän juorun», sanoi forstmestari.

Samantekevä olisi Esteristä ollut juoru ja juorut, vaikka kuin ilkeitä sitten olisivat olleetkin.

»Esteri, minkä vuoksi painoit pääsi alas?»

Esteri yritti kohottamaan päätään, vaan se painui takaisin. Katseensa asui lattiassa, mutta silmissään hän näki kesäyönukon, joka häntä katsoi pitkään.

»Esteri, Jumalan nimessä!» kuului sen ukon ääni, »Onko se totta?»

Syntyi äänettömyys, joka tuntui iankaikkisuuden pituiselta. Forstmestari hypähti seisomaan.

»Esteri, katso minuun!»

Kun hän ei saanut Esterin katsetta, sanoi hän kuin vannottaen:

»Äitisi nimessä, katso minuun!»

Esteriä värisytti.

Forstmestari vaipui tuolilleen.

»Onneton!»

Hetkisen kuluttua näki Esteri forstmestarin käden ojennettuna ja sormen tähtäävän hänen sydämeensä.

»Minä sinut kiroon!»

Forstmestarinna, joka oli istunut kokoon luhistuneena kuin odottaen katon putoavan, meni ja painoi kätensä forstmestarin suulle, ja kun tämä vihasesti tempasi sen pois ja tyrkkäsi hänet luotaan, juoksi hän Esterin luo ja painoi kätensä lujasti Esterin korville.

»Minä kiroon sinut omasta puolestani ja hänen puolestaan, joka sinut synnytti!»

Forstmestarinna lankesi lattialle polvilleen ja liitti kätensä ristiin:

»Laupias, pitkämielinen Jumala, meidän isämme, ole meille armollinen, elä tuomitse meitä syntiemme mukaan, opeta rakkautta meille, jotka olemme rakkaudessa heikkoja...»

»Juuri sen vuoksi, että minä olen häntä rakastanut, on minulla oikeus hänet kirotta!» huusi forstmestari keskeyttäen forstmestarinnan rukouksen.

Esteri syöksyi saliin ja riensi juosten forstmestarin työhuoneen ovelle, vaan pysähtyi äkkiä ja nojausi ovenpieltä vasten kalmankalpeana ja silmät ummessa. Hän ei ollut rohjennut tähän asti astua äidin kuvan eteen. Tuntui nyt että se olisi kuitenkin ollut helpompi milloin muulloin tahansa kuin nyt.

Mutta hänen täytyy, hänen täytyy!

Kuin vasten tahtoaan hän sysäsi oven auki ja kädet kasvoilla ryntäsi kammariin.

»Äiti! Sinä et kiroaisi, vaikka rikokseni olisi kuinka suuri hyvänsä! Sinä itkisit, vaan et kiroaisi! Sinä itkisit kauniit silmäsi sokeiksi, vaan huulillasi olisi anteeksi-antamuksen hymy!»

Kun Esteri kohotti aran katseensa seinälle, olikin se tyhjä, eikä äidin kuvaa näkynyt missään.

Hän tapasi itsensä hautuumaalla.

Ainoastaan parille äsken tehdylle haudalle oli syvälle lumeen polkeutunut tienura. Hän lähti kahlomaan äidin haudalle päin tuulenajamien kinosharjanteiden poikki. Mahdotonta, aivan mahdotonta oli hänen päästä sinne, huomasi hän uupuneena noustuaan hangesta muutamalle hautapenkereelle, mistä näki kaukana äidin hautakummun, jonka aitauksen nurkassa kasvavan koivun huurteisilla oksilla välkkyi tähtiä puhtaan sinistä taivasta vasten. Hän kuitenkin vielä yritti, vaan päästyään jonkun matkan hän yhtäkkiä humautti kuin pohjattomaan lumihautaan, jossa ei jalka vastinetta tavannut.

»Turhaa onkin! Sinä, äiti olet siellä, missä on rauha, riemu ja kirkkaus ja missä sinulla ei ole valtaa eikä tahtoa kastaa sormenpäätäsi veteen, lieventääksesi niidenkään tuskia, joita olet rakastanut.»

Hän yritti kääntymään takaisin, vaan hän oli kuin kahleissa, ettei päässyt minnekään päin. Minkä ponnisteli, sen vain hautansa syveni ja lopulta hän raukesi siihen voimattomana. Melkein käden yltämän päässä hänestä oli muuan hautaristi, jota kohden hän oli koettanut pyrkiä, saadakseen siitä kiinni. Se oli vähän kumarruksissa häneen päin, kuin olisi tahtonut puolestaan auttaa häntä minkä voi. Ja se ilmoitti:

»Dässä lebbä Susanna Bulginen ynnä bieni dydäreensä.»

»Olisit äiti, sinäkin, ottanut minut mukaasi. Olisit suudellut minua yhden kerran, kauan, hyvin kauan. Mutta sinä pelkäsit, että Jumala sen sinulle synniksi lukee ja riistää sinulta sen riemun, jota nyt nautit.»

Hän painoi silmänsä kiinni.

»Ei, ei niin. Sinä rakastit minua enemmän kuin itseäsi. Niin on täytynyt olla. Minua olet ajatellut viimeiseen hengenvetoosi saakka, olet iloinnut minun elämästäni, minun, joka sinulta riisti elämän.»

Tuuli, joka juoksutti lunta hänen päälleen, siveli kylmäkiskoisesti hänen kasvojaan ja värisytti häntä. Hän kyyristyi kokoon ja painautui lujemmin hankea vasten.

»Sinä annoit minulle elämän, jo ennalta rukouksissa tasoittaen elämänpolkuni, ja toiveissasi kylväen sen kukkasilla. Ja minä olen saanut nauttia elämän suloa, jota olin janonnut. Minä tahdon elää vielä. Elämä on ihanaa... Minä olen särkenyt onneni, joka minulla oli käsissäni, mutta minulla on vielä sen sirpaleita. Sinä, Lauri, rakastat minua, niinkuin olet rakastanut ennenkin ja enemmän. Sinä ajattelet minua, sinä näet minut, sinä kuulet minun puhuvan, sinä tapaat itsesi minun seurastani, niinkuin minäkin sinun. Minä tahdon elää.»

Hän avasi silmänsä, mutta ne painuivat kiinni eikä hän saanut kättään liikutetuksi.

»Minä tahdon elää.»

Hän repäisi silmänsä auki säikähtyneenä.

»Kuka nauraa?»

Harakka se nauroi.

Esteri rynnistihe. Hän ponnisteli kuin hukkuva pyrkiessään hautaristiä kohden, vähän väliä koettaen tavoittaa sitä kädellään, vaan turhaan.

Paljonkaan ei puuttunut, mutta tuntui kuin ei hänellä jalkoja olisikaan.
Hän raukesi siihen kerrassaan.

»Tässä olen. Sinulla, Jumala, on tiedossasi kaikki ja tinkimätön tuomiosi on valmis.»

Hän otti huivin päästään kääriäkseen niin, että silmät olisivat suojatut harakalta, joka räkättäen lenteli puusta puuhun hänen ympärillään. Vaan huiskauttaessaan huivista lumen pois, tarttui sen kulma johonkin säliöön ristissä. Hän kiskaisi huivinsa irti, pani mutkalle ja kurkotti pujottaen mutkan ristin päähän. Vähimmälläkin vetämisellä risti kallistui. Ja kun hän pääsi siihen käsin kiinni, kaatui se hänen eteensä sillaksi. Hän heittäytyi ristiä vasten ja itki:

»Hyvä Jumala, kun annoit elämäni jatkua, niin auta minua, ohjaa ja neuvo aina hyvään.»

Päästyään entisille jäljilleen hän kahloi syvässä lumessa kuin uusilla voimilla. Mutta kovalle maantielle tultuaan hän ei tahtonut osata kävellä. Jalkansa hervahtelivat, kohmettuneet pieksukengät liukastivat, että joka toinen askel petti, ja lumisokkareihin jäätyneet helmet pieksivät jalkoja. Hän koetti kiirehtiä, aivan kuin olisi ollut johonkin polttava hoppu.

Anna-Mari, kyökkipiika, oli jäänyt mieli kovin mustana itkemään navettaan heinäkokoon hautautuneena. Tämä oli sinä kesänä, kun Esteri oli kotona, tullut taloon karjakkotyöksi. Nuori kaunis tyttö, isästä ja äidistä ei tietoa koskaan ollutkaan, vaan yhtä iloinen kuin yksinäinen. Lauaen oli työnsä tehnyt ja nauraen resujaan paikannut. Kun hän illoin lehmiä hakiessaan oli huutaa huikahuttanut, oli sitä kuunneltu niinkuin kuunnellaan keväisen käen kukuntaa. Nyt hän oli kyökkipiikana, pukuja luhdin seinä täynnä, sanottiin neitsyeksi ja häntä kosi muuan talokkaan poika. Hän oli ollut vihainen Esterille ja karkottanut hänet kyökistä kieltäen ryhtymästä mihinkään, joka kuului kyökkipiian alalle. Mutta tänään hän oli pihalla yhtäkkiä tarttunut Esterin kainaloon ja nauraen sanonut: »Siitä on kauan kuin minä olen ollut navetassa.» Siellä oli hän langennut polvilleen Esterin eteen: Hyvä, hurskas neiti, oli hän alkanut itkeä. Ja hän oli tunnustanut onnettomuutensa, syntinsä ja häpeänsä, jonka tähän asti oli saanut salatuksi kaikilta ja tahtonut salata ainaseksi, hinnalla millä hyvänsä, saadakseen talonpojan kostaakseen Jaskalle, nimismiehen rengille, joka nyt oli mennyt kihloihin ja pian vihittiin. Esteri ei ollut ehtinyt sanoa mitään, kun tultiin häntä hakemaan forstmestarin luo. Hän ei ollut oikeastaan osannutkaan mitään sanoa, ei ainakaan lohduttavaa. Mutta nyt hän osaa ja tietää neuvoa: nöyryy. Se on yksinkertainen neuvo, vaan varma ja suloinen!

Esterin matka edistyi hitaasti. Ja hänestä alkoi tuntua, että hän ei jaksakaan kävellä kotia asti. Hänen pian täytyikin istua tienviereen levähtämään, ja hän toivoi että sattuisi tulemaan joku hevosella ajaja. Mutta ei kuulunut eikä näkynyt ketään. Jonkun ajan kuluttua ilmestyi tienmutkan takaa joku vastaan tuleva jalankulkija, joka näytti olevan herrasmies. Huomion välttämiseksi Esteri päätti nousta kävelemään. Mutta ainoastaan suurella vaivalla pääsi hän jaloilleen. Ne olivat kuin lyijystä. Hänen oli vielä vaikeampi kävellä kuin ennen levähtämistään ja hän tunsikin ettei hän jaksakaan lähimpään taloonkaan asti saadakseen sieltä hevosen. Hän päätti pyytää apua vastaan tulevalta herrasmieheltä. Ei auttanut muu, sen hän tunsikin. Ja avun tiedossa hänen voimansa herpoutuivat niin, että hän ei jaksanut enää kävellä, vaan aikoi istahtaa uudelleen tienviereen pyytäen herraa toimittamaan hänelle hevosta. Samassa hän kuuli vihaisia huutoja ja ärjymistä takaansa. Vilkaistessaan olkansa yli, hän näki ihan selkänsä takaa korskuvan hevosen kuin minkähän hirviön, turpa rintaan vedettynä, suu auki ja suuret sieraimet hohtaen hehkuvan punaisina.

»Etkö sinä kuule, akka, tuhma, perkele!»

Äänestä ja murteellisesta ääntämistavasta Esteri tunsikin huutajan nimismieheksi, ja hän oli kahden vaiheella, väistyykö hän vai ei. Hän kuitenkin astui tiepuoleen ja sai nimismieheltä vielä kirouksen ja piiskalla pienen napsauksen Jaskalta, joka istui herransa takana pienellä ratsuistuimella. Hän kuuli sitten heidän mainitsevan häntä. Eivätkä pysäyttäneet pyytääkseen anteeksi! Esteri luuli, että herrasmies, joka kaiketikin oli kuullut ja nähnyt kaiken tämän, estää nimismiestä ajamasta edelleen. Mutta herrasmies loikkasi syrjään niin kauas tieltä, että suistui hankeen makuulle, ja hän sai siihen muutamia vingahtelevia iskuja Jaskan pistokkaasta. Lähemmäksi päästyään huomasi Esteri, ettei se ollutkaan herra, vaan köyhä raukka, joka oli saanut vanhat herrasvaatteet. Ja häntä suututti, että hän sittenkin oli astunut syrjään.

Mies oikaisihe. Se olikin Eemeli Rautiainen.

»Ja te ryömitte nimismiestä syrjään kuin orja, ja otitte hänen renkinsä piiskan-iskut vastaan kuin nöyrä koira!» huudahti Esteri halveksuen.

Rautiainen oikaisihe ja katsoi pitkään Esteriä, sitten nosti juhlallisesti hattuaan ja seisoi paljastetuin päin ryhdiltään kuin ylhäinen herra, vaan puvultaan kuin variksenpelätin. Kaulus oli keltaisenlikainen, rusetti kulunut ja nuutunut, paltto napiton ja nukkavieru, hattu rypistynyt ja siitä riippui rikkonainen

vuori, kun hän sitä piti sivulle ojelletussa kädessään.

»Neiti Esteri», lausui Rautiainen ja jatkoi sitten juhlallisesti:
»Suvaitkaa minulle lupa tulla luoksenne edeskantamaan sydämeni tunteet.
Määrätkää aika ja puku.»

Esteri punastui. Hänen verensä kuohahtivat, että hänen teki mieli sivaltaa Rautiaista korvalle. Mutta sitten oli häneltä purskahtaa itku.

Mikä oikeus ja mitä syytä on ihmisillä polkea hänet jalkoihinsa? Kuinka syvälle hänen täytyy nöyryä?

Hän lähti astumaan kiireesti. Tietämättään hän juoksikin. Kun hän viimein pysähtyi kävelemään, tunsikin hän niin väsyneeksi itsensä, että luuli kuolevansa siihen paikkaan. Edestäpäin kuului kulkusen ääni ja hän koetti pinnistää voimansa elääkseen siihen saakka kun hevonen lähelle saapuisi, mutta maa alkoi pyöriä hänen silmissään, hän kaatui, ja peläten hevosen polkevan hänet jalkoihinsa vyöryi hän tiepuoleen.

»Joudu, Lauri...»

Forstmestarinna huomattuaan Esterin kadonneen, ettei löytänyt häntä mistään, oli säikähtänyt peläten pahinta. Päästyään sen verran hänen jäljilleen, että tiesi Esterin lähteneen maantielle päin, oli hän arvannut hänen lähteneen hautuumaalle. Saamatta sittenkään rauhaa hän, varoen kaikkea hälyä, teki asiaa kirkonkylälle, kauppiaseen.

»Mennessäsi käy sanomassa Esterille, että hän varokoon ettemme kohtaa toisiamme», antoi forstmestari määräyksen forstmestarinnalle tämän lähtiessä. Ja forstmestari pakeni työhuoneeseensa.

Nyt vasta hän tunsikin oikein ja näki, miten hän oli tullut petetyksi, julmasti ja sydämättömästi petetyksi.

Forstmestarin oli vallannut lapsellisen riemastus, kun hän juuri matkoilta tultuaan oli kuullut Esterin saapuneen kotia. Hänen muistonsa oli johtunut unohtumaton päivä, jolloin Esteri tätä ennen oli kotia palannut. Siinä kun Esteri silloin oli pihaan ajanut, oli forstmestarista tuntunut kuin olisi ilmassa ollut nuoruudenaikainen tuoksu ja päivänpaisteessa muinainen hohde. Esterin suudelmat olivat jääneet tuntumaan hänen huulilleen, ja hänen äänensä oli ollut muistorikas sävel, jota hän ei ollut kuullut kuin kauan, hyvin kauan sitten, jolloin elämä oli unelmia. Ja tätä muistella oli forstmestarista tuntunut surullisemmalta kuin koskaan ennen erehdyksensä, että hän oli silloin väkivallalla tahtonut anastaa Esterin sydämen, joka oli ollut hänelle vieras, koettaa kukistaa hänen innostuksensa ja ruhjoa hänen ihanteensa. Hän oli tahtonut hävittää Esteristä kaiken sen, jonka kautta Esteri oli kohonnut muiden yläpuolelle, ja niin paljon yläpuolelle! Tätä Esteriä forstmestari oli odottanut syli ja sydän avoinna, Esteriä semmoisenaan, jonka hän oli karkoittanut luotaan kuuntelemalla sydämensä hiljaista ääntä, jota seurattessaan hän, sitten Esterin kotoa lähdettyä, oli vähitellen saanut uuden elämän ja tuoreen elämänhalun, nähden toisessa valossa kotinsa, virkatoimensa, ympäristönsä ja luonnon. Mutta se ei ollutkaan se Esteri, se nuoruuden virkeä, tuoksuinen tuuli, vaan pyhiinvaeltaja! Forstmestarille oli uskonnollinen tunne-elämä ollut aina outo, hämärä maailma. Esteri oli tuntunut olevan hänestä kauempana kuin koskaan ennen. Mutta kun hän joutui Esterin toverina panettelun alaiseksi, täytti hänen sydämensä omituinen yhteyden tunne. He voivat hymyillen sanoa toisilleen: sellaista ne meistä puhuvat, sinusta ja minusta! Ja kun Esteri oli astunut hänen eteensä, ei hän ollut tahtonut saada irti katsettaan yksinkertaisesti puettusta tytöstä, joka oli hyljännyt loiston, kaiken ulkonaisen kunnian ja arvon, ja astunut avojaloin kiviselle tielle. Forstmestari oli tuntenut uutta viehätystä, mikä oli alkanut kiehtoa hänen mieltään salaperäisen voiman tavoin.

Sitä suurempi oli nyt hänen raivonsa, ja se kasvoi sen mukaan, kuta enemmän hän tätä ajatteli.

Hän ei ollut saanut tarpeeksi sanotuksi Esterille!

Hän lähti vinttikammariin. Avain oli poissa ovelta. Hän koputti. Ei vastausta. Ei toisellakaan kovemmalla kerralla. Hän potkaisi, että oven alimmainen puoli paukahtaen puhkesi ja kahtena lautana kolisten lensi sisään. Itse hän sukelsi aukosta kolmantena. Mutta tapaamatta Esteriä hän lähti kammarista ja pauskasi oven selälleen että se kirposi saranoiltaan ja rymähti lattiaan.

Häntä hävetti, vaan sitten alas tultuaan hänestä se oli kuin olla pitikin. Ei kodin suojaa ja lämmintä sille, joka kotinsa häpäisee!

Kun Esteri tuli vinttiin ja näki kammarinsa oven särjetyksi ja reväistyksi paikoiltaan, hän puristi kätensä nyrkkiin.

»No hyvää päivää, järki! Kuljetaan nyt yhdessä. Lähdemme heti taipaleelle, kaupunkiin. Kuinka paljon luulet tarvittavan siihen, että maailman selkä taipuu! Ja että forstmestari minun tullessani kotia tulee

pihalle asti vastaan, aukaisee ovet ja sanoo: Tervetuloa! Siihen riittää yllinkyllin luutnantti! Aivan varmaan. Mutta kun kerran otetaan, niin otetaan täyskapteeni! Eikö niin?»

Hän vaihtoi kuivan puvun päälleen ja tunsu itsensä kykeneväksi lähtemään taipaleelle vielä tänä päivänä.

Mutta Anna-Mari raukka, jonka asiat olivat pahemmin?

Esteri istahti pöydän ääreen lynkäreisilleen.

Hän oli aikonut antaa Anna-Marille yksinkertaisen, varman ja suloisin neuvon. Mutta se ei olekaan niin yksinkertainen eikä suloinen. Se on raskas taakka, nöyryys. Se on kivikontti selässä. Sen kantamiseen tarvitaan suuret voimat. Ja kuta enemmän nöyryyt, sitä enemmän ihmiset sinua lyövät ja lopuksi ristiinnaulitsevat, vaikka olisit puhdas kuin lumi.

Pöydällä oli kirjelippu Anna-Marilta.

»Hyvä Jumala!» huudahti Esteri. »Niinkö piti päättyä sinun päiväsi?»

Hän heittäytyi sänkyynsä raukeana, että silmät heti painuivat umpeen.

Mikä on tiima elämä? Se on sadantuhannen hevosvoimainen herra Store, hitaasti liikkuva hirviö, hyvin hitaasti, ettei ketään pelota omasta puolestaan, ennenkuin näkee hirviön katseen suunnattuna omaan itseensä. Ja onneton koettaa paeta, juoksee sinne ja tänne ja luulee jo eksyttäneensä herra Storen, kun se yhtäkkiä onkin ihan edessä ja astuu kohti kiiruhtamatta, vaan varmasti. Onneton ehtii vielä pakoon ja yhä uudelleenkin ja on unohuttanut koko vaaran, iloitsee, riemuitsee, tanssii ja laulaa niin kuin muutkin. Mutta samassa hän tuntee kätensä herra Storen rautakourassa ja sen käsivarsi, pettämättömällä rataslaitoksella käypä käsivarsi, alkaa kääriytyä onnetoman vartalon ympäri, hitaasti, hyvin hitaasti. Ja onneton alkaa tuta, kun herra Store puristaa häntä vasten rintaansa lujemmin ja lujemmin, ja onneton tuntee kasvoillaan herra Storen kuuraiset henkäykset ja näkee hänen lähentävän teräksiset huulensa, jotka tarttuvat kiinni kuin rauta pakkasessa... Eikä voi hengittää...

XVII

Kun Esteri heräsi, oli jo ilta. Hänet oli peitetty, vaan huoneesta oli viety kaikki huonekalut ja tavarat. Oli vain sänky, jossa hän makasi, ja yksi tuoli sytytetyn lampun alustana.

Hänestä tuntui olonsa hyvälle ja mielensä keveältä. Hän oli kerran kuvitellen esittänyt täti Smarinille, että täti ostaisi jostakin maalta pienen mökin, jonne asettuisivat yhdessä. Täti olisi heti ollut suostuvainen.

»Nyt me, täti, sen toteutamme! Pidämme yhdessä koulua jonkun talon pirtissä, pienille ja suurille. Ja minä sen lisäksi hoidan piian tehtävät. Ja oma lehmä meillä olla pitää!»

Esteri nauroi kirkkaasti.

»Laurille lähetän leipäjuustoa ja ohrarieskaa, hänen herkkujaan!»

Hän yritti nousemaan, vaan ei päässyt kuin istualleen. Hänen vaivautuneet jalkansa aivan kuin nukkuivat vielä sikeintä unta.

»Entäs nyt, Esteri?» sanoi hän itselleen.

Forstmestarinna tuli aivan kuin olisi pitänyt vahtia, milloin Esteri herää. Hän oli Esterille järjestänyt kammarin alhaalla. Ja sinne vietiin Esteri kantamalla.

Uudessa kammarissa oli hänelle tervetuliaisiksi kirje. Ja se oli konsulinna Holmalta.

»Voi rakkaat ihmiset», lausui Esteri itsekseen luettuaan kirjeen. »Te sanotte vanhentuneenne, paljon teille tapahtuneen, moninaisten muutosten alaisia olleenne. Mutta näytte otaksuvan, että minä en ole samojen lakien alainen kuin muut ihmiset, että minä olen vain 'päivänpaiste', entisine hymyineni ja nauruineni! Ja teistä on yksinkertaisin asia maailmassa, että Lauri tulee noutamaan 'Esterimme'.»

Forstmestarinnan käydessä hänelle hyvää yötä toivottamassa pyysi hän kirjoitusneuvonsa sänkyynsä

ääreen. Ja maattuaan ja mietittyään nousi hän istumaan sängyssään ja alkoi kirjoitella:

»Rakas Lauri!

Kirjoitan ilman mitään alleviivauksia, mutta yhtä varmasti kuin yksinkertaisesti.

Matkasi tänne on turha yritys. Siis jätä sikseen. Siihen tuumaan et olisi ollenkaan ryhtynytäkään, jos olisit asiaa ajatellut. Ei ollut teatteritemppu, kun jo siltakohtauksessamme kieltäysin. Siihen oli ja on syynä: *rakastan sinua*.

Esteri.»

Hän oli alleviivannut, ja hänen piti kirjoittaa uudelleen ja samalla hän tahtoi tarkemmin selittää. Mutta sanat eivät vastanneet sitä, mitä hän niillä tarkoitti, eivät alleviivattuinaakaan. Alleviivausta piti usein selittää, että se ei suinkaan tarkoita sitä, vaan sitä. Arkki oli jo täynnä ja sakeasti alleviivauksia, eikä hän ollut saanut vielä mitään sanotuksi. Hän repi tämänkin ja alkoi kerrassaan alusta kirjoittakseen aivan avonaisesti ja aivan sen mukaan kuin sydäimestä pulppuaa. Se kirje sai sellaisen lopun, että hän viimein kesken kaikkia sieppasi monet monituiset kirjoitetut arkit ja puristi ne käsiensä väliin rutistuksiin.

»Tule, Lauri. Tule, niin kerron kaikki!»

Hän heittäytyi maata ja ummisti silmänsä ajatellakseen, ei niin että hän olisi ajatuksiaan tahtonut johtaa, vaan antautuakseen niiden valtaan, minne vain veivät.

Hän heräsi omaan nauruunsa. He olivat Laurin kanssa juosseet huoneesta huoneeseen, hän edellä paeten kädessä kirje, jota hän ei tahtonut Laurille näyttää. Ja hän sai kauan tapailla, ennen kuin pääsi selville, niissä hän on. Oli jo iso päivä, ruokatarjotin oli tuotu tuolille sängyn ääreen ja kakluunissa oli tuli. Hiin hypähti vuoteeltaan säikähtyneenä.

»Yhden aikaan lähtee posti!»

Hänen taskukellonsa oli pysähtynyt, ja hänet valtasi hätä ja tuska. Hän hypähti ylös ja pukeutui kiireellä kuin pakoon lähteäkseen Lauria ja aivan kuin tämä olisi jo lähtenyt matkalle, ollut jo tulossa ja kulkusen ääni jo kuulunut.

Piikatyöltä, joka tuli pesää kohentelemaan ja rupesi huonetta siivoamaan, sai Esteri tietää, että oli vasta yhdentoista aika, niillä vaiheilla.

Jumalan kiitos!

»Herra Maisteri Lauri Holma!» alkoi hän kirjeensä. Tyhmää! Teatteria! Valhetta!

»Lauri rakas, rakas, hupsu, hullu! Hyvä ystävä, ollaan järkeviä. Niin on parasta kuin nyt on, ja näin on hyvä. Minulla on ollut onnellisia hetkiä nykyään, onnellisimpia mitä koskaan olen elänyt. Mutta jos tulet, niin on onneni mennyt ja sinun onnesi. Olemme silloin kuin perhoset, jotka lentävät liekkiin ja polttavat siipensä pudoten kiemuroimaan maahan. Minä en kestä, jos tulet, en kestä. Minä sen tiedän. Minua pelotti kohdata sinua silloin kaupungissa, määräsin sen mukaan kohtauspaikan, kylmän ja kolkon, varustin itseni suruharsolla: muista kuolemaasi, syntinen! Mutta en osannut pelätä tarpeeksi. Olin sortua. Viimeisellä silmänräpäyksellä tuli pelastuksen enkeli: se issikka! Ja kuitenkin tulin seuraavana iltana juhlaan! Minut pelasti se, että sieltä kotia tullessani verannan oven suljettuani viskasin reikeliavaimen ikkunasta ulos lumihankeen. Sillä jo sisään tultuani selitin täti Smarinille että olin tullut vain vaihtamaan uudet jalkineet, kun olin menettänyt toisen kenkäni—menetin sen hevosella kotia ajaessani, viskasin kadulle, etten voinut palata juhlaan, jo käskettyäni ajajan kääntyä takaisin: Niin kuin näet, minä olen heikko, hyvin heikko. Usko minua, Lauri rakas, elä tule!»

Esteri lopetti siihen. Hänen oli mahdotonta saada Lauria vakuutetuksi! Hän väenteli käsiään tuskassa.

»Mikä pelastukseksi, hyvä Jumala, mikä?»

Koputettiin oveen.

Esterin mieleen johtui nimismies, joka oli taas leski. Ja hän pukeutui täyteen loistoonsa lähteäkseen nimismiehen luo eilisen kohtauksen johdosta.

Eemeli Rautiainen!

Hän oli yksinkertaisessa sarkapuvussa, enemmän herran näköinen kuin koskaan ennen. Mutta Esteri

vetäytyi tuolin taakse karttaakseen, ettei Rautiainen tulisi kättelemään.

»Meidän kotimme ovat lähimpiä naapureita», sanoi Rautiainen ja vaikenä kuin olisi odottanut vastausta kysymykseen: eikö niin?

Esteri säästi vastaustaan. Naapureita he olivat olleet, vaan vieraita toisilleen, aivan kuin kumpikin heistä olisi asunut eri puolella maapalloa. Herra Rautiainen oli kulkenut hänen huomionsa ohi, niin että ennen eilistä päivää, jos olisi kysytty häneltä Rautiaisesta, ei hän omien tietojensa mukaan olisi voinut sanoa muuta kuin että olen tainnut nähdä hänet: muistaakseni tavallinen talonpoikaislyyppi, puettu viimeisimmän kuusin mukaan.

»Eilen», jatkoi Rautiainen, »kohtasimme toisemme kolmannen kerran elämässämme».

»Mitä tarkoitatte?» kysyi Esteri hämillään.

»Se on vähällä selitetty, vaikka ei kahdella sanalla. Suvaitsetteko minun istua hetkiseksi? Vakuutan, että kaikki pelkonne on turha, jonka todistaminen onkin asianani.»

Esteri istahti ja osoitti tuolin Rautiaiselle, joka ei kovin pelottavalta näyttänyt lähemmäksikään tultua. Hänen leveä muotonsa näytti lempeältä, ja ainoa mikä vaivasi hänessä, oli toisella poskella punainen juova, kuin vanha arpi, joka raaisti muodon.

»Ensi kerran kohtasimme toisemme», alkoi Rautiainen, »kun minä olin nuori lyseolainen, te pieni tyttö. Olimme silloin koko kesäajan joka sunnuntai yhdessä, milloin metsässä, milloin järvellä, milloin missäkin, te, Juho ja minä. Ja meillä oli suuri salaisuus. Juho oli opettanut teille kirjaimet, minun piti opettaa teitä tavaamaan ja 'kokosanalle', kun Juhon kieli ei siihen pystynyt.»

Esteriä alkoi vieras huvittaa.

»Kun minun sitten piti taas lähteä kouluun», jatkoi Rautiainen, »itkitte te ja—suutelitte minua. Seuraavana kesänä, kun tulin kotia, oli teillä variksenpoika, ettekä välittänyt minusta, vaikka minulla oli tärkätty kaulus ja taskukello.»

He nauroivat molemmat.

Rautiainen jatkoi sitten:

»Toisen kerran kun kohtasimme toisemme, lausuite halveksivanne taskukelloani. Muistatteko?»

»En, en vähintäkään», vastasi Esteri.

»Nimismiehen luona oltiin juhannusiltana. Olitte tullut kaupungista äsken.»

Esteri pani käden silmilleen. Se oli se kirkas, huikaisevan kirkas juhannus!

»Ei ole minulla koskaan ollut», sanoi Rautiainen, »niin pimeää juhannusta. Unelmani pölähtivät tomuna ilmaan. Huomasin, että oli jo viety teidät, jota varten minä olin ponnistellut katsellen teitä kaukaa. Innostuksestanne väittelyssä, joka siellä syntyi, näin että koko ajan tunsitte selkänne takana seisovan erään ja pitävän käsiä olkapäillänne.»

Esteri nyökäytti päätään.

Rautiainen jatkoi:

»Mutta forstmestari kohotti tunnetun kämmenensä. Teitä uhkasi ukkos-ilma. Ja minä astuin esiin tunnettuine kelloineni.»

Esteri naurahti ja ihmetteli, kun hän ei muistanut ollenkaan.

»Minä siihen aikaan kaikessa koetin saavuttaa täydellistä herrasmaisuutta», selitti Rautiainen. »Mutta se ei ollut niin helppoa muussa kuin puvussa. Minä pelkäsin joka sanaani, joka liikkettäni, olin niin arka, että en uskaltanut puolustaa, minkä minä oikeaksi tiesin, en vastustaa väärää, en pienintä pilaa singahuttaa takaisin. Minä jouduin narriksi. Mutta sitten, kun olin 'äitiini', niin kuin suvaittiin sanoa minusta, niin vaati luonto velkansa kaksinkerroin takaisin. Joilta vain muistin saaneeni hyppysellisenkään hienoa suolaa, niille syydin suun täyteen karkeita rakeita. Minä tunsin itseni voittamattomaksi. Silloin juhannusiltana te iskitte minut kumoon. Käskitte minun panna kellon taskuuni ja huomautitte, että siinä on törkeätekoiset viisarit.» Rautiainen naurahti ja lisäsi: »Herraksi pyrkivä talonpoikaislyyppi, oikein ehta nousukkaan alku, makasi maassa tallukset taivasta kohden!»

Hän kumarsi Esterille ja kiitti siitä. Sitten hän jatkoi:

»Äänettömäksi jouduttuani tuli nimismies urhoollisesti ja käski minun poistua. Ryyppäsin kuitenkin ryyppyni ja söin illallisen päähän asti. En ole sittemmin herraspidoissa käynyt, ja nimismies huvittaa itseään ja muita sillä vahvalla uskolla, että hän se pitää minut shakissa. Aivan kuin ei minulla olisi yhtä vahva nyrkki kuin hänellä tahi en saisi niin pitkäkielistä pistokasta että samalla lyönnillä saisin makkarat nimismiehen ja hänen Jaskansa poskille tai aivan kuin en yhdellä tempauksella saisi kiskaistuksi virkatuolia hänen altaan.»

Esteri katsoa tuijotti punaista juovaa Rautiaisen poskessa, jonka nyt huomasi olevan ruoskanjaljen eilisestä.

»Eilen kun kohtasimme taas», jatkoi Rautiainen, »niin sanoitte minua raukaksi, kun olin ryöminyt nimismiestä syrjään». Naurahtaen lisäsi hän: »Minä olin luullut itseäni filosofiksi, mutta minä innostuin —innostuin liaksi.»

Hän oli hetken aikaa ääneti.

»Innostuin teidän puolestanne. Te olette kyläläisten hampaissa. Minulle iski päähän ajatus puhdistaa tomu hännystakistani ja esiintyä heidän pidoissaan ja seuroissaan piristellen pikkuisen suola. Minun oli saatava suostumus teiltä, että ette ottaisi pahaksenne minun puolustustani. Sitä tarkoitin sanoillani. Te lähditte juoksemaan pakoon.

Ymmärsitte puheeni törkeäksi pilaksi tai suorastaan hävyttömäksi rohkeudeksi.»

Rautiainen nousi.

»Olisin kulkenut sanaa sanomatta ohitsenne», lausui hän, »vaan te alotitte. Olen mielissäni, jos olen saanut teidät vakuutetuksi, että teidän ei tarvitse vähintäkään peljätä, jos toiste sattuu vastaanne maantiellä 'vapaaherra', joksi minua sanotaan. Neitokset täällä nauraa tirsuttavat vasten naamaani, kun kohotan heille hattuani. Olen vain ihmetellyt, etteivät he vielä ole pyytäneet lantin edestä laulamaan. Kai sekin tapahtuu joskus. Ja sen teen heidän huvikseen.»

Hän kumarsi ja lähti.

Kun Rautiainen oli sulkenut oven, yritti Esteri hänen jälkeensä kutsuakseen hänet takaisin, mutta pysähtyi ovelle ja painoi otsansa pihtipielen terävää särmää vasten. Siitä ponnahutti hän äkkiä itsensä pöydän ääreen ja kirjoitti kihlausilmoituksen lähetettäväksi pääkaupungin sanomalehtiin, laitto valmiiksi kuoreen, ettei kuin sulkea ja viedä postiin. Ja hänestä tuntui kuin olisivat kaikki vaikeudet olleet voitettut. Tyynesti asteli hän naapuriin.

Rautiainen oli vajassa rakentelemassa työrekeä.

»Istutaan vain täällä», sanoi Esteri, kun hämmästynyt Rautiainen alkoi pyydellä häntä sisälle. »Minun asiani on lyhyesti toimitettu.»

Hän istahti reen laidalle Rautiaisen istuessa matalalla pölkällä toisella puolen rekeä. Ja hetkisen äänettömyyden perästä alkoi Esteri:

»Kukatiesi meidän kummankin elämä olisi aivan toisin, jos ei minulla silloin olisi sattunut olemaan se variksenpoika, etten huomannut sinua. On hyvin uskottavaa. Näyttää väliin siltä kuin elämä olisi vain sattumain leikkiä.»

Hän jäi aivan kuin sitä miettimään ja oli kauan ääneti. Eikä hän voinut enää jatkaa, vaan ojensi ilmoituskirjeensä Rautiaiselle ja nojaten lynkäpäisillään polviaan vasten peitti kasvonsa nenäliinaan itkien äänettömästi.

Rautiainen luettuaan ilmoituksen pisti sen takaisin kuoreen ja istui ääneti. Esteri yhtäkkiä kohotti katseensa häneen ja kysyi:

»Oletko väärin ymmärtänyt?»

Rautiainen nousi, ojensi kihlausilmoituksen Esterille ja sanoi:

»Anteeksi, Esteri, että pyydän sinua itseäsi viemään tämän postiin. Minä rupean hommautumaan kaupunkiin.»

Kun Esteri palasi, näki hän Rautiaisen pihalla hevosen valjastettuna portaitten edessä. Eemeli Rautiainen puuhasi kammarissaan, jonka lattia oli täynnään papereita, hylkykirjoja ja tyhjiä paperossilaatikoita ja kaikellaista kamua. Kaksi kapsäkkiä oli selällään, joihin hän järjesteli vaatteita ja kirjoja. Hän oli lapsellisen iloinen ja puheli lakkaamatta Esterin tultua.

Hän kertoi miten oli useasti ennenkin yrittänyt lähtemään, vaan miten aina oli jäänyt. Milloin oli aikonut Helsinkiin jatkamaan lukujaan, milloin taas kaupunkiin johonkin toimeen tahi virkaan. Mutta aina oli tullut jotakin, joka oli innostuksen sammuttanut. Nyt oli jo kauan ollut aivan lamauksissa kaikki sellaiset tuumat.

»Nyt minä olen valmis uskomaan, että jos minun pitäisi jäädä tähän kammariini vielä huomiseen, niin yöllä kuolisin», sanoi hän. »Ja kuitenkin tuntuu ikävältä erota tästä. Monta hauskaa yötä olen tässä valvonut kirjojen ääressä syksyisten sateitten pieksäessä ikkunoita ja talvisten pakkasten jämytellessä seiiniin. Monta ajatusta ja haaveilua jää tuttuihin naulankantoihin katossa ja kuvioihin seinäpapereissa. Ja monta rekeä olen tehnyt, monta sarkaa kyntänyt, olen kylvänyt, olen niittänyt, olen ojiakin kaivanut, mieleni hyvikkeenä on monta tärkeää asiaa, joiden ratkaisu on minun vaikutustani. Mutta kuitenkin minusta tuntuu kuin olisin päässyt sairashuoneesta ja ottanut pestin merelle.»

Saatuaan kapsäkkinsä kiinni oikaisi he hän ja sanoi:

»On aivan kuin lähtisin Italiaan ja Kreikkaan, vaikka horisontissani ei ole kuin kanslistin paikka lääninhallituksessa.»

Hän puki kiireesti turkit ylleen, pyörähti kantapäillään kuin silmäten vielä pikaisesti ympärilleen, sieppasi kapsäkkinsä ja laittautui rekeen.

Postihevonen ajoi juuri ohi, niin että Rautiainen tuli ihan sen jälkeen. Toisen heleä-ääninen kulkunen ja toisen aisakello sointuivat niin pahasti, että Rautiaisen pihalla lähtöä katsomaan kokoontunut väki nauroi.

XVIII

Forstmestari, vaikka ei paljoa puhunut, oli näinä viime päivinä näyttänyt niin leppyisältä, että forstmestarinna alkoi odottaa kuin jotain hyvää tapahtuvaksi. Ja kun forstmestari kerran päivällisen jälkeen kuljeksi salissa edestakaisin, yrittäen silloin tällöin viheltämään, mikä oli merkki ja tarkka mittapuu hänen paremmasta mielialastaan, sanoi forstmestarinna yhtäkkiä:

»Minä alan uskoa, ettei koko jutussa ole perää.»

Forstmestari pysähtyi yhtäkkiä ja kätensä hajottaen virkkoi:

»Juho nauroi minulle vasten naamaa ja sanoi: Tuumitaan siitä asiasta sitten, jos joskus maailmassa otan eron entisestä emännästäni. Sitä ennen en pääse uusiin naimisiin!»

Forstmestari käveltyään pyörähti uudelleen forstmestarinnan eteen ja sanoi:

»Minua hävetti enemmän kuin jos Juho olisi sanonut: Herra forstmestari on tyhmempi kuin minun saappaani!»

Hän istahti sohvaan ja otti tuoreen pääkaupungin lehden kuin lukeakseen sitä, mutta hetkisen kuluttua viskasi hän sen pöydälle ja alkoi taas kävellä ja sanoi:

»Mikä oikeastaan on syynä siihen, että Esteri on ja pysyy meille niin vieraana ja me hänelle?»

Forstmestarinna otti sanomalehden ja levitti sen eteensä. Yritettyään lähtemään Esterin luo forstmestari palasi ovelta takaisin. Häntä alkoi pelottaa, että tulee taas joku arvaamaton asia, joka sysää heidät yhä kauemmaksi toisistaan.

»Ja mikä on se kiro, joka estää Esterin ja minun lähestymästä toisiamme?»

Forstmestarinna kohotti ylemmäksi sanomalehteä. Hyvä Jumala, milloin lakkaavat nämä puukonpistot hänen sydämeensä!

Forstmestari karjaisi, että forstmestarinna ehdottomasti säikähti hänen saaneen jonkun taudinkohtauksen ja kaatuneen lattialle. Mutta forstmestari seisoi ja tuijottaen häneen viittasi häntä kohden kuin olisi sanonut: Sinä olet se kiro! Forstmestarinnalta putosi sanomalehti käsistä, jotka hervahivat riippumaan sivuille.

»Katso! Katso!» huusi forstmestari. »Elä minuun töllistä, vaan katso tuonne.» Ja hän viittasi lattialle.

»Etkö näe? Oletko sokea? Kihloissa Esteri Kalm ja Eemeli Rautiainen!»

Tämä merkitsi, että asia oli tosi! Ja forstmestari raivosi enemmän kuin koskaan ennen.

»Ymmärrätkö nyt, mitä Juho nauroi?» sanoi hän forstmestarinnalle. »Et, tietysti et ymmärrä! Mutta minä ymmärrän: hän se on ollut puhemiehenä!»

Forstmestarinnan mielestä ei asia nyt ollut niinkään paha. Rautiainenhan on lukenut mies ja kaikki kehuvat häntä erinomaiseksi lakimieheksi, ja väliin hän on siistinä miehenä viikkokausia jopa kuukausiakin, istuu kirjojen ääressä tai tekee mitä milloinkin. Hän voi siitä vakaantua kokonaan.

»Olethan itsekin hänestä puhunut ja aikonut hänet toimittaa johonkin virkaan», sanoi forstmestarinna lopuksi.

»Kysymys ei ole siitä, onko Rautiainen se tai tämä», sanoi forstmestari. »Vaan kysymys on viikunanlehti-avioliitosta. Esteri koettaa pettää ihmisiä ja Jumalaa! Ja se se minua raivostuttaa. Ja se minua inhottaa.»

»Mikä olisi neuvosi?» kysyi forstmestarinna.

»Parempi kärsiä kuin salata!» sanoi forstmestari. »Mitä merkitsee nauru ja iva? Niistä jotka nauravat toisen onnettomuudelle, voi se, joka makeimmin nauraa, jo huomenna itse olla pitämässä sutta korvista kiinni. Ja sitä, joka toista olkansa yli katsoo, saa huoleti painaa sormellaan ja sanoa: Sinä se olet! Ei kukaan ole mahdollisuuden ulkopuolella. Mutta tuollaiset avioliitot, ulkomaanmatkat ja muut törkeät keinot, ne juuri tekevät hairauksen rikokseksi.»

»Hyvä ystävä, ne ovat viisaita ajatuksia. Mutta kenellä on sitä rohkeutta, jota vaadit Esteriltä?» sanoi forstmestarinna.

»Siinäpä se, että minkä vuoksi hän ei kääntynyt vanhempiansa puoleen, minun puoleeni?» kiivastui forstmestari. »Minkä vuoksi hän ei tullut ja suoraan ja rehellisesti ja avonaisesti sanonut, että niin ja niin, mikä on neuvonne? Olisi luullut, että tällainen asia pakottamalla olisi pakottanut hänet lähestymään, vaan eipäs!»

Forstmestari istahti ja jatkoi:

»Esteri on piikain ja renkien kasvatti, niin kuin hän itse kerran kehui. Niiltä hän hakee apunsa ja lohtunsa. Mitä on nyt tuleva hänestä? Millä voimalla aikoo hän kohottaa itsensä ja kohottaa miehensä? Päätä pyörryttää ajatellessa kaikkia lähellä olevia mahdollisuuksia.»

Hypähtäen äkkiä ylös forstmestari sanoi kuin olisi ehdottomasti auttavan keinon keksinyt:

»Missä on hänen äitinsä kuva?»

Forstmestarinna hämmästy.

»Esteri kerran sanoi äitinsä kuvan kuiskuttavan hänen korvaansa. Minä vetoan siihen!» selitti forstmestari.

»Mutta, hyvä ystävä, tiedäthän missä asussa se kuva on», sanoi forstmestarinna, joka monastikin oli Esterin vuoksi itkenyt kuvalle sattunutta tapaturmaa.

Sen oli palvelija kerran siivotessaan huoneita pudottanut seinältä. Vammat, jotka se oli saanut, eivät olisi aivan auttamattomia olleet, vaan vallattomat lapset olivat kenenkään huomaamatta päässeet sen kimppuun ja runnelleet pahanpilalle ennen kuin ehdittiin pelastaa. Forstmestarinnalle oli tuottanut alituista tuskaa pelko, milloin Esteri kysyy äitinsä kuvaa, eikä hän ollut rohjennut itse alkaa selittää. Mutta nyt sen näyttäminen Esterille tuntui forstmestarinnan mielestä kuin sanaa puhumatta taluttaisi äitiään kaipaavan ja lohdutusta tarvitsevan lapsen hänen äitinsä ruumiskirstun ääreen. Forstmestarinna vastusti forstmestaria.

»Anna minun nyt toimia häiritsemättäsi», sanoi forstmestari. »Minä tahdon pelastaa lapseni, jota rakastan. Minä rakastan häntä!»

Kun forstmestari sai ripustetuksi kuvan seinälle, peitti forstmestarinna kasvonsa vyöliinaan. Hänen sydämensä sanoi hänelle, ettei tuo kuva ollut itkenyt silmiänsä puhki Esterin hairahduksen vuoksi, vaan raukan äidittömyyttä!

»Se on kuin olisi tätä tilaisuutta varten sattunut» sanoi forstmestari.

»Elä sano niin, elä sano niin», itki forstmestarinna vyöliinansa takaa.

Forstmestari istahti ja hänen äänensä värisi kun hän sanoi:

»Esteri ei välitä minusta. Olen näinä päivinä koettanut muistella ja tarkoin muistella jotakin seikkaa, tapausta, asiaa, tekoa tahi sanaa, joka olisi osottanut Esterin rakkautta tahi edes hellyyttä minua kohtaan. Mutta ei pienintäkään merkkiä. Ja siinä on se kiro.»

Hetken äänettömyyden perästä hän sanoi päättävästi:

»Esterin ja minun välille täytyy tulla täysi selvyys ja avonaiset välit. Ja sen täytyy tapahtua tällä yrityksellä. Tätä ei saa jatkua!»

Esteri juuri tuli kammariinsa, kun piikatyttö tuli sanomaan, että forstmestari kutsui luokseen.

Sitä oli Esteri arvannut odottaakin. Hän oli pukeutunut somimpaan pukuunsa aikoen esiintyä pää pystyssä. Ja hänellä oli valmiina lyhyt ja selvä vastaus: Minä teen niin kuin minä tahdon. Omantuntoni ja sydämeni asiat ovat minun asioitani, joihin kenelläkään ei ole oikeutta sekaantua.

Jo ennen kuin hän saliin tulikaan, näki hän avonaisesta ovesta vastaisella seinällä olevan kuvan, äidin kuvan. Hän pysähtyi tyrmistyen.

Hän oli arvannut kuvalle sattuneen jonkun tapaturman, kun ei ollut tavannut sitä forstmestarin työhuoneessa. Ja hän oli aikonut kysyä siitä forstmestarinnalta saadakseen sen itselleen, tyytyen jos jäljellä olisi ainoastaan silmät ja otsa. Mutta tällä ei ollut silmiä. Kummankin silmän sijalla oli sormen mentävä reikä ja alla halkeama kuin kyynelura. Suu oli pahasti runneltu. Kuva näytti haikeasti itkevältä, kärsineeltä ja kidutetulta ihmiseltä.

Esteri astui horjuen saliin.

Forstmestari istui puolittain maaten sohvassa sanomalehden takana huomaamatta Esteriä. Forstmestarinna istui pöydän luona kalpeana ja liikkumattomana kuin vahakuva.

Esteri istahti keinutuoliin itkevän äidin kuvan alle ja keikautti itsensä selkäkenoon.

Forstmestarinnasta tuntui kauhealta äänettömyys, niin pitkä kuin iankaikkisuus. Se oli kiduttavan tuskallinen, mutta hän ei jäsentä liikauttanut ja varoi hengitystäänkin, peläten tulevaa räjähdystä, joka kuitenkin kasvoi sitä kamalammaksi hänen mielikuvituksessaan, kuta enemmän äänettömyys kesti.

Esteri sanoi viimein:

»Isä, pankaa pois se sanomalehti.»

Forstmestari hätkähtäen nousi istumaan, ja hänet valtasi hämmästys nähdessään aivan toisen Esterin kuin oli odottanut: Esteri loistavassa, aistikkaassa puvussa, maaten keinutuolissa kädet pään takana, silmät puoliummessa, kaunis kuin lumous.

Forstmestarinna jo hymyili ja oli aivan kuin hän olisi odottanut jotakin ilmestystä. Mutta forstmestarin kulmat kupristuivat, ja katse muuttui tuimaksi.

»Puhutteko te, vai puhunko minä?» kysyi Esteri katsomatta forstmestariin.

»Sitä parempi kun puhut itse. Mutta», forstmestari viittasi kuvaa, »katso ensin äitisi kuvaa. Se itkee! Ei siis petoksia eikä valheita.»

Esteri hypähti seisomaan ja astui isänsä eteen katsoen häntä silmästä silmään.

»Herra forstmestari!» huusi hän luonnottomalla äänellä, joka viilsi korvia. Hän tuijotti forstmestariin hetken aikaa äänettömänä ja sitten sortuneella ja käheällä äänellä ja raskaasti hengittäen jatkoi: »Etten minä kiroaisi kieltänne! Minulla on siihen sama oikeus kuin teilläkin, sillä kiilloitetuissa kengissäne sameat tahrat, joita aina ennen sadattelitte, olivat lapsenne, minun—minun huulteni jälkiä.»

Forstmestari kuin olisi iskun saanut lysähti istumaan sohvaan. Esteri kulki kiihtyneenä edestakaisin. Sitten hän yhtäkkiä kääntyi ja meni forstmestarinnan luo, jolle sanoi tynnosti:

»Aivan suotta te kidutatte itseänne. Te olette jo tarpeeksi saanut haavoja sydämeenne.» Hän saattoi forstmestarinnan salista ja veti ovet kiinni. Istahdettuaan taas keinutuoliin sanoi hän:

»Puhukaa te, mitä teillä on puhuttavaa. Minä kuuntelen.»

Forstmestari oli hetken aikaa ääneti, sitten sanoi:

»Puhutaan kuin isä ja lapsi.»

»Ei, ei!» huudahti Esteri hätäytyen.

Forstmestari hämmästy.

»Minkä vuoksi ei?»

Esteri pani kädet päänsä taakse ja alkoi puhella matalalla äänellä:

»Siitä olisi seurauksena jotakin vielä pahempaa kuin mitä tähän asti on tapahtunut. Aina on ollut huono seuraus. Muistan erään syysillan, myrskyisen ja pimeän. Siitä on kauan. Olin vielä tyttönen. Te olitte tulleet matkoilta. Muiden suudellessa teitä täällä salissa, olin minä hyväilemässä sadetakianne, ja toisten lasten ollessa ympärillänne, mikä polvellanne, mikä kaulassanne, minä seisoin tuolla oven takana kurkistellen teitä ovenraosta ja kuunnellen ääntänne. Kun kuulin teidän sitten isän-äänellä kysyvän minuakin, niin purskahdin itkemään ja juoksin lastenkammariin piiloutuen sängyn alle. Te haitte minua. Tapasimme illallispöydässä. Kysyitte missä olin ollut. Sanoin olleeni lastenkammarissa—häpesin selittää olleeni siellä sängyn alla. Te kaikkien syyttäessä minua valehtelijaksi ajoitte minut ulos. Erään kerran istuimme tuolla työhuoneessanne keskellä kaunista kesäyötä, minä teidän polvellanne.» Esteri osoitti kuvaa. »Äidin kuva silloin hymyili meille. Seuraavassa näkemässä puhuitte minulle äänellä, joka tuntui hyytävän veren suonissani, ja määräsitte minut täti Smarinille kuin pahantapaisten lasten laitokseen vietäväksi. Muistatte itse kohtauksemme muutamia päiviä sitten. Te olitte kuin syliinne sulkeaksenne minut ja muutaman sekunnin kuluttua jyristen vyörytätte kirouksia päälleni. Samoin kuin minä äsken tähän tulin ja istahdin, oli mieleni herkimmillään, vaan heti olin valmis lennäyttämään kiroukseni. Rakastatte ja minä rakastan. Mutta kun lähestymme toisiamme syleilläksemme ja voimme ehkä syleilläkin, niin samassa sieppaammekin suurimman kiven, minkä löydämme, iskien toisiamme.»

»No mikä on synnä siihen!» kysyi forstmestari.

Esteri oli hetken aikaa ääneti.

»Ruvetessamme syitä tutkimaan», sanoi Esteri, »syntyisi yleinen toistemme syyttäminen. Eikä siitä olisi mitään hyötyä, sillä surulliseksi tosiasiaksi jäisi, että ne syyt eivät ole enää poistettavissa, ei vaikka leikkaisi tahi polttaisi. Pysykäämme siis kaukana toisistamme. Ei sekaannuta sanallakaan toistemme asioihin, vaan puhellaan muuta, mitä hyvänsä, aivan kuin vieraat ihmiset.»

Forstmestarin kämmen putosi pöytään.

»Minua ei sokaista loistavilla puvuilla eikä eksytetä liikuttavilla kertomuksilla!» jyrisi hänen äänensä.

Esteri sai töintuskin pidätetyksi itkunsa.

»Siinä sitä taas ollaan», sanoi hän. »Ymmärrättekö nyt, minkä vuoksi emme voi toisiamme lähelle päästä, emme koskaan!»

»Se on tapahtuva!» sanoi forstmestari päättävästi. »Sitä varten olen sinut kutsuttanut. Ja me lähdemme siitä, että minä kiellän sinua ennen vuotta menemästä naimisiin ja lähtemästä kotoa mihinkään.»

Syntyi äänettämyys. Forstmestari ei halunnut sitä rikkoa, tahtoen antaa lausuttujen sanojensa tehdä täyden vaikutuksen Esteriin.

Forstmestarinna kuultuaan kämmenen paukahduksen ja forstmestarin jyrisevän äänen ei voinut olla sisään tulematta. Hän istahti tuolille ovensuuhun katsellen pelokkaasti toista ja toista.

Esteri painoi kädet silmilleen koettaen tynnyttää itseään. Hän keikautti keinutuolin selkäkenoon ja katsoen äidin itkevää kuvaa lausui verkalleen ja vakuuttamalla:

»Se, kaikki se, mitä pitäjällä minusta puhutaan, olkoon se sitten mitä hyvänsä, on alusta loppuun valhetta.»

Hän kuuli forstmestarinnan äänekkääseen itkuun laueta huudahtavan: Jumalan kiitos! Mutta Esterin valtasi raivostus, niin että oli hypähtää forstmestarinnan eteen sanoakseen: Kiititkö Jumalaa, kun minä ennen lapsena vakuutin viattomuuttani teidän syytöksianne vastaan? Ette, vaan häpäisitte minua isäni ja Jumalan edessä ja synnytite ja kasvatitte isässäni epäluottamuksen minuun. Nyt kaikki nitämme sitä, mitä te olette kylvänyt! Esteri jo oli ponnahtamaisillaan keinutuolista, vaan hänen edessään seiso i forstmestari viitaten sormellaan.

»Esteri!» jyrisi forstmestarin ääni. »Minä tiedän, että sinä kaupungista tullessasi ajoit ensin Juhon mökille, ennen kuin kotia tulit, ajoit sinne keskellä yötä. Mikä oli se niin kiireellinen asia? Ja mitä

merkitsee tämä kummallinen kihlaus?»

Oli aivan kuin joku olisi kuiskannut Esterille käskien hänen sanoa isälle: Te ette ole isä, vaan perkele! Mutta Esteri puristautui kiinni tuoliin, ja katsoi äitinsä kuvaa.

Tule, tule itku, tule!

Se nousi kurkkuun, vaan oli kuin kahden vaiheella. Ja Esteri tunsu sen jo laskeutuvan takaisin, painuvan kuin pohjaan asti, vaan samassa se alkoi nousta ja nousi kiireesti ja kuumana. Ja se paisui noustessaan niin että puristi keuhkoista pois kaiken ilman tahtoen hengen ottaa häneltä, ja koko ruumista kouristi.

Forstmestarinna kietoi hänet syliinsä kuin lapsen ja lohdutteli itse itkien:

»Minä uskon», vakuutti hän, »uskon, uskon, rakas Esteri, minä äitipuoli raukka, joka olen kaikkeen syypää».

»Kun tunnet itsesi syypääksi, niin elä tee itseäsi syypääksi uudelleen!» sanoi forstmestari. »Mene ja jätä elämässämme meidän kerrankaan toisillemme!»

Esteri, kyettyään itkultaan, sanoi:

»Isä, teille jätti minut äitini.»

»Niin on», sanoi forstmestari. »Minä olen laiminlyönyt oikeuteni ja velvollisuuteni. Mutta nyt ryhdyn niihin ja panen kaiken tahtoni, valtani ja voimani.»

Hän meni työhuoneensa ovelle, josta sanoi:

»Minä kirjoitan tämän päivän postissa peruutuksen kihlausilmoitukseen päästäksemme selville vesille.»

Esteri lähti yöllä kotoa. Ajoin kaupunkiin.

XIX

He istuivat neiti Smarinin kammarissa niinkuin ennenkin, Esteri äänettömänä lepotuolissa ja neiti Smarin pöydän ääressä, ompelus joutilaissa käsissään. Esteri oli ottanut häneltä silmälasit, mikä oli merkki että hän aikoi puhella omista asioistaan. Neiti Smarin odotti. Ja odotus oli tuskallista.

Hän ei ollut Esteriä onnitellut kihlauksen johdosta, vaan oli sen karttanut äänettömyydellä aivan kuin olisi ollut tietämätön koko asiasta. Hän oli hämmästynyt ja ilahtunutkin nähdessään ilmoituksen sanomalehdessä. Kun hän oli uutisen ilmoittanut Miinalle, oli tämä ollut talon kaataa. Siinä silmänräpäyksessä, kuin olisi se hänen päähänsä pyssyllä ammuttu, oli Miina muistanut, että no just Eemeli ja just Rautiainen oli se neiti Esterin lapsuuden ystävä ja se josta voi tulla vaikka senaattori, just se, jonka puolesta Miina oli niin monta kyyneltä vuodattanut ja niin monta rukousta rukoillut! Mutta pastuurska Levon, joka oli tavannut neiti Smarinin kadulla ja pysähtynyt puhuttelemaan Esterin kihlauksen johdosta, oli arvellut, että se on törkeää pilantekoa, jonka on toimeenpannut joku ilkimys, joku Esterin monista entisistä ihailijoista. Äänestä oli neiti Smarin kuitenkin kuullut, että pastuurska itse uskoi asian todeksi ja tahtoi uskoa, vaan käytti tätä muotoa saadakseen sanotuksi, että hänen poikansa tietojen mukaan herra Rautiainen ei ollut vähääkään vastannut niitä toiveita, joita hänestä oli ollut nuorena ylioppilaana, vaan oli joutunut huningolle. Sitä pastuurska Levonin ääntä, sitä myrkyllistä, vahingon-iloista ääntä! Neiti Smarin oli töintuskin saanut hillityksi itsensä, ettei paiskannut pastuurska Levonia korvalle. Mutta sitten hän oli ottanut aivan yhtä myrkyllisen äänen ja sanonut, että hän olisi hyvin pahoillaan, jos kihlaus olisi tosi, sen vuoksi että hänen uskoakseen se olisi ankara isku herra pormestari Levonille! Neiti Smarinilla ei ollut tähän vastaukseen sen enempää aihetta kuin että hän johonkin aikaan oli ollut huomaavinaan herra Levonin ja Esterin välillä lähemmät suhteet kuin tavallisilla tuttavilla ja itse toivonut avioliittoa—kuin kostoksi pastuurska Levonille, jonka puhuttiin odottavan miniää jostakin kaukaa ja korkealta. Tyydytetyllä mielellä hän oli eronnut pastuurska Levonista, tästä ainaisesta pahankellon soittajasta, luottaen siihen, että Esteri tietää mitä hän tekee. Mutta kun sitten oli tullut Esteri alakuloisena ja riutuneen näköisenä, että tuskin tunsu häntä, oli neiti Smarinin vallannut suru ja murhe.

Esteri sanoi viimein:

»Täti.»

»Puhu lapseni.»

Esteri ojensi konsulinna Holman kirjeen. Neiti Smarin sen luettuaan katsoi pitkään Esteriä. Esteri sanoi:

»Meidän, Laurin ja minun, kotipihlajassamme olisi raakkunut varis:
Alfred Levon.»

Neiti Smarin tyrmistyi. Sitten hänen leukansa painuivat rinnalle ja kädet lepäsivät hervottomina helmassa. Mutta yhtäkkiä hän kohotti päänsä, pisti silmälasit silmilleen ja sanoi kuin tuima tuomari:

»Lauri Holma itse on syyppää kaikkeen. Sellainen mies! Meni uskomaan, mitä joku typerä, viheliäinen neiti Smarin oli lörpötellyt jollekin toiselle kelvottomalle akalle, rupesi kuuntelemaan, mitä harakka lauloi hänen rakastetustaan, jätti vuosiksi rakastettunsa epätoivoon. Hän oli rikkonut ja he kaikki enemmän sinua kohtaan kuin sinä heitä. He ovat sinulle etkä sinä heille velkaa. Minä tiedän miten olet kärsinyt. Minä kirjoitan heille. Taikka minä lähdän itse heidän luokseen ja selitän.» Neiti Smarin nousi seisomaan kuin heti sillä silmänräpäyksellä pannakseen aikomuksensa toimeen.

»Olen käsenyt Rautiaisen tänne ja esittänyt että menisimme heti naimisiin», sanoi Esteri.

Ovikello soi.

Neiti Smarin purskahti itkemään.

Miina syöksyi kammariin ja kuiskasi kähisten kuin olisi jonkun aaveen nähnyt:

»Neiti Esterin sulhanen.»

Neiti Smarin kalpeni ja tuijotti Esteriin, joka oli punastunut ja näytti rauhattomalta.

Miina kuiskasi yhä ja oli aivan kuin itkuun laukeamassa:

»Minä olen nähnyt hänen kasvonsa unissani.»

»Sinä et mene hänen kanssaan naimisiin», sanoi neiti Smarin Esterille.

»Oho! Vai niin!» huudahti Miina sellaisella äänellä kuin hänellä olisi ollut kaikki valta määrätä.
»Työlästä on potkia tutkainta vastaan, sillä Jumala on tämän asian jo maailman alusta määrännyt näin.»

Neiti Smarin katsoi pitkään Miinaa.

»Minä olen nähnyt hänet unissani tämän herran», sanoi Miina aivan kuin tämä seikka, joka hänestä oli juuri ihmeellisintä kaikista, olisi todistanut että näin oli määrätty tapahtuvaksi. Ja mikä olisi ettei neiti Esteri menisi ja saisi mennä naimisiin tämän herran kanssa? Miina alkoi neiti Smarinille kuvailla vierasta, ja hänen äänensä kohosi kohoamistaan. Sellainen kuin herran pitää olla! Ei räättälin tekemä, vaan oikea ihminen ja mies. Ja Miina lähti kyökkiin uhaten laittaa kahvit niin hienosti ja komeasti ettei koskaan ennen!

Neiti Smarin jäi seisomaan hämmästyneenä ja ristissä käsin. Ehkä Jumala todella olikin kaikki johtanut näin. Ehkä Rautiainen onkin se oikea mies. Ehkä Esteri tuleeikin Rautiaisen kanssa onnelliseksi, onnellisemmaksi kuin koskaan olisi tullut epäluuloisen Lauri Holman kanssa.

»Menkää te, täti, sinne», pyysi Esteri. »Minun on laitettava vähän tukkaani.»

Siinä ei ollut mitään laitettavaa, vaan hän purki tukkansa ja laitteli sitä uudelleen ja uudelleen. Kun hän viimein yritti lähtemään saliin, pysähtyi hän oven taakse. Hän kuuli neiti Smarinin ja Rautiaisen puhelevan vilkkaasti ja nauravankin. Mutta hänellä ei ollut rohkeutta avata ovea.

Hän alkoi kulkea rauhattomana edestakaisin ja pysähtyi ikkunan ääreen katselemaan ulos kadulle kiinnittäen huomionsa pienimpiinkin seikkoihin.

Toisella puolen katua olevan kauppapuodin edustalla seisoi pieni, laiha hevonen, pää alhaalla aivan kuin olisi hävennyt suurta, uutta, komeaa työrekeä, joka sillä oli perässään. Kauppapuodista tuli jauhosäkki kulkien kahdella jalalla. Jauhosäkki pani maata rekeen ja silloin irtautui siltä jalat ja jalkojen päällä oli hyvin leveä ihmisen ruumis kuin monta pystössä olevaa jauhosäkkiä. Minkähän näköinen tuo kummitus on edestäpäin! Se seisoi liikkumatta, selin. Sen luo tuli puodista nainen. Missä hän oli nähnyt tuon naisen? Missä ihmeessä? Ei jaksanut muistaa. Nainen istui ajamaan hevosta, pystyssä olevat

jauhosäkit asettuivat jalkoineen rekeen naisen taakse. Silloin näki hän kummituksen kasvot ja muisti kaikki.

Laura Sorvo ja hänen prinssinsä!

Hän ei enää inhonnut Laura Sorvoa. Päinvastoin. Hän ymmärsi niin hyvin nyt. Laura Sorvo oli tahtonut tehdä jonkun onnelliseksi—niin hänkin tahtoi.

Esteri astui saliin.

Täti Smarin heti huudahti hänelle.

»Mutta kuule, Esteri! Herra Rautiainen ja minä olemme vanhoja tuttuja siltä ajalta, kun hän oli koulussa. Hän kävi usein minun poikaini luona.»

Ja aivan kuin se olisi ollut hyvin suuren ilon aihe syleili neiti Smarin Esteriä ja sitten meni suoraa päätä Rautiaisen luo kätellen niin sydämellisen hartaasti ja pitkään, että olisi luullut hänen tahtovan vallata Rautiaisen itselleen kokonaan. He jatkoivat keskustelua kuin välittämättä Esteristä joka oli vetäytynyt istumaan sohvaan.

»Ihme», sanoi neiti Smarin Rautiaiselle, »etten minä jo ennen nimistä muistanut».

Rautiainen selitti, että hänellä kouluaikana oli käypänä nimenä »insinööri». Sen hän oli saanut siitä, että hän yhteen aikaan oli rakennellut kaikenlaisia koneita salaisuudessa miettien ikiliikkuja. Ja hänet oli haettu insinööriksi Miinan maanjärityksiin, kun oli tahdottu saada aikaan joku oikein juhlallinen rymäys. Heidän sitten puhellessaan entisistä ajoista ja niistä, jotka siihen aikaan olivat neiti Smarinin luona asuneet, ja muista yhteisistä tuttavista sukelsi esiin milloin yksi milloin toinen Esterillekin tuttu. Kairenius ja Perenius ja moni muu kävi kuin näyttämöllä. Rautiainen parilla kolmella sanalla kuvasi heidät niin tarkoi, että Esterille selvisi heistä monta hänelle ennen käsittämätöntä seikkaa. Liikkuessaan huoneessa sinne tänne oli Rautiainen saanut hyllypöydältä käsiinsä jonkun pienen korukantisen kirjan, jota hän käänteli käsissään ikäänkuin jotain tapaamalta tavattua esinettä, mitä hyvänsä, hyppysiensä ratoksi. Esteri huomasi että kirja oli Lauri Holman runokokoelma, vasta kun Rautiainen kääntyi yhtäkkiä häneen ja sanoi:

»Tässä on kaksi kaunista runoa. Toinen on 'Katse' ja toinen 'Kun hän nauroi'. Minä luin tämän jossakin julkaisussa jo monta vuotta sitten.»

Syntyi äänettömyys.

»Lauri Holma oli hiljattain matkalla täällä. Sanomalehdestä huomasin, että hän oli jossakin juhlantapaisessa juhlapuhujana», sanoi Rautiainen ja aivan kuin luonnollisinta asiaa ainakin kysyi hän Esteriltä: »Tietysti tapasitte toisianne?»

»Tapasimme», vastasi Esteri.

Neiti Smarin nousi ja yritti lähtemään, vaan Esteri pidätti ja sanoi Rautiaiselle, että he voivat aivan vapaasti puhella tädin läsnäollessa.

»Mitä sanot esitykseeni, että menisimme naimisiin?» kysyi hän sitten.

Rautiainen oli ääneti, aivan niinkuin silloin kun Esteri oli hänelle ojentanut kihlausilmoituksen.

»Jos sinua arveluttaa taloudellinen puoli, niin huomautan, että minä tyydyn aivan yksinkertaiseen ja vaatimattomaan elämään. Ja sitä tahdonkin.»

Rautiainen pysyi ääneti, katse lattiassa, ja rypisti otsaansa.

Neiti Smarin katsoi Esteriin kuin kysyen: Mitä tämä merkitsee?

Äänettömyydestä ei tuntunut loppua tulevankaan.

Esteri alkoi tuimin katsein silmäillä Rautiaista ja kohotti ryhtinsä. Mutta sitten oli hän purskahtaa halveksivaan nauruun. Hän ymmärsi mitä varten Rautiainen oli rauhottomasti hypistellyt Lauri Holman runokokoelmaa, ja mitä Rautiainen oli tarkoittanut ruvetessaan puhumaan Lauri Holmasta. Rautiainen aikoo vaatia selityksiä häneltä. Mene jo! Hän nousi ja sanoi:

»On viisainta ja parasta, että me kumarramme toisillemme ja eroamme!»

»Kunpa olisimmekin aina selvillä siitä», vastasi Rautiainen, »mikä elämässämme on viisainta ja parasta. Valitettavasti on se meidän usein vaikea ratkaista, ja tavallisesti valitsemme sen käden, jossa

on erehdys.»

»Minä vapautan teidät kaikista anteeksipyytelemisistä», sanoi Esteri.
»Isäni aikoi peruuttaa kihlausilmoituksen. Niin saatte takaisin nimenne.
Minä kiitän lainasta.»

Miina purjehti sisään juhllallisesti paras pukunsa yllään ja niin kammattuna ja laiteltuna, että oikein. Mutta muut eivät huolineet kahvista kuin vieras, joka hymyillen otti.

»Niinkuin näette, en minä aio poistua», sanoi Rautiainen Miinan mentyä. »Ja jos te poistutte, niin minä suvaitsen istua ja odottaa niin kauan että teidän alkaa lopulta käydä sääliksi ja sanotte: Sehän siellä istuessaan ja odottaessaan kuolee nälkään, mennään kuuntelemaan, mitä sillä on sanottavaa.»

Hän siirtyi lähemmäksi neiti Smarinia ja Esteriä.

»Sinä Esteri näytät olevan hyvin väsynyt», sanoi hän, »sen näen, kuulen ja osaan arvatakin».

Jumala siunatkoon tuota miestä! ajatteli neiti Smarin, joka juuri oli istunut nieleksien vuoroon itkun, vuoroon vihastuksen puuskia.

»Minä todellakin lainasin sinulle nimeni», alkoi Rautiainen. »Siitä yritin sinulle äsken selittämään, vaan sinä ehätit väliin.»

Hetkisen aikaa ääneti oltuaan hän jatkoi:

»Kun me, Esteri, tapasimme silloin maantiellä, niin sinä lähdit juoksemaan pakoon. Seuraavana päivänä, kun tulin luoksesi kumartamaan anteeksi lauseitani, jotka sinä olit väärin ymmärtänyt, vetäydyit sinä mahdollisimman pitkän välimatkan päähän ja asetuit seisomaan tuolin taakse. Tuskin oli puolta tuntia kulunut, kun tulit minua kosimaan mukanas valmiiksi kirjoitettu ja rahoilla varustettu kihlausilmoitus lähetettäväksi saman päivän postissa pääkaupungin lehtiin.»

Rautiainen kääntyi neiti Smariniin ja sanoi hänelle leikkillisesti:

»Niin olen minä vastustamattoman hurmaava, varustettuna yliluonnollisella voimalla kuin paras keltanokkaluutnantti. Mutta minulla ei ole hänen lujaa uskoaan.»

Hän puhui taas Esterille:

»Sinä osoitit ilahduttavaa luottamusta minuun, mutta tekosi oli säälittävän epätoivoinen ponnistus. Me olimme liian outoja ystävinä keskustelemaan asiastasi, joka pakon voimalla painoi sinua. Ei ollut muuta neuvoa kuin ruveta kihloihin väliaikaisesti.»

»Minä vakuutan, etten tarkoittanut mitään väliaikaista!» sanoi Esteri.

Rautiainen purskahti nauramaan sydämellisen makeasti ja sanoi:

»Mitäs jos en uskoisi? Sinä todistaisit sillä, että oletan esittänyt naimisiinmenoa. Minä voisin sanoa: en usko sittenkään! Ja niin edespäin loppumattomiin. Luulisi, että olet syntynyt, kasvanut ja kaiken ikäsi elänyt aina epäuskoisten Tuomaitten parissa. Ei mitään vakuutteluja, vaan puheellaan yksinkertaisesti luottamuksella ja ymmärtämällä toisiamme. Minä tarkoitin väliaikaista kihlausta, minä.»

Hän kääntyi neiti Smariniin.

»Sopiiko sapattina nostaa härkää kaivosta?» sanoi hän. »Tyttöroukka oli menettänyt kaiken tasapainonsa. Hänen täytyi saada aikaa, rauhassa kootakseen itsensä, että sitten voisi tynesti harkita mikä on viisainta ja parasta tahi ainakin viisaampaa kuin syöstä naimisiin kenen kanssa tahansa. Minä lainasin nimeni, ettei hän tekisi vielä suurempaa tyhmyyttä.»

Neiti Smarin sai äkillisen ja ankaran nuhakohtauksen ja hän ylisti että herra Rautiainen oli tehnyt jalosti ja kauniisti ja pyyteli anteeksi, että hän oli jo pahaakin ajatellut herra Rautiaisesta.

»Ei se mitään», sanoi Rautiainen, »kunhan vain aina lopuksi hyvä tulee. Uskon että nyt suopealla mielellä suotte minulle tämän kupillisen kahvia, joka tarjottiin ilman leivoksia, ilman kermaa, ilman sokuria, jolloin tietysti lusikkakin on tarpeeton.»

»Herra jesta sitä Miinaa!» huudahti neiti Smarin lyöden käsiään yhteen ja riensi kyökkiin.

Neiti Smarinin mentyä jatkoi Rautiainen:

»Pahin pelkoni oli herra nimismies. Hän ei olisi tarvinnut kuin jonkun pienen viittauksen sinulta, ja

siihen sinulla olisi tarpeeksi ollut aihetta kohtauksenne johdosta maantiellä.»

Esteri vavahti ja ojensi kätensä Rautiaiselle.

Rautiainen kumarsi vain.

»Minä en kuitenkaan ole ollut niin jalo kuin olen tähän asti itseni kuvaillut. Minä jouduin kiusaukseen eikä minussa ollut miestä sitä vastustamaan.»

Esteri katsoi hämmästyneenä Rautiaista.

»Mitä voikaan ihmissydämessä itää ja kasvaa äkkiä. Kaikki se, minkä luulee jo upottaneensa ja kuolettaneensa ja se minkä luulee jo kuoleutuneen yhtäkkiä virkoaa eloon. Minä antauduin vaaralliseen leikkiin. Minä olen polttanut itseni.»

Hän hymähti ja jatkoi:

»Minulle oli rakkaus ja sellaiset unelmat muka jo aikoja sitten ohimennyt kanta. Siitä tiedosta oli ylpeä tavatessamme maantiellä ja sitten käydessäni sinun luonasi. Ja minä muka hymyilin mielessäni, kun sinä tulit minun luokseni. Kun sinä asiasti esitettyäsi hämmästyit vaitioloani ja kysyit, olitko erehtynyt minun suhteeni, olin minä vakuutettu että valehtelen, kun sanoin: et. Mutta kuitenkin samassa silmänräpäyksessä teen sellaisen teon, että lähetän sinut viemään kihlausilmoitusta postiin.»

»Ymmärsin», sanoi Esteri, »että tahdoit säilyttää vapauteni viimeiseen asti».

»Päinvastoin», sanoi Rautiainen. »Jos olisit käskenyt minun toimittaa sen niin se olisi jäänyt taskuuni.»

Hän laski Lauri Holman runokokoelman kädestään Esterin syliin.

»Ja sinä olisit ollut vapaa niin minusta kuin Lauri Holmasta. Hän, jos en laskuissani ole erehtynyt, oli aikeissa tulla sinne maalle?»

Rautiaisen kysyvään katseeseen Esteri vastasi nyökäyttämällä päätään.

»Te olitte jo tavanneet toisianne ensi kerran sen jälkeen kuin te vuosia sitten olitte istuneet punaruusutarhassa kertoen toisillemme kauniita satuja. Toisella kohtauksellanne ei olisi ollut sitä sähköistä jännitystä. Elämässä ei eletä samaa kahta kertaa.»

Rautiainen nousi.

»Minä olin sinulle kirjoittamassa sinne maalle, kun sain kirjelippusi. Minä olin kovien taistelujen perästä voittanut itseni, mutta luettuani kirjeesi tunsin, että olin turhaan taisteluni taistellut. Suurilla ponnistuksilla olen päässyt nyt tähän asti.»

»Aiotko lähteä?» huudahti Esteri, kun Rautiainen kumarsi.

»Minä olen jo puhunut liikaakin. Tunnen, että kuta enemmän puhun, sitä enemmän järkeni sekautuu. Minun sydämenrauhani vuoksi olisi ollut viisainta ja parasta että olisimme äsken, niinkuin sinä esitit, eronneet vain kumartaen toisillemme.»

Hän ojensi kätensä Esterille sanoen:

»Voimme kuitenkin nyt kätellä. Ensi kerran eläessämme.»

Esteri katsoi pitkään Rautiaista aivan kuin olisi kysynyt: Ensi kerranko kättelemme eläissämme. Hän punastui. Istuessaan Rautiaisen kammarissa siellä maalla Rautiaisen puuhautuessa kaupunkiin oli hän pelolla odottanut Rautiaisen hyväilyjä jäähyväishetkellä ja ollut sitten hyvillään, kun Rautiainen oli unohuttanut edes sanoa hyvästiä. Samaten hän oli ollut tyytyväinen, kun hän oli päässyt äsken saliin, niin ettei Rautiainen ollut häntä kätellytkään. Nyt häntä halutti ojentaa molemmat kätensä, vaan häntä ujustutti. Ojentamatta toistakaän hän kääntyi ja meni ikkunan luo. Siinä seistessään hän kuuli täti Smarinin äänen ja Miinan kahvitarjottimen räminän.

Rautiainen kieltäytyi ottamasta kahvia vastustaen kaikkia neiti Smarinin houkutuksia ja lopuksi sanoi päättävästi:

»Minä nyt lähdän.»

Esteristä tuntui kuin jäisi hän yksin tyhjään maailmaan. Hän kääntyi silmät kyynelissä.

Rautiainen riensi Esterin luo, tarttui hänen molempiin käsiinsä ja sanoi:

»Minä en lähdekään!»

Miina, jonka laitoksista taaskaan ei kukaan ollut huolinut, palasi takaisin silmät taakseen vieraaseen. Hän oli ovella menossa, kun hän yhtäkkiä viskasi käsistään komeat laitoksensa toiseen huoneeseen, ja palasi takaisin lyöden kätensä yhteen.

»Sehän on itse insinööri!» huudahti hän ja pillahti itkemään koettaen huutamalla saada sanat suustaan:

»Herra siunatkoon teitä ja antakoon teille pitkän iän, että näkisitte lastenne lapset.

XX

He asuivat aivan kaupungin laidassa matalassa talossa, jossa oli kaksi pientä kammaria ja kyökki.

Esteri istui ikkunan ääressä, johon näkyi ketoja ja peltoja ja niiden takana metsä.

Oliko hän ollut täällä jo kuukausia? Eikö hän ollut jo vuosia ollut?
Eikö ollut vasta ensimmäistä päivää?

Silloin kun olivat papin luota tänne tulleet, oli huoneessa ollut talvinen hämärä ja ikkunan edessä korkea kinos. Usein hän oli yksin ollessaan unohtunut istumaan katse kinoksen reunan ylitse talviselle taivaalle kadonneena ja ajatukset karkuteillä. Ja kun ovikello oli soinut, jota juuri oli odottanut, oli hän vavahtanut ja kuin kysynyt itseltään: Missä minä olen? Hän oli paennut kammariinsa ja sieltä kuunnellut, kun tulija kysyi: Mitäs kuuluu? Mutta kun Rautiainen oli tullut kammariin ja puristanut hänen kättään lujalla kourallaan, oli tuntunut turvalliselta ja oli haluttanut ojentaa hänelle molemmat kätensä.

Nyt paistoi päivä korkealta, ikkunaan näkyi ketoja ja peltoja ja niiden takana metsä.

Omassa kodissa!

Kun päivänpaisteisessa talossa tyynen lahden pohjukassa, ja korkearintaisen niemen takaa kuuluu tuulen kohina ja meren pauhu. Siellä hän oli kuin peräsimmäisessä purressa ajelehtinut. Ihme ettei hän ollut hukunut!

Hän riensi kammariinsa, nosti helmastaan pienet ompeluksensa sängyn päälle ja painoi niihin kasvonsa, mutta hän ei itkenyt.

Ovikello soi.

Hän kokosi pienet tavaransa helmaansa ja meni istumaan pienelle tuolille sängyn taakse piiloon.

Sieltä kuuntelee hän. Mitäs kuuluu? Kiitoksia, hyvä herra, rouva on kotona, terve ja iloinen. Rautiainen tulee kammariin. Eihän rouva ole kotona! Hän ei tule piilostaan siltä, ennenkuin Rautiainen hänet löytää ja kantaa hänet sylissään pois. Mutta sehän olisi lapsellista! Olkoon, mutta hän tahtoo niin. Ja kun Rautiainen ottaa hänet syliinsä, niin hän kietoo kätensä hänen kaulaansa. Hän tahtoo päästä lähelle, oikein lähelle ja tuta olevansa oikein täydellisessä turvassa, niin että hän voi nauraa. Oo, kuinka hän haluaisi nauraa! Nauraa niin, ettei hän koskaan ennen ole niin nauranut.

Esteri nousi äkkiä seisomaan kalmankalpeana muistamatta ompeluksiaan, jotka hänen helmastaan putosivat lattialle.

Se ei ollutkaan Rautiaisen ääni! Eikähän nyt vielä ollutkaan se aika.

Miina toi nimikortin: Pormestari Alfred Levon!

»Sanokaa», käski Esteri Miinaa, »että herra Rautiainen on tavattavissa puolen tunnin päästä».

»Rouvaa se kysyikin.»

»Käskekää istumaan!» sanoi Esteri yhtäkkiä ja tuimalla äänellä, viskaten vihaisesti nimikortin lattialle.

Hiin järjesti pukunsa ja katsoi pieneen kuvastimeen, joka oli piirongin päällä. Mutta samassa hän

sieppasi kuvastimen ja iski sen uuninkylkeen murskaksi. Ja hän astui ehdottomasti etuhuoneeseen.

Levon huudahti:

»Oo, kuinka olet ihastuttava!»

»Ja sinä vihastuttava!» vastasi Esteri.

»Toivon, ettet peruuta sanaasi», sanoi Levon.

»Peruutan», vastasi Esteri. »Olet iljettävä!»

»Suvaitsetko minun istahtaa hetkiseksi?»

»Kernaasti, jos et ole vedolle arka!» sanoi Esteri ja avasi molemmat ikkunat. »Sinä näytät niin rintatautiselta.»

Esteri istahti syrjempään, mutta nousi äkkiä ja siirtyi toiselle puolen, sillä häntä vaivasi Levonin ohimolla lähellä silmää pieni punertava luoma, jota oudon silmä ei olisi huomannutkaan. Mutta istuttuaan toiselle puolen alkoi Esteriä vaivata vielä enemmän. Hänen mieleensä kuvasti, että se luoma oli suuri ja hyvin punainen.

Syntyi hetkiseksi aikaa äänettömyys. Esteri oli suutuksissa itseensä, että hiin oli kiihtynyt. Levonin kanssa puhellessa piti olla tyyni ja varovainen, tiesi hän, muuten saa ansan kaulaansa omista sanoistaan. Hän päätti, että hän Levonin nolaa.

»Olisi minulle suuri apu ja huojennus», sanoi hän, »jos olisit asiasi, joka sinulla on minulle, puhunut miehelleni. Pyydän, käänny hänen puoleensa, minä olen siitä sinulle varsin kiitollinen.»

»Minä tuln pyytämään apua», sanoi Levon.

»Ohoo! Kun herra pormestari näin matalasta majasta tulee apua pyytämään, niin voi olla varma ettei ole kysymys kassanvajauksista.»

»Niistä juuri.»

»Vai niin. Sinä vain annat valjastaa itseäs yhä edelleen. Onko jo revolveri taskussa?»

»On.»

»Olisi hauska nähdä!»

Levon näytti.

»Totisesti. Alanpa melkein luulla, että sinuun voi luottaa», sanoi Esteri halveksivasti. »No miten vois sinua auttaa?»

»Sen olet jo tehnyt.»

»Mitä tarkoitat?»

»Salaisuutesi ei ole enää minun yksinäni, ja miehesi on v.t. viskaali.»

»Raukka!» huudahti Esteri. »Minun pitäisi olla ilmiantajasi?»

»Samaan tehtävään pyysit äsken sinä puolestasi minua.»

Esterin täytyi väistää Levonin katsetta.

»Sinä, Esteri, teit väärin minua kohtaan, jättäessäsi minut», sanoi Levon.

»Kuka se jätti? Minäkö vai sinä?» sanoi Esteri. »Sinä aloit puhua velvollisuudestasi mennä naimisiin minun kanssani.»

»Sinä katosit, ei kukaan tiennyt mihin», sanoi Levon.

»Olisit kysellyt kiviltä ja kannoilta, olisit etsinyt, kunnes olisit löytänyt minut syrjäiseltä paikalta, yksinäisestä mökistä, jossa olin kauheassa tuskassa.»

»Mutta palattuasi et laskenut minua puheillesi, vaikka pyrin», sanoi Levon.

»Sinä pyrit sitten, kun minä olin tullut ja toreilla ja kaduilla puolialastomana osoittanut, ettei sinulla ole mitään velvollisuuksia minua kohtaan.»

»Mutta sinulla oli minua kohtaan», sanoi Levon. »Minä olin, käyttääkseni äskeitä sanaasi rintatautinen, hyvin sairas. Sinä olit ottanut minut parantaaksesi. Sinä olit kuin kainalosta väkivallalla nostanut minut jaloilleni ja sitten jätit minut yksin kaatumaan päni kiveen. Ainoa lääkkeeni oli sinun voimasi ja rohkeutesi. Ja minusta lopulta olisi tullut terve, tosin hitaasti, vaan varmasti.»

Syntyi hiljaisuus.

Esterille muistui mieleen, kun he olivat purjehdusretkellä kaukaiseen saareen meren ulapalla. He kumpikin loistoon, kunniaan, imarteluihin ja elämän turhuuteen kyllästyneinä olivat kuvanneet itselleen uuden elämän ja puhtaan onnen, tuulen suhistessa aution saaren puissa, läikän loiskiessa rantaa vasten ja auringon laskiessa mereen. Levonen katse oli ollut niin rehellinen ja nöyrä, ja hän oli ollut kaunis niinkuin nytkin.

»Eikö ole sinulla mitään keinoa?» kysyi Esteri aivan tietämättään.

»Rikas avioliitto?» sanoi Levon. »Sitäkö tarkoitat? Mitä se auttaisi? Maksaisin kaikki, entäs sitten?»

»Minä en tiedä», sanoi Esteri.

»Sinä tiedät», sanoi Levon, tuli ja polvistui Esterin eteen. Hän oli avuttoman näköinen, hänen rukoileva katseensa lapsellisen avonainen. Esteristä tuntui aivan kuin joku olisi pakottanut hänet ojentamaan kätensä Levonille. Mutta samassa hän hypähti istualtaan ja kysyi:

»Sinunko kanssasi Amerikkaan?»

»Niin».

»Valehtelet!» huudahti Esteri sysäten Levonia jalallaan, niin että tämä horjahti. »Tulit liian lähelle, että aloit ketulle haista!»

Levon nousi.

»Minua ilahuttaa», sanoi hän. »Pelkäsin tullessani, että olet välinpitämätön minusta.»

»Elä ilahuta itseäsi väärillä laskuilla! Minä jo tunnen sinut.»

»Minä myös sinut», sanoi Levon katsoen Esteriin, aivan kuin olisi kysynyt: Eikö kaksi kertaa kaksi ole neljä? »Sinä rakastit Lauri Holmaa yli kaiken. Lähdit häntä pakoon ja kiiruhdit kihloihin ja naimisiin Rautiaisen kanssa, joka oli rappiolle joutunut herrasmies.»

»Yläpuolella sinun aina!» sanoi Esteri.

»Siinäpä se onkin onnettomuutesi», sanoi Levon. »Minun mielestäni hän on yläpuolella Lauri Holmankin—miehekseen.»

Esteri katsoi pitkään Levonia, ivasiko hän vai oliko hän lukenut hänen sisimmät tunteensa, joita hän ei ollut uskaltanut itselleen selittää.

»Erehdynkö laskiessani», jatkoi Levon, »että sinä et ole päässyt niin lähelle Rautiaista kuin tahtoisit, et ole voinut kietoa käsiäsi hänen kaulaansa, et ole voinut nauraa onnenkirkasta nauruasi? Et ole voinut vaikka sydämeestäsi olet halunnut.»

»Mefisto!» huudahti Esteri.

»Joka omaksi kukistamiseksi tulit tuomaan aseet sinun käsiisi», vastasi Levon, »ja huomasin että voin olla sinulle pelastukseksi».

Levon kumarsi.

»Muista minua!»

Esteri jäi seisomaan ja hän katsoi kauhulla, kun Levon meni ikkunan ohi kiirehtimättä, aivan kuin olisi ollut vain huvikseen kävelemässä, astui hitaasti, hyvin hitaasti ja päätään kääntämättä kuin herra Store.

Muista minua!

Esteri vaipui istumaan eikä tiennyt, missä hän oli.

Ovikello soi.

»Mitä kuuluu?»

»Kiitoksia, hyvä herra, rouva on kotona, iloinen ja terve», vastasi Miina totuttuun tapaansa.

Rautiainen tuli peräkammariin.

»Eihän hän ole kotona», lausui hän itsekseen ihmeissään. Aina hän tähän aikaan kotia tullessaan oli tavannut Esterin kammarissa, seisomassa kuin olisi odottanut häntä. Ja Rautiainen, aivan kuin ei olisi uskonut todeksi tätä, katseli ympärilleen. Hänen silmänsä sattuiivat kuvastimen sirpaleet lattialla, ja niiden seassa oli nimikortti.

»Mitä tämä on? Alfred Levon!»

Esteri makasi lattialla sängyn takana.

Rautiainen syöksyi hänen tykönsä, nosti hänet käsivarsilleen kuin pienen lapsen ja istutti syliinsä.

»Esteri! Esteri! Aukaise silmäsi ja katso minuun. Aukaise silmäsi.»

Esteri makasi hervottomana hänen sylissänsä, kalpeana ja silmät ummessa. Hän nosti Esterin kädet kaulalleen.

»Aukaise silmäsi ja katso minuun. Kas niin. Nyt tulee hyvä. Ei ole enää mitään hätää, eihän!»

»Anna minun olla vielä näin vähän aikaa», sanoi Esteri. »Minä kerron sitten sinulle kaikki.»

»Ei sinun tarvitse kertoa», sanoi Rautiainen. »Emme voi koskaan täydellisesti selittää itseämme toisillemme. Tekoihimme ja koko elämäämme vaikuttavat monet erilaiset asiat yhtäaikaan ja usein valtavasti ja ratkaisevasti pieni, mitätön niin sanoakseni mikroskooppillinen seikka. Toistemme ymmärtämiseen tarvitsemme pitkät, hienon hienot ja herkäät tuntosarvet.»

»Minkä vuoksi olet ollut niin kaukana minusta?» sanoi Esteri.

»Olemme nyt sitä lähempänä», vastasi Rautiainen.

»Ja nyt minun pitää kuolla», sanoi Esteri ja purskahti itkemään.

XXI

Tyttö, niinkuin Esteri oli toivonutkin.

»Minä olen onnellinen», lausui hän väsyneellä äänellä ojennettuaan kätensä Rautiaiselle. »Minä en sittenkään ole koskaan päässyt niin lähelle kuin olen tahtonut. On ollut aina jotakin, joka on erottanut. Nyt on, joka meidät yhdistää aivan, aivan, aivan lähelle. Eikö niin? Minä aina tuon hänet sinulle, sinun hypiteltäväksesi, sinun polvellesi, ja hän juoksee sinua vastaan ja hänestä tulee minulle uusi nuoruus, puhdas ja kirkas ja onnellinen. Eikö niin?»

»Niin, niin, ystäväni», sanoi Rautiainen. »Mutta sinä et saa puhella nyt niin paljon. Se on sinulta kielletty.»

»Hän on terve ja kaunis, eikö niin? Hänellä on kaunis leuka ja kaunis hiusmarto niin kuin sinulla ja kirkkaanvalkoiset, puhtaat ohimot, eikö niin?»

Rautiainen tuli peräkammariin.

»Kultaseni, eihän pikkuraukasta vielä tiedä kenen hänellä on mikin. Ja sinun täytyy olla nyt ääneti. Meidän on toteltava lääkäriä. Lupaa nyt minulle, että olet tottelevainen sillä aikaa kuin minä olen poissa.»

»Vaan enkö minä saa häntä nähdä? Pikimmältään vain. Tuo sinä hänet tänne, kannan käsissäsi ja näytä.»

»Tottele nyt minua, Esteri. Lääkäri on sanonut, että sinä olet heikko ja sinun pitää levätä rauhallisesti.»

»Mutta hän on minun lapseni ja minulla on oikeus saada nähdä hänet», huudahti Esteri. »Tuo hänet tänne, minä vaadin!»

Rautiainen laski kätensä Esterin otsalle rauhoittavasti ja sanoi:

»Nyt ei puhuta sanaakaan enää. Sinä olet minun suuri lapseni, se on nyt ja aina tärkeintä kaikista, ja minä vaadin tottelevaisuutta nyt.»

»Anna minulle kätesi», sanoi Esteri. »Sinä olet minun isäni, äitini, veljeni, ystäväni. Minä en kaipaa koskaan ketään, kun sinä olet lähellä. Enkä pelkää mitään. Miten olimme ennen niin outoja?»

»Hyvä ystävä». sanoi Rautiainen pyytävästi.

»Yksi lause vain enää. Sinä olet niin kaunis, ja minä olen sinun suuri lapsesi ja saan sinulle palkituksi kaikki ja sinulla on nyt kaksi lasta ja sinä ja tuo ilkeä neiti ja pahalaislääkäri olette tyhmiä ja julmia, kun ette näytä minulle minun lastani ja anna minun puhella ja nauraa.»

»Esteri!»

»Anna minulle toinenkin kätesi», pyysi Esteri ja painoi sitten silmänsä kiinni.

Kun hän heräsi, oli Rautiainen poissa.

»Missä mieheni on?» kysyi Esteri neidiltä, joka häntä hoiti.

»Tietysti virastossaan», vastasi neiti.

»Missä lapsi?»

»Toisessa huoneessa, vaunussa nukkua tuuhottaa», sanoi neiti ja alkoi puhella niin, ettei Esteri saanut sanan vuoroa. Ja mitä hän puhui? Lörpötteli kaikkea, joutavia seikkoja, tuulta ja taivasta! Aivan kuin se olisi ollut jotakin hyvin harvinaista ja merkillistä, että on täysi syksy, puut varistaneet lehtensä ja pian tulossa talvi. Neiti oli aivan mahdoton. Ja hän oli aivan kuin vähäkuuloinenkin, että ei vastannut siihen, mitä häneltä kysyi, tahi jos vastasikin, niin vastasi aivan hassusti. Mutta silloin hän kyllä kuuli, kun täti Smarin oli käymässä ja Esteri tältä kyseli lapsesta. Täti Smarin ei ehtinyt koskaan vastata Esterin kysymykseen, ennen kuin neidillä oli joku sukkeluus sanottavana. Mutta mikä ilo ja onni, kun neidin piti mennä pistäytymään kotonaan viideksi minuutiksi, ja siksi aikaa tuli Miina istumaan toveriksi.

»Onko se pieni Miinan mielestä kaunis?» kysyi Esteri.

»Kaunis, kaunis! Kaunis kuin äitinsäkin», sanoi Miina.

»Minkälaiset silmät?»

»Suuret, kauniit, kirkkaat silmät.»

»Minkälaiset sillä on ohimot?»

Miina pyörähti selin ja teki eleitä, aivan kuin olisi joku häntä korvasta nipistänyt.

»Minkälaiset ohimot?» uudisti Esteri.

»Nehän sillä ovatkin kauniit», alkoi Miina yhä selin ollen puuhaavinaan jotakin.

Esteri oli ääneti. Hetken kuluttua sanoi hän:

»Miina! käykääpä minulle hakemassa lasi oikein raitista vettä.»

Kun Miina palasi kyökistä vesilasi kädessä, näki hän lapsenvaunun yli kumarruksissaan valkoisen haamun. Hän silmänräpäyksen ajaksi muuttui liikkumattomaksi kauhun ja säikähdyksen patsaaksi, vaan sitten viskasi lasin kädestään syösten vaunun luo. Siihen kun hän ehti paikalle, oli vaunu kumossa, rouva makasi lattialla lapsi vieressä hervottomalla käsivarrella, kuolleilta näyttäen kumpikin.

Miina nosti vaunut pystyyn, nosti hengettömän lapsen sinne, tempasi rouvan käsivarsilleen ja kantoi hänet sänkyynsä.

Samassa tuli neiti.

»Mitä on tapahtunut?»

»No minä onneton, joka olen niin kömpelö, minä kaadoin lapsen vaunut ja rouva säikähti.»

Rautiainen, joka oli haettu heti kotia, tutki sitten kahden kesken, miten Miina oli kaatanut vaunut. Ja Miina selitti ja näytti hyvin toimessa aivan kuin kunnioikseen. Ja lopuksi rupesi itkemään ja sanoi:

»Minkä vuoksi ei herra voi uskoa minua?»

Herra sanoi uskovansa.

Yötä päivää Rautiainen istui hourivan sairaan vuoteen ääressä, ja milloin poistui vähäksi aikaa levähtämään, uudisti hän määräyksensä, että jos sairas näyttää hetkisenkään tulevan tajuunsa, on hänet heti kutsuttava. Mutta sitä hetkeä ei näyttänyt tulevan, sairas vuoroon houraili rajusti, vuoroon makasi raukeana kuin kuollut. Lääkäri käydessään pudisti aina arveluttavammin päätään, kunnes viimein julisti varmasti tuomionsa. Oli vain hetken kysymys enää.

»Tunnetko minua?» kysyi neiti Smarin kerran, kun oli vuorostaan istumassa sairasvuoteen ääressä ja näki Esterin katsovan häntä pitkään.

»Tunnen toki», vastasi Esteri. »Ottakaa pois silmälasit.»

»Sinä tunnet», ilahtui neiti Smarin, viskasi silmälasinsa tietämättä mihin.

»Äiti», sanoi Esteri.

»En, rakkaani», selitti neiti Smarin. »Olen vain sinun täti raukkasi.»

Esteri hymähti ja sanoi:

»Ei olla nyt niin virallisia.»

Hän ojensi kätensä.

»Rukoilkaa minun puolestani», sanoi hän puristaen lujasti neiti Smarinin kättä. »Rukoilkaa!»

Hän karkasi istualleen.

»Rukoilkaa, että näen hänet.»

Kun neiti Smarin sai hänet makuulleen ja rauhoittumaan, alkoi hän itkeä.

»Minä surmasin hänet, ettei hänen tarvitsisi kärsiä. Panin pään kivelle ja löin halolla päähän. Ja se katsoi niin luottavasti minuun.»

Hetken aikaa levättyään rauhallisesti Esteri avasi taas silmänsä ja kysyi:

»Onko Lauri kotona?»

Neiti Smarin oli ääneti.

Esteri huiskautti kädellään, aivan kuin olisi jotakin karkoittanut silmiensä edestä.

»Ettekö ymmärrä, täti?»

»Tarkoitatko Eemeliä?»

»Tietysti.»

Neiti Smarin kutsui Rautiaisen.

»Tunnetko?» kysyi Rautiainen.

»Tunnen, tunnen, tunnen.»

Rautiainen viittasi neiti Smarinin poistumaan.

»Minä olen nähnyt sinut vuoteeni ääressä, vaan minua on alinomaa viety ja kuljetettu, että minulla ei ole ollut rauhaa puhella sinun kanssasi. Ja aina kun sinä olit poissa, tuli herra Store. Ethän mene nyt enää pois?»

»En mene, en», sanoi Rautiainen ja otti Esterin molemmista käsistä.

»Olemme nyt kahden.»

Esteri painoi silmänsä kiinni, aivan kuin olisi nukkunut. Mutta yhtäkkiä hän ne avasi ja sanoi:

»Kuule, elä sano forstmestarille, että pienellä raukalla on punainen ohimo.—Missä sinä olet? Missä on minun mieheni?»

»Tässä minä olen, hyvä ystäväni, tässä minä olen», sanoi Rautiainen puristaen sairaan käsiä.

»Niin, siinähan sinä olet», sanoi Esteri hymyillen. »Onko se meidän pikku raukka minun äitini tykönä?»

»On.»

»Minä suutelin sitä raukkaa.—Kuule, käske mennä pois tuon herra Storen. Hänellä ei ole minun kanssani mitään tekemistä. Minä olen puhunut Jumalan kanssa. Jumala sanoi, että tyhmästi teit Esteri ja että sinä Esteri raukka olet elämässäsi tehnyt vain paljaita tyhmyyksiä. Mutta hän nauroi. Totisesti hän nauroi!»

Esteri nousi istumaan ja väitti:

»Sinä et usko että Jumala nauroi, mutta hän nauroi!»

»Uskon, uskon», vakuutti Rautiainen rauhoittaen hourivaa ja laski hänet makuulleen.

Esteri vaipui uneen. Iltapäivällä odotettiin lopun tulevan. Hän vielä avasi silmänsä ja katseli ympärillä olevia ja kysyi:

»Kuka puhui Juhosta?»

Ei ollut kukaan puhunut.

Hän käski tati Smarinin ja Miinan tulla lähemmäksi ja Rautiaisen ottaa hänen molemmat kätensä.

»Nyt ruskottaa. Näettekö? Ruskottaa niin kauniisti. Ja näin loppuu satu Esteristä, jota te niin vilpittömästi ja niin paljon olette rakastaneet.»

Hän nauroi kirkkaasti.

* * * * *

Lauri Holma, maatalanomistaja ja innokas jäsen koolla olevilla maamiespäivillä, luopui puheenvuorostaan ja jätti puolestaan sikseen tärkeän kysymyksen kuultuaan hautauskellojen alkavan soida.

Hän kiersi hautuumaalle pienen syrjäportin kautta, joka vinkui pahasti saranoissaan, kulki varpaillaan hautapaikan läheisyyteen pysähtyen muutaman puun suojaan.

Joukko haudan ympärillä oli pieni. Hän tunsi heidät kaikki, Rautiaisen, neiti Smarinin, Miinan, kunnallislautakunnan esimiehen Juho Anttosen, joka myös oli maamiespäivillä, ja vanhan valkotukkaisen, kumaraharteisen herran hän arvasi Esteri-vainajan isäksi.

Aivan kuin sekin olisi ollut liikaa, että hän näin syrjästä katseli, alkoi sataa sakeasti suuria lumihiuteita peittäen hänen näkyvistään haudan seudun ja joukon sen ympärillä. Hän kuuli vain lukkarin laulun ja papin luvut ja sitten mullan kumun arkkua vasten, kun hautaa alettiin luoda umpeen.

Kun hän viimein hiipi haudalle, oli korkeaksi luotu hautakumpu valkoisen lumen peitossa, kaikki jäljet ummessa, ja ympärillä syvä hiljaisuus.

Hän otti puukkonsa, katkaisi muutamasta kuusesta lehvän ja astui kummun ääreen.

»Muut muistot haihtuu, katoaa,
yks säilyy yksinään...»

Joku nauroi.

Hän katseli hurjistuneena ympärilleen ja keksi naurajan puusta.

Harakka!

Hän viskasi sitä puukollaan. Se nauroi yhä makeammin, räkätti hirveästi. Kooten multakokkareita alkoi hän viskellä sitä ja lähti ajamaan sitä jäljestä.

Kun hän palasi haudalle, oli siinä kukkalaite, suuri ja loistokas. Hän potkaisi sitä niin että se katosi korkealle sakeaan ilmaan, mistä sitten värikkäitä kukkia laskeutui suurten valkoisten lumiperhosten mukana haudalle ja sen ympärille.

Kaukaa kuului harakan nauru.

Häneltä putosi kuusenlehvä kädestä, ja maahan tuijottaen hän lähti astumaan haudalta, vaan kuuli jostakin äänen.

»Auta minua.»

Hän pysähtyi katselemaan ympärilleen.

»Auta minua.»

Muutaman puun juurella sen runkoa vasten nojaten istui Alfred Levon, keskellä otsaa punainen reikä, josta valui veri pitkin nenänvartta.

»Aa, sinä!» huudahti Holma. »Sinäkö kurja raukka se olit?»

»Kurja olen ollut ja raukka, olen ja aina pysyn», sanoi Levon. »Mutta et sinäkään mikään sankari ole ollut.»

Holman tukemana Alfred Levon kulki hoippuen kaupunkiin.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PIENI ELÄMÄNTARINA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the

individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™

License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will

remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.